

tájkarakter
a természet arcai

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Regionális
Fejlesztési Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SZÉCHENYI 2020

Kistáj szintű tájkarakter-típusok és tájkarakter-területek azonosítása, lehatárolása és leírása, valamint a tájkarakter-területek védelmi, kezelési és fejlesztési javaslatai

II. kötet *Gerecse mintaterület*

Agrárminisztérium,
Budapest, 2021.

sokszínű zöld
a természetem

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

A közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU biológiai sokféleség stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai szintű megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok

*Természeti és táji értékek táji léptékű megőrzésének stratégiai megalapozása
(TÁJKARAKTER) fejlesztési elem
szakmai dokumentációja*

KONZORCIUMVEZETŐ

AGRÁRMINISZTERIUM

KÖZREMŰKÖDŐ SZERVEZET

Ormos Imre Alapítvány (OIA)

A DOKUMENTUM SZERZŐI

Dr. Jombach Sándor	tájépítész, OIA, mintaterületi témavezető
Dr. Boromisza Zsombor	tájépítész, OIA
Erdei Tímea	tájépítész, OIA
Filepné dr. Kovács Krisztina	tájépítész, OIA
Keszthelyi Ákos	tájépítész, OIA
Dr. Kollányi László	tájépítész, OIA
Máté Klaudia	tájépítész, OIA
Dr. Valánszki István	tájépítész, OIA

A MÓDSZERTANI MUNKÁT SEGÍTŐ SZAKÉRTŐK (LECHNER NONPROFIT KFT. – LTK)

Csőszi Mónika	tájépítész
Göncz Annamária	tájépítész
Kiss Dániel	geográfus
Dr. Konkoly-Gyuró Éva	tájépítész
Dr. Lehoczki Róbert	térinformatikai szakértő
Pataki Róbert	térinformatikai szakértő
Dr. Petrik Ottó	térinformatikai szakértő
Körmendi Katalin	tájépítész
Sain Mátyás	tájépítész
Schneller Krisztián	környezetgazd. agrármérnök, térinformatikai szakmérnök
Teleki Mónika	tájépítész
Vaszócsik Vilja	tájépítész

A MEGALAPOZÓ TEREPI VIZSGÁLATOKBAN KÖZREMŰKÖDŐ SZAKÉRTŐK

Dr. Földi Zsófia	tájépítész
Gergely Attila	biológus
Hubayné Dr. Horváth Nóra	tájépítész
Dr. Illyés Zsuzsanna	tájépítész
Módosné Bugyi Ildikó	tájépítész
Nádasy László	tájépítész
Sándor Gábor	geográfus
Molnárné Albicz Kinga	környezetgazdálkodási agrármérnök

A PROJEKT TÁJKARAKTER FEJLESZTÉSI ELEMÉNEK MEGVALÓSÍTÁSÁBAN AZ AGRÁRMINISZTERIUM KÉPVISELETÉBEN RÉSZT VETTEK

Kincses Krisztina
Pádárné Dr. Török Éva
Óhegyi Erzsébet
Tar Gyula

Jelen szakmai dokumentum projekt dokumentációs és szakmai tájékoztatási céllal készült, a további tudományos igényű publikálás jövőbeni szándékával. A projekt konzorciumvezetője, mint kiadó és a szerzők fenntartják maguknak a jogot, hogy a dokumentum felhasználásával tudományos publikációkat jelentessenek meg.

A projekt szakmai dokumentációjának részeként a Kistáj szintű tájkarakter-típusok és tájkarakter-területek azonosítása, lehatárolása és leírása, valamint a tájkarakter-területek védelmi, kezelési és fejlesztési javaslatai című dokumentum valamennyi kötete együttvéve az alábbi módon hivatkozható: Agrárminisztérium 2021: Kistáj szintű tájkarakter-típusok és tájkarakter területek azonosítása, lehatárolása és leírása, valamint a tájkarakter területek védelmi, kezelési és fejlesztési javaslatai. (KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú projekt). Budapest.

Felelősségvállalási nyilatkozat: A konzorciumvezető és a közreműködő további szervezetek semmilyen felelősséget nem vállalnak azoknak a publikációknak a tartalmával kapcsolatban, melyek felhasználják jelen dokumentum szövegét, vagy ábráit.

A KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 “A közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU Biológiai Sokféleség Stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai szintű megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok” projekt az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), valamint a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program és a Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program támogatásával valósult meg.

A Kistáj szintű tájkarakter-típusok és tájkarakter-területek azonosítása, lehatárolása és leírása, valamint a tájkarakter-területek védelmi, kezelési és fejlesztési javaslatai című dokumentum valamennyi kötete együttvéve megfeleltethető a projekt „A helyi tájkarakter-területek lehatárolásának, védelmi, kezelési és fejlesztési irányelveinek kidolgozásának módszertani útmutatója” műszaki-szakmai eredményének.

Kapcsolat

Levelezési cím: 1052 Budapest, Apáczai Csere János u. 9.

E-mail: tajkarakter@termeszetem.hu

Weboldal: www.termeszetem.hu

Tartalomjegyzék

Ábrajegyzék	6
Táblázatjegyzék	8
1. Bevezetés, célkitűzés.....	9
1.1. Kutatási előzmények	9
1.2. A tájkarakter fogalma	9
1.3. A mintaterületi kutatás célja	10
2. A mintaterületi kutatás módszerei és eszközei.....	11
2.1. Általános tájvizsgálat, helyzetfeltárás módszerei.....	12
2.2. Táj történeti adalékok áttekintésének módszerei.....	14
2.3. Terepi felmérés módszerei.....	15
2.4. Helyiek bevonásának módszerei	20
2.4.1. Online kérdőív	20
2.4.2. Workshopok	24
2.5. Helyi tájkarakter-egységek azonosításának, javaslattevésének módszerei.....	29
3. Gerecse mintaterület.....	37
3.1. Helyzetfeltárás.....	37
3.1.1. Lehatárolás, pozicionálás	37
3.1.2. Nagytérégi, regionális kapcsolatok.....	38
3.1.3. Természeti adottságok feltárása	40
3.1.4. Társadalmi adottságok	48
3.1.5. Gazdasági adottságok	49
3.1.6. Felszínborítás, területhasználat	50
3.1.7. Műszaki infrastruktúra hálózatok.....	52
3.1.8. Térséget érintő területi tervek, koncepciók, települési dokumentumok fejlesztési elképzelései.....	54
3.2. Történeti tájkarakter-elemzés.....	57
3.2.1. A Gerecse története a XIX. sz. végéig	57
3.2.2. A mintaterület tájhasználata és változásai a XX. század elejétől a rendszerváltásig... 58	
3.2.3. A mintaterület tájhasználata és változásai a rendszerváltástól napjainkig	61
3.2.4. Változási tendenciák (intenzifikáció, extenzifikáció, felhagyás).....	65
3.2.5. A tájtörténetileg meghatározó elemek, változásuk és jelentőségük	74
3.2.6. A tájtörténeti változásokhoz köthető minőségi célkitűzések értelmezése	75
3.2.7. Összefoglaló tájtörténeti leírás	77
3.3. Helyi szintű tájkarakter egységek azonosítása a Gerecsében	78
3.3.1. Az országos tájkarakter lehatárolás eredményei a Gerecse mintaterületen	78
3.3.2. A Gerecse mintaterület tájkarakter területeinek azonosítása és lehatárolása.....	80
3.3.3. Helyi tájkarakter típusok azonosítása, lehatárolása.....	85
3.3.4. Helyi szintű tájkarakter típus összegzése	121
3.4. Helyi szintű tájkarakter-egységek kezelésére, védelmére, fejlesztésére vonatkozó javaslatok, minőségi célkitűzések a Gerecse mintaterületen	122
3.4.1. A Gerecse mintaterület tájkarakter területeire vonatkozó minőségi célkitűzések és javaslatok	122
3.4.2. A Gerecse mintaterület helyi tájkarakter típusaira vonatkozó minőségi célkitűzések és javaslatok	129
4. Összefoglalás.....	164

Ábrajegyzék

1. ábra Archív és mai képpárok felhasználásának módszere a karakterváltozás szemléltetésére. Tata város főterének átalakulását szemlélteti, hogy az egykori csupasz tér hogyan változott egyegy multifunkcionális városi zöld köztérré (1959-es fotó forrása: fortepan.hu , 2020-as fénykép forrása: Jombach Sándor).....	15
2. ábra A terepi felmérés jegyzőkönyveinek, terepi és drón-felvételeinek dokumentálása	16
3. ábra A Tápió-vidék mintaterület terepi felmérési pontjai (alaptérkép forrása: NÖSZTÉP alaptérkép, szerkesztés: Ormos Imre Alapítvány)	17
4. ábra A Gerecse mintaterület terepi felmérési pontjai (alaptérkép forrása: NÖSZTÉP alaptérkép, szerkesztés: Ormos Imre Alapítvány)	17
5. ábra Szakértői terepi felmérés és egyeztetés a jegyzőkönyvezés módszeréről és dokumentációjáról a Tápió mintaterületen (forrás: Jombach Sándor)	18
6. ábra Panorámakép a Fényes-forrás tanösvényen (forrás: Jombach Sándor).....	18
7. ábra A táj karakteradó elemeit kiemelő fényképfeldolgozás eredménye a tatai Kálvária dombon meghatározott nézőpont esetében (forrás: Jombach Sándor)	19
8. ábra Terepi helyszínelés útvonalainak térképes dokumentálása OSM GPS-tracker applikációjával, és körpanorámás képrögzítés halszemoptikás kamerával a Gerecse mintaterületen. (alaptérkép forrása: Openstreetmap.hu , forrás: Jombach Sándor)	19
9. ábra Tápió-vidék online kérdőívben választható tájegységei (alaptérkép forrása: Google Earth Satellite, szerkesztés: Ormos Imre Alapítvány)	20
10. ábra A kérdőív nyitó-oldalán szereplő tájegység-választó kezdőképek (forrás: Jombach Sándor).....	22
11. ábra Kérdésminták a Gerecsei kismedencék kérdőívből, meghatározó elemek, értékek, változások problémák témakörben. (forrás: Ormos Imre Alapítvány, Google Forms).....	23
12. ábra Tápió-vidék mintaterület 1. workshop (forrás: Ormos Imre Alapítvány)	25
13. ábra Tápió-vidék mintaterület 2. workshop (forrás: Ormos Imre Alapítvány)	26
14. ábra Tápió-vidék mintaterület 3. workshop (forrás: Ormos Imre Alapítvány)	27
15. ábra Gerecsei mintaterület workshopok (forrás: Ormos Imre Alapítvány).....	28
16. ábra Gerecse mintaterület határa és települései (alaptérkép: OpenStreetMap)	37
17. ábra Tatabánya funkcionális városi térsége számos mintaterületi települést tartalmaz – Tata, Vértesszőlős, Baj, Tardos, Vértestolna Héreg, Tarján (forrás: https://www.ksh.hu/docs/teruletiatlasz/urban_audit.pdf	39
18. ábra a Tatabányai nagyvárosi településeggyüttes (forrás: KSH, 2014)	39
19. ábra A Gerecse mintaterület domborzata (alapadat forrás: hydroDEM)	41
20. ábra A Gerecse mintaterület lejtési viszonyai (alapadat forrás: hydroDEM)	41
21. ábra A Gerecse mintaterület felszíni vízrajza (alaptérkép: Google Terrain Hybrid)	42
22. ábra Várható átlaghőmérséklet változás 2021-2050 között a RegCM klímamodell szerint (adatforrás: NATÉR).....	45
23. ábra A csapadék várható változása 2021-2050 időszakban RegCM klímamodell alapján (adatforrás: NATÉR).....	45
24. ábra A Gerecse mintaterület védett területei (adatforrás: http://gis.teir.hu/teirgis_termeszetvedelem/)	46
25. ábra A Gerecse mintaterület Natura2000 védettség alá eső területei (adatforrás: http://gis.teir.hu/teirgis_termeszetvedelem/)	47
26. ábra Az országos ökológiai hálózat terülte a Gerecse mintaterületen (adatforrás: https://oeny.e-epites.hu/oeny/4tr/#/wms-terkepek).....	47
27. ábra A mintaterület korszerkezete településenként (adatforrás: KSH).....	49
28. ábra Regisztrált vállalkozások száma a mintaterületen (adatforrás: KSH).....	49
29. ábra felszínborítási kategóriák arányai 2018 (adatforrás: CORINE 2018)	51
30. ábra Az OTrT területfelhasználási kategóriái a mintaterületen (adatforrás: https://oeny.e-epites.hu/oeny/4tr/#/wms-terkepek).....	51
31. ábra Komárom-Esztergom megye területrendezési terve a mintaterületre vonatkoztatva (adatforrás: Komárom-Esztergom megye területrendezési terve, 1. melléklet, 2020)	52

32. ábra A közlekedési hálózat országos elemei a mintaterületen (adatforrás: https://oeny.e-epites.hu/oeny/4tr/#/wms-terkepek)	53
33. ábra Országos jelentőségű energetikai infrastruktúra hálózat elemei a mintaterületen (adatforrás: https://oeny.e-epites.hu/oeny/4tr/#/wms-terkepek)	54
34. ábra Az Öreg-tó nádas területeinek változása 1962-1971	60
35. ábra Az M1 autópálya megjelenése, kiépülése	60
36. ábra A Gerecse mintaterület területhasználati arányainak változása 1895-1984 (forrás: Településsoros adatok 1895-1984)	61
37. ábra A Gerecse mintaterület felszínborítása 1990-ben a CORINE adatbázis alapján (forrás: CORINE 1990)	62
38. ábra Szőlőterületek terjedése Neszmély térségében 2000-2006 (forrás: CORINE 2000 és 2006)63	
39. ábra A hantospusztai bánya területe a CORINE adatbázisban (balra) és Google Sattelite űrfelvételen (jobbra)	63
40. ábra A Gerecse mintaterület felszínborítása 2018 CORINE adatbázis alapján (forrás: CORINE 2018)	64
41. ábra A Gerecse mintaterület felszínborítási arányai 1990-2018 CORINE adatbázis alapján (forrás: CORINE 1990-2018)	64
42. ábra Az erdőterületek kiterjedésbeli változása 1895-2018 (km ² P) (forrás: saját felmérés)	65
43. ábra A mezőgazdasági területek kiterjedésbeli változása 1895-2018 (km ² P) (forrás: saját felmérés)	66
44. ábra Tardos települési területének változása 1782-1941	66
45. ábra Tardos települési területének változása 1950-1990	66
46. ábra A települési területek kiterjedésének változása 1990-2018 (km ² P) (forrás: saját felmérés) 67	
47. ábra Felhagyott szőlők cserjésedése (felvételek forrása: www.fentrol.hu , Ortofoto 2015)	67
48. ábra Felhagyott kertek beszántása, a mezőgazdaság intenzifikációja, a felhagyott patakmenti területek cserjésedése (felvételek forrása: www.fentrol.hu , Ortofoto 2015)	68
49. ábra Kisparcellás szőlők és nagyparcellás szőlők egymás szomszédságában	69
50. ábra Berzsek-hegyi és kecskekői bányák területe a katonai felméréseken	69
51. ábra Berzsek-hegyi és kecskekői bányák területe a topográfiai felméréseken	70
52. ábra A Pisznice kopár felszíneinek becserjésedése (felvételek forrása: www.fentrol.hu , Ortofoto 2015)	70
53. ábra A Duna völgyének változása a katonai felméréseken	71
54. ábra A Duna völgy iparterületeinek növekedése Lábatlan térségében 1950-1990	72
55. ábra Zárt beépítésű-, ipari- és közlekedési területek kiterjedésbeli növekedése 1990-2018 CORINE adatbázis alapján	72
56. ábra A Ferencmajori halastavak területe a katonai felméréseken	73
57. ábra A Ferencmajori halastavak területe a topográfiai térképeken	73
58. ábra Az országos tájkarakter-térkép (2020. 11. 08. változat) Gerecsei kivágata	79
59. ábra AB kelet-nyugat irányú és CD észak-dél irányú metszet a tengerszint feletti magasságról Google Earth alapján	80
60. ábra A Gerecsei kismedencék jellegzetes tájképe Vértestolna közelében	81
61. ábra A Nyugati- és Központi Gerecsei jellegzetes tájképe a Pusztamaróti emlékhellyel	82
62. ábra A Tata-Naszályi-teraszvidék jellegzetes tájképe a naszályi kilátóból (jobbra)	83
63. ábra A Duna-völgy jellegzetes tájképe lábatlani Senkár tanya környékéről (jobbra)	84
64. ábra A Gerecse mintaterület helyi szintű tájkarakter típusai (szürke alaptérkép forrása: OpenStreetMap, szerkesztés: Ormos Imre Alapítvány)	86
65. ábra A Gerecsei kismedencék jellegzetes tájképe Héreg közelében	122
66. ábra A Nyugati- és Központi Gerecsei jellegzetes tájképe a pisznicei felhagyott bányákkal	124
67. ábra A Tata-Naszályi-teraszvidék jellegzetes tájképe a kilátóként üzemelő söréttoronnyal (Fellner Jakab kilátó) a tatai Kálvária-dombról	126
68. ábra A Duna-völgy jellegzetes tájképe a vörösiszap-tározóval a neszmélyi Meleges-hegyről	128

Táblázatjegyzék

1. Táblázat A kutatási módszerek és a felhasznált eszközök összefüggése	11
2. Táblázat A helyi szintű tájkarakter területek kialakításának lépései az országos szintű kutatási eredményekből levezetve	30
3. Táblázat Az országos és a helyi (kistáj) szintű lehatárolás minimális területnagyságainak összevetése	31
4. táblázat A helyi szintű tájkarakter típusok kialakításának lépései az országos szintű kutatási eredményekből levezetve	32
5. táblázat A tájkarakter-típus azonosítása és lehatárolása – módszertani minta 1.....	33
6. táblázat A tájkarakter típus védelme, kezelése és fejlesztése – módszertani minta 2.	36
7. táblázat A mintaterületet érintő Interreg projektek (forrás: https://www.skhu.eu/funded-projects) ...	40
8. táblázat A Gerecse mintaterület gyakori élőhely típusai (adatforrás: Dövényi, 2010).....	44
9. táblázat Felszínborítási egységek kategorizálása (adatforrás: CORINE 2018)	50
10. Táblázat Az országos tájkarakter-típusok előfordulási statisztikája a Gerecse mintaterületen (2020. 11. 08.-i változat szerint).....	78
11. Táblázat A helyi szintű tájkarakter típusok előfordulási statisztikája a Gerecse mintaterületen.....	85

1. Bevezetés, célkitűzés

1.1. Kutatási előzmények

A Földművelésügyi Minisztérium (ma Agrárminisztérium) vezetésével 2016-ban átfogó országos kutatási projekt indult „Közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU Biológiai Sokféleség Stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok” címmel. A kutatási projekt négy fejlesztési elemből áll:

- Nemzeti ökoszisztémaszolgáltatás-térképezés és -értékelés (NÖSZTÉP)
- A közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek megőrzését szolgáló tudásbázis fejlesztése (NATURA),
- A tájkarakter-alapú tájtipizálási rendszer hazai megalapozását szolgáló módszertani kutatás és tervezés-módszertani fejlesztés (TÁJKARAKTER)
- A hazai zöldinfrastruktúra megőrzését és fejlesztését megalapozó stratégiai keretek meghatározása (ZÖLDINFRASTRUKTÚRA).

A kedvezményezett Agrárminisztérium 2020-ban a megvalósítási szakasz teljesítése érdekében JKPF/181/2020 számon szerződést kötött az Ormos Imre Alapítvánnyal egyes kutatási feladatok megvalósítására.

1.2. A tájkarakter fogalma

A tájkarakter témájával több száz szakirodalmi kiadvány foglalkozik, de csak töredékük definiálja magát a fogalmat. A fogalmak többsége egységes annak vonatkozásában, hogy a tájkarakter bizonyos tájelemek vagy azok együttese által kialakuló, érzékelhető sajátos jelleg. A leginkább hivatkozott, Európában egyre elfogadottabb és terjedő, fogalom¹ szerint „a tájkarakter a tájelemek megkülönböztethető, felismerhető mintázata, ami az egyik tájat megkülönbözteti a másiktól, nem pedig jobb vagy rosszabb minősítéssel fémjelzi azokat”².

A Swanwick féle megfogalmazás összhangban áll az Európai Táj Egyezmény szellemével. A tájakat elemei szerint nem pusztán jóként vagy rosszként azonosítja. Nem hasznosíthatóként vagy haszontalanként, művelhetőként vagy művelhetetlenként kívánja azokat besorolni. Az egyezmény annak megfelelően javasolja minősíteni a tájakat, hogy az érintettek és érintettek milyen jelentőséget és értéket tulajdonítanak nekik³. Ebben az értelmezésben a táj rendezése is természetesen az értékek figyelembevételével kell történjen. A tájkarakter definícióban szereplő megkülönböztetés célja az egyezmény szellemét figyelembe véve egyértelmű. Az adott fejlődési stádiumban lévő, meghatározható karakterrel rendelkező táj számára, az érintettek érdekeinek és értékrendjének megfelelő specifikált kezelést kell biztosítani.

A táj alakítását és ezáltal esetenként a táj jellegének, karakterének formálását sokan sokféleképpen végezzük, akár tudatosan akár tudattalanul. Tudatosan tervezzük, szabályozzuk, alakítjuk például terveink, jogszabályaink készítésével, oktatási, nevelési munkánkkal vagy éppen környezetalkító tevékenységünk által. Tudattalanul formáljuk mindennapi cselekedeteink során például élelmiszerfogyasztási, vásárlási szokásainkon és döntéseinken keresztül, vagy akár szabadidős és sportolási tevékenységeink eredményeként. Általános, hogy még a tudatos tervezésnek is vannak előre nem látható, nem várt tájalakító hatásai, következményei.

A tájkarakter-elemzés egyike azon kezelési lehetőségeknek, melyekkel tudatosan, a táj sajátosságait és az érintettek érdekeit figyelembe véve alakíthatjuk tájainkat. A tervező kezében a tájjalleg kezelését befolyásoló eszköznek is tekinthető. Módszertanát az európai szakirodalomban és az elterjedt nemzetközi gyakorlatban is egyre inkább a Carys Swanwick által az évezred elején kiadott tájkarakter-elemzési útmutató mintája határozza meg.

¹ „A distinct recognisable pattern of elements in the landscape that makes one landscape different from another, rather than better or worse.” (SWANWICK 2002, 8)

² Swanwick, Carys (2002): Landscape Character Assessment Guidance for England and Scotland. The Countryside Agency and Scottish Natural Heritage

³ Council of Europe (2000): European Landscape Convention. ETS No. 176, Florence

1.3. A mintaterületi kutatás célja

A tájkarakter az a sajátos arculat, ami a tájakat megkülönböztethetővé, jellegzetessé teszi, amelyben tükröződik a biológiai és a kulturális sokféleség is. A hazai tájkarakter-elemzés mellett, hogy eleget tesz az Európai Táj Egyezményben, valamint a biológiai sokféleség megőrzéséről szóló hazai stratégiában szereplő kötelezettségeknek, segíti a hazai szabályozási rendszerben általánosan alkalmazott tájjelleg-védelem szakmai megalapozását.

A kutatás keretében az országos tájkarakter elemzés mellett az Ormos Imre Alapítvány kettő – a közreműködő kutatók által kiválasztott – mintaterületen helyi szintű vizsgálatokat is végzett, amelyek során hazánkban elsőként kerültek meghatározásra és leírásra helyi tájkarakter-egységeket a helyi közösségek bevonásával. A helyi szintű kutatások két kiválasztott mintaterülete a Gerecse és a Tápió-vidék.

A mintaterületi kutatás általános célja a helyi tájidentitás növelése, valamint a hatósági és tervezési munka során is alkalmazható módszertan és útmutató kidolgozása a tájak védelme, kezelése és tervezése érdekében. A kutatás eredményeként jelentős mértékben bővül a tájról szerzett tudás és adatbázis. A kutatás konkrét célja, hogy létrejöjjön a mintaterületek tájkarakter-egységeinek adatbázisa, amely segíti a tájak állapotának, és változási folyamatainak, értékeinek és veszélyeztető tényezőinek azonosítását.

A mintaterületi kutatás konkrét célja a Gerecse és a Tápió-vidék tájegységek helyi szintű tájkarakter-egységeinek azonosítása és lehatárolása, továbbá ezek védelmére, kezelésére és fejlesztésére vonatkozó módszertan kidolgozása.

Első lépésben leírásra kerültek azok a mintaterületi tájkarakter-felmérési és -meghatározási módszerek melyek részét képezhetik a javasolható módszertannak (2. fejezet). Ezt követően bemutatásra kerültek a két mintaterület táji sajátosságai helyzetfeltárás és tájtörténeti adalékok a karakter-elemzéshez (3.1.-3.2. fejezet a Gerecse és 4.1-4.2. fejezet a Tápió-vidék mintaterületen.). A következő lépésben megtörténik a helyi szintű tájkarakter-egységek beazonosítása, megnevezése, leírása, térképezése, kulcsjellemzőinek felsorolása és illusztrálása (3.3. fejezet a Gerecse és 4.3. fejezet a Tápió-vidék mintaterületen) Ezt követően az értékek feltárása, változások beazonosítása, problémák és veszélyeztető tényezők meghatározása után a meghatározásra kerültek a tájra vonatkozó minőségi célkitűzések és a javaslatok (3.4. és 4.4. fejezet).

A fenti célkitűzésben megfogalmazott feladatot a következő lépésekben kerültek dokumentálásra:

- A mintaterületi kutatás tájkarakter-elemzést megalapozó módszerei (2. fejezet)
- Általános tájvizsgálat, helyzetfeltárás - Gerecse (3.1. fejezet)
- Tájtörténeti adalékok a tájkarakter-elemzéshez - Gerecse (3.2. fejezet)
- Helyi szintű tájkarakter-egységek azonosítása - Gerecse (3.3. fejezet)
- Helyi szintű tájkarakter-egységekre vonatkozó javaslatok – Gerecse (3.4. fejezet)
- Általános tájvizsgálat, helyzetfeltárás - Tápió-vidék (4.1. fejezet)
- Tájtörténeti adalékok a tájkarakter-elemzéshez - Tápió-vidék (4.2. fejezet)
- Helyi szintű tájkarakter-egységek azonosítása - Tápió-vidék (4.3. fejezet)
- Helyi szintű tájkarakter-egységekre vonatkozó javaslatok – Tápió-vidék (4.4. fejezet)

A kutatás eredményeként várhatóan az Európai Táj Egyezményben is definiált „táj minőségére vonatkozó célkitűzések” megfogalmazásához is hozzájárulhatunk. Ezáltal a kutatás folytatásával tájkarakter-egységekre vonatkozó javaslatok megfogalmazására is sort keríthetünk, mely hozzájárulhat a tájkarakter-rendszer alkalmazási módjainak meghatározására irányuló döntéstámogatási javaslatokhoz.

2. A mintaterületi kutatás módszerei és eszközei

A helyi tájkarakter-területek azonosítása és lehatárolása egy többlépcsős folyamat, amely során számos kutatási lépés és adatgyűjtési eszköz került alkalmazásra. A jelen fejezetben bemutatott módszertan alapjai a tájkarakter mintaterületi kutatásához kapcsolódó munkacsoport üléseken kerültek meghatározásra. A kutatás legfontosabb módszerei mindkét mintaterületen (Gerecse, Tápó-vidék) a következők voltak:

1. **Általános tájvizsgálat, helyzetfeltárás módszerei**
2. **Tájtörténeti adalékok áttekintésének módszerei**
3. **Terepi felmérés módszerei**
4. **Helyiek bevonásának módszerei**
5. **Helyi szintű tájkarakter-egységek azonosításának és lehatárolásának módszerei**

A tájjal kapcsolatos elemző munka első lépése, hogy adatokat, információkat gyűjtünk a táj múltjával, jelen állapotával, az azt befolyásoló tényezőkkel kapcsolatban, illetve – nem utolsósorban – felmérjük az ott élő és tevékenykedő emberek tájjal kapcsolatos érzékelését, hozzáállását. A vizsgálatunk tehát kitér objektív és szubjektív adatokra és információkra is. A felhasznált eszközök az adat- és információgyűjtés mellett szolgálják a figyelem, a közvélemény ráirányítását a tájjal kapcsolatos munkára, és egyben a szemléletformálást, valamint a párbeszédben zajló közös elemző, tervező munkát. A kutatás egyes lépései során ezért különféle eszközöket és információforrásokat használtunk fel, amelyek közül a legfontosabbak az alábbiak:

- szakirodalom
- térképes források
- terepi felmérések
- helyiek bevonása
 - online kérdőív
 - workshopok (műhelymegbeszélések)

A következőkben alfejezetenként bemutatásra kerülnek a kutatás lépései. Egyes kutatási lépések során a fenti eszközökön kívül további, adott munkafázisra jellemző adatforrások is felhasználásra kerültek, amelyeket az adott lépés részletes módszertani leírásánál ismertetünk.

Ezt követően bemutatjuk az egyes eszközök felhasználásának módszerét. A fentebb felsorolt eszközök közül a helyi tájkarakter kutatás legfontosabb, specifikus eszközei a terepi felmérések, valamint a helyiek bevonása – online kérdőív és workshopok útján – voltak, így ezek kerülnek részletesen ismertetésre jelen módszertani fejezetben.

Az alábbi táblázat mutatja be, hogy az egyes kutatási lépések során melyek voltak az elsődlegesen felhasznált eszközök és információforrások.

Felhasznált eszközök	Kutatási módszerek				
	1. Általános tájvizsgálat	2. Történeti adalékok	3. Terepi felmérések	4. Helyiek bevonása	3. tájkarakter-egységek meghatározása
Szakirodalom	X	X	X		X
Térképes források	X	X	X	X	X
Terepi fényképek, jegyzőkönyvek		X	X		X
Online kérdőív		X		X	X
Workshopok		X		X	X

1. Táblázat A kutatási módszerek és a felhasznált eszközök összefüggése

A módszerek és eszközök bemutatása során felhasználtuk a „Módszertani útmutató a helyi tájkarakter-területek lehatárolásához, védelmi, kezelési és fejlesztési irányelveinek kidolgozásához”

címmel készült munkaközi anyagot⁴ és „A tájkarakter elemzés terepi felvételi munkarészének módszertani útmutatója” (Konkoly-Gyuró, 2019)⁵ című dokumentumot.

A helyiek bevonásának módszereihez alkalmaztuk a „Területfejlesztési füzetek 1. – Segédlet a közösségi tervezéshez” (2010.) című kiadványt⁶, valamint a környezeti neveléssel és a gyerekek tájidentitásával kapcsolatos korábbi kutatások eredményeit^{7,8}. A vizsgálati módszertani kérdéseinek esetében alkalmaztuk Szent István Egyetem Tájépítészeti és Településtervezési Kar kutatási eredményeit. Jelen tanulmány során a fogalmakat a tájépítészeti szakmában egyértelműen elfogadottak alapján használjuk^{9,10}. Ezek a fogalmak összhangban vannak a Tájvédelmi kézikönyv¹¹, és a Nemzeti Tájstratégiában rögzítettekkel¹². A tanulmány technikai eszköztárának feltárásához felhasználtuk a Passzív képalkotó távérzékelés a tájkarakter-elemzésben címmel készült PhD doktori disszertációt¹³.

2.1. Általános tájvizsgálat, helyzetfeltárás módszerei

A tájkarakter alapú tájtipizálás helyi szintű vizsgálataihoz és a karakter-egységek lehatárolásának megalapozásához szükséges helyzetfeltárás szempontrendszerének megállapításához a táj és a tájkarakter fogalmak meghatározásához szükséges visszatekinteni. A „táj” fogalmát – tájrendezési szempontból – ezidáig legpontosabban Magyarországon Mócsényi Mihály fogalmazta meg, miszerint *„a táj nem más mint a természet és a társadalom kölcsönhatásainak ellentmondásos, ezért dialektikus egysége. A táj egyrészt a társadalom anyagi életfeltétele, másrészt a magas rendű vizuális-esztétikai kvalitások hordozója. Ezért egyben az és a természeti kölcsönhatásainak tárgyasult – az ember alakította anyagi világban manifesztálódott – története. [...] A természet és a társadalom olyan ellentétpár, mely kölcsönösen áthatja egymást és megbonthatatlan egységet képez. Azaz a táj a társadalmi igényeknek megfelelően a bioszférából nooszférává alakított, emberesített természet, emberi környezet.”*¹⁴

A tájkaraktert emellett a kutatás során az előzőekben ismertetett Swanwick féle definícióval határozható meg, miszerint *„a tájkarakter a tájelemek megkülönböztethető, felismerhető mintázata, ami az egyik tájat megkülönbözteti a másiktól, nem pedig jobb vagy rosszabb minősítéssel fémjelzi azokat”*¹⁵.

Megállapítható, hogy a táj a természeti folyamatok és emberi tevékenységek kölcsönhatásában formálódik, így magába olvasztva nem csupán a természeti-, hanem a kulturális értékeket is, melyek egyaránt, egymással kiegészülve határozzák meg tájaink jellegét, így a táj olyan összetett fogalomává válik, mely az élet minden elemét magába olvasztja.

Az előzőekben felvázolt fogalmak alapján látható, hogy ha a táji témában vagy kifejezetten a tájkarakter témakörben végzünk helyzetfeltárást a tájat és annak karakterét befolyásoló valamennyi elemre tekintettel kelennünk. Ennek értelmében a helyzetfeltárás felépítése a következő:

⁴ Sain Máttyás (2020): Módszertani útmutató, a helyi tájkarakter-területek lehatárolásához, védelmi, kezelési és fejlesztési irányelveinek kidolgozásához, Első változat,

⁵ Konkoly-Gyuró Éva (2019) A tájkarakter elemzés terepi felvételi munkarészének módszertani útmutatója

⁶ Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium Területfejlesztési és Építészeti Szakállamtitkárság, VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft. (2010): Területfejlesztési füzetek 1. Segédlet a közösségi tervezéshez, Budapest

⁷ Zsombor Boromiszsa, László Kollányi, Eszter Jáklí, Zsófia Földin (2020): Education with the landscape – challenges in science communication and ecotourism. „Tájjal oktatás” – kihívások a tudománykommunikáció és az ökoturizmus területén, 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat 55. szám pp. 2-11.

⁸ Jáklí Eszter, Boromiszsa Zsombor (2017): Tájökológiai adottságok és tájidentitás kapcsolatának értékelése Velencei-tavi tájrészletben, VII. Magyar Tájökológiai Konferencia, Szeged

⁹ Csima Péter (2011): Gondolatok a tájvédelemről, az egyedi tájértékekről és a tájkarakterről. pp. 43-49. In. Sallay Á.: Tájértékek szerepe a tájkarakter meghatározásában (elsősorban a budapesti agglomeráció településeinek példáján), Tudományos Konferencia 2010. november 19., Budapest

¹⁰ Csemez Attila (1996): Tájtervezés – tájrendezés, Mezőgazda Kiadó, Budapest

¹¹ Csösz Mónika, Duhay Gábor, Kincses Krisztina (2014): Tájvédelmi kézikönyv, Vidékfejlesztési Minisztérium Környezet- és Természet megőrzési Helyettes Államtitkárság, Budapest

¹² Földművelésügyi Minisztérium, Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály : Nemzeti Tájstratégia (2017-2026)

¹³ Jombach Sándor, (2014): Passzív képalkotó távérzékelés a tájkarakter-elemzésben

¹⁴ Csemez Attila (2006): Tájtervezés – tájrendezés, Mezőgazda kiadó, Budapest

¹⁵ Swanwick, Carys (2002): Landscape Character Assessment Guidance for England and Scotland. The Countryside Agency and Scottish Natural Heritage

1. Lehatárolás pozícionálás

A kutatott vagy vizsgált terület kiterjedését, határait és egységeit szükséges pontosan megfogalmazni, hogy a későbbi eredményeket helyes viszonyrendszerben lehessen kezelni és leírni. E fejezetben szükséges feltárni az adott terület természetes és adminisztratív határait, kiterjedését és elhelyezkedését illetve a települések rendszerét.

2. Nagytérségi, regionális kapcsolatok

A térség nagyléptékű folyamatait mozgató erők feltárása szükséges, hogy az adott mintaterület helyzetét és funkcióját a területi rendszerben értelmezni lehessen. Ehhez szükséges feltárni a területet érintő nagyvárosi vonzáskörzeteket, térségi központokat/alközpontokat, egyéb téregységeket és határon átnyúló kezdeményezéseket, kapcsolatokat.

3. Természeti adottságok

A táj fogalma szerint a táj egyik alkotó eleme a természeti környezet és annak folyamatai, így a természeti adottságok feltárása elengedhetetlen a tájkarakter alapú tájtipizálás megalapozásához. E fejezetben vizsgálni szükséges a domborzati viszonyokat, lejtőmeredekséget, a mintaterület vízrajzát, föld és talajtanát, növényzetét, élőhelytípusait és potenciális vegetációját, illetve éghajlatát és a klímaváltozás várható hatásait, további a védett természeti területeket, értékeket. Mindezek összessége meghatározza és befolyásolja tájaink karakterét és annak alakulását.

4. Társadalmi és gazdasági adottságok

A táj fogalmának másik eleme az emberi tevékenység és kultúra, melyet a tájkarakter alapú tájtipizálás megalapozásaként szintén szükséges feltárni. Ennek megfelelő mutatói egyrészt a demográfiai és gazdasági statisztikai mutatók, melyek helyesen értelmezve megmutatják egy terület helyzetét és az emberi befolyást a tájra és annak karakterére.

A rendelkezésekre álló források alapján számos mutató vizsgálható, hogy árnyaltabbnál árnyaltabb képet kaphassunk a társadalmi és gazdasági folyamatokról. E kutatásban a következő mutatók kerültek felhasználásra:

- népesség
- népsűrűség
- korszerkezet
- természetes-szaporulat fogyás
- vándorlás
- lakásállomány
- adófizetők aránya
- munkanélküliségi ráta
- regisztrált vállalkozások száma (östermelők)

5. Felszínborítás, területhasználat, műszaki infrastruktúra

A táj karakterét nagymértékben befolyásolja a felszínborítás minősége és annak változása, melyre jelentős hatással van a műszaki infrastruktúra, így ezek vizsgálata elengedhetetlen, illetve szükséges a vonatkozó terület és/vagy településrendezési tervek területhasználati viszonyait és műszaki infrastruktúra hálózatait is áttekinteni, hogy körvonalazódjon a jövőbeni, tervezett változások milyensége.

6. Térséget érintő területi tervek, koncepciók, települési dokumentumok fejlesztési elképzelései

Végül a vonatkozó fejlesztési dokumentumok minden hierarchia-szinten (országos, megyei, térségi, települési) történő áttekintése szükséges, hogy a tervezett fejlesztési és a terület jövőbeni társadalmi-gazdasági folyamatai is láthatók legyenek, így azokkal a készülő célkitűzések és javaslatok összeegyeztethetők legyenek, illetve azokra megfelelően módon reagáljon, reflektáljon.

2.2. Tájérténeti adalékok áttekintésének módszerei

A kutatás második módszere a tájérténeti adalékok áttekintésének módszere volt. A táj jelenlegi karakterének megértéséhez, a helyi tájkarakter-területek azonosításához és lehatárolásához fontos lépés az adott táj múltjának és változásainak feltérképezése.

Az a tájérténeti jelentőségű információk összegyűjtésével és elemzésével megismerhető, hogy a jelenlegi tájkarakter történeti távlatban milyen folytonossággal rendelkezik, melyek a tájkarakter állandó és változó elemei, valamint a jellemző változási tendenciák. A történeti elemzés célja tehát a tájkaraktert meghatározó tényezők alakulásának vizsgálata, a társadalmi-gazdasági folyamatok tájkarakterben megjelenő hatásainak azonosítása – vagyis annak megállapítása, hogy a táj mikor és milyen tényezők hatására alakult a múltban, valamint a ma látható karaktere milyen tényezők következtében jött létre.

Az utóbbi évtizedek gazdasági-társadalmi változásai okán a tájak arculatának változása felgyorsult, ezért a történeti elemzés során fontos kitérni arra, hogy a vizsgált tájban a közelmúltban és a jelenben milyen változások zajlanak.

A tájérténeti információk, adalékok elemzésének eredménye segíti a helyi tájkarakter-területek meghatározását, a tájkarakterre jellemző történeti értékek feltárását és megőrzését, valamint a jelenleg zajló változások kezelési lehetőségeinek feltárását is.

A történeti elemzés során, a két mintaterületen részben eltérő eszközök kerültek felhasználásra a helyi adottságoknak és rendelkezésre álló adatoknak megfelelően. Ezek részletesen a mintaterületek tájérténeti adalékokról szóló fejezeteiben kerülnek bemutatásra. Az elemzéshez felhasznált megoldások és eszközök együttesen a következők voltak:

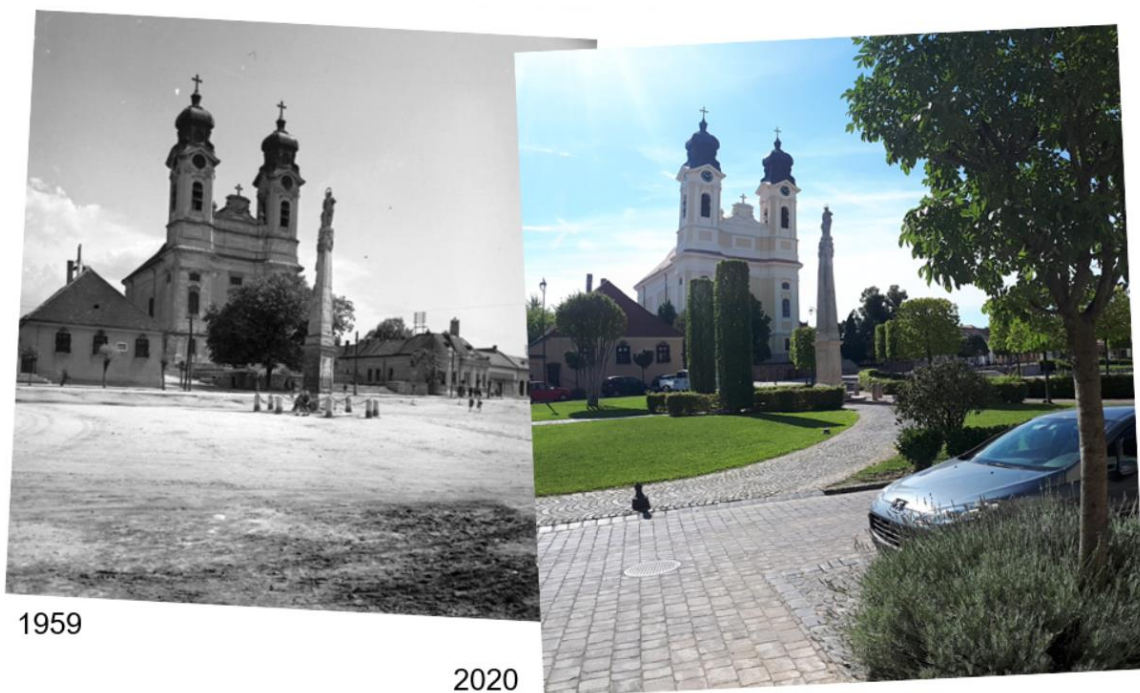
- irodalom áttekintése
- történeti fényképek gyűjtése (pl. a fortepan.hu oldalról)
- statisztikai adatok elemzése
- történeti térképek áttekintése és elemzése
 - I. katonai felmérés (1780-1784) (pl. a mapire.eu oldalon)
 - II. katonai felmérés (1806–1869)
 - III. katonai felmérés (1872-1884)
 - IV. katonai felmérés
 - topográfiai térképek (1980) (pl. a mepar.hu/mepar oldalon)
 - CORINE felszínborítás térképek (1990, 2000, 2006, 2012) (pl. a land.copernicus.eu oldalon)
 - Google Earth műholdfelvételei
 - történeti légifelvételek (pl. a fentrol.hu oldalon)
 - ortofotók (2000, 2005, 2010, 2015 (rrOrto)) (pl.
- részvételi kutatás során a helyiek által észlelt táji változások, hagyományos művelési, kezelési, fenntartási módok feltárása – elbeszélte történelem ('*oral history*')
 - online kérdőív
 - workshopok

A fenti listában szereplő megoldások indokoltak javasoltak egy tájérténeti adalékok áttekintésének módszeréhez. Alkalmazásuk felhasználható

- a tájhasználat változásainak áttekintésére.
- a XVIII századig lezajlott tájalakulás és tájalakítás elemzésére.
- a XVII és XX. század közötti térképes dokumentációból feltárható területhasználatok elemzésére.
- a XX. XXI. századi légi- és űrfelvételek képanyagából feltáruló tájszerkezet, mintázat értelmezésére.
- a XX. és XXI. századi terepi fényképek összevetése alapján kirajzolódo karakter-változások beazonosítására.
- az aktuális információkból kérdőív és workshop keretében történő helybéli érintettek tapasztalatainak összegyűjtésére.

A történeti tájkarakter elemzés során a Gerecse és a Tápió-vidék mintaterületen először áttekintésre került a tájhasználat változása. A XVIII. század végéig történt változások irodalmi adatok alapján kerültek összefoglalásra, majd a XVIII. század végétől a XX. század végéig a katonai felmérések és/vagy statisztikai adatok jelentették a legfőbb információforrást. A XX. század végétől, az utóbbi évtizedek változásainak részletesebb elemzéséhez az alapot a CORINE felszínborítási térképei, valamint a Google Earth műholdfelvételei jelentették, amelyek segítségével 6-10 éves intervallumokkal értékelhető a tájváltozás. Indokolt a részlegesen elérhető adatállományok akár csak az egyik mintaterületen történő bemutatása is. Így került sor a stabil területhasználatok térképezésére csak a Tápió-vidéken és a részletes (több mint 10 időpontot dokumentáló) XX.-XXI. századi topográfiai térkép és légifotó digitális georeferálására és a változások áttekintésére a Gerecse térségében.

A feltárt tájhasználati változások alapján került bemutatásra a tájkarakter változása. Ehhez a Tápió-vidék mintaterületen a „Tápió-vidék táji örökség tanulmánya” című dokumentációból (SZIE, 2017)¹⁶ rendelkezésre álló digitalizált történeti térképek és a CORINE térképek alapján vizsgáltuk a tájstabilitást, azon területek meghatározásával, amelyeknek tájhasználat a XVIII. század vége óta jellegében nem változott. Ezzel párhuzamosan meghatározásra kerültek a mintaterület meghatározó változással érintett területei és tájelemei is. Tematikus térképeken kerültek bemutatásra az egyes tájhasználatok - erdő, gyepek, mocsár/vízfelület, gyümölcs/kert/szőlő, szántó, település/tanya - területi változásai. Végül vizsgáltuk a táj nyitottságát és annak változását, amelyet elsősorban az erdőterületek és beépített területek határoznak meg a területen.

1. ábra Archív és mai képpárok felhasználásának módszere a karakterváltozás szemléltetésére. Tata város főterének átalakulását szemlélteti, hogy az egykori csupasz tér hogyan változott egyegy multifunkcionális városi zöld köztérre (1959-es fotó forrása: fortepan.hu, 2020-as fénykép forrása: Jombach Sándor).

2.3. Terepi felmérés módszerei

A terepi felmérések elsődleges célja a helyben megtapasztalható, észlelhető látképek rögzítése a helyi tájkarakter kulcsjellemzőinek dokumentálása. Ezek hozzájárulnak a helyi szintű tájkarakter egységek (akár tájkarakter területek, akár tájkarakter típusok) azonosításához és lehatárolásához, valamint a tájjelleg változásának monitorozásához. Az egyik módszer a terepi jegyzőkönyv kitöltése.

A felmérések során törekedni kell arra, hogy lehetőleg mindegyik – az előkészítő munkálatok során felvázolt – tájkarakter-egység felmérésre kerüljön. A felmérési pontok továbbá úgy kerüljenek kiválasztásra, hogy jól megközelíthetők legyenek, és lehetőleg egyféle tájkarakter-egységet

¹⁶ Szent István Egyetem Tájépítészeti És Településtervezési Kar, Tájépítész MSc II. évfolyam (2017): Tápió-vidék táji örökség tanulmánya. Prezentáció.

mutassanak be. Néhány esetben felvételezésre kerülhetnek olyan pontok is, amelyek több tájkarakter-egységet tartalmaznak, vagy azok határán helyezkednek el – ezek a karakter-területek határainak pontosításához kerültek felhasználásra.

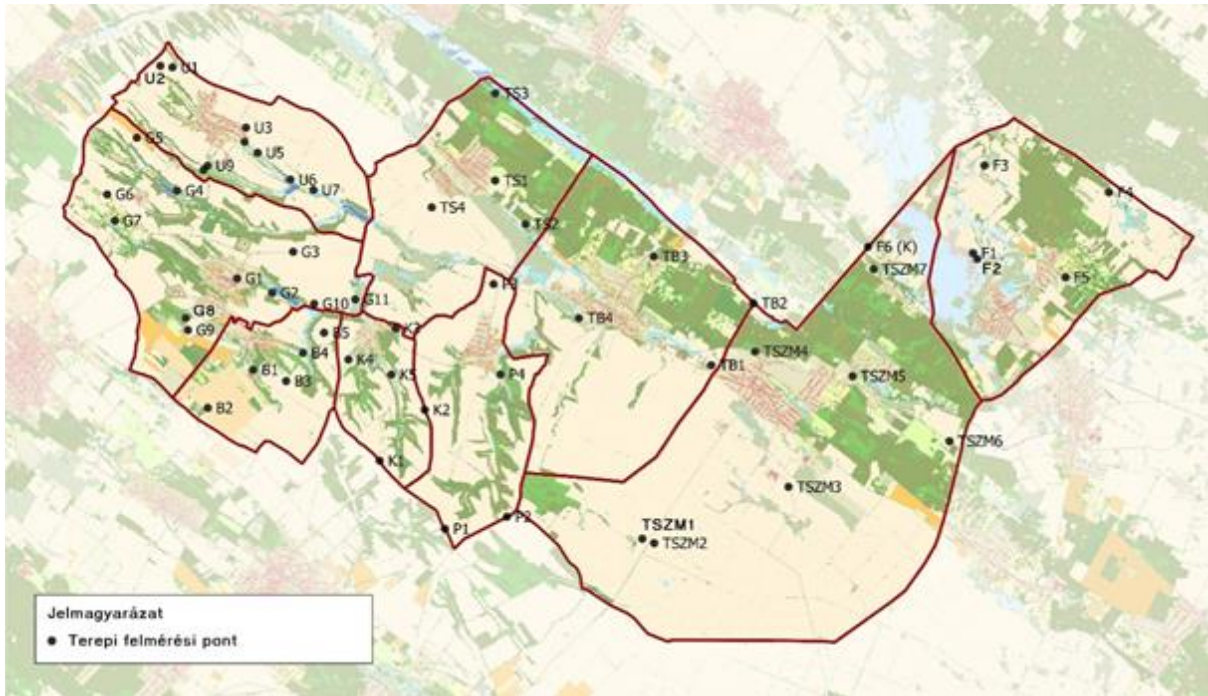
Minden terepi felmérési ponton indokolt rögzíteni az onnan feltároló látványtér jellegzetességeit a speciálisan e célra készített terepi jegyzőkönyvben. A terepi felmérési jegyzőkönyv az alábbiakat tartalmazza (digitális mellékletben is szerepel .xls formátumban):

- azonosító adatok
 - helyszín, idő, felvételező,
 - koordináták, felvétel iránya
- materiális jellemzők
 - domborzat, vízrajz
 - épített tájelemek (épülettípusok, építési anyagok, örökség, infrastruktúra és településjelleg)
 - felszínborítás jellemzők (arányok, táblahatárok, kiemelten az erdők és fás növényzet, valamint a kertek, szőlők-gyümölcsösök)
- esztétikai jellemzők
 - látványjellemzők (lépték, vizuális dinamika, változatosság, textúra, forma, mintázat, szín)
 - harmónia (egységesség, csend, biztonság, tetszés)
- állapot és dinamika
 - tájállapot és –változás (természetesség, gondozottság, ritkaság, tájromboló elemek, változás, javaslat)
 - összefoglaló leírás

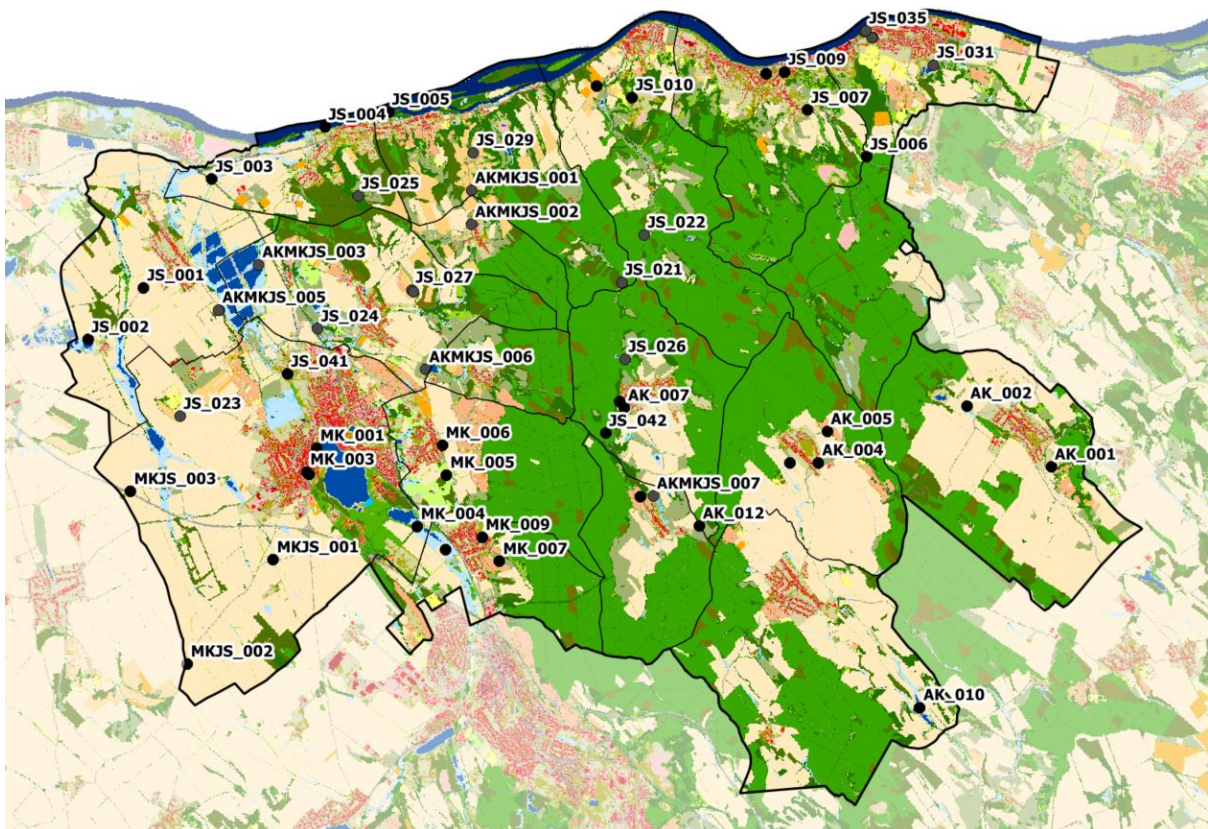
A másik elem a fényképezés. Minden felmérési ponton fényképes dokumentáció készül, a tájrészlet illusztrálására, illetve egyes pontokon vázlatrajz is készül kiegészítésként a táj lényegi vonásainak, kulcsjellemzőinek feltárásához, megértéséhez. A terepen kézzel, nyomtatott papírlapon összeírt felvételezések feldolgozása excel táblázatban indokolt, amelyben egy munkalapon összesítésre kell kerüljenek az eredmények mintaterületenként. A Tápió-vidék mintaterületen összesen 55, míg a Gerecse területén 37 terepi felmérési pont került felvételezésre majd digitalizálásra is (3. és 4. ábra.)

2. ábra A terepi felmérés jegyzőkönyveinek, terepi és drón-felvételeinek dokumentálása

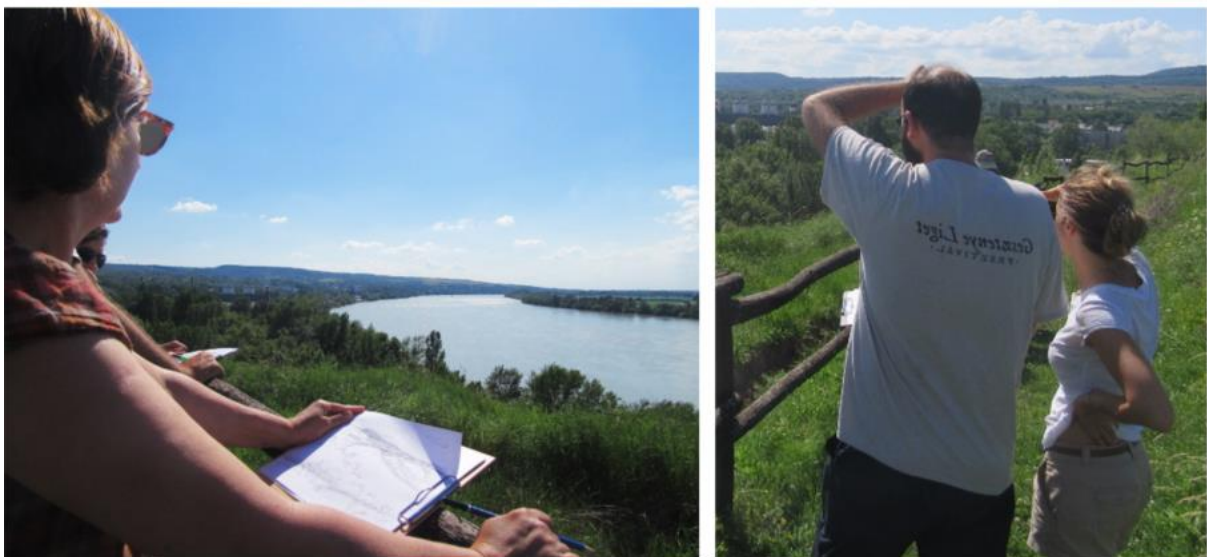
3. ábra A Tápió-vidék mintaterület terepi felmérési pontjai (alaptérkép forrása: NÖSZTÉP alaptérkép, szerkesztés: Ormos Imre Alapítvány)

4. ábra A Gerecse mintaterület terepi felmérési pontjai (alaptérkép forrása: NÖSZTÉP alaptérkép, szerkesztés: Ormos Imre Alapítvány)

A terepi felméréseket megelőzően a kutatócsoport tagjai szakmai egyeztetést tartottak a jegyzőkönyv kialakításáról. Ennek a terepi egyeztetésnek a Gerecse mintaterület adott otthont és teszt-helyszíneként a Nyergesújfalui Sánc-hegy területéről nyíló négy látványtérre töltötték ki a résztvevők

közösen a terepi felmérési jegyzőkönyveket. A workshop végén a jegyzőkönyv sablonja véglegesítésre került.

5. ábra Szakértői terepi felmérés és egyeztetés a jegyzőkönyvezés módszeréről és dokumentációjáról a Tápó mintaterületen (forrás: Jombach Sándor)

A terepi felmérések során minden helyszínen panorámaképek is készültek. A Gerecse mintaterület esetében halszemoptikás kamerával készült körpanorámás felvételeken és néhány esetben kísérletképpen drónfelvételekkel is dokumentáltuk a látványtér elemeit (6. és 2. ábra).

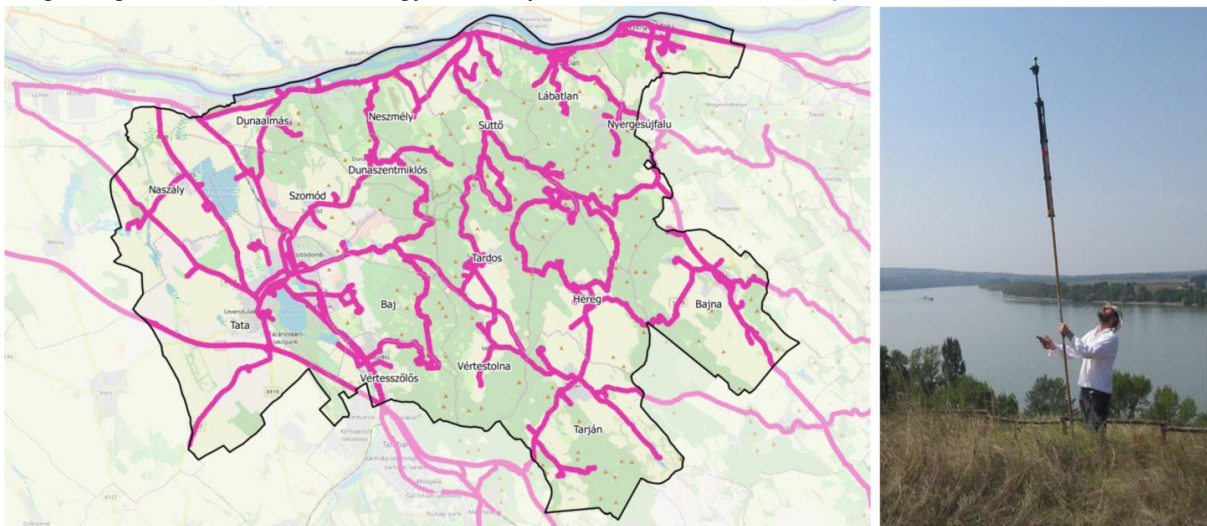
6. ábra Panorámakép a Fényes-forrás tanösvényen (forrás: Jombach Sándor)

A panorámaképek feldolgozásánál egy speciális képfeldolgozási módszerrel kiemeltük a táj fontosabb karakteradó elemeit, hogy mind a természeti mind az épített karakter is jól érvényesüljön. Ehhez a GIMP 2.10 szoftver „Szűrők” menüjében található „Művészi” opciók közül a „Karikatúra” eszközt alkalmaztuk a fényképek alacsony felbontású, kontrasztfokozott és világosított változataira.

7. ábra A táj karakteradó elemeit kiemelő fényképfeldolgozás eredménye a tatai Kálvária dombon meghatározott nézőpont esetében (forrás: Jombach Sándor)

A terepi bejárás során az okostelefonok GPS adatainak rögzítésével a bejárás útvonalai is dokumentálásra kerültek a Gerecse mintaterületen. Így valamennyi fénykép készítésének helye és időpontja a bejárási útvonal mentén is beazonosítható. A halszemoptikával készült képeket 4m magasságban is elkészítettük, hogy a látványtér elemeit többféle nézőpontból is dokumentálhassuk.

8. ábra Terepi helyszínelés útvonalainak térképes dokumentálása OSM GPS-tracker applikációjával, és körpanorámás képrögzítés halszemoptikás kamerával a Gerecse mintaterületen. (alaptérkép forrása: Openstreetmap.hu, forrás: Jombach Sándor)

2.4. Helyiek bevonásának módszerei

A helyiek bevonásának egyik fontos célja, hogy a tájkarakter-elemzéshez a helyben élők, gazdálkodók, döntéshozók tájjal kapcsolatos véleményét megismerhessük. Ilyenek például a kötődés, az értékek, a problémák, az észlelt változások, a jövőkép. Ugyanakkor fontos visszajelzés kell érkezzen a kutatás bemutatott részeredményeiről is.

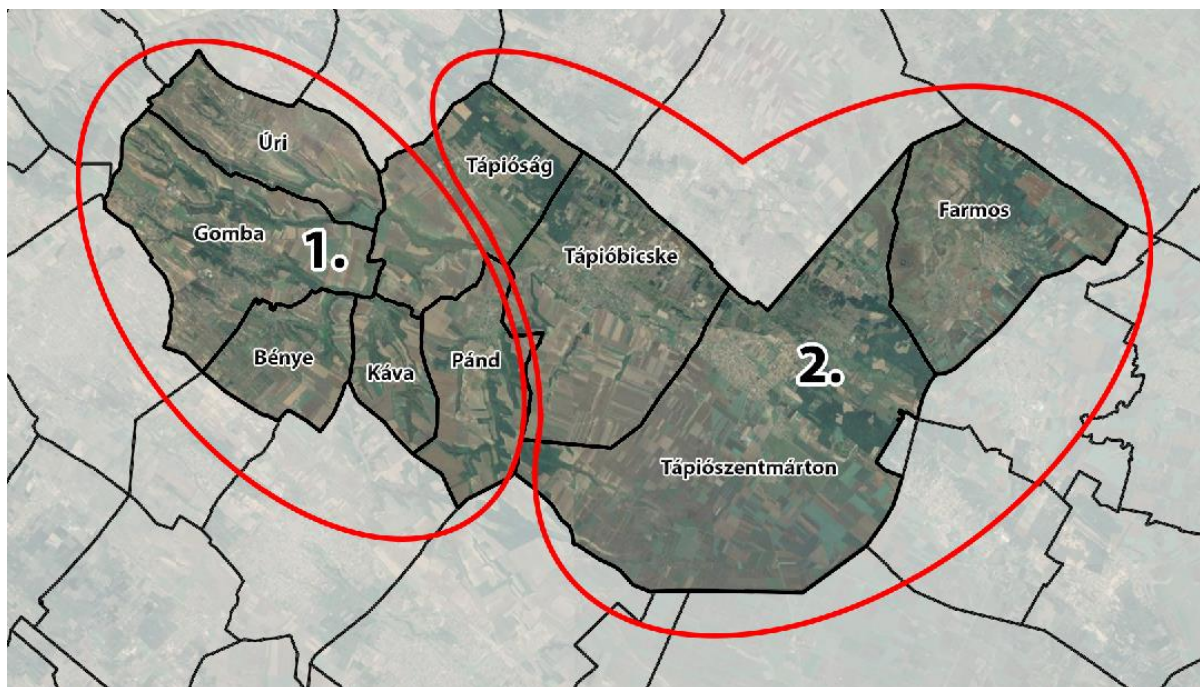
A helyiek bevonásának első lépéseként azonosításra kerülnek az egyes mintaterületeken a helyi szereplők, helyi érintettek, elsősorban az alábbi területekhez kötődően:

- mezőgazdaság
- erdészet
- vízügy
- vadászat
- természetvédelem és környezetvédelem
- oktatás
- turizmus
- területrendezés és -fejlesztés
- települési önkormányzatok
- civil szervezetek

A bevonásnak alapvetően kétféle módszerét érdemes alkalmazni. A kérdőívezést (akár online akár személyes) és a workshopok (műhelyek, vitanapok) szervezését.

2.4.1. Online kérdőív

A helyiek tájjal kapcsolatos véleményének felmérésére a kutatás során online kérdőívet készítettünk a Google Forms ingyenes kérdőív-alkalmazás segítségével. A kérdőívet a Gerecse mintaterület esetében négy tájegységre, a Tápió-vidék esetében két tájegységre (1. Monor-Irsai-dombság, 2. Tápió völgye menti síkság) bontva készítettük el annak érdekében, hogy megismerjük a mintaterületek egyes területegységei közötti különbözőségeket. A Gerecse esetében négy tájegység került lehatárolásra.

9. ábra Tápió-vidék online kérdőívben választható tájegységei (alaptérkép forrása: Google Earth Satellite, szerkesztés: Ormos Imre Alapítvány)

A kérdőív megküldésre került az előzetesen összegyűjtött helyi érintetteknek, valamint a lakosság minél szélesebb körű elérése érdekében megosztásra került helyi Facebook oldalakon és csoportokban is. Célunk volt elérni olyan helyi szervezeteket (önkormányzatok, civil szervezetek), akik meg tudták osztani a kérdőívet saját felületeiken. A kérdőív kitöltésére másfél hónap állt rendelkezésre.

Általános cél a táj objektív és szubjektív jellemzőivel kapcsolatban fontos információk begyűjtése, a helyi érintettek tájjal kapcsolatos élményeinek, észleléseinek, igényeinek feltárása, valamint a felmérés kapcsán a figyelem felhívása a tájjal kapcsolatos kutatásra.

Az online kérdőívben ennek érdekében az alábbi témakörök kerültek feldolgozásra – mintaterületenként kissé eltérő megfogalmazásban:

A kitöltő kapcsolata a tájjal

Tápió-vidék online kérdőív kapcsolódó kérdései:

- Miért fontos ez a táj Önnek?
- Van kedvenc helye a tájban? Ha igen, melyik ez?
- Miért kedveli ezt a helyet?
- Milyen helyeken szokott elsősorban időt tölteni szabadidős tevékenység (pl. kirándulás, sportolás) végzése céljából a kiválasztott tájegységen?

A táj karaktere:

Tápió-vidék online kérdőív kapcsolódó kérdései:

- Kérjük, hogy az alábbi szempontok szerint értékelje a kiválasztott tájegységet! (Nyugtalanító - Békés, Egyszerű - Változatos, Körülhatárolt, zárt - Nyitott, tágas, Átalakított - Természetközeli)
- Véleménye szerint melyek a kiválasztott tájegység legfontosabb elemei, adottságai, amelyek a táj jellegét alapvetően meghatározzák?
- Az alábbi képekből kérjük, válassza ki, melyik a legjellemzőbb a tájegységre, és pontozza, hogy a bemutatott tájrészlet mennyire tetszik Önnek?
- Kérjük, írja le saját szavaival a kiválasztott tájegység legfőbb jellemzőit! Mely szavakkal mutatná be a választott tájegységet egy idegennek?

Az adott táj értékei – A helyi közösség mit tart a táj értékének, mely tájrészletekre, tájelemre büszke, melyeket szeret, melyeket tart védendőnek vagy fejlesztendőnek:

Tápió-vidék online kérdőív kapcsolódó kérdései:

- Melyek a kiválasztott tájegység legfőbb értékei, amelyek megőrzése mindenképpen fontos lenne? Mi az, ami hiányozna, ha eltűnne, elveszne?

A táj problémái, konfliktusok – A helyiek által zavarónak tartott tájelemek, problémák, amelyek a táj harmóniáját megbontják, amelyek tájhasználati vagy esztétikai konfliktusokat eredményeznek:

Tápió-vidék online kérdőív kapcsolódó kérdései:

- Mik azok a legfőbb problémák a kiválasztott tájegységben, amelyek zavaróan hatnak a tájban, amelyek megváltoztatását szükségesnek tartaná?

A táj változása – A helyiek által észlelt változások feltárása:

Tápió-vidék online kérdőív kapcsolódó kérdései:

- A kiválasztott tájegységben milyen főbb változásokat észlelt az elmúlt évtizedekben? Kedvezőnek tartja-e ezeket?

A tájjal kapcsolatos jövőkép, célkitűzések:

Tápió-vidék online kérdőív kapcsolódó kérdései:

- A kiválasztott tájegységben véleménye szerint milyen főbb változásokra, változtatásokra (pl. fejlesztésre, védelemre) lenne szükség?

A kiértékelés szempontjából fontos, hogy a kérdőív elején rákérdezzünk, hogy a kitöltő melyik településhez kötődik leginkább, valamint melyik tájegységre kívánja kitölteni a kérdőívet. A kérdőív végén pedig érdemes rákérdezni a válaszoló kilétére (életkor, nem, foglalkozás előre meghatározott kategóriák szerint).

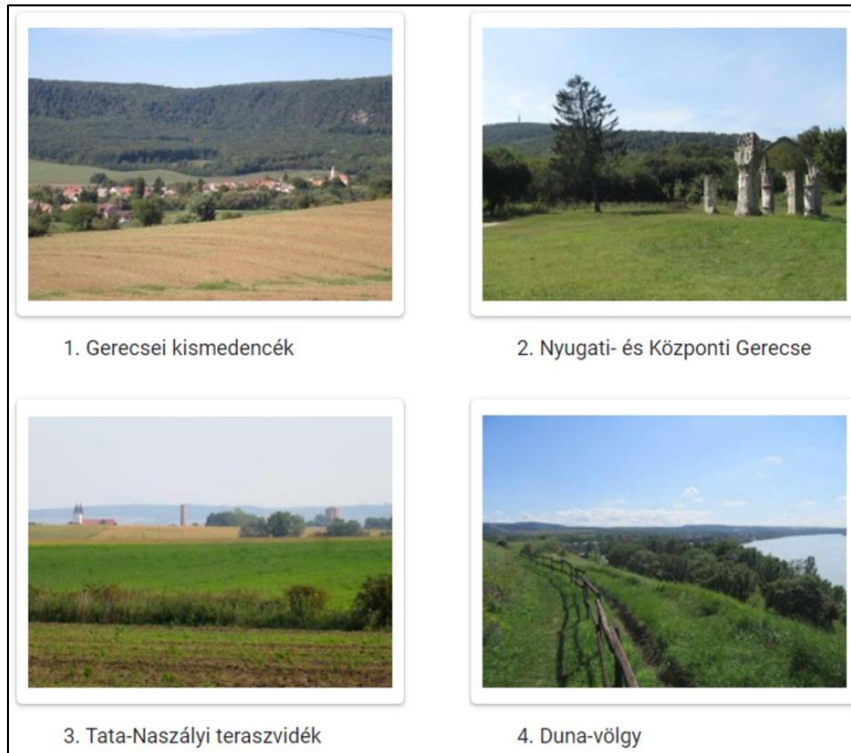
A kérdőívben indokolt megkérdezni azt is, hogy a kitöltő milyen közösséget, szervezetet, intézményt, egyéni szereplőt ismer, amely vagy aki aktívan részt vesz a táj értékeinek megismerésében, megismertetésében, védelmében, fejlesztésében. Az itt felsorolt szervezetek és személyek így bekerülhetnek az érintettek listájába, bővítve azoknak a körét, akik megkereshetők az online kérdőív illetve a workshopok tárgyában.

A kérdőívben főként zárt kérdéseket alkalmazunk előre megfogalmazott válaszokkal, de néhány nyitott kérdés esetében lehetőséget kell adni a szabad szöveges válaszadásra, vagy a zárt kérdésben előzetesen megfogalmazott válaszlehetőségek kiegészítésére.

A kérdőívek kitöltésének eredményei statisztikai módszerekkel kerültek elemzésre mintaterületenként, illetve a mintaterületeken belül megkülönböztetett tájegységenként.

A **Gerecse mintaterület** online kérdőívében első körben meg kellett adni a települési kötődést, majd kiválasztani azt a tájegységet amire ki akarta tölteni az ívet a válaszadó:

1. A Gerecse környékének települései közül melyhez kötődik leginkább (pl. lakóhelye, munkahelye által vagy szabadidős tevékenysége miatt)?
2. Kérjük, válassza ki azt a tájegységet, amelyet legjobban ismer és a továbbiakban jellemezni kíván!

10. ábra A kérdőív nyitó-oldalán szereplő tájegység-választó kezdőképek (forrás: Jombach Sándor)

Az „azonosítás, kötődés, benyomás, identitás” oldalon a következő kérdések szerepeltek melyek szinte minden esetben felelet választó kérdések voltak:

3. Miért fontos a "Gerecsei-kismedencék" tájegység az Ön számára?
4. Saját megítélése szerint mennyire ismeri a "Gerecsei-kismedencék" tájegységet?
5. Mennyire érdekli általában a táj, a tájkép, a táj összképe, jellege? Ez a kérdés általános, nem kifejezetten a Gerecsei-kismedencékre vonatkozik.

További kérdések szerepeltek melyekben a táj kedveltségét, bemutathatóságát, más tájakkal való összevetetőségét akár tetszőleges, szabad szöveges formában is lehetett jellemezni. Az egyik kérdés kifejezetten arra koncentrált, hogy milyen tájtypusokon töltenek több időt az emberek:

6. Milyen gyakran szokott időt tölteni az alábbi helyeken szabadidős tevékenység (pl. kirándulás, sportolás, közösségi tevékenységek) céljából (pl. folyóparton, tóparton, közparkban, pincehegyeken, erdőkben stb.)

A tájkarakter-elemzést megalapozó online kérdőívben mindenképpen rá kell kérdezni

- a meghatározó tájelemekre, (hogyan mennyire tartják meghatározónak ezeket)
- az értékes elemekre (hogyan mennyire tartják értékesnek őket)
- az érzékelt változásokra (hogyan mennyire egyértelműen lehet ezeket érzékelni)
- a tapasztalt problémákra (hogyan mennyire érzik őket súlyosnak)
- a tájkarakterre vonatkozó jövőképre, elképzelésekre (hogyan mennyire tartják indokoltnak, reálisnak)

Mindegyik esetben indokolt feleletválasztási lehetőséget adni, de fontos, hogy legyen lehetőség bővebb szóbeli kifejtésre is.

A Gerecse kérdőívben szereplő kérdések fókuszában például a tájkarakter-meghatározás, az értékfeltárás, a változás-beazonosítás és a probléma-megfogalmazás állt. Minden esetben adtunk jónéhány példát ami közül súlyozottan is lehetett választani, de mindig volt lehetőség saját vélemény szabad formátumú szöveges mezőinek kitöltésére is a felsorolás végén. Mindkét mintaterület teljes kérdőíve szerepel a digitális mellékletben pdf formátumban)

8. Véleménye szerint melyek a "Gerecsei-kismedencék" legfontosabb adottságai, elemei, amelyek a táj jellegét alapvetően meghatározzák? Milyen mértékben meghatározóak ezek?

MENNYIRE MEGHATÁROZÓ?

Nagyon meghatározó Meghatározó Kevésbé meghatározó Nem meghatározó Nem tudom

domborzati formák	☐	☐	☐	☐	☐
tavak, horgásztavak, halastavak	☐	☐	☐	☐	☐
folyók	☐	☐	☐	☐	☐
patakok, kisvízfolyások, csatornák	☐	☐	☐	☐	☐
nádas területek, vizenyős területek	☐	☐	☐	☐	☐
gyepterületek (mezők)	☐	☐	☐	☐	☐

15. Milyen változásokat érzékelt élete folyamán vagy napjainkban a Gerecsei-kismedencékben?

ÉRZÉKLT VÁLTOZÁST?

Igen, érzékelttem Talán érzékelttem Nem érzékelttem Nem tudom

A kerékpárút-hálózat és pihenőhelyeinek megépítése	☐	☐	☐	☐
Úthálózat, útburkolat romlása	☐	☐	☐	☐
Úthálózat fejlesztése, útburkolat javítása	☐	☐	☐	☐
Gépjárműforgalom növekedése	☐	☐	☐	☐
Útmenti fasorok eltűnése	☐	☐	☐	☐
Épített értékek pusztulása, eltűnése	☐	☐	☐	☐
Természeti értékek pusztulása, eltűnése	☐	☐	☐	☐

14. Ön szerint milyen mértékben értékesek a következő tájelemek a Gerecsei-kismedencékben a tájkarakter szempontjából?

ÉRTEKES?

Nagyon értékesek Értékesek Kissé értékesek Nem értékesek Nem tudom

folyómenti ártéri erdők	☐	☐	☐	☐	☐
hegyvidéki lombos erdők	☐	☐	☐	☐	☐
telepített erdők, ültetvények	☐	☐	☐	☐	☐
örökzöld fenyőerdők	☐	☐	☐	☐	☐
természetszerű erdők	☐	☐	☐	☐	☐
erdei tisztások	☐	☐	☐	☐	☐
hagyásfás legelők	☐	☐	☐	☐	☐
őszi kikericses rétek	☐	☐	☐	☐	☐

16. Milyen mértékben tartja az alábbi jelenségeket a táj jellege szempontjából problémának, kedvezőtlennek a Gerecsei-kismedencékben?

PROBLÉMA?

Komoly probléma Probléma Kis probléma Nem probléma Nem tudom

Katonai tevékenységek zavaró hatása	☐	☐	☐	☐	☐
Felhagyott, bolygatott, rendezetlen területek	☐	☐	☐	☐	☐
A táj régi hangulatának, nyugalmának elvesztése	☐	☐	☐	☐	☐
Árvízrel kapcsolatos nehézségek	☐	☐	☐	☐	☐
Belvíz kedvezőtlen hatása	☐	☐	☐	☐	☐
A tájszerkezet alacsony mozaikossága	☐	☐	☐	☐	☐
Az élővilág sokféleségének csökkenése	☐	☐	☐	☐	☐

11. ábra Kérdésminták a Gerecsei kismedencék kérdőívéből, meghatározó elemek, értékek, változások problémák témakörben. (forrás: Ormos Imre Alapítvány, Google Forms)

2.4.2. Workshopok

A műhelymunka, közösségi beszélgetés (vagy ahogy gyakran angol szóval nevezzük: workshop) egy olyan esemény, ahol a bevont érintettekkel a közösségi tervezési módszerek segítségével együtt gondolkodunk, ötletelünk, tervezünk valamilyen cél érdekében. A tájkarakter-elemzési kutatáshoz kapcsolódó workshopok egyértelmű céljai a következők:

- A helyiek tájékoztatása, informálása arról, hogy milyen célból, milyen részvételi folyamat indul el a térségben, milyen szerepe van ebben a tájnak és milyen lehetőségük van nekik mint érintetteknek;
- A helyiek tájjal kapcsolatos véleményének megismerése, tájjal kapcsolatos egyedi vagy közösségi információk és nézőpontok gyűjtése;
- A kutatás részeredményeire visszajelzés kérése.

A tájkarakter-elemzést megalapozó vagy kiegészítő workshopok esetében javasolt a következő szempontokat figyelembe venni:

- A célközönség megszólítása több fórumon, platformon, kapcsolati hálón keresztül történjen
- Érdemes a témát a helyi médiában egy kapcsolódó cikk, interjú formájában meghirdetni.
- A hirdetményt és meghívókat indokolt legalább két hónappal előtte kiküldeni
- A workshop helyszínét az elérhetőség, megközelíthetőség alapján kell kiválasztani
- Érdemes egy már meghirdetett rendezvényhez kapcsolódni
- Szerencsés lehet egy-egy civil szerveződés, egyesület tagságát bevonni a szervezésbe, a kérdések előkészítésébe.
- Megoldható online felületen is a workshop, de alapos előkészítést, online moderátor bevonását igényli és kevésbé tud interaktív lenni.
- A workshop elején ismerető előadást kell tartani a jelenlévők érdeklődésétől függően kb. 30-50 percben
- Az előadásban be kell mutatni az előzetes kutatási eredményeket
- Az előadásban fel kell tenni azokat a kérdéseket, melyekre várjuk a jelenlévők reakcióit.
- Lehetőséget kell biztosítani bemutató körre a jelenlévők számára.
- A bevonásban segítenek az interaktív eszközök (pl. képek, térképek alkalmazása, ppGIS módszer, csoportmunka, közös rajzolás)
- Fel kell tárnai a jelenlévők számára fontos, ám nem térképezhető, nem digitalizálható tájkarakter-elemeket is.
- Lehetőséget kell adni, hogy a saját meglátásuk szerint kommentálják az elhangzottakat és akár kilépjenek az előzetesen eltervezett formai megoldásokból.
- Fontos, hogy feltárjuk a tájkarakter meghatározó elemeit, az értékeket, a változási folyamatokat, a problémákat és veszélyeztető tényezőket
- Mindenképp érdemes a jövőképre is rákérdezni

A Gerecse és a Tápíó-vidék helyi szintű tájkarakter-egységeinek azonosításáról és védelmi, kezelési, fejlesztési javaslatairól szóló kutatás során megszervezésre került mintaterületenként négy workshop (műhelytalálkozó). További egy-egy workshop kerül majd megszervezésre mindkét mintaterületen, az eredmények bemutatására. A megszervezett workshopok egy része személyesen, másik része vegyesen személyes és online jelenléttel együttesen zajlott.

Ezen műhelytalálkozók alkalmával a helyi érintettek megoszthatták véleményüket, valamint közösen végezheték el a tájjal kapcsolatos jelenlegi helyzet értékelését, a jövőkép, a célok és végül a célok eléréséhez szükséges tevékenységek meghatározását.

A megszólított érintettek köre mintaterületenként és workshoponként eltérő volt. Az egyes műhelytalálkozók eltérő tematika került alkalmazásra, minden találkozó alkalmával más-más fő témakör érintése céljából. Az első műhelytalálkozók tapasztalatai és eredményei alapján módosítható volt a későbbi workshopok tematikája, pl. az eredetileg kevesebb eredményt hozó kérdések nagyobb hangsúlyt kaphattak. A műhelytalálkozók előre kötött időkeretben kerültek megszervezésre, minden esetben moderátor személy irányítása alatt.

A Tápió-vidék mintaterületi műhelytalálkozók esetében különféle érintett csoportok kerültek megkeresésre egyes workshopok esetében, amelyek jellemzően különböző korosztályokat is képviseltek:

- helyi általános iskolák diákjai (7–10 éves korosztály)
- madárgyűrűző tábor résztvevői (nemzeti park munkatársai, civil szervezetek, egyetemisták) (jellemzően 20–29 éves korosztály)
- helyi lakosok és belföldi turisták (jellemzően 30–44 éves korosztály)
- civil szervezetek képviselői (jellemzően 45–64 éves korosztály)

A workshopokon érintett kérdések, és az alkalmazott módszerek a következők voltak:

1. workshop, Tápió-vidék

Helyszín: Tápióság – Papp Károly Általános Iskola, Tápiószentmárton – Kubinyi Ágoston Általános Iskola, Gomba – Fáy Általános Iskola látogatása, Farnos – Matolcsy Miklós Általános Iskola

Résztvevők: általános iskolás diákok (7 – 10 éves korosztály)

A műhelymunka kérdései:

- Melyek a település jellegzetes pontjai?
- Melyek a kedvenc helyek a településen?

12. ábra Tápió-vidék mintaterület 1. workshop (forrás: Ormos Imre Alapítvány)

Alkalmazott módszerek:

- cél és módszer ismertető előadás
- szabad asszociációs rajzoltatás 2., 3., 4. osztályos tanulókkal mintaterületi általános iskolákban, tanóra keretében:
 - 1.) a település legjellegzetesebb, leginkább nevezetes helyszínének lerajzolása,
 - 2.) a településen lévő kedvenc hely lerajzolása
- rajzok kódolása települési bontásban és összesítve

2. workshop, Tápió-vidék

Helyszín: Tápióbicske, Fehér István Művelődési Ház és Könyvtár

Résztvevők: civil szervezetek képviselői (jellemzően 45–64 éves korosztály)

A műhelymunka kérdései:

- Mit tartanak értékes tájalkotónak, jellemző tájrészletnek?
- Milyen problémákat, leromlást vesznek észre?
- Milyen tájváltozási tendenciákat látnak?

Alkalmazott módszerek:

- cél és módszer ismertető előadás
- kis csoportos irányított beszélgetés a táj értékeiről, problémáiról, változásairól
- egyéni vélemények leírása

- a helyhez köthető információk közös rögzítése nagy méretben kinyomtatott légifotó alapú mintaterület térképen, témakörönként eltérő színű térképtűvel / rajzszöggel

13. ábra Tápió-vidék mintaterület 2. workshop (forrás: Ormos Imre Alapítvány)

3. workshop, Tápió-vidék

Helyszín: Farnos, Madárvárta

Résztevők: madárgyűrűző tábor résztvevői (jellemzően 20–29 éves korosztály)

A műhelymunka kérdései:

- Mit tartanak értékes tájalkotónak, jellemző tájrészletnek?
- Milyen problémákat, leromlást vesznek észre?
- Milyen tájváltozási tendenciákat látnak?
- Milyen jövőképet várnak / remélnék a mintaterületen?
- Milyen egységeket tudnak elkülöníteni a mintaterületen belül?
- Milyen a tipikus táj a mintaterületen?

Alkalmazott módszerek:

- cél és módszer ismertető előadás
- kis csoportos irányított beszélgetés a táj értékeiről, problémáiról, változásairól, karakteréről, valamint a résztvevők tájhoz kapcsolódó jövőképéről
- egyéni vélemények leírása
- interaktív tájberendező játék (terepasztal): a különböző tájhasználatokat szimbolizáló fakockák segítségével állítható össze az adott táj
 - jelenlegi tájhasználat, tájszerkezet összeállítása – hogyan látják a résztvevők a körülöttük lévő jelenlegi tájat
 - jövőkép kialakítása – a résztvevők véleménye szerint milyen változásokra lenne szükség tájhasználatok tekintetében
- mintaterületi fényképek csoportosítása tájkarakter alapján / egységek elkülönítése: a mintaterület felmérési pontjain készült fényképek csoportosítása, az azonos tájkaraktert, tájképet mutató fotók megkeresésével – ezáltal megismerhető, hogy milyen tényezők alapján hasonlították össze a résztvevők az egyes tájképeket, és hány egymástól elkülönülő csoportot alakítanak ki
- korábbi eredményekre (korábbi workshopok, kérdőívek) visszajelzések kérése

14. ábra Tápió-vidék mintaterület 3. workshop (forrás: Ormos Imre Alapítvány)

4. workshop, Tápió-vidék

Helyszín: Tápiószentmárton, Strandfürdő

Résztevők: helyi lakosok és belföldi turisták (jellemzően 30–44 éves korosztály)

A műhelymunka kérdései:

- Mit tartanak értékes tájalkotónak, jellemző tájrészletnek?
- Milyen problémákat, leromlást vesznek észre?
- Milyen tájváltozási tendenciákat látnak?
- Milyen jövőképet várnak / remélnék a mintaterületen?
- Milyen egységet tudnak elkülöníteni a mintaterületen belül?

Alkalmazott módszerek:

- standolós rendszerű irányított beszélgetés a táj értékeiről, problémáiról, változásairól, karakteréről – a Tápió-vidéken elkülönülő karakter-egységekről –, valamint a résztvevők tájhoz kapcsolódó jövőképéről
- egyéni vélemények leírása
- interaktív tájberendező játék (terepasztal): a különböző tájhasználatokat szimbolizáló fakockák segítségével állítható össze az adott táj
- jelenlegi tájhasználat, tájszerkezet összeállítása – hogyan látják a résztvevők a körülöttük lévő jelenlegi tájat

A **Gerecse mintaterület workshopjaira** helybéli érintetteket hívtunk az előzetesen dokumentált érintett listánk alapján. A résztvevők helyi civil szervezetek, gazdálkodók, döntéshozók, tervezők, helybéli tájépítészek, építészek, erdőgazdaság vagy természetvédelem képviselői voltak. A vitanap formában megtartott workshopokat, a négy lehatárolt tájegység egy-egy településén rendeztük meg. A négy napon a négy tájegység tájkarakter-egységeinek megvitatása volt a fókuszban. A workshopok jegyzőkönyveit a digitális mellékletbe tettük. Itt most a visszajelzések lényegét összegezzük.

A visszajelzések alapján folyamatosan módosítottuk a tájkarakter-egységek lehatárolására vonatkozó munkarészünket figyelembe véve a helybeliek javaslatait. Visszajelzéseket a következő témákban több alkalommal is kaptunk:

- A szőlőterületek által dominált tájtípusnak meg kell jelennie, ezen belül is több típus táblamérettől, domborzattól, panorámától függően- tavak által dominált tájtípus meg kell jelenjen, ezen belül is több altípus fordul elő,
- A bányaterületek aktív és felhagyott / rekultivált területei között különbséget kell tenni,
- A lakóterületi vagy ipari fejlesztés potenciális területein különös körültekintéssel kell a tájkarakter-egységeket lehatárolni
- Az ipari területek fejlesztése, fejlődése szempontjából különbséget kell tenni régebbi és újabb területek között,
- A helyi identitás elemeinek összegyűjtése és térképezése történjen meg,
- A helyi szellemi, szakrális értékek számbavétele kerüljön be a feladatok közé,
- A helyi tudásról, helyi műveléshez (mezőgazdaság, erdőgazdaság) kapcsolódó tudásról, know-howról, forrást biztosító pontok, szereplők, szervezetek egy helyi tudástárban álljanak rendelkezésre,
- A táj minőségére vonatkozó célkitűzések esetében "az új létesítmények tájba illesztése" kerüljön megemlítésre,
- Az övezeti szabályozás megyei szinten (akár egyedi övezetekkel) lehetségessé tenné a közigazgatási alkalmazhatóságot

15. ábra Gerecsei mintaterület workshopok (forrás: Ormos Imre Alapítvány)

2.5. Helyi tájkarakter-egységek azonosításának, javaslattételének módszerei

A helyi szintű **tájkarakter-egység** megnevezés a kutatás során mint gyűjtőnév került értelmezésre. A tájkarakter-egység egy olyan tájkaraktert meghatározó gyűjtőszó, mely mind a tájkarakter terület, mind a tájkarakter típus kategóriákat lefedi. A **tájkarakter területek** egyedi helynévvel megnevezett unikális tájak, míg a **tájkarakter típusok** jellegzetes, de nem egyedi, hanem típusos jelleget hordoznak. Mindkét kategóriára alkalmazható a tájkarakter-egység kifejezés. Ezért a jövőbeli kutatások kezdetén érdemes tisztázni, hogy milyen szintű és milyen kategória-rendszerben gondolkodó tájkarakter-elemzést kell végezni egy adott mintaterületen.

A tájkarakter-egységeket a kutatócsoport hazai kutatási eredményei alapján tett megegyezése szerint a következő kategóriákba lehet besorolni:

- tájkarakter terület
- tájkarakter típus
- tájmozaik egység
- tájsejt

A helyi szintű tájkarakter típusok azonosításához, valamint a tájkarakter területek lehatárolásához kiindulási alapot nyújtott a jelen kutatás előzményeként az országos szintű tájkarakter típusok azonosítása valamint a földrajzi kistájak katasztere szerinti leírás és térkép¹⁷.

A mintaterületeken, a terepen felmért táji jellemzők közül az alábbiak kerültek felhasználásra a tájkarakter-egységek azonosítása és lehatárolása során: domborzat, felszínborítás, lépték, változatosság, természetesség. Az általános tájvizsgálat, helyzetfeltárás, a történeti adalékok áttekintése, a terepi felmérés eredményei és a helyik bevonása során keletkezett visszajelzések figyelembevételével kerültek több lépésben összevetésre a helyi és az országos szintű tájkarakter-egységek határaival. A tájkarakter területek meghatározása során alapvető cél volt azonosítani és helyi szinten lehatárolni a jellemzően egységes és egyedi karakterű területeket. Ehhez szükséges meghatározni a táj jellemző, jellegzetes vonásait, hogy az adott táj miben különbözik a szomszédos, eltérő karakterű tájaktól.

A kistájataszterben szereplő földrajzi kistájakat tartalmazó digitális térképek országos térképként kerültek megrajzolásra. Megnevezéseik, egységeik jól tükrözik az alapvető tájföldrajzi meghatározottságú tájakat. A tájkarakter területek lehatárolásához jó alapot szolgáltathatnak egy tájkarakter-elemzési kutatáshoz is.

A tájkarakter területek mintaterületen belüli meghatározásakor alapvetően a domborzatot vettük figyelembe, ami lényegében hasonló lehatárolást adott, mint a kataszterben meghatározott kistájak. A mintaterület közigazgatási határokat követő lehatárolása miatt azonban a tájkarakter területek azonosításánál egyéb szempontokat is figyelembe kellett venni. Az első körös lehatárolást a kérdőívezés és workshopok megrendezése előtt tettük meg. Majd a visszajelzések alapján és az országos tájkarakter-egység térképezés eredményeivel összevetve, sikerült az országos típusok határvonalához is illeszteni a helyi szintű tájkarakter területek lehatárolását.

A tájkarakter területek lehatárolását és megnevezését igazítanunk kellett a helyi (gyakorlatilag kistáj) szint igényeihez és térképes pontosságához, ugyanakkor az országos térképezés folthatáraihoz is. Ennek a folyamatnak a lépéseit, térinformatikai megoldásait és a Gerecse mintaterületen lezajlott feldolgozási példákat mutatja be a 2. táblázat.

A Gerecse mintaterületen 4 tájkarakter terület, míg a Tápió-vidéken 2 tájkarakter-terület került azonosításra, lehatárolásra (3.3 és 4.3. fejezet):

- Gerecsei kismedencék tájkarakter terület (Gerecse - 1)
- Nyugat- és Központi Gerecse tájkarakter terület (Gerecse - 2)
- Tata-Naszályi-teraszvidék tájkarakter terület (Gerecse - 3)
- Almás-Nyergesi Duna-völgy tájkarakter terület (Gerecse - 4)
- Monor-Irsai-dombság (Tápió-vidék - 1)
- Tápió völgy menti síkság (Tápió-vidék - 2)

¹⁷ Dövényi Zoltán (Szerk) (2010): Magyarország kistájainak katasztere. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest (az 1. kiadás szerkesztői: Marosi Sándor, Somogyi Sándor, 1990)

Tájkarakter-területek		Mintaterületi példa
A lépés lényege	Az alkalmazott térinformatikai műveletek	Példa a Gerecsében
1 A Kistáj-kataszter kistáj térképének polygon rétegének átvétele (másolatának használatba vétele) valamennyi polygonjával	Réteg másolása, átnevezése, (Copy / Másolás és Paste / Beillesztés parancs)	9 folt átvétele (ennyi kistáj esett a területre)
2 A mintaterületi határ mentén az országos polygonok kivágása mintaterületre.	Réteg kivágása (Clip / Kivágás parancs)	9 folt mintaterületre vágása (58. ábra)
3 A mintaterületre eső foltok kategóriáinak áttekintése, (a jelentéktelen kiterjedésű (15 km ² -nél kisebb, a mintaterület határ által elvágtott, foltok összevonása)	Területszámítás, és összevonás (Merge feature / Objektum összevonás parancs, szerkesztés közben)	5 kisebb, jelentéktelen folt elhagyása
4 A mintaterületen előforduló „tájsejtek” és „tájmozaik egységek” feltárása	Térképek, domborzati adatok és légifelvétel áttekintése térinformatikai rendszerben, a terepi bejárás tapasztalatainak áttekintése (jegyzőkönyv, fényképek, kérdőívek, személyes visszajelzések workshopról) (Zoom / Nagyító eszközök alkalmazása)	Olyan tájsejtek feltárása, és tájmozaik-egységek feltárása mint a Meleg-hegy, Sánc-hegy, Mocsi-sziget, Fleső-sziget, stb.
5 A mintaterületen előforduló „tájsejtek” és „tájmozaik egységek” egyediségének, unikális jellegének meghatározása, jelentőségének minősítése	Az egyedi jelleget meghatározó tájsejtek vagy tájmozaik-egységek helyének beazonosítása, egyediségének jellemzése (Azonosításra alkalmas egyedi pontok, foltok vagy vonalak szerkesztése vagy megrajzolása és megnevezése akár szabadkézi rajzon)	Olyan tájsejt-csoportok és tájkarakter-egység-csoportok feltárása mint a "Ferencmajori halastavak", mint a "Grébicpusztai-tavak" mint a "Neszmélyi Dunai szigetvilág", stb.
6 A mintaterületre eső országos megnevezések és lehatárolások módosítási igényeinek áttekintése: Az országos szint megnevezéseitől és lehatárolásától eltérő, elkülönülő, egyértelműen helyi tájkarakter területek, mint helyi szinten releváns területek meghatározása	Nincs térinformatikai művelet, csak az országos térkép megnevezéséhez és lehatárolásához képest új megnevezések és foltjaik azonosítása (hipotetikus lépések és iterációs folyamat eredménye)	Pl. Győr-Tatai teraszvidék és Almás-Táti Duna-völgy kistájak módosítási igényének meghatározása (módosítás szükséges-e nevében és területi lehatárolásában)
7 Az országos térképen elnagyolt foltok kiigazítása, részletezése, pontosítása, tovább bontása, darabolása. (foltok további foltokra vágása, ha ezt a részletesebb térképezés indokolja) (a 4. 5. 6. lépések eredményeinek figyelembevételével).	Sokszögfoltok szerkesztése, vágása, összevonása, töréspontjainak módosítása (Edit / Clip Feature , Merge Feature, Node tool parancsok)	Pl. Győr-Tatai teraszvidék és Almás-Táti Duna-völgy kistájak közös határvonalának pontosítása helyi szintnek megfelelő részletettséggel (módosítás területi lehatárolásában)
8 Az országos foltok kiegészítése helyi szinten releváns egységek foltjaival, egyedi megnevezéseivel, kulcsjellemezőivel	Sokszögfoltok szerkesztése, vágása, összevonása, töréspontjainak módosítása (Edit / Clip Feature , Merge Feature, Node tool parancsok)	Pl. Győr-Tatai teraszvidék és Almás-Táti Duna-völgy kistájak megnevezésének módosítása helyi szinten releváns megnevezésekkel: Tata-Naszályi-teraszvidék", "Almás-Nyergesi-Duna-völgy"

2. Táblázat A helyi szintű tájkarakter területek kialakításának lépései az országos szintű kutatási eredményekből levezetve

A **tájkarakter területek** azonosítását a név meghatározásán túl, térképes lehatárolással, több bekezdésben kifejtett leírással és fényképes illusztrációval indokolt megtenni (3.3. és 4.3. fejezet).

A **tájkarakter típusok** meghatározása során figyelembe vettük a tájvizsgálat eredményeit (terület fő természeti, társadalmi, gazdasági jellemzők), tájtörténeti adalékok áttekintésének eredményeit (változások, tendenciák), valamint a későbbiekben részletesen bemutatásra kerülő terepi felmérések (adott tájrészlet terepen érzékelt jellemzői), online kérdőív és workshopok eredményeit (helyiek által észlelt értékek, problémák, változások, tájkarakter) egyaránt.

A helyi szintű lehatárolásnál cél volt, hogy megjelenjenek olyan tájkarakter-egységek, amelyeket alapvetően a helyi léptékben fontos, tájkarakter meghatározó tájelemek biztosítanak, például tavak környezete (tókörnyék), bányaterületek által meghatározott tájak (bányakörnyék). Ezek országos szinten, a léptékből adódóan nem tudnak megjelenni a tájkarakter típusok között, de helyi szinten lehetőség van ilyen típusok térképezésére is.

Általános elvként követtük, hogy kistáji vagy helyi szinten a tájkarakter típusok minimális területnagysága (km²) az országos szinthez képest kisebb legyen (3. táblázat). Számos esetben a helybeliek workshopokon tett visszajelzései alapján ezt a minimális terület-egységet még alacsonyabban kellett meghatározni egy-egy típus esetében (pl. szőlők).

minimum terület (km ² /egy folt) ¹⁸	Helyi			Országos		
	sík	domb/med.	hegy	sík	domb/med.	hegy
települési tájak	1	0,5	0,5	2	2	2
szőlős-kertes tájak	1	0,5	0,5	1	1	1
szántóművelésű agrártáj	2	1	1	4	2	2
gyepes tájak	2	0,5	0,5	2	1	1
erdős tájak	0,5	1	1	1	4	4
vizes tájak	0,5	0,5	0,5	2	1	1
változatos, dominancia nélküli tájak	1	1	1	2	2	2

3. Táblázat Az országos és a helyi (kistáji) szintű lehatárolás minimális területnagyságainak összevetése

Mindezek alapján az országos szinten lehatárolt tájkarakter-területek részletezése, valamint határainak pontosítása történt meg a helyi tájkarakter típusok meghatározása során.

A tájkarakter típusok lehatárolását és megnevezését igazítanunk kellett a helyi (gyakorlatilag kistáji) szint igényeihez és térképes pontosságához, ugyanakkor az országos térképezés folthatáraihoz is. Ennek a folyamatnak a lépéseit, térinformatikai megoldásait és a Gerecse mintaterületen lezajlott feldolgozási példákat mutatja be a 4. táblázat.

A Gerecse mintaterületen 28 tájkarakter típus, míg a Tápó-vidéken 19 tájkarakter típus került azonosításra és lehatárolásra (64. ábra. és 119. ábra).

A tájkarakter típusok nagy száma miatt a típusok bemutatásához kidolgoztunk egy táblázatos sablont, amiben rendszerezetten be lehet mutatni a tájkarakter típusok megnevezését, térbeli elhelyezkedését egy térképen jelmagyarázattal, leírását, egy foltjának mintáját, kulcsjellemezőinek listáját és egy terepi fényképet (5. táblázat).

¹⁸ A kistáji szintre meghatározott minimális térképzési egységeket egyes helyi tájkarakter-egységekre 0,1 km²-re kellett leszállítani, különben épp a nagyon karakteres és sűrűn látogatott tavak, dombháti szőlők, felhagyott bányák területe nem érvényesült volna a tájkarakter-meghatározás során.

Tájkarakter típusok		Mintaterületi példa
A lépés lényege	Az alkalmazott térinformatikai műveletek	Példa a Gerecsében
1 Az országos tájkarakter-típus térkép polygon rétegének átvétele (másolatának használatba vétele) valamennyi polygonjával	Réteg másolása, átnevezése, (Copy / Másolás és Paste / Beillesztés parancs)	12 kategória foltjának átvétele. Ennyi országos kategória esett a területre
2 A mintaterületi határ mentén az országos polygonok kivágása mintaterületre	Réteg kivágása (Clip / Kivágás parancs)	12 kategória foltjának mintaterületre vágása
3 A mintaterületre eső foltok kategóriáinak áttekintése, (a jelentéktelen kiterjedésű (1 km ² -nél kisebb, a mintaterület határ által felvágott, folt darabok összevonása)	Területszámítás, és összevonás (Merge feature / Objektum összevonás parancs, szerkesztés közben)	Néhány kisebb, jelentéktelen folt elhagyását jelenthette volna (de a Gerecsében nem volt ilyen)
4 A mintaterületen előforduló „tájsejtek” és „tájmozaik egységek” feltárása	Térképek, domborzati adatok és légifelvételek áttekintése térinformatikai rendszerben, a terepi bejárás tapasztalatainak áttekintése (jegyzőkönyv, fényképek, kérdőívek, személyes visszajelzések workshopról) (Zoom / Nagyító eszközök alkalmazása)	Olyan tájsejtek és tájmozaik-egységek feltárása, mint a kavicsbányató-környék, a halastó-környék, szigetek a Dunán, stb.
5 A mintaterületen előforduló „tájsejtek” és „tájmozaik egységek” csoportosítása, kategorizálása, típusalkotó szerepének meghatározása.	A hasonló típust alkotó csoportok (tájsejt-csoportok vagy tájmozaik egység-csoportok) helyének beazonosítása, osztályozása, típusának meghatározása (Azonosításra alkalmas típusos pontok, foltok vagy vonalak szerkesztése vagy megrajzolása akár szabadkézi rajzon)	Olyan tájsejt-csoportok és tájmozaik-egység-csoportok feltárása, mint a "Tökönység természetközeli parti sávval", "Természetközeli folyómenti táj", stb.
6 A mintaterületre eső országos kategóriák módosítási igényeinek áttekintése: Az országos szint kategóriáitól eltérő, elkülönülő, egyértelműen helyi típusként, helyi szinten releváns kategóriák meghatározása	Nincs térinformatikai művelet, csak az országos térkép kategóriáikhoz képest új kategóriák megnevezése és foltjaik azonosítása (hipotetikus lépések és iterációs folyamat eredménye)	Pl. "Vízdomináns mozaikos síksági táj", "Erdő-vízdomináns folyótáj" és "Vízdomináns folyótáj" országos típusok módosítási igényének meghatározása (módosítás szükséges-e nevében és területi lehatárolásában)
7 Az országos térképen elnagyolt foltok kiigazítása, részletezése, pontosítása, tovább bontása, darabolása. (foltok további foltokra vágása, ha ezt a részletesebb térképezés indokolja) (a 4. 5. 6. lépések eredményeinek figyelembevételével).	Sokszögfoltok szerkesztése, vágása, összevonása, töréspontjainak módosítása (Edit / Clip Feature , Merge Feature, Node tool parancsok)	Pl. "Erdő-vízdomináns folyótáj" és "Vízdomináns folyótáj" országos típusok foltjainak pontosítása helyi szinten
8 Az országos foltok kiegészítése vagy kiváltása helyi szinten releváns típusok megnevezésével és foltjaival (4. 5. 6. lépések eredményeivel).	Sokszögfoltok szerkesztése, vágása, összevonása, töréspontjainak módosítása (Edit / Clip Feature , Merge Feature, Node tool parancsok)	Pl. "Erdő-vízdomináns folyótáj" és "Vízdomináns folyótáj" országos típusok megnevezésének módosítása helyi szinten releváns megnevezésekkel: "Természetközeli folyómenti táj", "Folyómenti rekreációs táj"

4. táblázat A helyi szintű tájkarakter típusok kialakításának lépései az országos szintű kutatási eredményekből levezetve

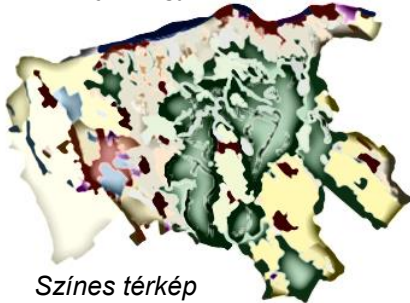
Tájkarakter típus neve:

A tájkarakter típus megnevezése

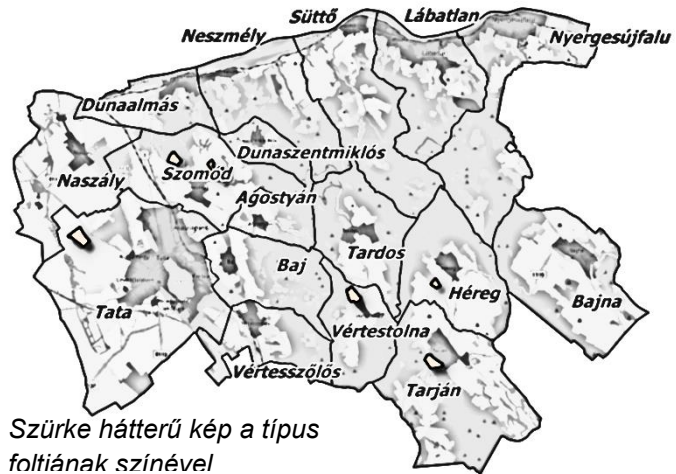
Mintaterületi előfordulás

A folt színével készített jelmagyarázat

Színes térkép

Szürke háttérű kép a típus foltjának színével

Leírás

A tájkarakter típus leírása néhány rövid mondatban. Megemlítve az alkotó-elemeket, elemegütteseket, táj-sejteket, tájmozaik-egységeket amelyek az adott típust alkotják.

pl.: konkrét helynév (Településnév)
konkrét dűlőnév (Településnév),
konkrét hegy neve (Településnév),

Jellemző példa ortofotón

Egy jellegzetes légifénykép a típus egy foltjáról

Felvétel forrása: Forrás készítőjének megnevezése (terméknév, év)

Kulcsjellemzők

- egy elemtípus
- egy sajátosság
- egy tipikus folyamat
- egy meghatározó jellemző
- stb.

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

Egy jellegzetes terepi fénykép a típusról

Fénykép forrása: Készítő neve

A tájkarakter meghatározást, a tájkarakter-egységek azonosítását és lehatárolását követően a tájkarakter-egységekre vonatkozó javaslatok megfogalmazása indokolt. A tájkarakter-egységek védelmére, kezelésére és fejlesztésére vonatkozóan kidolgoztunk egy olyan módszert, ami egyértelműen segít feltárni, hogy a tájkarakter-egységekben

- mi tekinthető értéknek: ide tartoznak pl. védett természeti területek, védett állat/növényfajok ismert termőhelye (biotikai adatok), ex lege védett értékek, NATURA 2000 hálózat területei, műemlékek, régészeti területek, nemzetközi természetvédelmi egyezmény alapján védett területek, kultúrtörténeti egyedi tájértékek, hagyományos / állandó tájhasználat / tájszerkezet / településszerkezet jelenléte, tájképi / településképi értékek (pl. kedvező látványelemek / elemegyüttesek, kedvező kilátás / rálátás), hagyományos építészeti karaktert őrző épületek, építmények, jó környezetminőség, magas szintű környezetkultúra, kedvező tájgondozási gyakorlat,
(alapvető adatforrások: terepi helyszínelés, Természetvédelmi Információs Rendszer, területileg illetékes nemzeti park igazgatósággal folytatott konzultáció, területrendezési tervek, településrendezési tervek, településképi arculati kézikönyvek, tájhasználók személyes adatközlése stb.)
- milyen változások érzékelhetők: pl. a tájtörténeti vizsgálatból levonható következtetések, a jelenleg domináns felszínborítás / tájhasználat kialakulásának időszaka, tapasztalható társadalmi-gazdasági folyamatok művelési lenyomata (pl. mezőgazdasági területek felhagyása, természetű kultúrák preferenciájának változásai, legeltetés felhagyása), építészeti karakter változásai, tájképi adottságok változásai (pl. nyitottság-zártság, vizuális térkapcsolatok módosulása), éghajlatváltozás érzékelhető hatásai (pl. felszíni vizek mennyisége, időbeni eloszlása), környezeti elemek változási tendenciái, közlekedési módok / útvonalak / forgalomnagyság változásai, tájhasználók által megélt változások (pl. életforma változása, ingázás, meghatározó megélhetési forrás változása, zöldfelületek minőségének változása, települési szolgáltatások változása), szukcessziós folyamatok, élőhelyek természetességének változása, turisztikai trendek, tájstabilitás - állandó és dinamikusan változó tájhasználatok / tájrészletek,
(alapvető adatforrások: terepi helyszínelések, katonai felmérések térképei, topográfiai térképek, légi felvételek, régi fényképek, képeslapok, tájhasználók személyes adatközlése, KSH adatok stb.),
- milyen problémák azonosíthatók be: ökológiai, esztétikai, funkcionális tájhasználati problémák és konfliktusok, környezeti problémák,
(alapvető adatforrások: Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer, települési környezetvédelmi programok, vízgyűjtőgazdálkodási tervek, terepi helyszínelés, tájhasználók személyes adatközlése stb.)
- milyen minőségi célkitűzések fogalmazhatók meg: a jelenlegi állapotból és változási tendenciákból/történeti vizsgálatból kiindulva megfogalmazott pozitív jövőkép, amely az értékeket megőrizve (különös tekintettel a tájak egyediségére és sokféleségére), a problémákat mérsékelve / megszüntetve a természeti és társadalmi - gazdasági viszonyok között reális egyensúlyt teremt, az adottságokhoz igazított, bölcs tájhasználatot, élhető településeket, magasabb szintű tájtudatosságot, erős tájidentitást valósít meg,
- milyen javaslatokkal kerülhetünk közelebb a célok megvalósításához: elsődlegesen védelmi, kezelési, fejlesztési, helyreállítási eszközök, döntően tájvédelem, szabadtér-építészeti, településrendezés, természetvédelem, környezetvédelem, turizmus-rekreáció, mező- és erdőgazdasági művelés, építési szabályozás témaköréhez kapcsolódóan.

A tájkarakter-egységek védelmére, kezelésére és fejlesztésére vonatkozó módszertannak fontos részét képezi az értékfeltárás, a változás-beazonosítás, a problémafeltárás, és a javaslat-tétel különféle módszerei, technikai megoldásai, eszközei. Így a módszertan alkalmazásakor javasoljuk

- az irodalomkutatási eredmények figyelembevételét,
- a térképes elemzések, ábrászerű kimutatások alkalmazását,
- a terepi helyszínelést, jegyzőkönyvezést és dokumentálást,
- a kérdőívezést és a válaszok kiértékelését, összegzését,
- az workshop-szervezést és interjúkészítést és a hozzászólások rögzítését.

Elkészítettünk egy sablont, amiben mindazokat az eredményeket összesíthetjük, amelyek elvezethetnek a táj minőségi célkitűzéseinek és ezzel kapcsolatos javaslataink megfogalmazásához. A „tájkarakter-egység védelme, kezelése és fejlesztése” sablon egy módszertani minta, ami megmutatja milyen módon lehetséges javaslathoz eljutni az értékeken, a változásokon, és a problémákon keresztül.

A javaslatokhoz így következetesen, lépésről lépésre, a karakter egységek értékeinek, változásainak és problémáinak figyelembevételével, minősítésével, a táj minőségére vonatkozó célkitűzések kialakításával érkezhetünk meg. Az alábbiakban példaként ismertetett javaslatok alátámasztott megfogalmazására van ebben a formában lehetőségünk:

- Patak-rehabilitáció és zöldút kialakítása (pl. Települési táj gyepekkel síkon, a Tápió-vidéken)
- Inváziós növényfajok visszaszorítása, építészeti karakter kialakítás szabályozása (pl. Agrár-kert-erdőmozaikos síksági tájon a Tápió-vidéken)
- Egységes buszmegállók és esőbeállók létesítése (Agglomerálódó települési táj folyó mentén) a Tápió-vidéken vagy a Gerecsében)
- Mezővédő erdőfásítás, élőhelyfejlesztés (pl. Szántóművelésű homogén hullámos síksági táj a Gerecsében vagy a Tápió-vidéken)
- Szőlődombok művelésének támogatása, az épített létesítmények méretének és bővíthetőségének szabályozása (pl. Kisparcellás szőlő-kert-mozaik dombháton a Gerecsében)
- Széles gyepes sáv kialakítása, majorok tájbaillesztése (pl. Szántóművelésű homogén medencetáj a Gerecsében)
- Élőhelyteremtés, ökoturisztikai fejlesztés, természetvédelmi bemutatás (pl.: Gyepes mozaikos síksági táj a Tápió-vidéken)
- Gyep fenntartása kaszálással, (pl. Gyep-vízmozaikos síksági táj a Tápió-vidéken)
- Gyep fenntartása legeltetéssel (pl. Gyepdomináns dombsági és hegységperemi táj a Gerecsében)
- Szegélytársulások kialakítása, légzetékek elhelyezésének szabályozása (Változatos felszínborítású síksági táj a Tápió-vidéken)
- Vízminőség-védelmi puffersáv kialakítás szántók szegélyén, cserjesáv, puhafás erdősáv (pl. Változatos felszínborítású dombsági medencetáj vízfolyásokkal a Tápió-vidéken)
- Erdőborítás feltétlen megőrzése, bolygatás mérséklése (pl. Erdővel borított völgyek a Gerecsében)

A tájkarakter területek és tájkarakter típusok minőségi célkitűzéseinek megfogalmazását az értékek feltárására, a változások és a problémák beazonosítására építettük. A javaslatok megfogalmazását a minőségi célkitűzésekből vezettük le. A tájkarakter területek esetében bekezdésekben dolgoztunk, de a tájkarakter típusok nagy száma miatt már a javaslati sablont indokolt használni (6. táblázat).

A tájkarakter-egység védelme, kezelése és fejlesztése (módszertani minta)	
<p>Tájkarakter-egység neve:</p> <p style="text-align: right;">A tájkarakter típus megnevezése</p>	
<p>Tipikus terepi megjelenés</p> <p><i>Egy jellegzetes terepi fénykép a típusról</i></p> 	<p>Értékek</p> <ul style="list-style-type: none"> - Meghatározásra kerülnek a típus tájkarakter szempontjából értékes tájelemei. - Az irodalomkutatás, a terepi felmérés, a térképes elemzések, a kérdőívezés és a workshopok alapján meghatározható értékek megnevezése, felsorolása. - Feltárássra és minősítésre kerülhet az érték jelentősége a karakter szempontjából (pl: 1. tájelem, 2. karakterjegy, 3. kulcsfontosságú karakterjegy)
<p>Változások</p> <ul style="list-style-type: none"> - Meghatározásra kerülnek a típus tájkarakter szempontjából érzékelhető változásai. - Az irodalomkutatás, a terepi felmérés, a térképes elemzések, a kérdőívezés és a workshopok alapján meghatározható változások megnevezése, felsorolása. - Beazonosításra kerülhet az változás jelentősége a karakter szempontjából (pl: 1. erősítő változás, 2. helyreállító változás, 3. átalakító változás) 	<p>Problémák</p> <ul style="list-style-type: none"> - Meghatározásra kerülnek a típus tájkarakter szempontjából beazonosítható problémái. - Az irodalomkutatás, a terepi felmérés, a térképes elemzések, a kérdőívezés és a workshopok alapján meghatározható problémák megnevezése, felsorolása. - Minősítésre kerülhet a probléma jelentősége a karakter szempontjából (pl: 1. kis probléma, 2. probléma, 3. komoly probléma)
<p>Minőségi célkitűzések</p> <ul style="list-style-type: none"> - Meghatározásra kerülnek a táj minőségére vonatkozó célkitűzések 	
<p>Szükséges beavatkozások, kezelési, fenntartási javaslatok</p> <ul style="list-style-type: none"> - Általános útmutatás megfogalmazása a tájtípus kezelésére - Meghatározásra kerülnek azok a javaslatok, melyek a táj minőségére vonatkozó célkitűzésekben foglalt célállapot eléréséhez szükségesek. 	

6. táblázat A tájkarakter típus védelme, kezelése és fejlesztése – módszertani minta 2.

3. Gerecse mintaterület

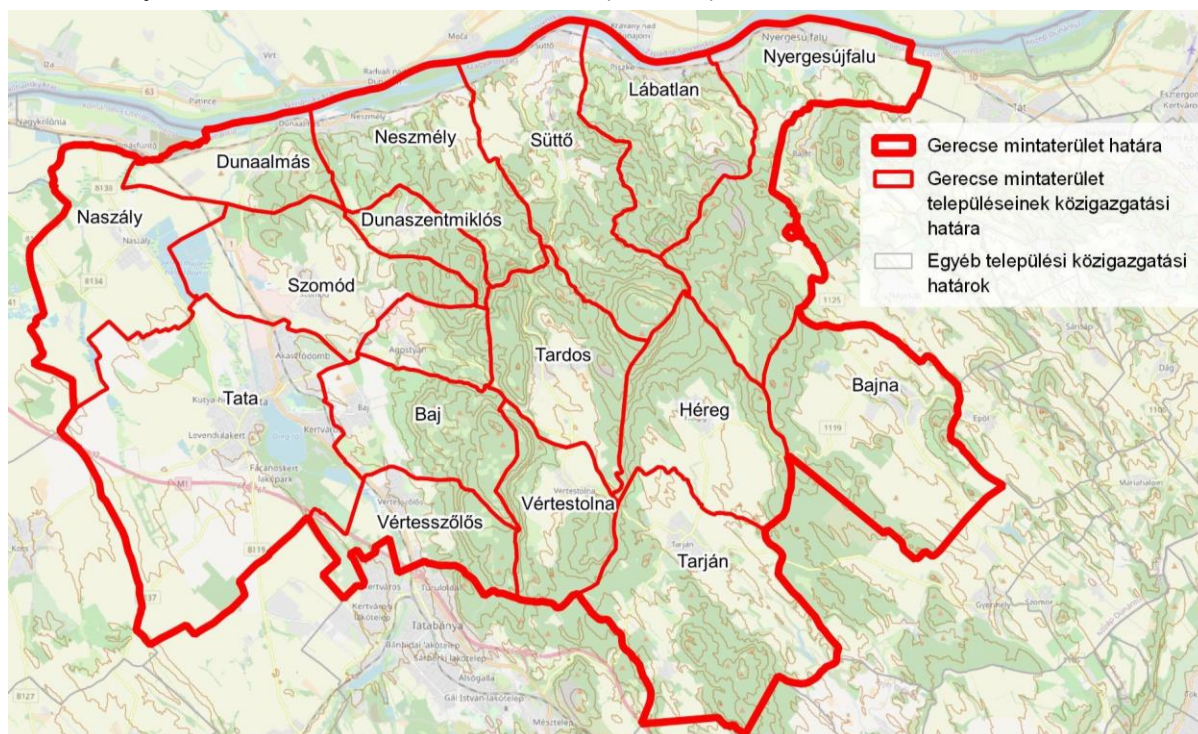
A fejezetben bemutatásra kerül az általános tájvizsgálat, helyzetfeltárás eredményei, a tájtörténeti adalékok áttekintésének eredménye, a helyi tájkarakter-egységek azonosításának és lehatárolásának eredményei valamint a helyi tájkarakter-egységekre vonatkozó minőségi célkitűzések és javaslatok megfogalmazása a Gerecse mintaterületre. Ezek készítésének módszerei és szempontjai a 2. fejezetben kerültek ismertetésre.

3.1. Helyzetfeltárás

A fejezetben bemutatásra kerül a Gerecse mintaterület lehatárolása, pozicionálása, nagytérégi, regionális kapcsolatai, természeti, társadalmi, gazdasági adottságai, felszínborítása, területhasználata, műszaki infrastruktúra hálózata és a térséget érintő területi tervek, koncepciók, települési dokumentumok fejlesztési elképzelései. Az általános tájvizsgálat, helyzetfeltárás módszerei a 2.1. fejezetben kerültek bemutatásra.

3.1.1. Lehatárolás, pozicionálás

A mintaterület Magyarország észak-északnyugati részén helyezkedik el, a Közép-Dunántúli régióban, Komárom-Esztergom megyében és összesen 16 települést fed le, melyek a következők: Baj, Bajna, Dunaalmás, Dunaszentmiklós, Héreg, Lábatlan, Naszály, Neszmély, Nyergesújfalu, Süttő, Szomód, Tardos, Tarján, Tata, Vértestolna és Vértesszőlős (16. ábra).

16. ábra Gerecse mintaterület határa és települései (alaptérkép: OpenStreetMap)

Földrajzi értelemben a Dunántúli-középhegység részét képező Dunazug-hegyvidékből a Gerecse-hegység jelentős részét foglalja magába, illetve nyugaton a Kisalföld keleti határát és északon a Duna-völgyét is érinti. Több a kistáj is érinti a mintaterületet, a Nyugati-Gerecse, Központi-Gerecse és Gerecsei-kismedencék kistájai szinte teljes egészükben, illetve a Duna mentén északon az Almás-Táti-Duna-völgy, továbbá nyugaton a Győri-Tatai-teraszvidék és az Igmánd-Kisbéri-medence jelentős részei. Ezeken felül a területet érintik még a Bársonyos, Által-ér-völgy és Kelet-Gerecse kistájai is kismértékben.

A mintaterület kiterjedése, határai

A mintaterület kiterjedése 47316 hektár, azaz 473,16 km², ami Magyarország területének 0,5%-a, a Közép-Dunántúli régió 4,2%-a, Komárom-Esztergom megye területének 20,9%-a. Külső határa a mintaterület alkotó települések közigazgatási határai mentén került kijelölésre.

Településrendszer

16 település található a mintaterületen, melyekből három városi ranggal rendelkezik. Ezek közül a legnépesebb és legnagyobb kiterjedéssel rendelkező Tata, mely a megye harmadik legjelentősebb városa és egyben a Tatai járás központja. További városok még Nyergesújfalu, mely a megyei ranglistán a hetedik helyet foglalja el, illetve Lábatlan, ami a 11. helyen áll a 12 Komáromi-Esztergom megyei város között. A többi település községeként van nyilvántartva.

3.1.2. Nagytérségi, regionális kapcsolatok

A mintaterület Magyarország észak-északnyugati részén helyezkedik el, északi határa a magyar-szlovák határ, azonban a térség települései nincsenek szerves összeköttetésben Szlovákiával, jelentős forgalmat bonyolító híd a térségben nem található, mindössze Lábatlan és Karva között működik vízi útvonal az országok között. Azonban a Duna, mint VII. Helsinki folyosó Európai szinten is jelentős vízi közlekedési útvonalként nyilvántartott. Ugyan a mintaterületen nincs nemzetközi kikötő, viszont a VII. sz. helsinki folyosó jegyzett kikötői között Komárom szerepel, mely igen közel esik a mintaterülethez, így befolyással lehet annak életére.

Országos vasútvonalak közül az 1-es Budapest-Hegyeshalom-Rajka vonal érinti a mintaterület nyugati-délnyugati településeit, illetve a Duna-mentén a 4-es Esztergom-Almásfüzitő vonal, mely Esztergomtól a 2-es Budapest-Esztergom vonal folytatásaként halad tovább a Duna mentén, még Almásfüzitőnél az 1-es vonalban csatlakozik be.

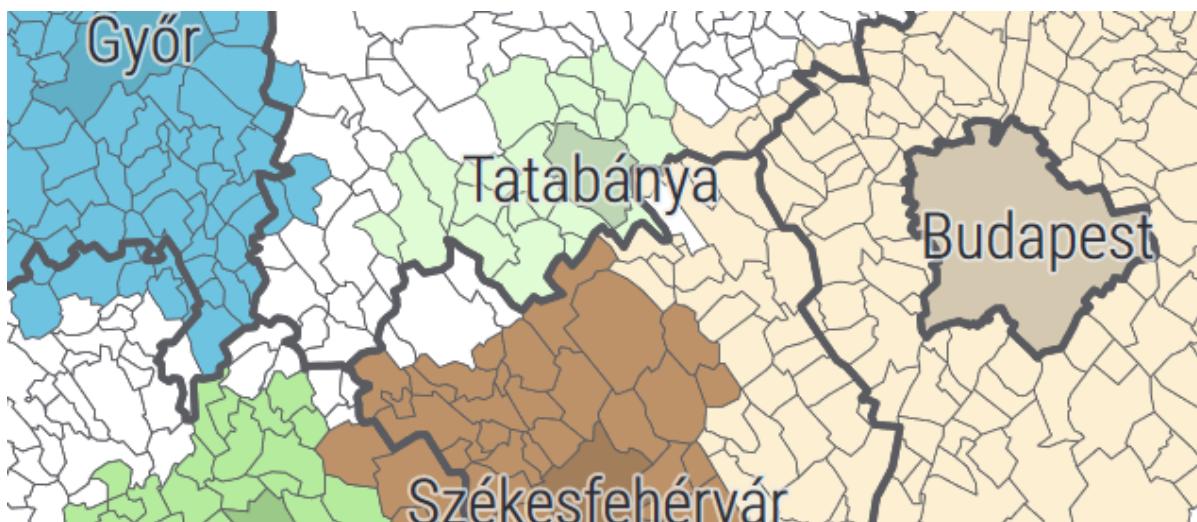
Közúti kapcsolatok tekintetében a mintaterület nyugati-délnyugati felében futó, Tatát és Vértesszőlőst érintő M1 autópálya a legjelentősebb útvonal, mely a IV. Drezda/Nürnberg – Prága – Brno – Pozsony – Győr – Budapest – Arad – Craiova – Szófia – Plovdiv – Isztambul páneurópai folyosó részeként nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő közlekedési útvonal. Országos főútvonalként halad át a 10. sz. főút a térségen, mely Budapestről (Óbudáról) kiindulva a 2-es és 4-es vasútvonal mentén halad és csatlakozik be az 1. sz. főútba Almásfüzitő területén.

Nagyvárosi vonzáskörzetek érintettsége

A mintaterület átlagosan Budapesttől 50-60 kilométerre helyezkedik el. A Budapesti Agglomerációnak nem része egyik település sem.

Az urban audit felmérésekhez használat funkcionális városi térségek között megtalálható a Tatabányai funkcionális városi térség, melynek többek között Tata, Vértesszőlős, Vértestolna, Tardos, Héreg és Tarján is részei (17. ábra). Az ilyen városi térségek a nevükből adódóan funkcionális egységet alkotnak, melyek egy központi városból (city) és a hozzá tartozó ingázási zónából (commuting zone) állnak, amit szoros munkaerőpiaci és napi ingázási kapcsolatok jellemeznek.

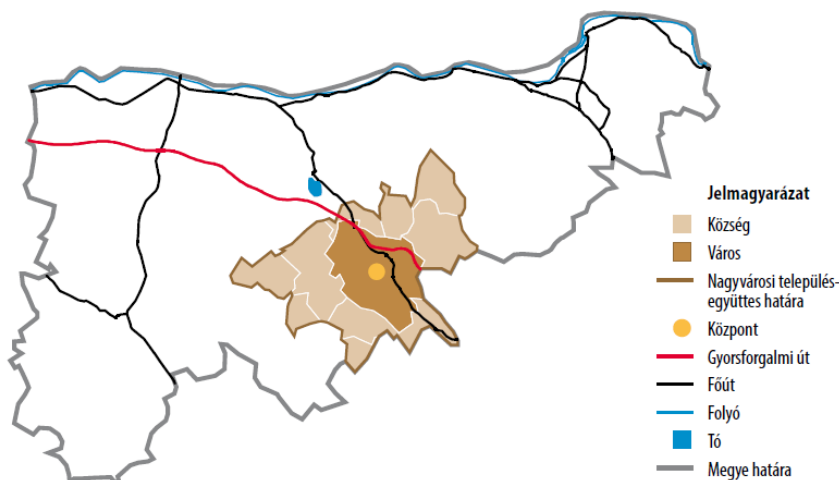
A mintaterület részét képezi/képezheti a Budapesti Metropolisz Régió, melynek egyértelmű, településsoros lehatárolása nem létezik. Az ilyen régió átfogó tércategória, mely jellemzően egy központi nagyvárosból és azzal szerves gazdasági egységet képező bolygó-, vagy csapágyvárosokból áll. Az egyik ilyen csapágyváros szerepét képes betölteni Tatabánya, melynek térségében számos mintaterületi település is megtalálható, így becsatlakozva a főváros metropolisz régiójába.

17. ábra Tatabánya funkcionális városi térsége számos mintaterületi települést tartalmaz – Tata, Vértesszőlős, Baj, Tardos, Vértestolna Héreg, Tarján (forrás: https://www.ksh.hu/docs/teruletiatlasz/urban_audit.pdf)

Alközpontok, településegységek, alkategóriák, kisebb regionális téregységek

A KSH által 2014-be felülvizsgált agglomerációk és településegységek között megtalálható a Tatabányai nagyvárosi településegységek, mely a mintaterület települései közül Vértesszőlöst, Vértestolnát, Tarjánt és Héreget is magába foglalja (18. ábra).

18. ábra a Tatabányai nagyvárosi településegységek (forrás: KSH, 2014)

Ezen felül a mintaterületet három járás érinti, az Esztergomi járás, mely Bajnát, Nyergesújfalut és Süttőt foglalja magába a mintaterületről, a Tatabányai járás, mely Héreget, Tarjánt és Vértesszőlöst foglalja magába, illetve a Tatai járás, mely Tatát, mint járásszékhelyet, Bajt, Dunaalmást, Dunaszentmiklóst, Naszályt, Neszmélyt, Szomodot, Tardos és Vértestolnát is tartalmazza, ezáltal a mintaterület legnagyobb területét elfoglaló járásként.

Határon átnyúló kezdeményezések, kapcsolatok, projektek

A mintaterület része az Interreg V-A Szlovákia-Magyarország Együttműködési Program 2014-2020¹⁹ keretében támogatásra jogosult területnek, melynek keretében a Szomódon, Héregen, Neszmélyen és Vértestolnán összesen négy projekt került támogatásra (7. táblázat).

Elnevezés	Prioritási tengely	Specifikus célkitűzés	Rövid leírás
„A hagyományok megőrzése Martoson – Neszmélyben” (SKHU/1601/1.1/226)	Természeti és kulturális örökségvédelem	A határmenti terület vonzerejének növelése	A terület kohézió jegyében a projekt keretében kulturális rendezvények kerültek megrendezésre.
„Magyar és szlovák erdészek a méhekért” (SKHU/1601/1.1/002)	Természeti és kulturális örökségvédelem	A határmenti terület vonzerejének növelése	A projekt a méhészeti hagyomány újjáélesztését és a szakma fiatalokkal való megismertetését célozta.
„A Dunamente természet ízei” (SKHU/1601/1.1/258)	Természeti és kulturális örökségvédelem	A határmenti terület vonzerejének növelése	Dunabe Naturpark megvalósítása
„ÖKOTURIZMUS KÉMÉNDEN ÉS HÉREGEN” (SKHU/1601/1.1/225)	Természeti és kulturális örökségvédelem	A határmenti terület vonzerejének növelése	Pilot tevékenységek megvalósítása a két régió kulturális és természeti örökségeinek közös védelme érdekében.

7. táblázat A mintaterületet érintő Interreg projektek (forrás: <https://www.skhu.eu/funded-projects>)

A Magyarország és Szlovákia közti Interreg program tervezése a 2021-2027 időszakra 2019-ben megkezdődött. A CESC felváltva a területi elemzés elkészítéséért, amely alapul szolgál a jövőbeli fejlesztési célok kiválasztásához. Ezügyben az Európai Unió öt általános fejlesztési célt határozott meg a következő időszakra²⁰:

- **Intelligensebb Európa:** az innováción, a digitalizáción, a gazdasági átalakuláson és a kisvállalkozásoknak nyújtott támogatáson keresztül;
- **Zöldebb, karbonmentes Európa:** a Párizsi Megállapodás végrehajtásával, valamint az energiaügyi átállásba, a megújuló energiaforrásokba és az éghajlatváltozás elleni küzdelemben való befektetéssel;
- **Jobban összekapcsolódó Európa:** a stratégiai szállítási és digitális hálózatokkal;
- **Szociálisabb Európa:** a szociális jogok európai pillérének megvalósításával, valamint a minőségi foglalkoztatás, az oktatás, a készségek, a társadalmi befogadás és az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés támogatásával;
- **A polgáraihoz közelebb álló Európa:** a helyileg irányított növekedési stratégiák és a fenntartható városfejlesztés Unió-szerte való támogatása révén.

3.1.3. Természeti adottságok feltárása

A kutatás céljából alapvető fontosságú a mintaterület természeti adottságainak részletes feltárása, melyek nagyban befolyásolják a táj jellegének alakulását és hatással vannak az antropogén tájalkotó elemek mennyiségére és minőségére is, így befolyásolva a táj képét és karakterét is.

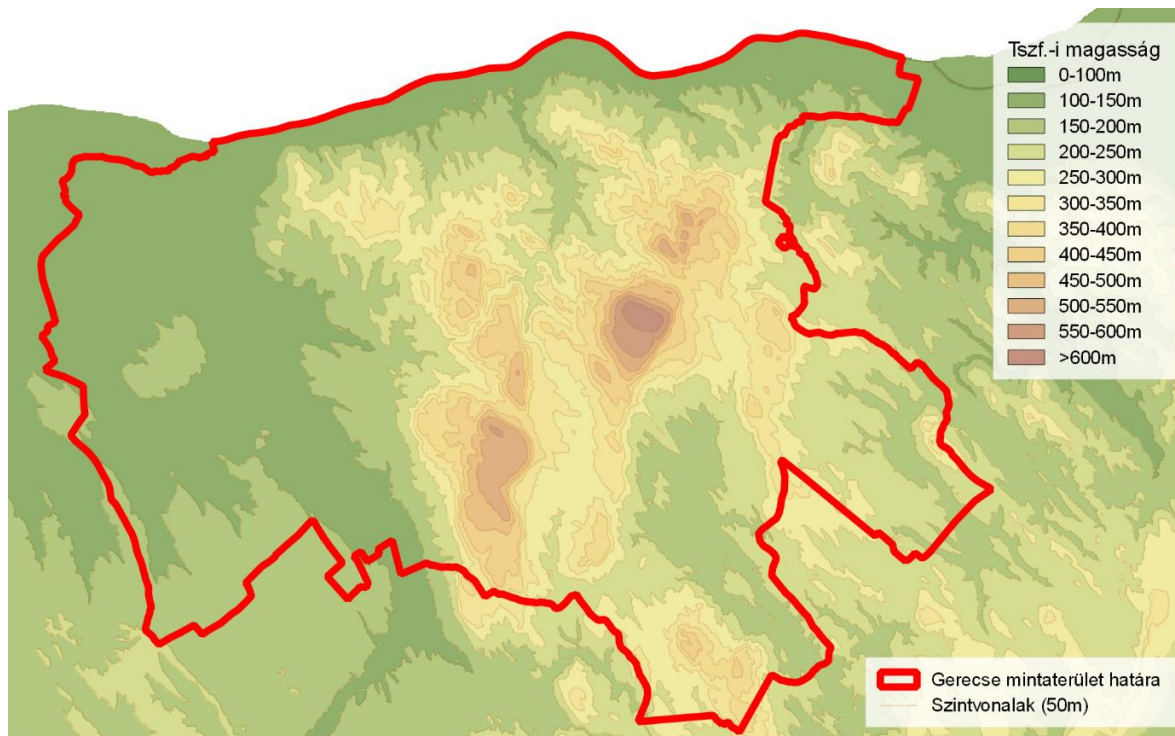
Domborzat, lejtőmeredekség

A mintaterület névadója a Gerecse hegység a Dunántúli-középhegység, Dunazug-hegyvidékének része, ezáltal hegyei középhegységi magasságokat érnek el, illetve a mintaterület nyugati fele a Kisalföld szélére nyúlik le, így síksági területek is jellemzik. Tengerszintfeletti magassága 93-634 méter között alakul, így igen változatos domborzat jellemzi. Legalacsonyabb területei a Tata és Naszály települések között húzódo teraszvidéken található még legmagasabb területei a Gerecsében (19. ábra). A hegység átlagos magassága 400 méter körül alakul, legmagasabb Csúcsa a Nagy-Gerecse 634 méter, de számos 500 méter feletti csúccsal rendelkezik, mint a: Nagy-Eménkes

¹⁹ <https://www.skhu.eu/program/egyuttmukodesi-program>

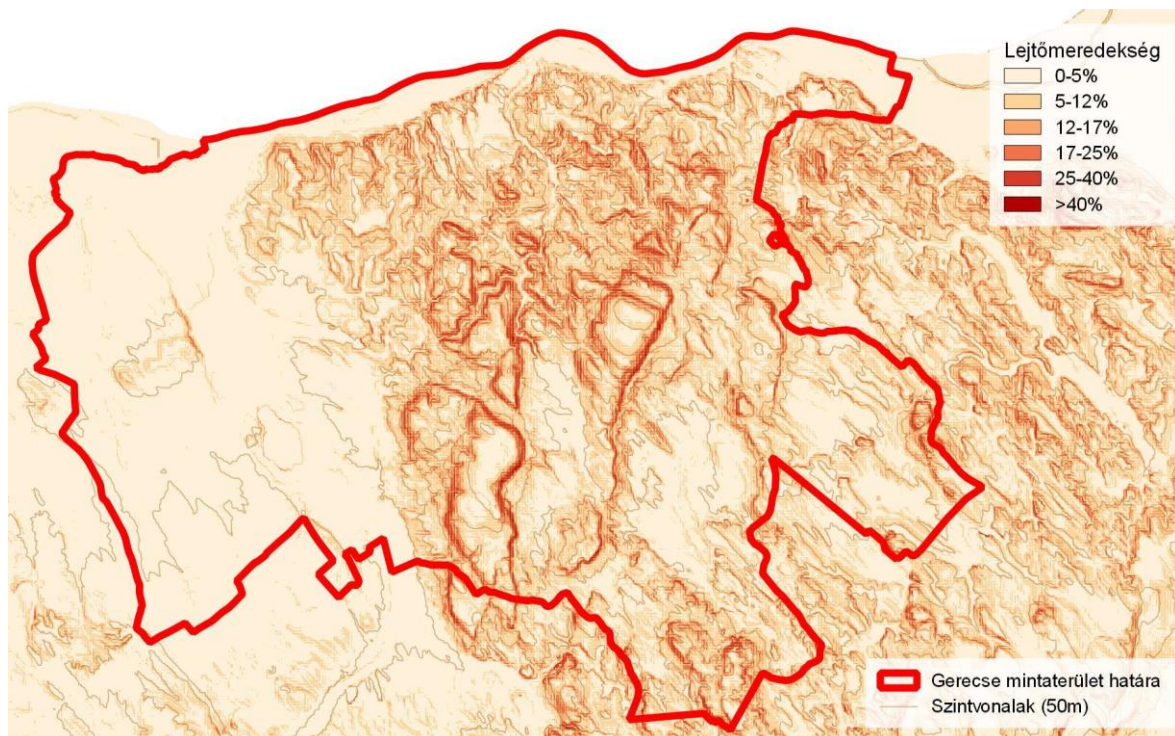
²⁰ <https://www.skhu.eu/program/interreg-2021-2027>

(526 m), Nagy-Pisznice (544 m), Kis-Pisznice (525 m), Gorba-tető (505 m) Szénás-hegy (541 m) és a Fehér-kő (525 m).

19. ábra A Gerecse mintaterület domborzata (alapadat forrás: hydroDEM)

Legmeredekebb lejtői a Héreg település Tardossal és Süttővel közös határán húzódó hegyvonulaton, illetve Vértestolna és Vértesszőlős határát képező hegyvonulaton található, többek között a Szénás-hegy, Kereszt-hegy oldalain. A Gerecse belső részein a vízfolyások vájtak ki meredek völgyeket a hegyek között és nem gyakoriak a 12-17%-os és 17-25%-os lejtéssel rendelkező hegyoldalak sem (20. ábra).

20. ábra A Gerecse mintaterület lejtési viszonyai (alapadat forrás: hydroDEM)

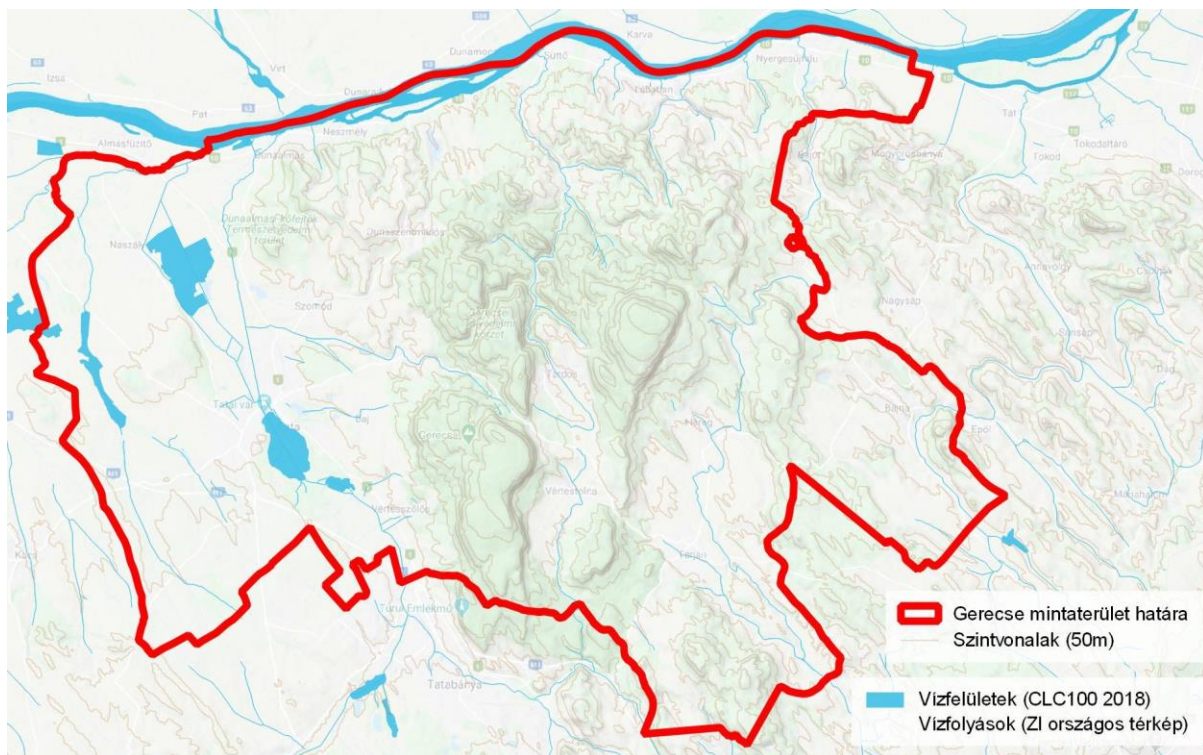
Vízrajz

A mintaterület bővelkedik mind álló-, mind folyóvizekben is. Állóvizek szempontjából meghatározó a mintaterület nyugati részén fekvő teraszvidék. Itt található többek között a tatai Öreg-tó, a Derfő-tó, a Cseke-tó, a Ferencmajori halastavak, a Gérbicsi tó, a Bakodi-tó, az Asszony-tó és sok kisebb-nagyobb időszakos állóvíz, illetve vízhatású terület, melyeknek meghatározó szerepe van a táj jellegének szempontjából (21. ábra).

Vízfolyások közül a legmeghatározóbb a mintaterület északi határát képező Duna. Kisebb vízfolyások közül kiemelkedő az Által-ér, mely több tavat is táplál a mintaterületen beleértve a tatai Öreg-tavat is. Ezek mellett számos kisebb vízfolyás található a Gerecsében, mint a Bikol-patak, az Izsán-patak, a Büdös-patak, a Lábatlani-patak, a Rábi-patak, a Szent-László-patak, a Tarjáni-malom-patak és egyéb időszakos kisvízfolyások (21. ábra).

Az állóvizek és vízfolyások mellett számos forrás ered a mintaterületen, a Gerecse hegyei között számos patak ered helyi forrásokból, illetve Tatán is bővízü források találhatók, mint pl. a Fényes forrás, a Halastavi-forrás, a Sárrét-forrás, az Alsó-Marton-kút, az Ófalu-kút és a Király-kút.

Felszín alatti vizek tekintetében elmondható, hogy a hegyvidéki és medencefekvésű területeken a rétegvízkészlet jelentős, azonban a bányászat miatti vízkiemelések miatt karsztvízkészlet csökkent, még a mintaterület nyugati teraszvidék és északi Duna-völgyi részén kevés rétegvíz található. Ártézi kutak tekintetében a hegyvidéki és medencefekvésű területeken kevés található, azonban magas vízhozamúak még az sík területeken több kút található kis vízhozammal. Az alacsonyan fekvő területeken, ártereken a talajvíz magas vízálláskor a felszínre tör.

21. ábra A Gerecse mintaterület felszíni vízrajza (alaptérkép: Google Terrain Hybrid)

Földtan és talaj

A Gerecse-hegységet éles szerkezeti vonalak, peremi törések, hegyközi árkok és medencék, illetve eróziós és deráziós völgyhálózatok jellemzik. A nyugati része dachsteini mészkőből épül fel, még központi részen a mészkő mellett homokkő és márga is megtalálható, emellett a terület híres építő és díszítőköként hasznosított vörös mészkőjéről, melyet már az ókori rómaiak is bányásztak. Emellett nyersanyagok tekintetében a térségben bauxitot és barnakőszént bányásztak. Felületét tekintve a Gerecsét dinamikusan változó lejtők jellemzik, gyakoriak a hegyközi medencesorok és karsztjelenségek is, melyek nyomán számos barlang jött létre (pl.: Szelim-barlang). A medencefekvésű részek nagyfokú lejtőváltozatossága miatt nagymértékű a felületi és barázdás erózió, illetve a völgytalpak feliszaposodása.

A hegység jellemző talajfajtái közt megtalálhatók, a rendzina talajok, agyagbemosódásos barna erdőtalaj, illetve az üledékeken képződött barnaföldek, illetve a kismedencékben a nagyfokú erózió miatt kialakultak földes kopárok is.

A Duna-völgyi területeket teraszos, hullámos völgysíkok, patak völgyek és Duna-teraszok jellemzik, melyek agyagra rakódott kavicsból, homokból és iszaptól épülnek fel, illetve jellemzőek még a lösz és iszapos-homokos lejtőüledékek, löszös homokos hordalékkúpok is.

A Duna árterében főként nyers öntés és réti talajok találhatók, a magasabban fekvő területeken pedig löszös üledéken képződött barna erdőtalajok, barnaföldek.

A Tata és Naszály között elterülő teraszvidék gyengén tagolt hordalékkúpsíksággként jellemezhető, melyet iszapos homokos üledék, folyó vízi homok, agyagos üledék és édesvízi mészkő alkotnak. Talaj tekintetében a magasabban fekvő területek barnaföldjeitől az alacsonyabb területek réti öntéstalajaiig számos talajfajta található, mint a löszös üledéken képződött mészlepedékes csernozjom, a csernozjom barna erdőtalaj vagy a magasabb teraszokon csernozjom jellegű homoktalaj.

Növényzet, élőhelytípusok és potenciális vegetáció

A Gerecse hegyvidéki részein számos erdőtársulás található meg, a központi-nyugati részen a gyertyánelegyes erdők a legjellemzőbben, kis területen található bükkösök, hársas, juharos, magas körises törmeléklejtő erdők, mészkedvelő tölgyesek, illetve a szárazabb részeken száraz tölgyesek, bokorerdők és köves-száraz sziklás gyepek is. A hegység ezen részében gazdag dolomitvegetáció található illetve nagy kiterjedésű molyhos tölgyesek és a gyertyánosok mozaikjaiban cseres-kocsányos tölgyesek is. A hegység kismedencéiben mára alig maradt meg a természetes vegetáció, mindössze kisebb löszsztyep és lösztölgyes foltok maradtak meg, feltehetően a vízfolyások mentén egykor gazdag üde-nedves vízparti vegetáció lehetett, melyekből mára foltokban megmaradtak nádasok, sásosok és mocsárrétek maradtak fent.

A Duna-völgye potenciális erdőterület, ahol a vízparti területeken bokorfüzesek, fűz-nyár ligetek és láp- és mocsárrétek találhatóak, még a magasabban fekvő területeken sztyepfoltok, keményfaligetek és kultúrnyarasok találhatóak. A Tata-Naszály közti teraszvidék mára döntően kultúrtájja alakult és fás állományát nagyrészt ültetvények alkotják.

A mintaterület potenciális vegetáció térképen a vízrajzhoz és a domborzati viszonyokhoz jól láthatóan idomul. A Duna mentén, illetve a Tata és Naszály közötti tavak környékén a potenciális vegetáció ártéri ligeterdők és mocsarak, melyektől közvetlenül keletre a potenciális vegetáció homoki tölgyesek és homokpuszták, illetve Gerecse középmagas területein cseres tölgyesek. A hegység magasabban fekvő területein a potenciális vegetáció a hegyi gyertyános tölgyesek, illetve még magasabban a csúcsnál szubmontán bükkösök. Ezek mellett foltokban jelennek meg a következő vegetációtípusok a mintaterületen: Süttőnél a Duna partján tatárjuharos lösztölgyes, Lábatlan déli részén kontinentális molyhos tölgyesek, továbbá Vértestolnán és Vértesszőlősdélnyugati részén illír molyhostölgyes karszterdők.

Élőhelytípusok tekintetében a mintaterület igen gazdag. A leggyakrabban előforduló és a terület egyes részeit jellemző élőhelytípusokat az alábbi táblázat tartalmazza:

Gyakori élőhelytípusok		
Elhelyezkedés	Kód	Megnevezés
Duna-völgy	D34	Mocsárrétek
	D6	Ártéri és mocsári magaskórósok
	J3	Folyómenti bokorfüzesek
	J4	Fűz-nyár ártéri erdők
	RB	Puhafás pionír és jellegtelen erdők
	RC	Keményfás jellegtelen vagy telepített egyéb erdők
Tata-Naszályi teraszvidék	G1	Nyílt homokpusztagyeppek
	H5b	Homoki sztyeprétek
	M4	Nyílt, gyepekkel mozaikos homoki tölgyesek
	RB	Puhafás pionír és jellegtelen erdők
	RC	Keményfás jellegtelen vagy telepített egyéb erdők
Nyugati- és Központi Gerecse	K2	Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek
	L1	Mész- és melegkedvelő tölgyesek
	L2a	Cseres-kocsánytalan tölgyesek
	LY4	Tölgyes jellegű sziklaerdők, tetőerdők és egyéb elegyes üde erdők
	OC	Jellegtelen száraz- vagy félszáraz gyepek és magaskórósok
	RB	Puhafás pionír és jellegtelen erdők
	RC	Keményfás jellegtelen vagy telepített egyéb erdők
Gerecsei-kismedencék ²¹	L1	Mész- és melegkedvelő tölgyesek
	L2a	Cseres-kocsánytalan tölgyesek
	P2b	Galagonyás-kökényes-borókás cserjések
	RC	Keményfás jellegtelen vagy telepített egyéb erdők

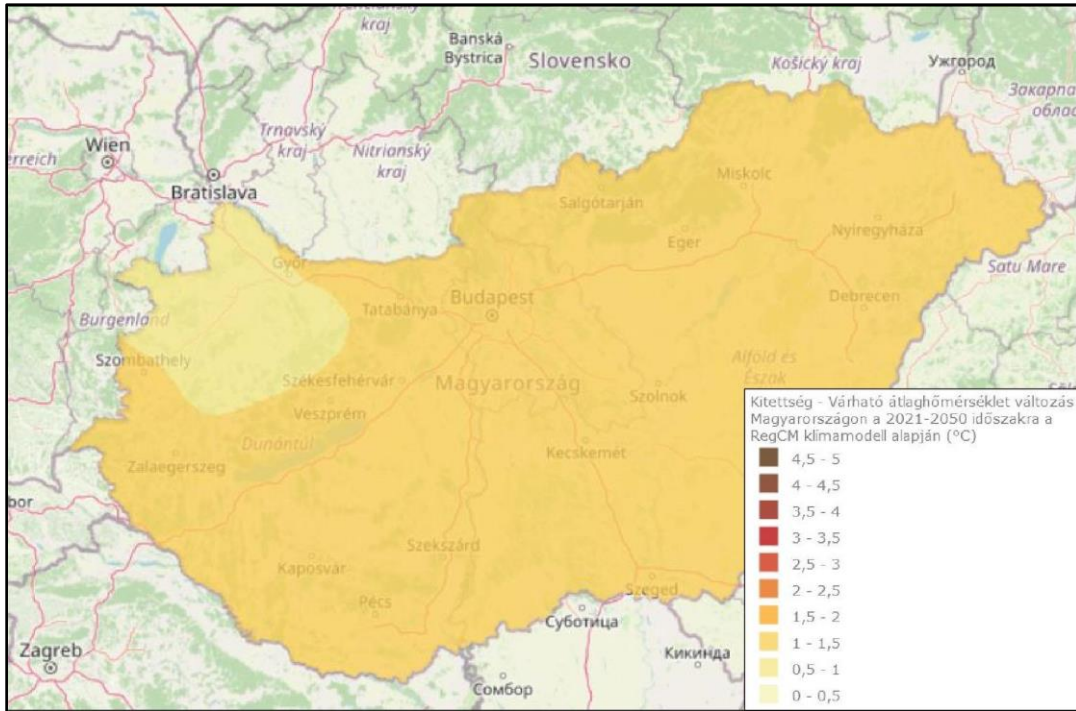
8. táblázat A Gerecse mintaterület gyakori élőhely típusai (adatforrás: Dövényi, 2010)

Éghajlat, klíma

A mintaterület éghajlata a Gerecse hegyvidéki területein főként mérsékleten-hűvös és – főként a szegélyeken – mérsékelten meleg, még a hegyközi medencékben mérsékelten hűvös, mérsékelten száraz éghajlat a jellemző. A Duna-völgyben mérsékelten meleg, mérsékelten száraz, a Tata-Naszály közti teraszvidéken pedig mérsékelten meleg, száraz éghajlat jellemző.

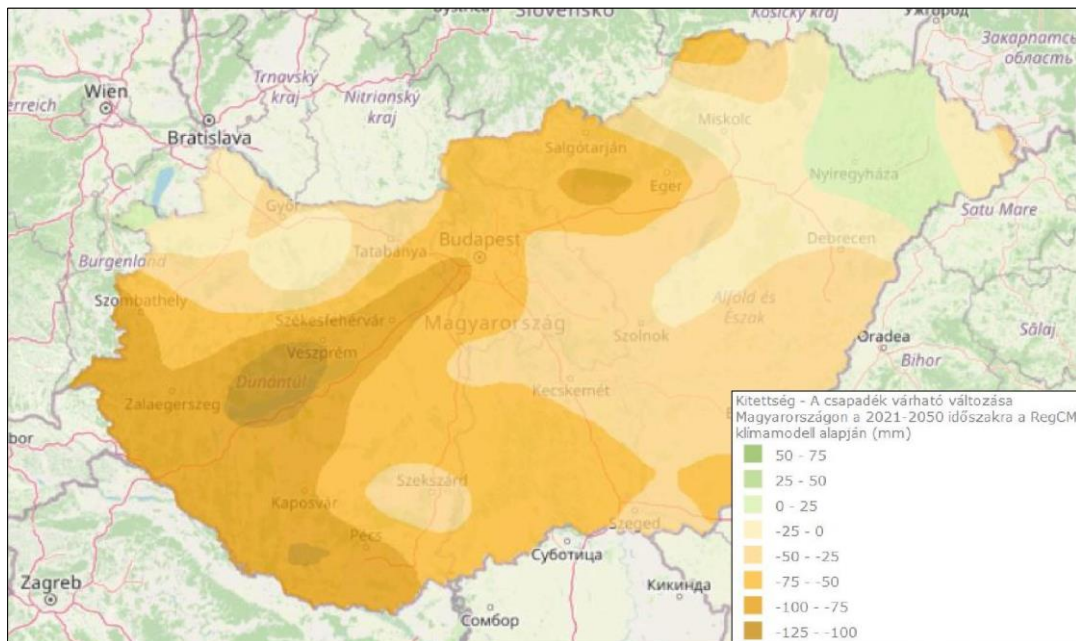
Ezek mellett az az évi középhőmérséklet a Gerecse-hegységben 9-10°C között alakul, a Duna-völgyben pedig 10C körül, ahogy a Tata-Naszály közti teraszvidéken is. A CarpatClim-HU adatbázis szerint, mely adott időszakban eső összes napi középhőmérséklet átlagolásával készült a mintaterületen 1961-1990 között az év középhőmérséklet 9-10°C között alakult, mely az előbbi megállapításokat alátámasztja, azonban az 1971-2000 közötti időszakra ugyanezen adatbázis már 10-11 °C között határozza meg az évi középhőmérsékletet. A RegCM klímamodell alapján az 1961-1990-es adatokhoz képes 2021-2050 közé eső időszakban az évi középhőmérséklet 1-1,5°C fog növekedni (22. ábra), még az ALADIN-Climate modell alapján ez a szám inkább 1,5-2°C.

²¹ Közepesen gyakori élőhelyek vannak csak jelen

22. ábra Várható átlaghőmérséklet változás 2021-2050 között a RegCM klímamodell szerint (adatforrás: NATÉR)

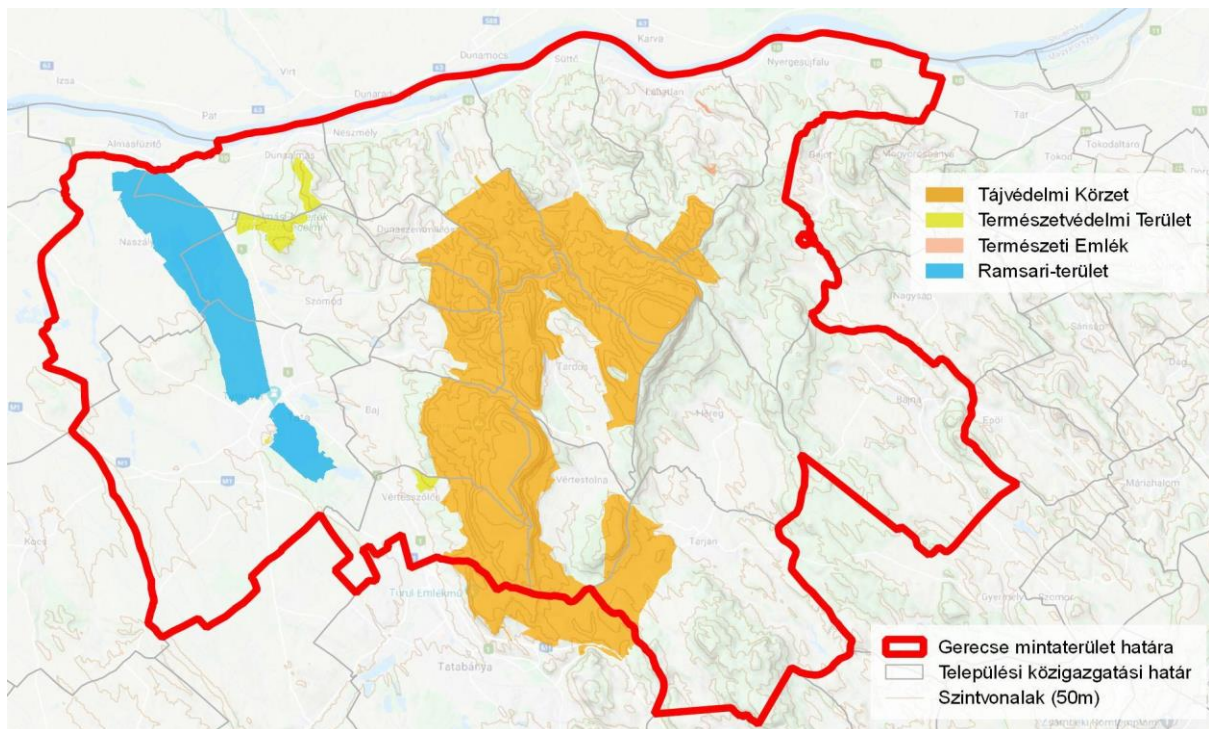
Az évi csapadékösszeg a Gerecse központi részeiben a legmagasabb, elérheti a 650 mm-t is, a hegység többi részén ez a szám átlagosan 580-640 mm körül alakul. A Duna-völgyben 580-600 mm között még a Tata-Naszály közti teraszvidéken 550-580mm közé tehető az évi csapadékösszeg. A CarpatClim-HU adatbázis 1961-1990 közti időszakra a mintaterület majdnem egészén 575-600 mm közé teszi az átlagos csapadékösszeget, mely a fenti adatokkal egyezést mutat. Az 1971-2000 közti időszakot nézve azonban a láthatóan csökken a csapadékösszeg országosan, viszont a Gerecsében ennek ellenére is 575-600 mm közti adatokat mutat az adatbázis. A jövőre tekintettel a 2021-2050 közti időszakra a RegCM klímamodell 25-50 mm-es csökkenést prognosztizál a területre (23. ábra), még az ALADIN-climate modell 0-25 mm közti csökkenést mutat.

23. ábra A csapadék várható változása 2021-2050 időszakban RegCM klímamodell alapján (adatforrás: NATÉR)

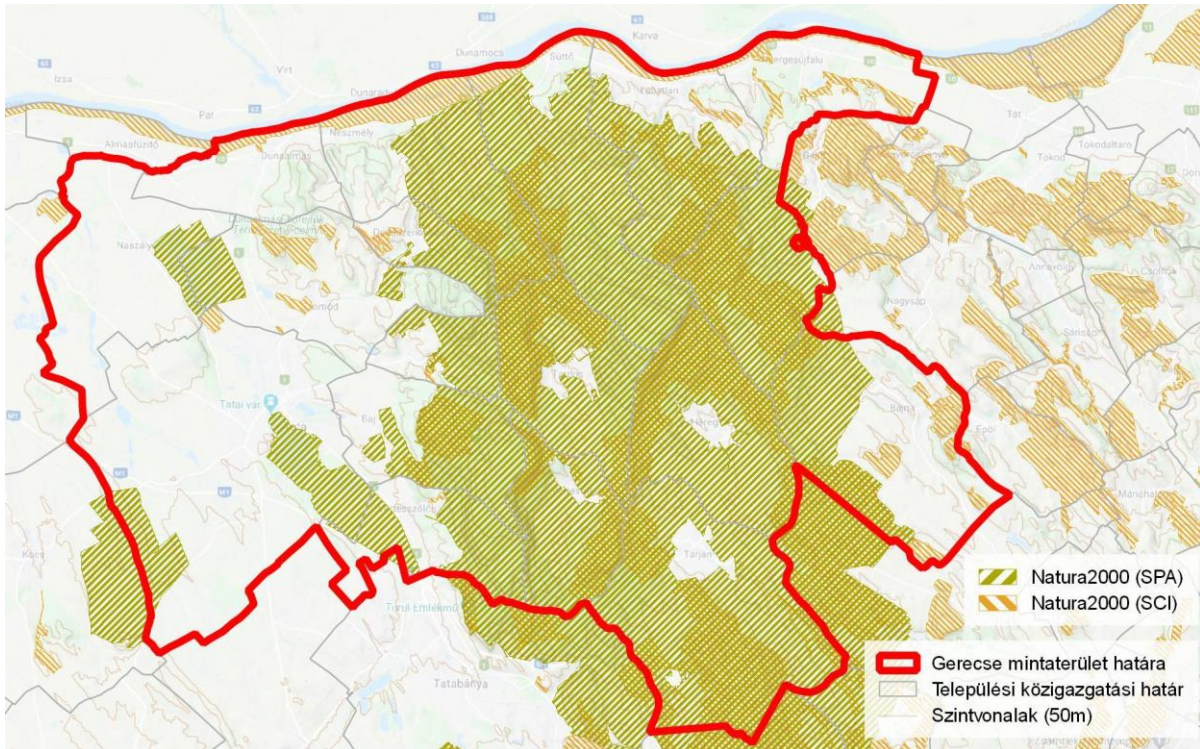
Védett természeti területek

A Gerecse mintaterület számos különböző védetség alá tartozó területtel rendelkezik. A legnagyobb kiterjedésű védett természeti területe a Gerecse Tájvédelmi körzet, melynek területe 8739 hektár, melyből 1365 fokozottan védett. Dunaalmás és Szomód területén található a Dunaalmási-kőfejtők természetvédelmi terület, melynek kiterjedése 230 ha és Lábatlan területén a Kösztörűkő-bánya és a Tölgyháti-kőfejtő földtani alapszelvények védett természeti emlékek minősülnek. A tatai Öreg-tó – Ferencmajori halastavak tengely egész Almásfüzitőig pedig a Ramsari területek (24. ábra).

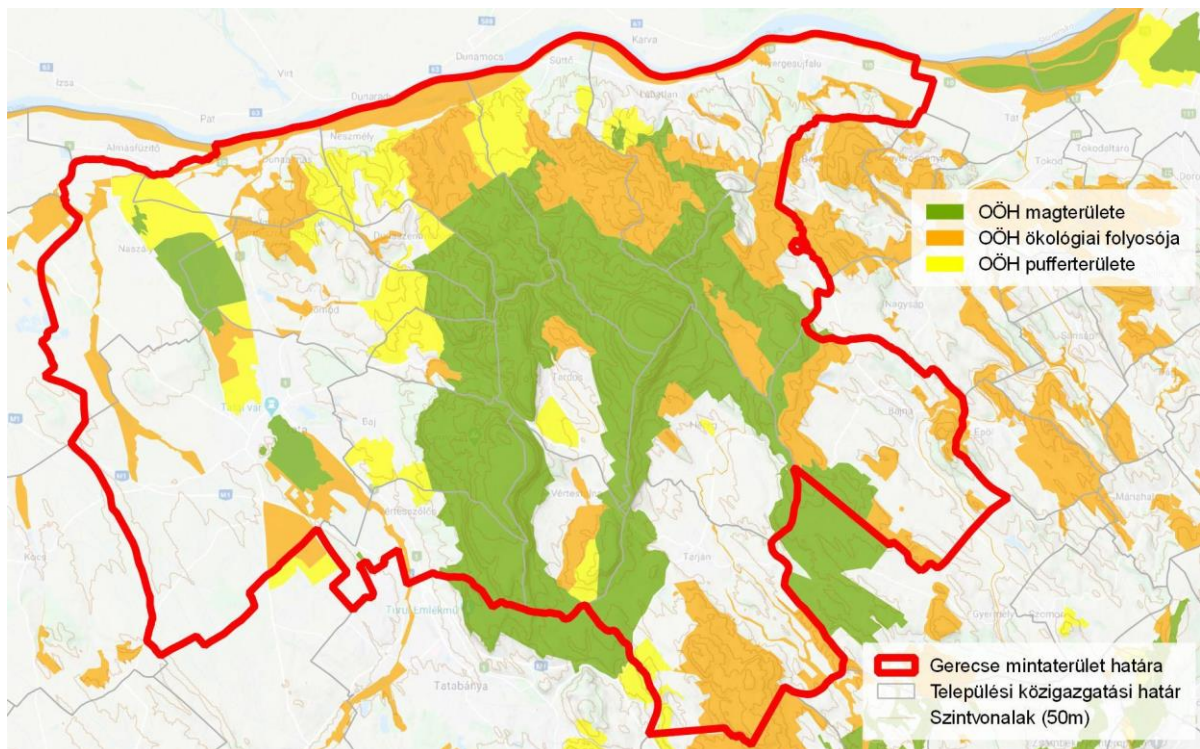
24. ábra A Gerecse mintaterület védett területei (adatforrás: http://gis.teir.hu/teirgis_termeszetvedelem/)

Natura 2000 védetség alatt is igen nagy kiterjedésű területek találhatók. A Gerecse-hegység mintaterületre eső részének teljes egésze – a beépített területeken kívül – Madárvédelmi terület, illetve a tatai Öreg-tó és tőle délre eső területek és a Ferencmajori halastavak is. Természetmegőrzési terület a Duna mente, a Gerecse központi területe és meredek hegyoldalai és számos kisebb terület (25. ábra).

25. ábra A Gerecse mintaterület Natura2000 védetség alá eső területei (adatforrás: http://gis.teir.hu/teirgis_termeszetvedelem/)

Az országos ökológiai hálózat részét képezik a fenti védetség alatt álló területek kivéve a pusztán Natura2000 védetség alá tartozó Madárvédelmi területek, de a hálózat kiegészül számos vízfolyás menti ökológiai folyosóval és pufferterületekkel is (26. ábra).

26. ábra Az országos ökológiai hálózat területe a Gerecse mintaterületen (adatforrás: <https://oeny.e-epites.hu/oeny/4tr/#/wms-terkepek>)

3.1.4. Társadalmi adottságok

A társadalmi adottságokat és folyamatokat a mintaterület öt alapvető mutatóján keresztül tárjuk fel, melyek: az állandó népesség, a népsűrűség, a korszerkezet, a természetes szaporulat-fogyás és a lakásállomány. Az adatokat 10 éves időintervallumban értelmezzük a rendelkezésre álló adatforrások alapján.

Állandó népesség, népsűrűség, lakásállomány

A munkaterület állandó népesség az elmúlt pár évben igen csekély mértékben, de növekvő tendenciát mutat, viszont ha az elmúlt 10 évet vizsgáljuk csökkenés tapasztalható. 2008-ban a mintaterületen 60866 fő volt az állandó népesség, ami 2015-ra 59954 főre csökkent, majd utána emelkedni kezdett és 2018-ra elérte a 60133-at, ami azonban elmarad még a 2008-as értékektől.

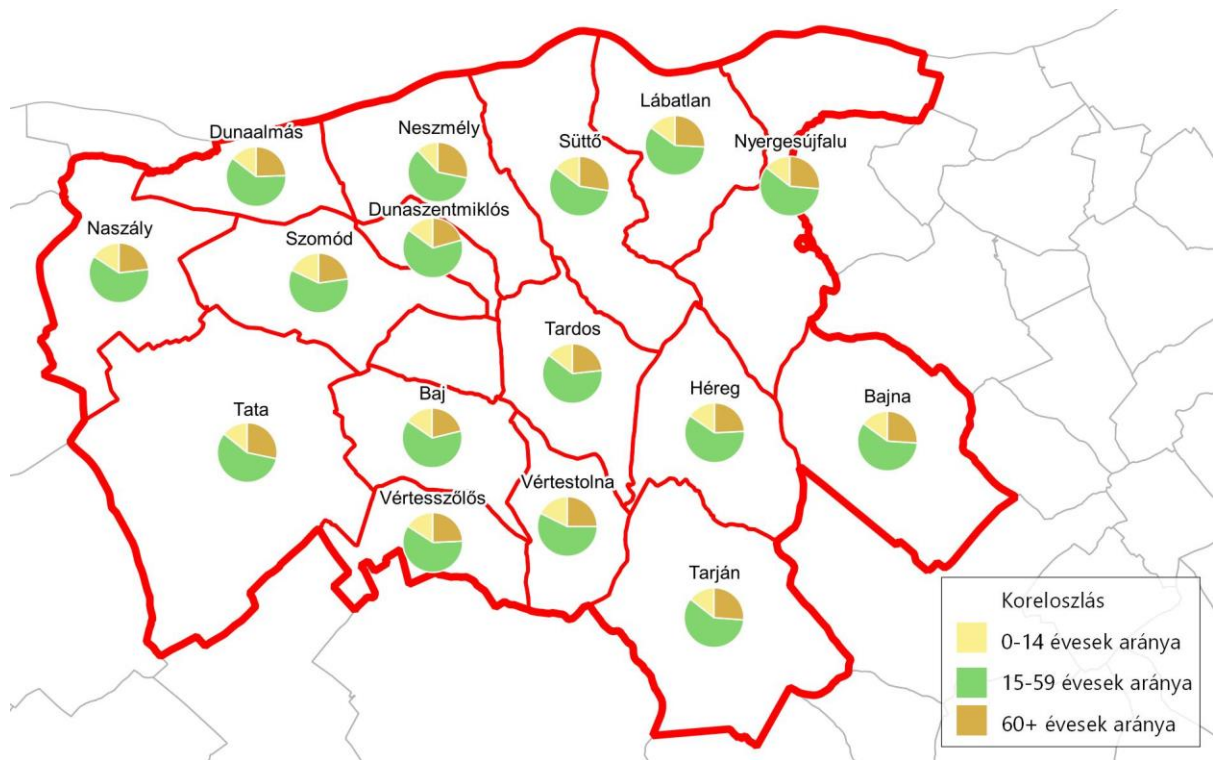
A népsűrűség a népességhez hasonlóan alakul. 2008-2015 között 106,6 fő/km²-ről az érték 102,5 fő/km²-re csökkent, azonban utána növekedésnek indult és 2018-ra 104,3 fő/km² lett a mintaterület átlagos népsűrűsége. A „legsűrűbb” települések között találjuk Tatát (300,1 fő/km²), Lábatlant (183,9 fő/km²) és Nyergesújfalut (184 fő/km²). Viszonyításképpen, Komárom-Esztergom megye átlagos népsűrűsége 122,2 fő/km², még Magyarország népsűrűsége 2018-ban 105,1fő/km², melyből látható, hogy a mintaterület népsűrűsége az országos érték alatti.

A lakásállomány 2008-2018 között folyamatos növekedést mutat, igaz 2014-2015 között mindössze eggyel növekedett a lakásállomány mutató értéke a teljes mintaterületen. A 2018-as adatok szerint 24707 lakás található a mintaterületen, mely a megye lakásállományának 19,2%-a.

Korszerkezet, természetes szaporulat-fogyás

A korszerkezet tekintetében a 0-14 évesek a 15-59 évesek és a 60+ évesek eloszlásának arányát vizsgáltuk. Elmondható, hogy a mintaterület településeinek értékei az országos és megyei átlagokkal közel megegyezők, nagyarányú eltérés nem tapasztalható egy-két példa kivételével. A 0-14 évesek aránya a települések közt 14,3-17,9% között alakul, ezekből kirívó példák Szomód – a legnagyobb arány – és Vértestolna (17,7%). A 15-59 éves korosztályban az értékek 57,3-64,5% között alakulnak, melyek közül a legalacsonyabb érték Vértestolnán tapasztalható, még a legmagasabb Dunaszentmiklóson. A 60+ éves korosztály értékei 20,7-28,3% között alakulnak, a legalacsonyabb érték ez esetben Dunaszentmiklóson tapasztalható, még a legmagasabb Tatán, illetve Neszmélyen (28,1%) (27. ábra).

A természetes szaporulat-fogyás mutatót vizsgálva igen eltérő adatok mutatkoznak a mintaterületen belül. Az országos és megyei tendenciák 2008-2018 között minden évben negatívak, tehát többen halnak meg, mint ahányan születnek. A mintaterületen azonban van pár település, melyek egyes években pozitív értéket is tudtak generálni, illetve 2018-ban pozitív értékekkel rendelkeznek, mint pl.: Dunaszentmiklós (8,0), Szomód (2,2), Tardos (1,2) és Vértestolna (1,7). A legrosszabb értékekkel 2018-ban Neszmély rendelkezik, a település mutatója -11,2 lett, még a második legrosszabb Sütő (-7,3), melynek sok éve igen magas negatív értékei mutatkoznak.

27. ábra A mintaterület korszerkezete településenként (adatforrás: KSH)

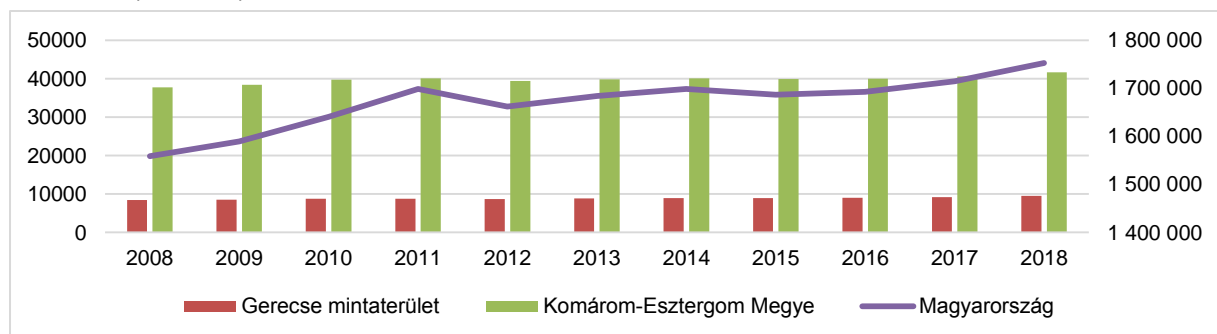
3.1.5. Gazdasági adottságok

A gazdasági adottságok vizsgálatához három alapvető mutatót használtunk fel, melyek: az adófizetők aránya, a munkanélküliségi ráta és a regisztrált vállalkozások száma. A mutatókat szintén 10 éves időintervallumban néztük át 2008-2018 között, kivéve az adófizetők arányát, mert arra 2007-2017 közötti adatok álltak mindössze rendelkezésre számunkra.

Az adófizetők aránya a mintaterület településein az országos érték (49,6%) fölött alakulnak és átlagosan a Komárom-Esztergom megyei értékeket mutatják (52,1%). Legkisebb arányú adófizetővel Vértestolna (48,8%) rendelkezi, vélhetően nagyarányú fiatal lakosságának eredményeként, még a legmagasabb arányt Dunaszentmiklós produkálja (55,54%).

A munkanélküliségi ráta is igen jó értékeket mutat a mintaterület településein, mivel az országos értéket (4,1) meghaladó település nincs a mintaterületen. A legmagasabb értékkel Héreg rendelkezik (3,8), azonban a teljes mintaterületet nézve a Komárom-Esztergom megyei átlag (2,5) körüli értékek rajzolódnak ki. Legkisebb rátával Szomód büszkélkedhet, értéke 1,4.

A regisztrált vállalkozások száma a mintaterületen 10 éves intervallumban növekedett, mindössze 2011-12-ben volt tapasztalható némi visszaesés. A 2018-as adatok szerint, a mintaterületen 9491 regisztrált vállalkozás található, mely a Komárom-Esztergom megyében regisztrált vállalkozások 22,07%-a (28. ábra). Mindezekből 4734 vállalkozás található Tata városában.

28. ábra Regisztrált vállalkozások száma a mintaterületen (adatforrás: KSH)

3.1.6. Felszínborítás, területhasználat

A felszínborítás elemzéséhez a CORINE felszínborítási adatbázist 2018-as állományait használtuk. Az adatbázis megannyi felszínborítási kategóriája közül a Gerecse mintaterületet 22 kategória érinti, melyekből 10 felszínborítási kategóriát alakítottunk ki (9. táblázat): Zárt beépítés, ipari- és közlekedési területek; Nyílt beépítés, települési zöldfelületekkel; Bánya-, lerakó- és építési területek; Nyílt vízfelszín; Szárazföldi mocsarak; Szántóterület; Kert, gyümölcsös; Szőlő; Gyep; Erdő, fás területek.

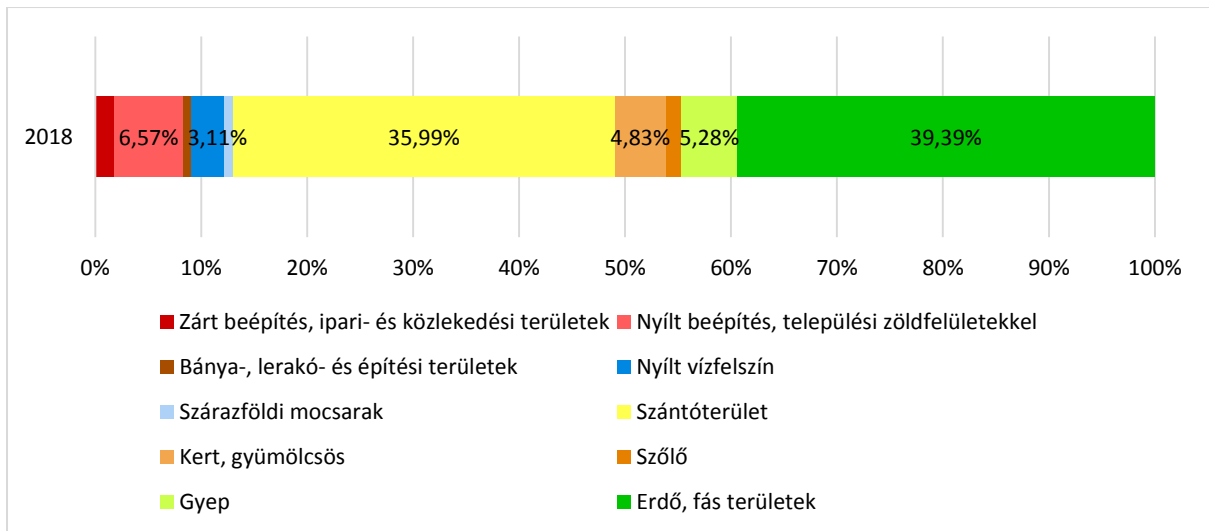
CLC100 felszínborítási kategória	Összevont kategóriák
111	Összefüggő településszerkezet
121	Ipari vagy kereskedelmi terület
122	Út és vasúthálózat és csatlakozó területek
112	Nem összefüggő településszerkezet
141	Városi zöldterületek
142	Sport-, szabadidő- és üdülőterületek
131	Nyersanyag kitermelés
132	Lerakóhelyek, meddőhányók
133	Építési munkahelyek
512	Állóvizek
511	Folyóvizek, vízi utak
411	Szárazföldi mocsarak
211	Nem öntözött szántóföld
243	Mezőgazdasági területek, jelentős természetes növényzettel
222	Gyümölcsösök, bogyósok
242	Komplex művelési szerkezet
221	Szőlők
321	Természetes gyepek, természetközeli rétek
231	Rét, legelő
311	Lomblevelű erdők
312	Tülevelű erdők
313	Vegyes erdők
324	Átmeneti erdős-cserjés területek

9. táblázat Felszínborítási egységek kategorizálása (adatforrás: CORINE 2018)

A területhasználati vizsgálatokhoz a Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvényben megjelent Országos Területrendezési Terv állományait néztük át, illetve Komárom-Esztergom megye 2020-ban elkészült területrendezési tervének állományait.

Felszínborítási arányok

A Gerecse mintaterület felszínborítását szemmel láthatóan két kategória uralja, erdőterület a térség 39,39%-át borítja főként a magasabban fekvő hegyvidéki részekben, még szántóterület a térség 35,99%-át borítja leginkább a Tata-Naszály közti síkon, illetve a medencefekvésű hullámos területeken. Harmadik legnagyobb kiterjedéssel a Nyílt beépítésű települési területek rendelkeznek, a mintaterület 6,57%-át fedik. Néhány százalékos aránnyal bír további öt felszínborítási kategória: 5,28%-ot foglalnak el a gyepek, 4,83%-ot a kert, gyümölcsös területek – nagyrészt a zártkertes területeknek köszönhetően – 3,11%-ot a nyílt vízfelszínek – főként a kiterjedt tavak miatt a mintaterület nyugati részén –, jelentős 1,79%-ot a zárt beépítésű, ipari- és közlekedési területek, és 1,45%-ot a szőlők leginkább a Duna völgyénél. Egy százalékos arány alatt két kategória található, a 0,94%-os aránnyal rendelkező szárazföldi mocsarak és a 0,65%-os aránnyal rendelkező bánya-, lerakó- és építési területek (29. ábra).

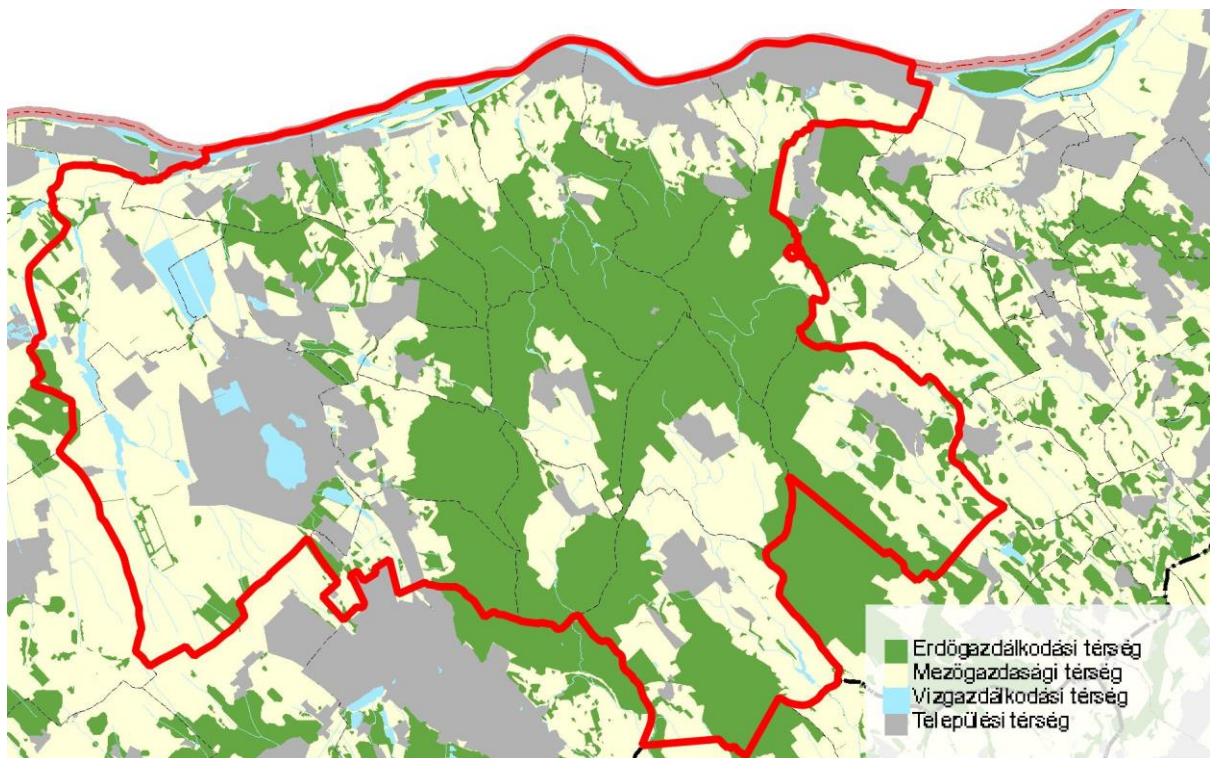

29. ábra felszínborítási kategóriák arányai 2018 (adatforrás: CORINE 2018)

OTRT mintaterületekre vonatkozó területhasználati

Az Országos Területrendezési Terv négy területhasználati kategóriát különböztet meg, a mezőgazdasági területet, az erdőgazdálkodási területet, a vízgazdálkodási területet és a települési területet. A négy kategória teljes egészében fedi az ország területét, további részletezésre az alacsonyabb szintű tervek adnak lehetőséget.

Az OTRT mintaterületi kivágatából látható, hogy erdőgazdálkodási térség leginkább a hegyvidéki területeken került kijelölésre, még mezőgazdasági terület a medencékben és a mintaterület nyugati sík részén, illetve a Duna völgyében. A települési terület szinte összefüggő a Duna mentén és Tata körül, mely a terv szerint is csaknem összeér Tatabányával, illetve már egybefüggő Szomóddal, Bajjal és Vértesszőlőssel. Vízgazdálkodási területek a már jól ismert tavak, vízfolyások, illetve számos azok menti vizenyős terület is, mely e célból kerül hasznosításra (30. ábra).

30. ábra Az OTRT területfelhasználási kategóriái a mintaterületen (adatforrás: <https://oeny.e-epites.hu/oeny/4tr#/wms-terkepek>)

Megyei terv területhasználati egységei

A megyei tervek a OTrT négy területfelhasználási kategóriáját további eggyel egészítik ki, mely a sajátos területfelhasználású térség, melybe főként olyan beépítésre nem szánt különleges területek sorolhatók, mint a bányák, hulladéklerakók stb. Ezek nagy számban jelennek meg Komárom-Esztergom megye Területrendezési Tervében a mintaterületen is. Nagyrészt a bányákat fedik le a hegyvidékeken, illetve turisztikai és katonai területeket a térség nyugati részén (31. ábra).

31. ábra Komárom-Esztergom megye területrendezési terve a mintaterületre vonatkoztatva (adatforrás: Komárom-Esztergom megye területrendezési terve, 1. melléklet, 2020)

3.1.7. Műszaki infrastruktúra hálózatok

A műszaki infrastruktúra hálózatok alatt olyan kiépített vonala létesítményeket értünk, melyek közlekedési vagy energiagazdálkodási célt szolgálnak. Az OTrT és KEMTrT egyaránt tartalmaz ilyen elemeket, melyek közt a különbség, hogy a megyei terv számos alacsonyabb térségi jelentőségű elemet is tartalmaz az országos elemeken kívül, azt kiegészítve.

Közlekedési infrastruktúra (út, vasút, vízi)

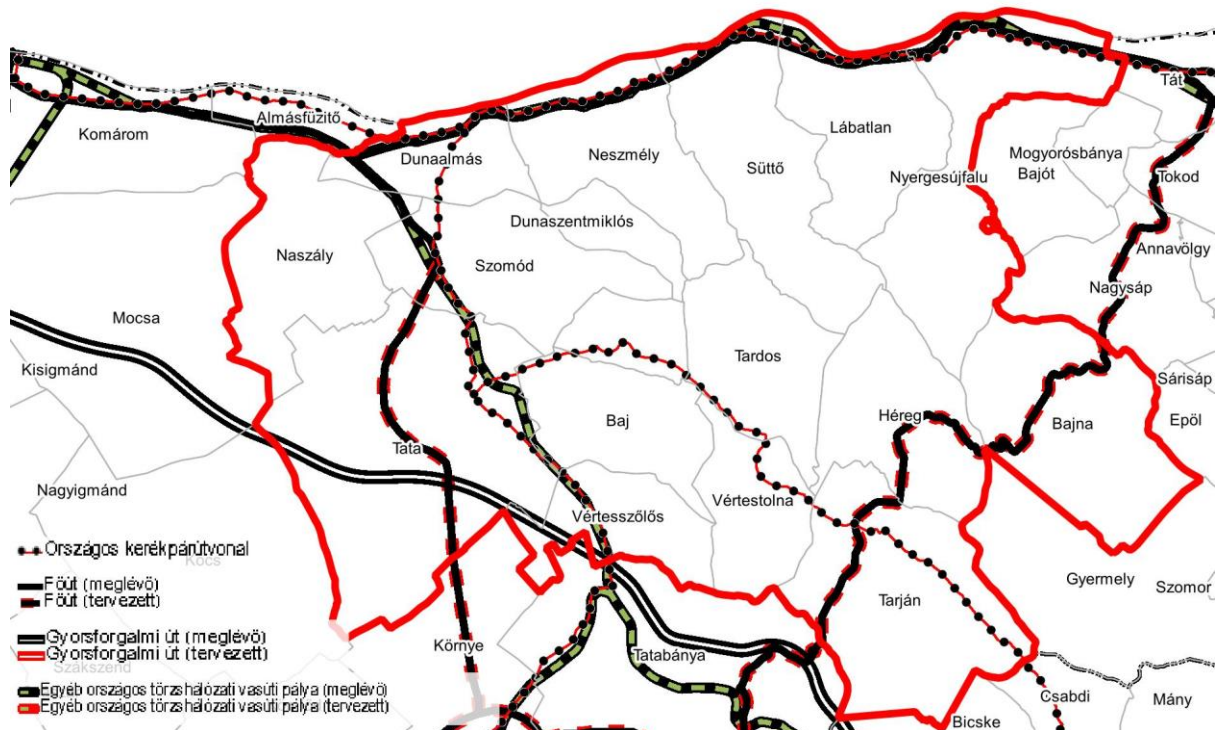
Országos jelentőségű meglévő közlekedési hálózati elem a mintaterületen az 1-es, 2-es és 4-es vasútvonal, illetve az M1 autópálya, az 1. sz. főút és a 10. sz. főút. Tervezett elemként szerepel egy Tatát elkerülő észak-déli irányú főút és az országos kerékpárúthálózat számos szakasza (32. ábra).

Alacsonyabb rangú utak közül is számos halad keresztül a mintaterületen, melyek a térségen belüli kapcsolatokat biztosítják. A 1119. j. út Tatabányától, az 1. sz. főútból kiindulva Tarján-Héreg-Bajna-Nagysáp útvonalon Tátnál csatlakozik be a 10. sz. főútba. A 1124. j. út Nagyság területén a 1119. j. útból kiindulva Bajóton át Nyergesújfaluban torkollik a 10. sz. főútba. A 1125. j. út Bajna és Bajót belterületeit köti össze. A 1126. j. út Bajót területén a 1125. j. útból leágazva halad Lábatlanra és csatlakozik a 10. sz. főútba. A 1127. j. út Vértestolna területén a 1128. j. útból leágazva Tardoson át Süttőre haladva éri el a 10. sz. főutat. A 1128. j. út Tarján-Vértestolna-Agostyán útvonalon át Tatán csatlakozik az 1. sz. főútba. A 1129. j. út a tatai lőtérnél az 1. sz. főútból leágazva Dunaalmánál torkollik a 10. sz. főútba. A válaszvonalat az 1. sz. főút jelenti a mintaterületen, a tőle nyugatra eső területen szerteágazó irányokba haladnak útvonalak, ezek közül a mintaterület szempontjából a legjelentősebb útvonal a 8138. j. út, mely Tatán a Kutya-hegynél ágazik le a 8139. j. útból és

Naszályon út jut el Almásfüzitőnél az 1. sz. főútig. Ezen kívül Tatáról a 8119. j. út Környe irányába halad, a 8136. j. út Kocs felé, a 8139. j. út pedig Szőny felé.

Térségi jelentőségű vasút a mintaterületen nem található és repülőtér sem, azonban Tatán található egy tervezett térségi jelentőségű repülőtér.

Vízi közlekedés tekintetében Lábatlan és Karva közötti komp térségi jelentőségű hálózati elem, illetve a Lábatlani kikötő. Emellett két tervezett kikötő is szerepel a terveken, melyek térségi jelentőségűek Neszmély és Dunaszentmiklós partszakaszán (31. ábra).

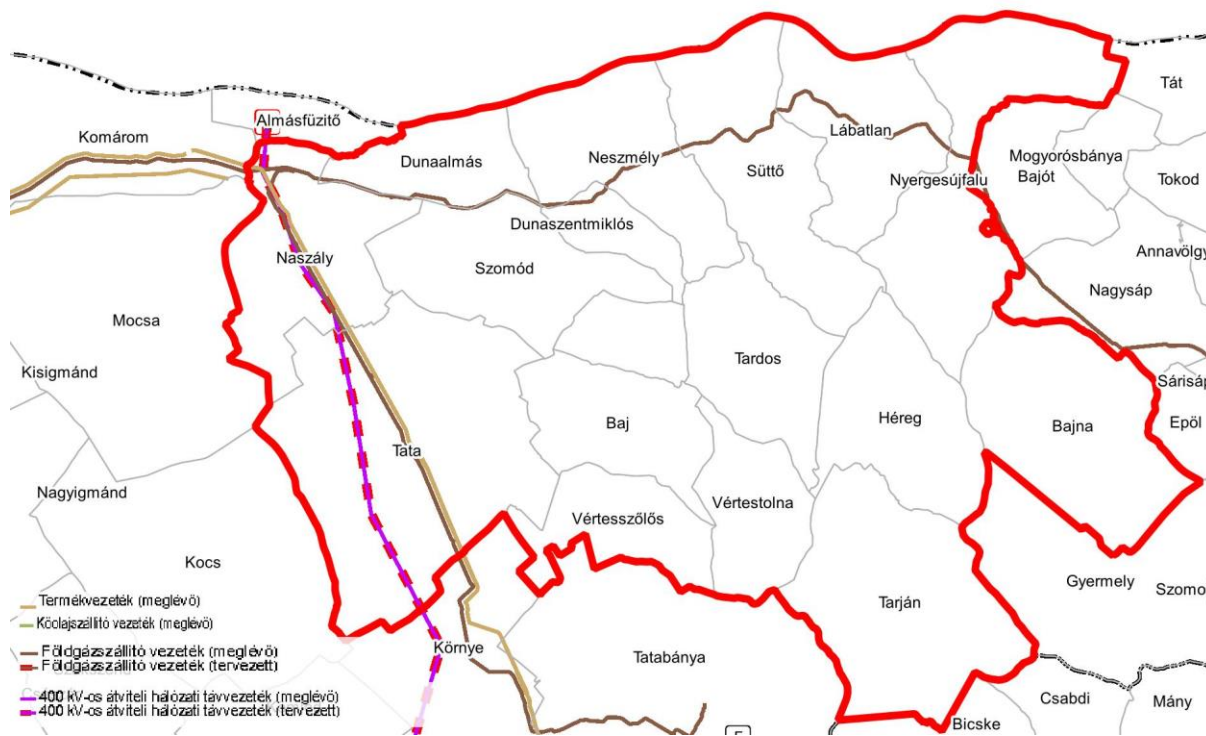

32. ábra A közlekedési hálózat országos elemei a mintaterületen (adatforrás: <https://oeny.e-epites.hu/oeny/4tr/#/wms-terkepek>)

Energetikai infrastruktúra (vezetékek, erőművel, kőolaj, földgáz)

400 kV-os átviteli hálózati távvezetékek jelenleg kiépítve nincs a térségben, viszont országos tervezett elemként szerepel egy, mely Almásfüzitő – Dad térség között halad és érinti a mintaterület nyugati részét. 132 kV-os térségi ellátást biztosító elosztó hálózati elem, azonban számos található a mintaterületen, melyek a következők: Dorog – Nyergesújfalu [Cementgyár], Almásfüzitő – Lábatlan, Lábatlan – Nyergesújfalu [Cementgyár], Tata – Almásfüzitő, Tatabánya [Bánhida] – Tata.

Országos jelentőségű földgázszállító vezetékbe kettő halad keresztül a mintaterületen, az 500-as a Duna völgyében és az 515-ös Tatabányától Tatán át Naszály érintésével Környére tartva (33. ábra). Földgázelosztó vezetékkel Baj, Bajna, Dunaalmás, Dunaszentmiklós, Héreg, Lábatlan, Naszály, Nyergesújfalu, Szomód, Tardos, Tarján, Tata, Vértestolna és Vértesszőlős érintett. Termékvezeték a mintaterület nyugati felén az 515-ös földgáz szállítóvezeték mentén halad át.

33. ábra Országos jelentőségű energetikai infrastruktúra hálózat elemei a mintaterületen (adatforrás: <https://oeny.e-epites.hu/oeny/4tr/#/wms-terkepek>)

3.1.8. Térséget érintő területi tervek, koncepciók, települési dokumentumok fejlesztési elképzelései

A Gerecse mintaterületet érintően a különböző szintű fejlesztési tervek számos elképzelést tartalmaznak a térség jövőjét illetően. A nemzeti Fejlesztés 2030 országos fejlesztési koncepció átfogó elképzeléseket tartalmaz az egész országra, melyek a mintaterületet is érintik. Megyei szinten Komárom-Esztergom megye területfejlesztési koncepció iránymutató, illetve települési szinten a mintaterületi települések saját fejlesztési koncepciói.

A kutatásban a tájkaraktert érintő és a természeti adottságokat, környezetet kihasználó, azokat fejleszteni igyekvő elképzeléseket gyűjtjük össze.

A Nemzeti Fejlesztés 2030 fejlesztési elképzelései

A koncepció fejlődési esélyként tartalmazza a természeti adottságok helyes kiaknázását, melyek e szélsőségtől mentes Kárpát-medencei területen rendelkezésre állnak. Ehhez a régió összehangolt fejlesztése szükséges, hogy a rendelkezésre álló megannyi lehetőséget megfelelően ki tudjuk használni.

A koncepció külön foglalkozik a „környezeti trendekkel” és globális kihívásnak tekinti a biológiai sokféleség csökkenését és a természeti erőforrások fenntarthatatlan használatát, mivel ezek hozadékként a természeti erőforrásokat veszélyeztetjük, melyekre egyre jobban rá vagyunk utalva. A dokumentum stratégiai jelentőségű értéknek tekinti a vizet, a földterületet és a biodiverzitást, melyet óvnunk és megtartanunk szükséges, ennek értelmében célként fogalmazza meg a természeti erőforrások védelmét és gyarapítását is. A térségben jelentős bányászati tevékenység is jellemző, e tekintetben a koncepció megfogalmazza, hogy a környezeti érdekek és a bányászati érdekek sokszor nem állnak összhangban, melyen változtatni szükséges.

A dokumentum is leszögezi, hogy a klímaváltozás fokozott kockázatot jelent hazánkra is, így az érzékeny területeket ennek megfelelően szükséges kezelnünk.

A fejlesztéspolitikai és területfejlesztési célkitűzések között átfogó célként szerepel „természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme”, melyhez

tartozóan specifikus célkitűzése a „stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata és környezetünk védelme”.

A szakpolitikákban érvényesítendő specifikus célok között találjuk az „életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és –ellátás” célkitűzést, melynek beavatkozási területeinek egyikeként került megfogalmazásra „a természet-, táj és környezetvédelem szerepének erősítése [...] vidéki térségeink táji, társadalmi, gazdálkodási [...] értékeinek megőrzése és értékalapú fejlesztése”. Ezen felül specifikus cél a „stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata és környezetünk védelme”, melynek egyik beavatkozási területe a „táji sokszínűség [...] védelme és megőrzése”.

A „kiemelkedő táj értékű térségek fejlesztése” fejezetben a „különleges táji értékekkel, rekreációs funkciókkal bíró övezetek” között a Dunakanyar és a Gerecse övezetei érintik a mintaterületet. A koncepcióban megfogalmazottak szerint ezekben az övezetekben „a természeti környezet, az ahhoz igazodva kialakult, abba harmonikusan illeszkedő gazdálkodás és településrendszer, valamint a tájformáló tájképi értékű településkép és kulturális értékek együttese pótolhatatlan és a jövő számára megőrzendő rendszert alkot, amelyek védelme, értékeik kibontakoztatása, fenntartható fejlesztése elengedhetetlen.” Ezen belül tájkaraktert érintő fejlesztéspolitikai feladat(rész):

- „A jellegzetes táji környezethez alkalmazkodó, hagyományörző és a tájképet megőrző gazdálkodás támogatása”
- „a tájhasználat megőrzését támogatja a térségre jellemző hagyományos mesterségek, haszonvétek, iparágak megőrzése és fenntartható fejlesztése”

A „térszerkezeti és térhasználati elvek” fejezet részként a „természeti erőforrások védelme” alfejezetben szó esik a „tájfenntartó mezőgazdaság, mezőgazdasági termőterületekről”, melyben megfogalmazásra került, hogy az intenzív és extenzív termelés ideális egyensúlyát kell megteremtünk, így érvényesítve a gazdálkodás tájfenntartó szerepét, a környezeti- és természeti adottságokhoz igazodó tájhasználatával és gazdálkodással. A Gerecse mintaterület nagy része mezőgazdasági szempontból e fejezetben a „környezeti meghatározottságú, természetközeli gazdálkodás területeként” lett megjelölve.

„A stratégiai erőforrások megőrzésének, fenntartható használatának szakpolitikai feladatain” belül a „környezetvédelem, természetvédelem, vízgazdálkodás” fejezetben fejlesztéspolitikai feladatként került meghatározásra:

- „A táji sokféleség karakterszintű nyilvántartása (a tájak számbavétele, a tájakra gyakorolt hatások elemzése, a tájak állapotának monitoringja, a változások nyomon követése)”
- „Az egyedi tájértékek és a kedvező tájkarakter-elemek megőrzése”
- „A Duna-völgyben a vízi környezet fenntartása, védelme és javítása, a fenntartható vízgazdálkodást és integrált vízpolitikát figyelembe véve. A Duna fő- és mellékágai között élő kapcsolat biztosítása, ökológiai rehabilitációja.”

Komárom-Esztergom megye Területfejlesztési Koncepciójának elképzelései

A koncepció átfogó célként fogalmazza meg „a megyei vidéki tájak új egyensúlyát”, melyben a megyét alapvetően három féle vidéki tájra osztja, melyek közül a mintaterületet kettő, a Kisalföld és a Gerecse-Pilisi dombvidék érinti. E tájak központjai jelenthetik a jövőben a tájgazdálkodás tudásközpontjait, melyek nem esnek egybe a térségközpontokkal, főként nem a nagyobb városi központok esetében.

A megye területi stratégiai célja között szerepel:

- „A Duna mente struktúráváltása”
- „Kisalföld agrárrégió [...] alkalmazkodó képességének megerősítése”
- „Dombvidékek komplex tájgazdálkodásra épülő helyi gazdaságának, szolgáltató funkcióink és alkalmazkodóképességének megerősítése”

A „Duna mente struktúraváltása” területi stratégiai cél prioritásai között szerepel a „közlekedési és árvízvédelmi infrastruktúra-rendszerek és a Duna menti területhasználat és ingatlankínálat összehangolt, integrált megújítása”.

A „Kisalföld agrárrégió [...] alkalmazkodó képességének megerősítése” területi stratégiai cél prioritásai között szerepel „a kisalföldi táj stabilitásának, természetbiztonságának, népességeltartó és -megtartó képességének összehangolt növelése” és a „kisalföldi táj élhetőségének, helyi gazdaságának és erőforrás-gazdálkodásának város-vidék integrációra épülő összehangolt fejlesztése”

A „Dombvidékek komplex tájgazdálkodásra épülő helyi gazdaságának, szolgáltató funkcióinká és alkalmazkodóképességének megerősítése” területi stratégiai cél prioritásai között szerepel a „komplex dombvidéki tájgazdálkodás szervezeti, intézményi és társadalmi feltételeinek felépítése”, a „táj mozaikosságát, stabilitását és a helyi gazdaság diverzifikációját erősítő agrárvertikum ösztönzése, illetve tó- és halgazdálkodás”.

Települési fejlesztési koncepciók elképzelései

A mintaterület települései közül csupán néhánynak állnak rendelkezésünkre fejlesztési dokumentumai, így azok alapján tudjuk vizsgálni a települési fejlesztési elképzelések tájkaraktert érintő vonatkozásait.

A rendelkezésre álló dokumentumok alapján alapvetően egységes fejlesztési irányok rajzolódnak ki. A települések tisztában vannak természeti környezetük és táji adottságaik értékével és ezeket szeretnék meg is őrizni. A táj és a természeti adottságok nyújtotta településkép kamatoztatása és védelme számos formában megjelenik a fejlesztési koncepciókban. Általános vezérelvnek mondható a minőségi fejlesztés, a mennyiséggel egyetemben vagy éppenséggel a helyett.

A fejlesztési elképzelések között olyan elemek jelennek meg, mint „a szőlőterületek és borkultúra fenntartása és fejlesztése”, ezen belül a szőlőterületek megóvása, a legeltetés és a természetkímélő gazdálkodás elősegítése vagy a pincesorok karakterformáló arculatának fejlesztése. Több koncepció foglalkozik a vízfolyások és vizek védelmével azok rekreációs potenciáljával és környezet rendezésével, meghatározó arculatával. Ezeken felül több esetben előkerült a táj mozaikosságának megőrzése és a települési zöldfelületi rendszerek fejlesztése is, melyek a helyi települési jelleget minőségileg képesek javítani, illetve átformálni.

Dunaszentmiklós esetében például a „Komárom-Esztergom megye legvonzóbb faluja” célkitűzés intézkedései között jelenik meg „a vonzó településkép fenntartása, fejlesztése, a táji és természeti környezet értékeinek megóvása”, melynek eszközei között szerepel többek között „településrendezési eszközökkel a tájképi értékek megőrzésének biztosítása” és a „település arculatának fejlesztése: közterületek használhatóságának, kényelmének növelése (pl. kilátó környéke), településképpel harmonizáló utcabútorok, tájékoztatási rendszer stb. A TAK javaslatának érvényesítése, alkalmazása.”

„A szőlő - és borkultúra fenntartása és fejlesztése” intézkedés része pedig „a szőlőterületek megtartása-fejlesztése településrendezési eszközökkel” és „a szőlőművelés, legeltető állattartás ösztönzése, természetkímélő gazdálkodás népszerűsítése a Gerecse Natúrparkkal együttműködve”.

Tata város esetében pedig a városfejlesztés fő irányai és prioritásai között szerepel, hogy „a fejlesztések során a természeti, környezeti és kulturális értékvédelemmel összefüggő szempontok elsőbbséget kell, hogy élvezzenek.”

3.2. Történeti tájkarakter-elemzés

A fejezetben bemutatásra kerülnek a Gerecse mintaterület esetében tájtörténeti szempontból jelentős információk. Feltárásra kerül a régmúlt tájtörténete a XIX. sz. végéig, a területhasználatok változásai a XX. század elejétől a rendszerváltásig, a tájhasználat változásai a rendszerváltástól napjainkig. Külön témaként kerül feldolgozásra a változások iránya az intenzifikáció, extenzifikáció, felhagyás vonatkozásában, a változások jelentősége és a kapcsolódó minőségi cékitűzések értelmezése. A tájtörténeti adalékok áttekintésének módszerei a 2.2. fejezetben kerültek bemutatásra.

3.2.1. A Gerecse története a XIX. sz. végéig

A Gerecse mintaterület története egészen az őskorig visszanyúlik. Számos területen találtak bronzkori, vaskori és rézkori maradványokat. A mai Baj és Tata települések területén egykori embercsoportok telepeinek maradványai is felszínre kerültek, melyek akár több ezer évesre becsülnek. Leghíresebb leletek a térségből a vértesszőlősi mésztufabányában megtalált ősember, Samu maradványai. Ezek alapján megállapítható, hogy a Gerecse térségében az emberi tevékenység az ősidők óta jelen volt.

A római korból is számos lelet került elő, főként a Duna vonalán futó limesnek köszönhetően, mely mentém őrtornyok és telephelyek is elhelyezkedtek. A mai Dunaalmás területén épült ki az Asaum telephely, illetve itt működött az a kőbánya, melynek kibányászott köveiből a Brigetio-erőd - majd később Esztergom vára is - épült. Az akkori kőhordó út maradványai mindmáig fennmaradtak. Nyergesújfalun volt található a Crameum kólonia is ez időben, mely a Brigetio-erőd és Aquincum közti útvonal jelentős állomása volt, a tatai állomással együtt. Ezeken felül Lábatlan területén volt egy őrtorony és nagy mennyiségben került elő lelet Neszmély és Tarján település területeiről is. Héreg település dűlőin ekkor már szőlőt is termesztettek.

Avarkori és népvándorlás kori maradványok kerültek Vértesszőlős és Dunaalmás települések területeiről, továbbá a források szerint Lábatlan település ebben az időben alakult ki és vált lakott területté.

Az Árpád-kori időkből fennmaradt írásos emlékek számos települést írnak le. Bajna egyházas helyként és királyi földként került említésre, Tata és Neszmély mezővárosként, illetve Tardoson már a 12. századtól folyt a tardosi "vörös márvány" fejtés.

A török kor alatt a legtöbb település elpusztult vagy elnéptelenedett, Agostyán egészen a 18. sz. végéig pusztaságként hevert. A források egyedül Süttő esetében említik, hogy lakott maradt ekkor is.

A török kor után a 16-18. században a térség felvirágzásnak indult. Ekkor alakult ki Dunaszentmiklós - a német betelepülők elnevezése szerint - "egyutcás úti falu" karaktere. Neszmély ekkora borvidék központja lett, Tatán Mikovinyi Sámuel tervei alapján lecsapolták a mocsarakat és Tarjánban földműveléssel és erdőgazdálkodással foglalkoztak. Süttőn ekkortájt kezdődött a kőfejtés, vált híressé kőfaragóiról és díszítő köveiről, továbbá jelentős erdő- és szőlőművelés is ekkor alakult ki. Nyergesújfalu elhelyezkedése miatt stratégia szerepet is betöltött, a Rákóczi szabadságharc alatt ideiglenes átkelőhely épült itt a Dunán, illetve gazdálkodás szempontjából jelentős halászlé központ lett.

A 19. században a térségben is megindult az iparosodás. Bajon téglagyár nyílt, Lábatlanon elindult a márványkitermelés, Nyergesújfalun 11 hajómalom üzemelt és szénbánya is nyílt, illetve elkezdődött a vasútépítés is Tatán és környékén. Számos helyen indult meg a szőlőtermesztés, azonban a filoxéra járvány erősen visszavetette azt. A tájleíró Fényes Elek 1848-ban megjelent könyvében Dunaszentmiklós fekvését "kies völgyekkel szagatott hegyes határát" dicsérte.

A fent leírtakból látható, hogy a tájba való beavatkozás leginkább a török kor után jellemzők, kivételt képeznek a már középkor óta bányászott bányák. A sík területeken, illetve medencefekvésű területeken ekkor indult meg jelentős mezőgazdasági tevékenység, ezt hivatott előremozdítani a mocsarak lecsapolása is, továbbá ekkor indult el az erdőművelés és a szőlőtermesztés is a mai Neszmélyi-borvidék területén. A továbbiakban pedig a technika fejlődésével az iparosodás, a gyárak létrejötte és további bányák nyitása formálta a táj karakterét.

3.2.2. A mintaterület tájhasználatának és változásai a XX. század elejétől a rendszerváltásig

Jelen periódus vizsgálatához az 1895 és 1984 között felmért településsoros adatokat használtuk, így hat időpontra állnak rendelkezésre adatok: 1895-re, 1913-ra, 1935-re, 1962-re, 1971-re és 1984-re. Az adatok hektárban nyolc, illetve 1984 esetében hét területhasználati kategóriára kerültek felmérésre: Művelés alól kivett, Nádas, Szántóterület, Kert és gyümölcsös, Szőlő, Gye (Rét+Legelő) és Erdő. Látható, hogy a kategóriák között a vízfelületek, ipari- és bányaterületek, lakóterületek stb. nem kerültek külön felmérésre, hanem a művelés alól kivett kategóriába kerültek besorolásra.

Le kell szögeznünk, hogy a településsoros adatok vizsgálatakor ugyan szám szerint 16 település adatait vizsgáltuk, de nem minden esetben megegyező nevűeket, mint ahogy ma hívjuk őket. A településsoros adatok között a következő településeket találjuk, melyek a mintaterületet fedik le: Agostyán, Almásneszmély, Baj, Bajna, Dunaszentmiklós, Héreg, Lábatlan, Naszály, Nyergesújfalu, Süttő, Szomod, Tardosbánya, Tarján, Tata, Vértesszőlős, Vértestolna.

Mai formájukat, megnevezésüket az évek alatt a települések összeolvadásával, illetve szétválásával vagy szimpla átnevezésével érték el, de a településsoros adatok közé az 1984-es állapot került bevezetésre a változások lekövetésével. Ez esetben a következő változások mentek végbe: Piskét 1950-ben Lábatlanhoz csatolták, ezért meg sem található a településsoros adatok között, Dunaalmás és Neszmély Almásneszmély néven egyesül 1977-ben, majd újra szétváltak 1991-ben, Agostyánt 1985-ben Tatához csatolták, az 1970-re elnéptelenedő Pusztamarót Nyergesújfalu része lett, ezért szintén nem került be a településsoros adatok közé külön és végül 1993-tól Tardosbánya neve Tardosra változott.

A térség településeinek kiterjedésbeli változása

A Gerecse mintaterület településeinek adatait tovább vizsgálva megállapítható, hogy az egyes települések területei igen sok esetben változtak és ezzel együtt az özszerületük is változott, melyek feltárása további kutatómunkát igényelt. Ezek közül a nagyobbak kiemelve, a teljesség igénye nélkül emeljük ki a jelentősebb változásokat, melyek nyomára akadtunk a történeti térképek elemzése során. A kisebb eltérések indoka lehet az akkori mérési metodika pontossága, amelyek további lekövetésére jelen kutatásban nincs lehetőségünk.

Részletesebben az eltérések okát az egyes települések időközbeni közigazgatási területének változásában kell keresnünk. 1895 és 1913 között az adatok alapján 344 hektárral nőtt a térség kiterjedése 46414 hektárról 46758 hektárra. Számottevő területi növekedés mutatható ki Tata (116 ha), Almásneszmély (72 ha) és Baj (57 ha) települések esetében, illetve megemlítendő az egyetlen település, amely vesztett területéből, Vértesszőlős (-6 ha). 1913 és 1935 között a térség 32 hektárt vesztett özszerületéből, azonban ennek ellenére is Almásneszmély területe 103 hektárral gyarapodott, még a legtöbb területet veszítő települések Tata (-52 ha), Süttő (-19 ha) és Baj (-15 ha). A legnagyobb mértékű változás 1935 és 1962 közötti periódusban ment végbe, amikor a térség 934 hektárral gyarapodott, köszönhetően Almásneszmély további 122 ha-on történő területfoglalásának, illetve annak, hogy Tarjánhoz csatolták Bicskétől Tornyópusztát, a Hársas-hegyet és Somlyóvárat, melyek Tarján területét 749 hektárral - nagyrészt - erdőterülettel és szántóterülettel növelték. E mellett ebben a periódusban Vértesszőlöstől 52 hektárral terület került Tatához. 1962 és 1971 között az előbbi növekedés után jelentős csökkenés volt tapasztalható a településsoros adatok alapján. A térség kiterjedése 292 hektárral csökkent, mely köszönhető Almásneszmély (-165 ha) és Nyergesújfalu (-135 ha) területvesztésének. Ebben az időszakban Tata tovább terjeszkedett és 255 ha került hozzá csatolásra Baj település területéből. 1971 és 1984 között az előbbi időszakokhoz képest kisebb mértékű változások mentek végbe. Tata további 76 hektárral növekedett, melynek nagy részét (68 ha) Vértesszőlöstől csatolták hozzá, még Tarján kiterjedése 26 hektárral lett nagyobb. Összességében e periódusban a térség területe 26 hektárral növekedett és 47394 ha lett.

Mindent összevetve a térség kiterjedése a vizsgált időszakok alatt (1895-1984) 980 hektárral nőtt, melyben jelentős részt képvisel Tarján 768 ha-os, Tata 417 ha-os és Almásneszmély 131 ha-os

növekedése, továbbá másik oldalról Baj, Vértesszőlős és Nyergesújfalu 168-, 134-, illetve 128 ha-os területi csökkenése.

A térség területhasználatának változása 1895-1984

A területhasználatok vizsgálata előtt szükséges leszögezni, hogy az előző fejezetben leírtak az egyes területhasználati kategóriák kiterjedésének és arányának változását eredményezik, így egyes kisebb-nagyobb változások és az arányok eltolódása a térség területi változásainak okozata.

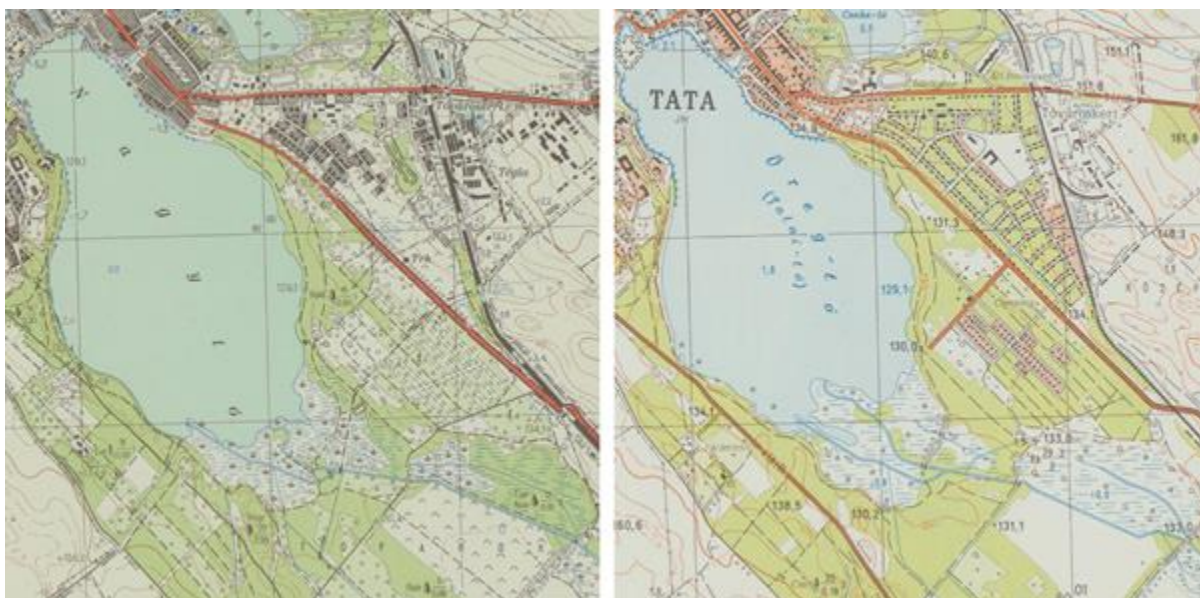
Az első vizsgált időpontban 1895-ben a térség területhasználatának kiterjedése és megoszlása a következő volt: 2781 ha művelés alól kivett terület, 131 ha nádas, 21335 ha szántóterület, 470 ha kert és gyümölcsös, 1438 ha szőlő, 2245 ha rét, 3452 ha legelő és 14562 ha erdő. Ebből látható, hogy két alapvetően domináns területhasználati kategória a szántóterület és az erdő volt, a térség összterületének 77%-át foglalták el, előbbi főként a Tata-Naszályi teraszvidéken és a medencefekvésű területeken helyezkedett el inkább még utóbbi főként a magasabban fekvő területeken a Gerecse-hegységben.

Az 1913-as adatok alapján 1895 és 1913 között a térség területhasználati arányai kismértékben változtak. A szántóterületek kiterjedése több mint 1000 ha-ral növekedtek, ennek nagy része a gyepterületek (rét és legelő) és szőlők rovására történt, illetve az előbbi fejezetben leírtak szerint hozzájárult a térség kiterjedésének 344 hektáros növekedése is. Csökkent az erdők és nádasok kiterjedése is, azonban a művelés alól kivett területek közel 300 ha-ral növekedtek és a kert és gyümölcsös területek is némi növekedést mutattak.

1935-re a művelés alól kivett területek további 236 ha-ral növekedtek 1913-hoz képest, amiben feltehetően jelentős rész a Duna-menti vasút kiépítésének eredménye és a hozzá tartozó közlekedési területek kiépítése. E periódusban tovább nőtt a kert és gyümölcsös területek kiterjedése is. A térség összkiterjedésének változása minimális volt ebben a periódusban, így feltételezhető, hogy az egyes kategóriák nagyobb növekménye a térségen belüli másik kategória rovására történt. Ez alapján a legelőterületek csaknem 200 ha-os csökkenése és a szőlő, erdő és szántóterületek csekély csökkenése is leginkább a művelés alól kivett területeknek tudható be, kisebb mértékben felel érte az egész térség 32 ha-os területcsökkenése.

1935 és 1962 között már igen jelentős változások mentek végbe köszönhetően a II. világháborúnak és az utána következő politikai berendezkedésnek. A térség terület 934 hektárral nőtt köszönhetően leginkább a megerendezések során Bicskétől Tarjánhoz csatolt 749 hektárnyi területnek. A művelés alól kivett területek kiterjedése majdnem megduplázódott 3285 ha-ról 5930-ra nőtt, mely a világháború utáni iparosításnak tudható be, számos új ipari terület került kijelölés és gyár épült, többek között leginkább Nyergesújfalu az azbeszt-cementgyár, téglagyár és viscosa gyár is. Ezen felül a térségben a bányászat is új lendületet kapott. Mindezek hatására a szántóterületek több mint 4000 ha-ral csökkentek, még az erdőterületek 1500 hektárral nőttek - jórészt köszönhetően Tarján új területeinek -, továbbá nőtt a gyepterületek és a szőlők kiterjedése is. A zártkertek kialakulásával a kert és gyümölcsös területek 563 hektárról 1314 hektárra növekedtek. Érzékelhető, hogy ebben az időben az eddig területhasználati arányok megbomlottak és a szántóterületek kiterjedése és aránya jelentős mértékben csökkent, ennek köszönhetően egyre nagyobb részarányt képviselnek az erdőterületek és a művelés alól kivett területek ekkor.

A következő vizsgált időpont 1971, így az ebben a bekezdésben leírt változások mindössze egy kilenc éves periódus alatt mentek végbe. A művelés alól kivett területek majd' 200 hektárral csökkentek, melynek oka feltételezhetően a térség egészének 292 hektáros csökkenésével hozható párhuzamba. Megfigyelhető az előzőekben leírt folyamatok további alakulása. A szántóterületek 500 hektárral csökkentek, még az erdők kb. annyival növekedtek, illetve a kert és gyümölcsös területek is további 300 hektárral növekedtek. A gyepterületek azonban jelentősen veszítettek kiterjedésükből, több mint 300 hektár rét és több mint 200 hektár legelő s került más besorolás alá, más használatba. Megfigyelhető még a nádas területek magukhoz képest jelentős növekedése, ami a tatai Öreg-tó déli részén egyértelműen megmutatkozik (34. ábra).

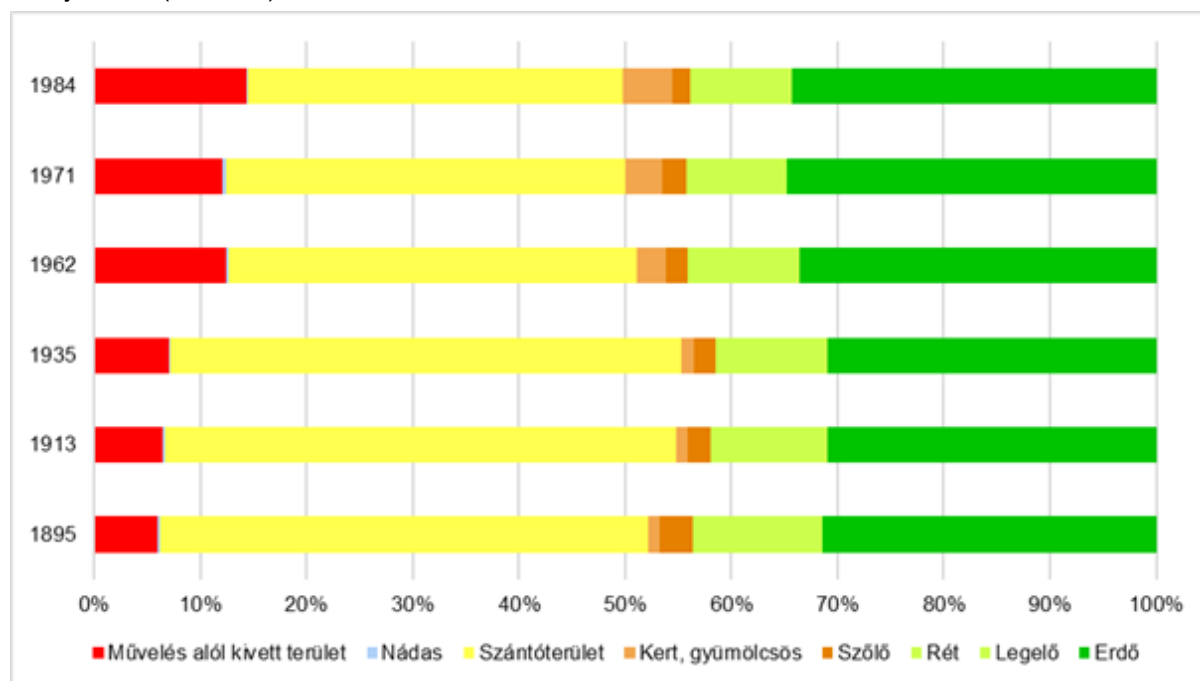
34. ábra Az Óreg-tó nádas területeinek változása 1962-1971

1971 és 1984 közötti időszakban a művelés alól kivett területek igen jelentős mértékben több mint 1000 hektárral növekedtek, melyből 100 hektár az Óreg-tó nádasai visszaszorulásának és az Által-éri ülepítő kiépítésének eredménye. A további növekmény az új lakóterületek és az ipari terjeszkedés okozata, de már az M1 autópálya és bekötőútjainak építését is beszámíthatjuk a művelés alól kivett területek közé (35. ábra). A szántóterületek mindezek hatására további 1000 hektárral csökkentek, az erdőterületek pedig 200 hektárral. Az 1984-es felméréstől már a rét és legelő nem képeznek külön kategóriát, kiterjedésükben számottevő változás nem mutatkozott. A kert és gyümölcsös területek tovább növekedtek 2203 hektárra, még a szőlőterületek a vizsgált időpontok közötti legkisebb kiterjedésűre, összesen mindössze 825 hektárral csökkentek.

35. ábra Az M1 autópálya megjelenése, kiépülése

Összességében látható, hogy a II. világháború előtti időkben viszonylagos egyenletes változásokon ment át térség, még világháború után a jelentős iparosítás, beépítés, infrastruktúra fejlesztés és zártkertek kialakulása alapjaiban bolygatta meg a tájhasználatot, felborítva az addigi területhasználati arányokat is (36. ábra).

36. ábra A Gerecse mintaterület területhasználati arányainak változása 1895-1984 (forrás: Településsoros adatok 1895-1984)

3.2.3. A mintaterület tájhasználat és változásai a rendszerváltástól napjainkig

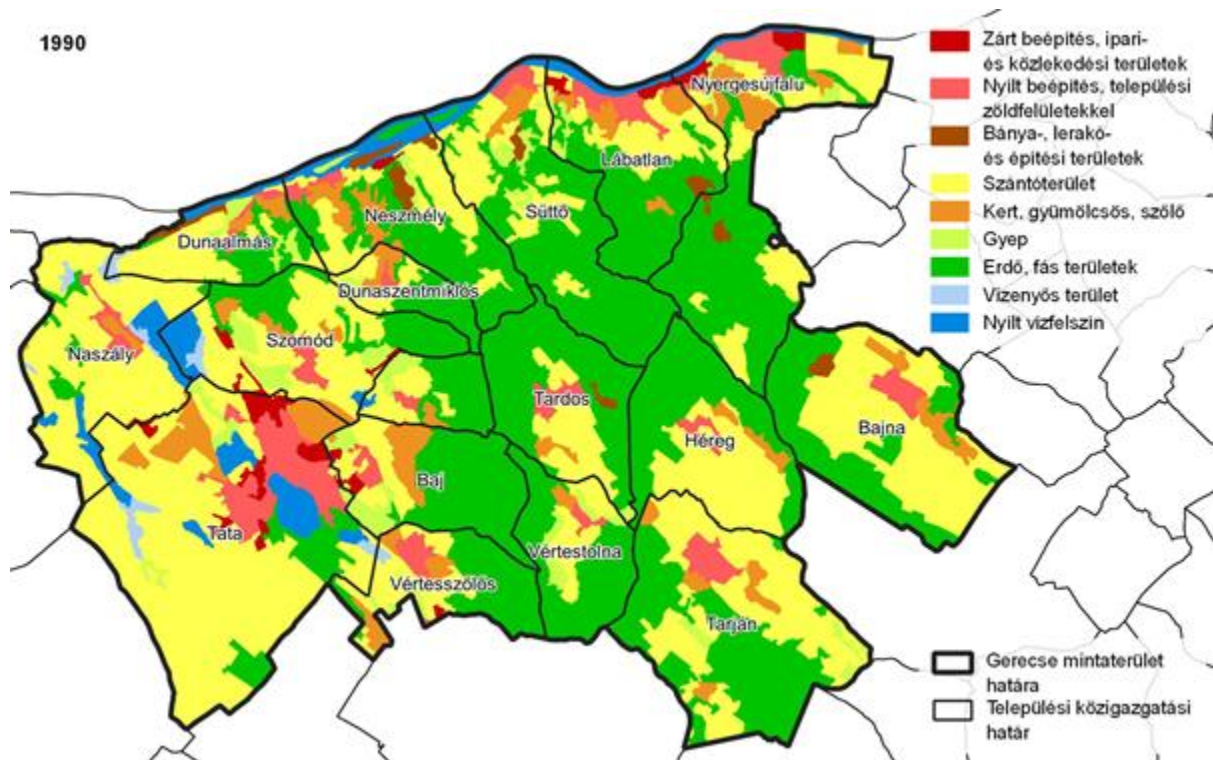
A rendszerváltás utántól 1990-re, 2000-re, 2006-ra, 2012-re és 2018-ra rendelkezésre állnak a CORINE felszínborítási adatbázis M 1:100 000 méretarányú állományai. Ezek alapján kerül elemzésre a felszínborítás, tájhasználat változása 1990-2018 között e fejezetben.

A CORINE adatbázis digitális állományai a jelenleg hatályos közigazgatási határok alapján lettek kivágva az országos állományból, így mind az öt időpontra teljesen megegyező a térség és a települések kiterjedése, ezáltal a kiterjedésbeli és főként aránybeli változások pontosabban lekövethetők, mint az előző településsoros adatok alapján erre az időszakra.

Alapvető különbség továbbá, hogy az előző fejezetben használt településsoros adatok területhasználati adminisztratív adatok, még a CORINE adatbázis felszínborítási állomány, melyek közt jelentős különbség, hogy a területhasználat egy területen különbözhet az aktuális felszínborítástól (pl. egy még beépítetlen ipari terület területhasználat szempontjából ipari területnek minősül, de felszínborítása lehet akár pl. szántó vagy gyeper is beépüléséig). Ezek éles váltásokat eredményezhetnek a két adat közötti váltáskor.

A vizsgálatokhoz 10 felszínborítási kategóriát alkalmaztunk, melyeket a CORINE kategóriák összevonásával hoztunk létre, ahogy azt a 3.1.6. fejezetben leírtuk (5. táblázat).

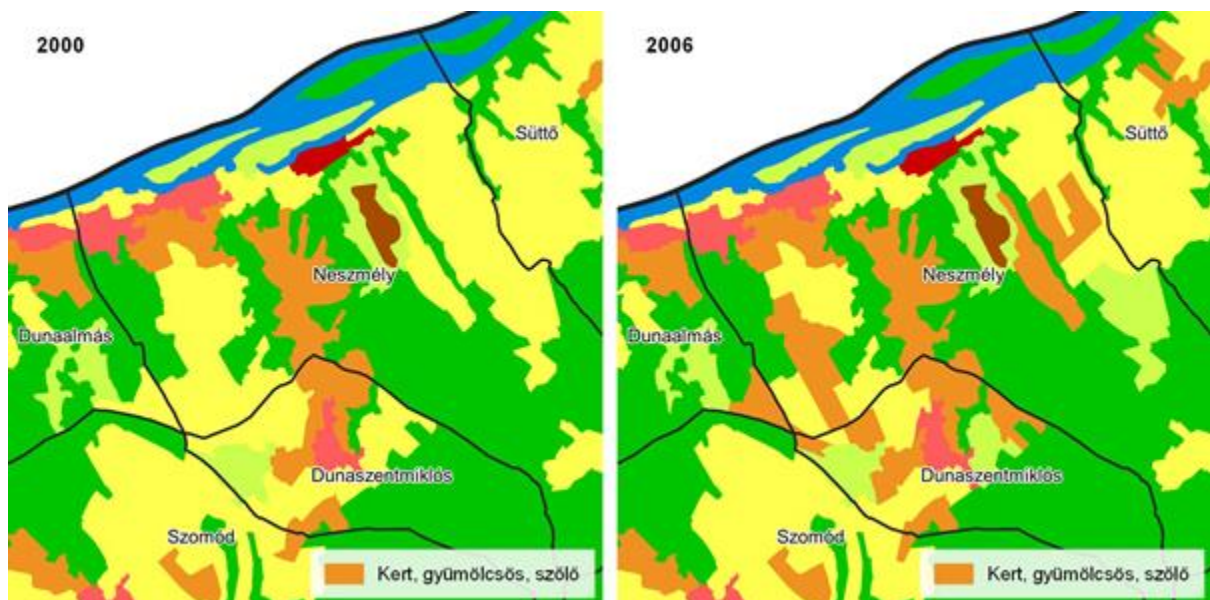
Az e fejezetben vizsgált első időpontban, 1990-ben a térség felszínborítási kategóriáinak kiterjedése és megoszlása a következő volt: 687 ha zárt beépítésű lakó-, illetve ipari és közlekedési terület; 1664 ha nyílt beépítésű lakóterület, települési zöldfelületekkel; 447 ha bánya-, lerakó- vagy építési terület; 1606 ha nyílt vízfelszín; 294 ha szárazföldi mocsár; 19291 ha szántóterület; 1056 ha kert és gyümölcsös; 1619 ha szőlő; 1546 ha gyeper és 18105 ha erdő, fás terület (37. ábra).

37. ábra A Gerecse mintaterület felszínborítása 1990-ben a CORINE adatbázis alapján (forrás: CORINE 1990)

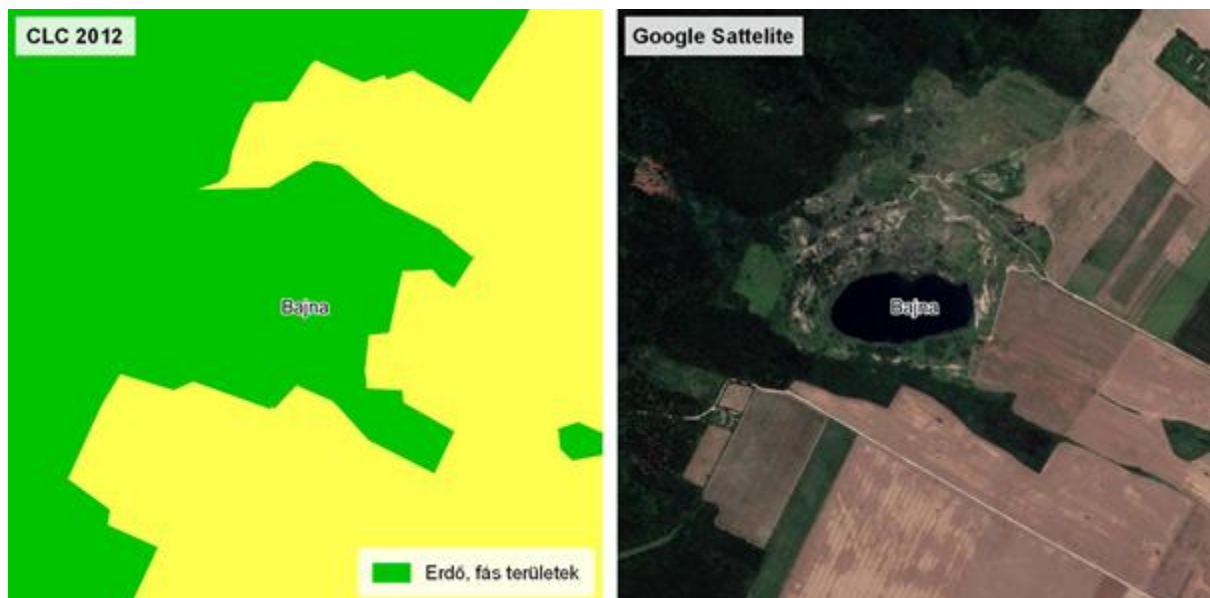
A 2000. évi adatok alapján 1990-2000 között a zárt beépítésű lakó-, illetve ipari- és közlekedési területek kiterjedése növekedett, de igazán nagy növekedést inkább a nyílt beépítésű lakóterületeket mutattak, melyek több mint 200 hektárral gyarapodtak. Látvány és karakter szempontjából fontos, hogy a bánya-, lerakó- és építési területek közel 200 hektárral csökkentek, illetve több mint 400 ha szántóterület változott gyepterületté a felmérések alapján. Az erdőterületek 92 hektárral, a szőlőterületek 49 hektárral gyarapodtak még 150 hektárnyi kert és gyümölcsös került más kategóriába.

2000 és 2006 között a nyílt beépítésű lakóterületek - kisebb mértékben, de - tovább növekedtek, illetve a bánya-, lerakó- és építési területek újra növekedtek 47 hektárral, köszönhetően a süttői Haraszt-hegyi bányák növekedésének. A szántóterületek további közel 800 hektárral csökkentek. Ennek oka Neszmély és Dunaszentmiklós településeken keresendő, igen nagy kiterjedésű szántóterületek váltak kert és gyümölcsös területté a felmérések szerint, emellett a szőlők kiterjedés is jelentősen csökkent még a kert és gyümölcsös területek kiterjedése a felmérések szerint, majd 2,5-szörösére nőtt. Mindezeket a CORINE felmérések metodikájának változásával indokolhatjuk, ugyanis szembeűnő, hogy 2000-ról 2006-ra az általunk kert és gyümölcsös kategóriába sorolt elemek kiterjedés az előbb említett indokolatlan mértékben nőtt, még a szőlők és szántók igen nagy mértékben csökkentek. Ennek oka, hogy kert és gyümölcsös kategóriát alkotó egyik CORINE felszínborítási kategóriába, a komplex művelési szerkezetbe (242) került átsorolásra rengeteg egykori szőlő- és szántóterület. Mindezek ellenére a szőlő, kert és gyümölcsös kategóriákat egyben vizsgálva kimutatható jelentős növekedésük (38. ábra). További kategóriák tekintetében jelentősen - több mint 400 hektárra - nőtt a gyepterületek kiterjedése, illetve az erdők igen csekély mennyiségben növekedtek, még a szárazföldi mocsarak 55 hektárral csökkentek, köszönhetően a Naszály és Dunaalmás északi határán található mocsaras terület gyepterületbe való sorolásának eredményeként.

38. ábra Szőlőterületek terjedése Neszemély térségében 2000-2006 (forrás: CORINE 2000 és 2006)

2006-ról 2012-re zárt beépítésű lakó-, illetve ipari- és közlekedés területek ismét növekedtek 88 hektárral, ami nagyrészt a Tata nyugati felén található ipari park beépítésének és Nyergesújfalu Duna menti iparterületi bővítéseinek betudható. Tovább nőtt a nyílt beépítésű lakóterületek kiterjedése, illetve a felmérés szerint csökkent bányá- lerakó- és építési területek aránya, ami azonban mérési hibának tekintendő, mivel a Bajna területén lévő egykori hantospusztai bánya tavát és területét a CORINE felmérés erdőbe sorolja, miközben egy tó és körülötte az egykori bánya kopár sziklafelszínei és azon megmaradó alacsony vegetáció található a területen (39. ábra).

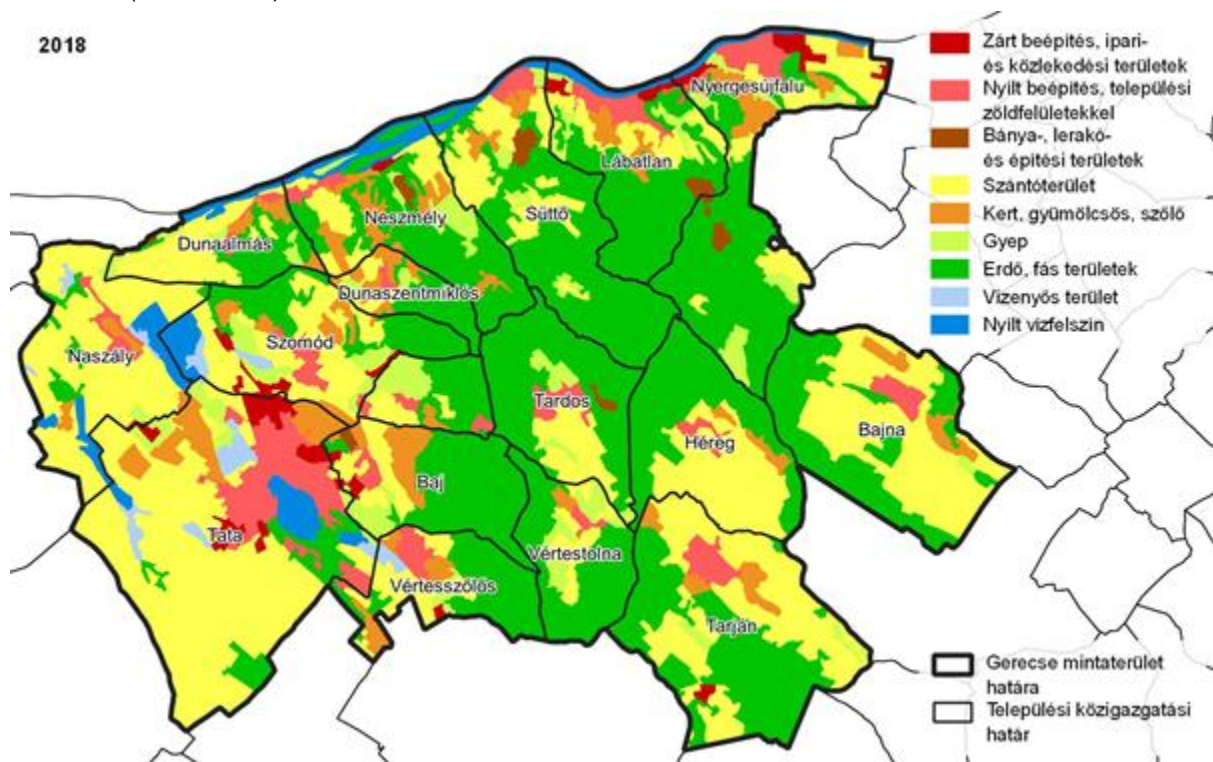

39. ábra A hantospusztai bánya területe a CORINE adatbázisban (balra) és Google Sattelite űrfelvételen (jobbra)

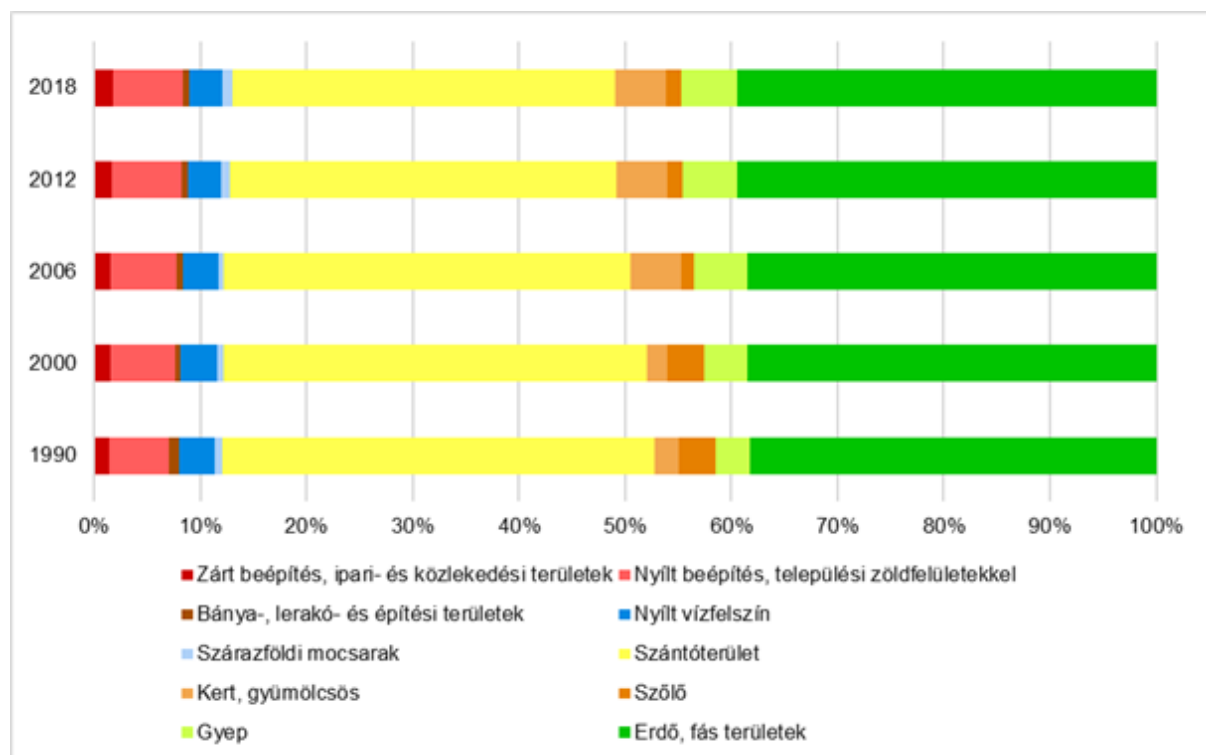
További jelentős változás, hogy Tatán az egykori Réti-halastavak és Városi-tó nyílt vízfelületből, szárazföldi mocsár kategóriába kerültek át, a légifelvételek bizonyosság szerint jogosan, így legnagyobb részt ennek köszönhetően csökkent a nyílt vízfelületek kiterjedése és nőtt a szárazföldi mocsaraké. A szántóterület közel 1000 hektárral csökkent, ami a Duna-völgyben a szőlő-, erdő- és gyepterületek terjedésének, Szomódon a mai Bokodi-tó területének szárazföldi mocsarak közé sorolásának és a lakóterületi terjeszkedés következménye.

2012 és 2018 között Nyergesújfalun és Tatán további ipari területfoglalás tapasztalható, illetve a bánya, lerakó- és építési területek is növekedtek, mely a tatai Szarvas-dombon található szeméttelpe

e kategóriába történő sorolásának köszönhető. A nyílt vízfelszín 14 hektárral gyarapodott Dunaalmáson az Által-ér torkolata mellett kialakított mesterséges öböl miatt. A szántóterületek, kert és gyümölcsös területek, a szőlők, a gyepek és az erdős, fás területek számottevő változást nem mutatnak (40-41. ábra).

40. ábra A Gerecse mintaterület felszínborítása 2018 CORINE adatbázis alapján (forrás: CORINE 2018)

41. ábra A Gerecse mintaterület felszínborítási arányai 1990-2018 CORINE adatbázis alapján (forrás: CORINE 1990-2018)

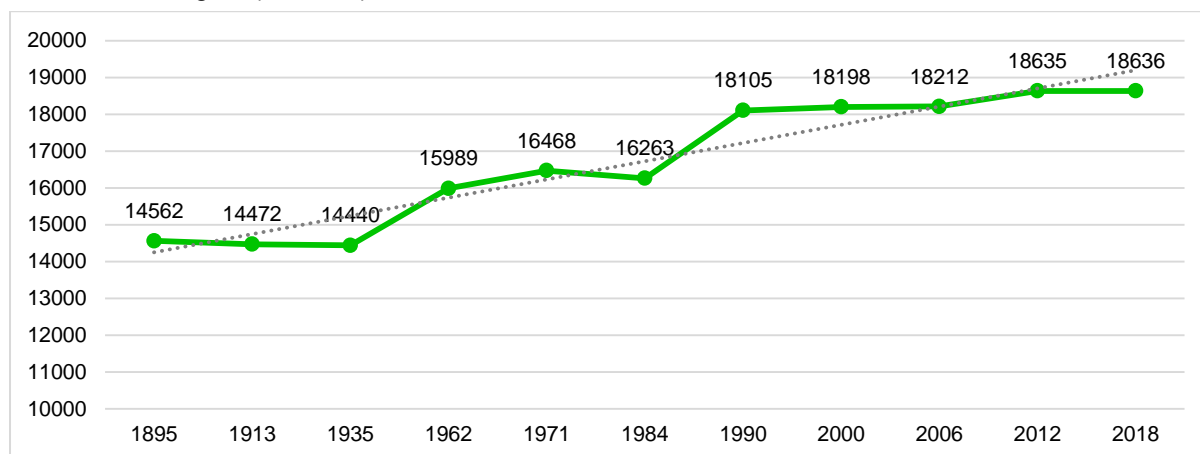
3.2.4. Változási tendenciák (intenzifikáció, extenzifikáció, felhagyás)

A Gerecse mintaterület általános áttekintését követően szükségesnek tartjuk felszínborítási/területhasználati kategóriánként is elemezni az egyes változási tendenciákat, mivel egyes területhasználati/felszínborítási kategóriák/elemek jelentős tájkarakter meghatározó vagy befolyásoló elemként jelenhetnek meg, illetve egyes tájkarakter-egységek szorosan kötődnek és domináns módon tartalmaznak területhasználati/felszínborítási kategóriákat. Ezen felül a tájkarakter szempontjából nem pusztán egyes kategóriák mennyiségi jelenléte mérvadó, hanem minőségi mivoltuk is, mely a tájhasználati módot határozza meg és esetenként adott területhasználati/felszínborítási kategóriákon belül külön alkategóriák kialakulását eredményezi.

A számszerű kimutatások e fejezetben is a megyei településsoros területhasználati adatokra és CORINE felszínborítási adatbázisra támaszkodnak. Ebből fakadóan az 1984-es és az 1990-es adatok között kiugró különbségek figyelhetők meg, mivel a korábbi adatbázis területhasználatokat még az utóbbi valós felszínborítási értékeket tartalmaz, azonban az egész vizsgált időszakra általánosítható tendenciák kimutatására együtt is megfelelők.

Erdőterületek változásai

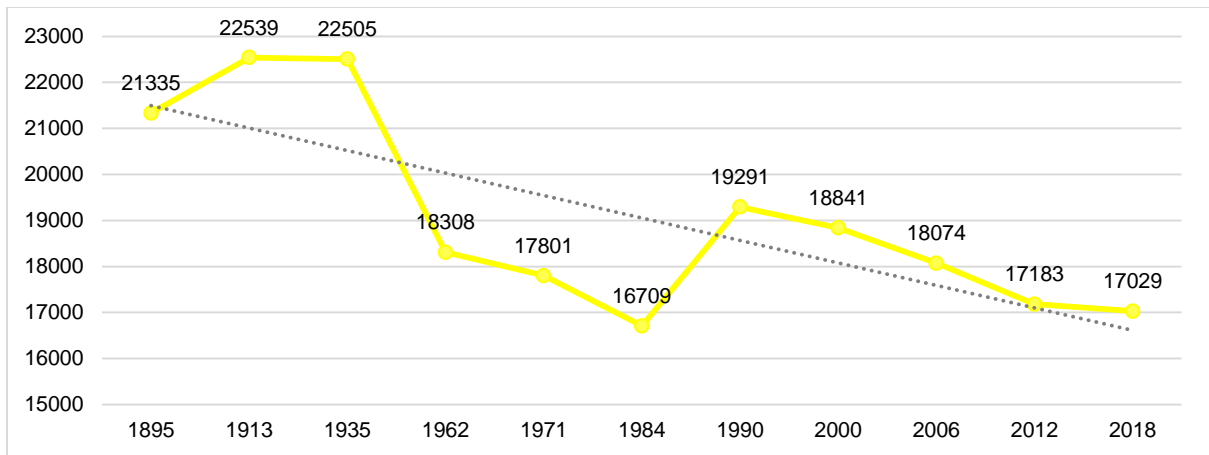
Az erdőterületek főként a Gerecse-hegység magasabban fekvő területein jellemzőek mindmáig és a vizsgált időszakban igen stabil erdőállományok is megfigyelhetők. A teljes vizsgált időszakot nézve az erdőterületek növekedést mutatnak. 1895-1935 között ennek ellenére némi csökkenés mutatható ki, viszont utána már jelentős növekedés, mely csak a '80-as évekre torpant meg, de 1990-től már újra kismértékű növekedés látható. Az utolsó két vizsgált időpont alapján jelenleg a mintaterület erdőterülete stagnál (42. ábra).

42. ábra Az erdőterületek kiterjedésbeli változása 1895-2018 (km²) (forrás: saját felmérés)

Mezőgazdasági szántóterületek változásai

A mezőgazdasági szántóterületek a teljes vizsgált időszakot nézve általánosan erős csökkenést mutatnak. A II. világháborúig a szántóterületek növekedtek, azonban a '60-as években a háború után jelentősen visszaesett a kiterjedésük, mely tendencia a '80-as években sem állt meg. 1990-től a diagram jelentős növekedést mutat, de ez betudható a forrásállományok eltérésnek, mivel ha az utána lévő időszakot vizsgáljuk, ugyanúgy megfigyelhető a negatív tendencia, mint előtte. Napjainkra mérséklődött a nagyarányú csökkenés, de nem állt meg (43. ábra).

43. ábra A mezőgazdasági területek kiterjedésbeli változása 1895-2018 (km²) (forrás: saját felmérés)

Beépített települési terület változásai

A beépített települési területek növekedése már az 1700-as évek végétől megfigyelhető, ahogy azt a katonai felmérések is mutatják (44. ábra), azonban a növekedés mértéke és gyorsasága jóval lassabb volt, mint ami a II. világháború után megfigyelhető. A beépítés mértéke mellett burkoltság is jóval alacsonyabb volt.

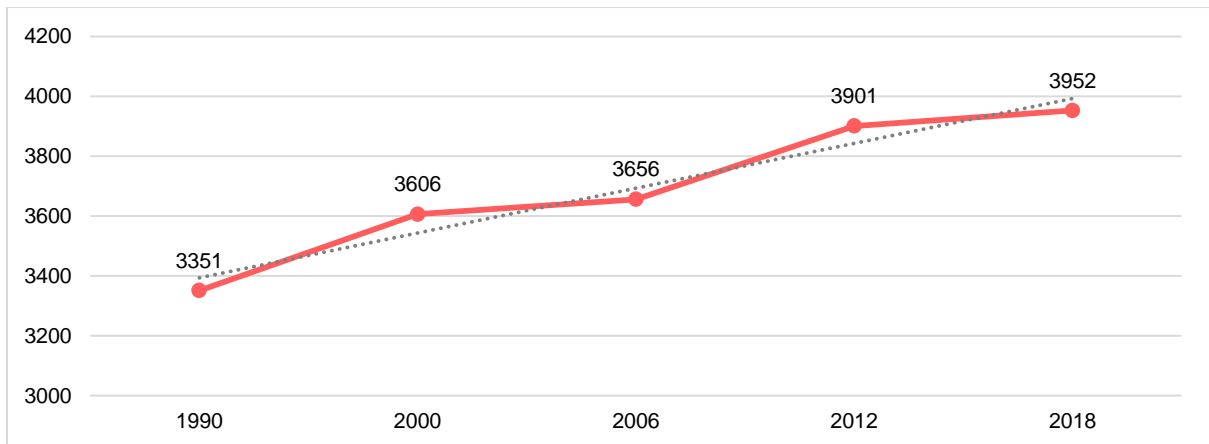
44. ábra Tardos települési területének változása 1782-1941

A II. világháború után megfigyelhető a – lakócélu – beépítettség mértékének jelentős növekedése. Az ábráson látható, hogy egy Tardos – egykor Tardosbánya – méretű településen is milyen mértékben indult meg a lakóterületi terjeszkedés. 1950-1990 között a történeti településmag mellé szinte azonos méretű „új” település épült, mely a beépített és burkolt területek nagyarányú növekedését eredményezte (45. ábra).

45. ábra Tardos települési területének változása 1950-1990

Az 1990-2018 közötti időszakra releváns adattal szolgál a CORINE felszínborítási adatbázis a beépített települési területek tekintetében. Látható, hogy ezen időszakban is növekedtek a beépített települési területek, mely növekvő tendencia mindmáig nem csökken, emellett a burkoltság mértéke is igen nagyarányban növekszik (46. ábra).

46. ábra A települési területek kiterjedésének változása 1990-2018 (km²) (forrás: saját felmérés)

Szőlő-, gyümölcsös- és (zárt)kertes területek változásai

A szőlőterületek alapvetően változó tendenciát mutatnak, mely az adatforrás állományok különbözőségéből és az felmérési módszertani változásaiból is jelentkeznek. Az adatok alapján megfigyelhető, hogy a szőlőterületek a II. világháború előtt csökkentek, majd a zártkertek kijelölésének és a földek újraosztásának következményeként némi növekedés volt tapasztalható, azonban a 70-es és 80-as években jelentősen csökkenés mutatkozott. 1990 és 2000 között a felszínborítási adatbázis szerint a szőlőterületek növekedtek, azonban ugyanezen adatbázis 2006-os adatai jelentős csökkenést mutatnak. Ez a felmérés módszertanának megváltozására utal illetve jele lehet annak is, hogy az egykori szőlőterületek felhagyásra kerültek és a továbbiakban komplex területekként kerültek be az elemzésbe, viszont az eltérés olyan mértékű, hogy nem lehet csak utóbbi indokra fogni a változást.

Az ūrfelvételeket elemezve látható, hogy a szőlők felhagyása jellemző a területen, melyet számos példa is alátámaszt, illetve a helyiek is nagymértékben érzékelték, tapasztalták. Az egykori felhagyott szőlőterületek becserjésedtek, erdősültek (47. ábra) vagy éppenséggel más területhasználat váltotta fel őket, jellemzően szántóterületté alakultak (48. ábra).

47. ábra Felhagyott szőlők cserjésedése (felvételek forrása: www.fentrol.hu, Ortofoto 2015)

48. ábra Felhagyott kertek beszántása, a mezőgazdaság intenzifikációja, a felhagyott patakmenti területek cserjésedése (felvételek forrása: www.fentrol.hu, Ortofoto 2015)

Másodrészt a szőlők esetében nem csak mennyiségi, hanem minőségi változás is tapasztalható. Az egykori jó szőlőtermőhelyi adottságokkal rendelkező zártkertek, kisparcellás szőlők helyén napjainkra megjelentek a nagyparcellás nagyüzemi szőlőterületek, néhol akár közvetlenül egymás mellett is megtalálható az egykori kis- és a mostani nagyparcella, ahogy az a Grébics-hegy esetében is látható (49. ábra).

49. ábra Kisparcellás szőlők és nagyparcellás szőlők egymás szomszédságában

Bányaterületek változásai

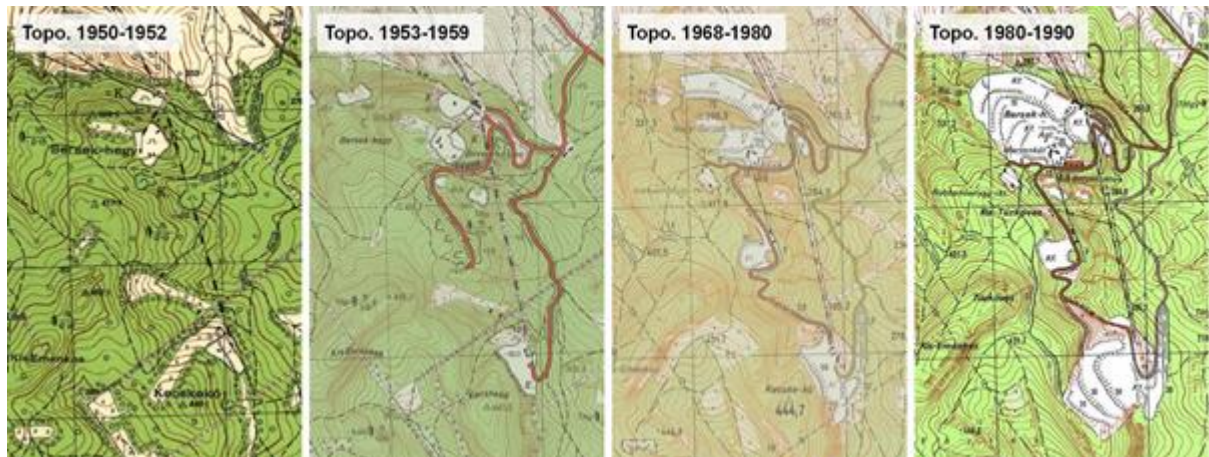
A Gerecse mintaterületen a bányászat szerves részét képezte az egykor ott lakók életének, illetve mindmáig képezi is, azonban jóval kisebb mértékben. Dunaalmáson már az egykori rómaiak is folytattak bányászatot, illetve Tardos területén már a 11-13. századból vannak feljegyzések, melyek az ottani vörös mészkő fejtését említik. Azonban a bányaterületek kiterjedésének jelentős növekedése mindössze a 20. század elejétől jellemző, mikor az iparszerű bányászat indult meg. Az 1941-es katonai felmérésen már tisztán látható pl. a Kecsekő és a Berzsek-hegy bányáihoz kialakított kőszállító infrastruktúra (50. ábra).

50. ábra Berzsek-hegyi és kecskekői bányák területe a katonai felmérésen

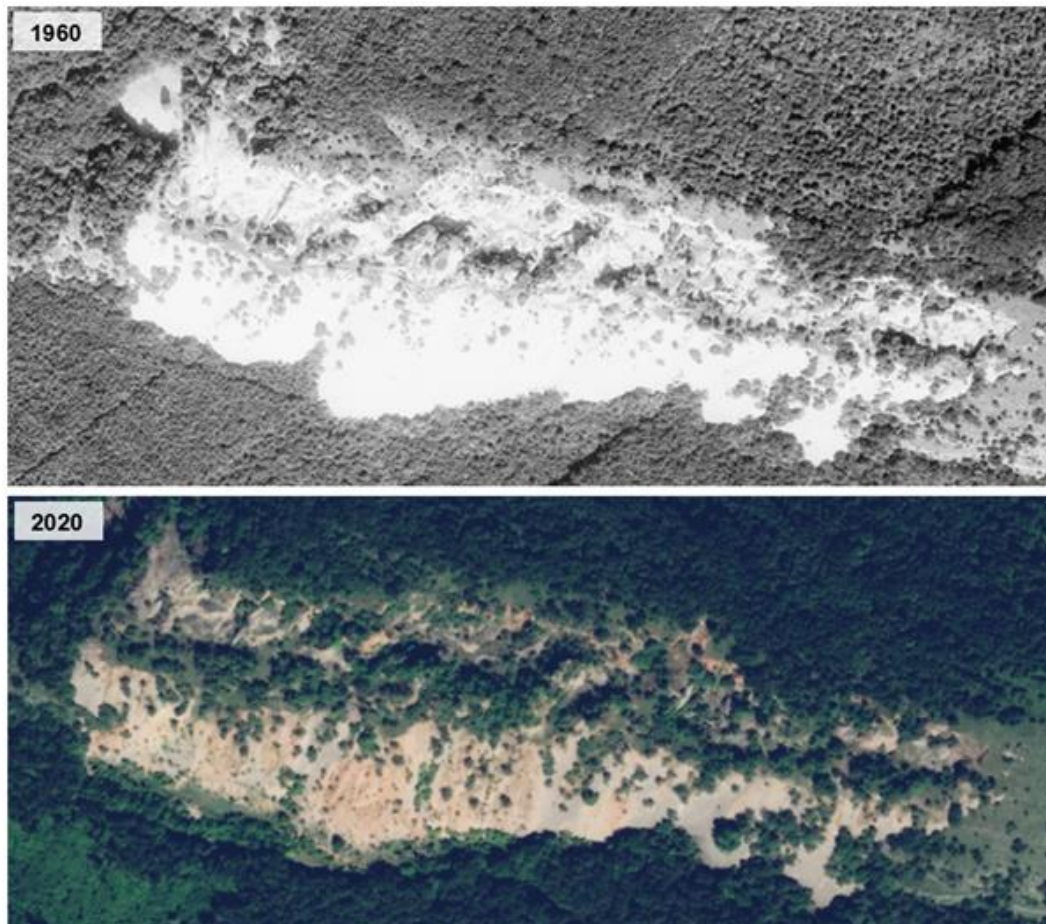
A II. világháború után a bányászat a Gerecseben új lendületet kapott. Számos bányát létesítettek és kezdték meg a kitermelését különböző nyersanyagoknak kezdve a méltán híres tardosi vörös

mészktől a süttői fehér mészkövön át egészen az egyszerű kavicsig. A bányászat magával hozta a bányaterületek eléréséhez szükséges infrastruktúra fejlődését is, mely a történeti térképeken is jól lekövethető (51. ábra).

51. ábra Berzsek-hegyi és kecskekői bányák területe a topográfiai felméréseken

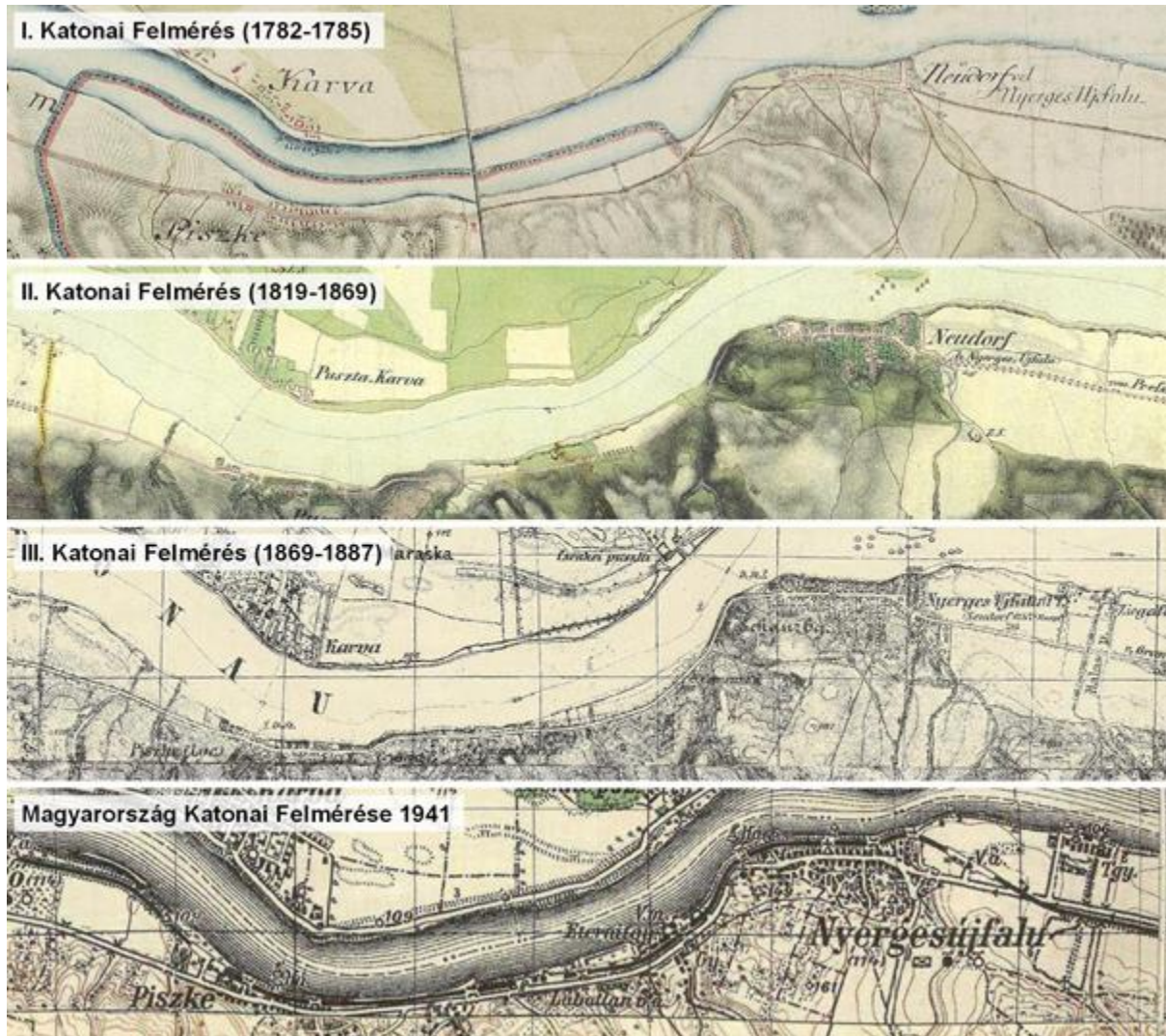
A rendszerváltás után a bányaterületek kiterjedése csökkent és számos bánya felhagyásra került, viszont vannak a területen mindmáig működő bányák is található, főként az ismert süttői és tardosi mészkövekre alapozva. A felhagyott bányák némelyike részben utóhasznosításra került, azonban számos helyen a szukcesszió teszi mindössze dolgát, ahogyan az a Pisztnice egykori bányaterületén is megfigyelhető, ahogy a kopár sziklát egyre jobban kebelezik be a tágtúrású, ilyen körülmények között is megélő növényfajok (52. ábra).

52. ábra A Pisztnice kopár felszíneinek becserjésedése (felvételek forrása: www.fentrol.hu, Ortofoto 2015)

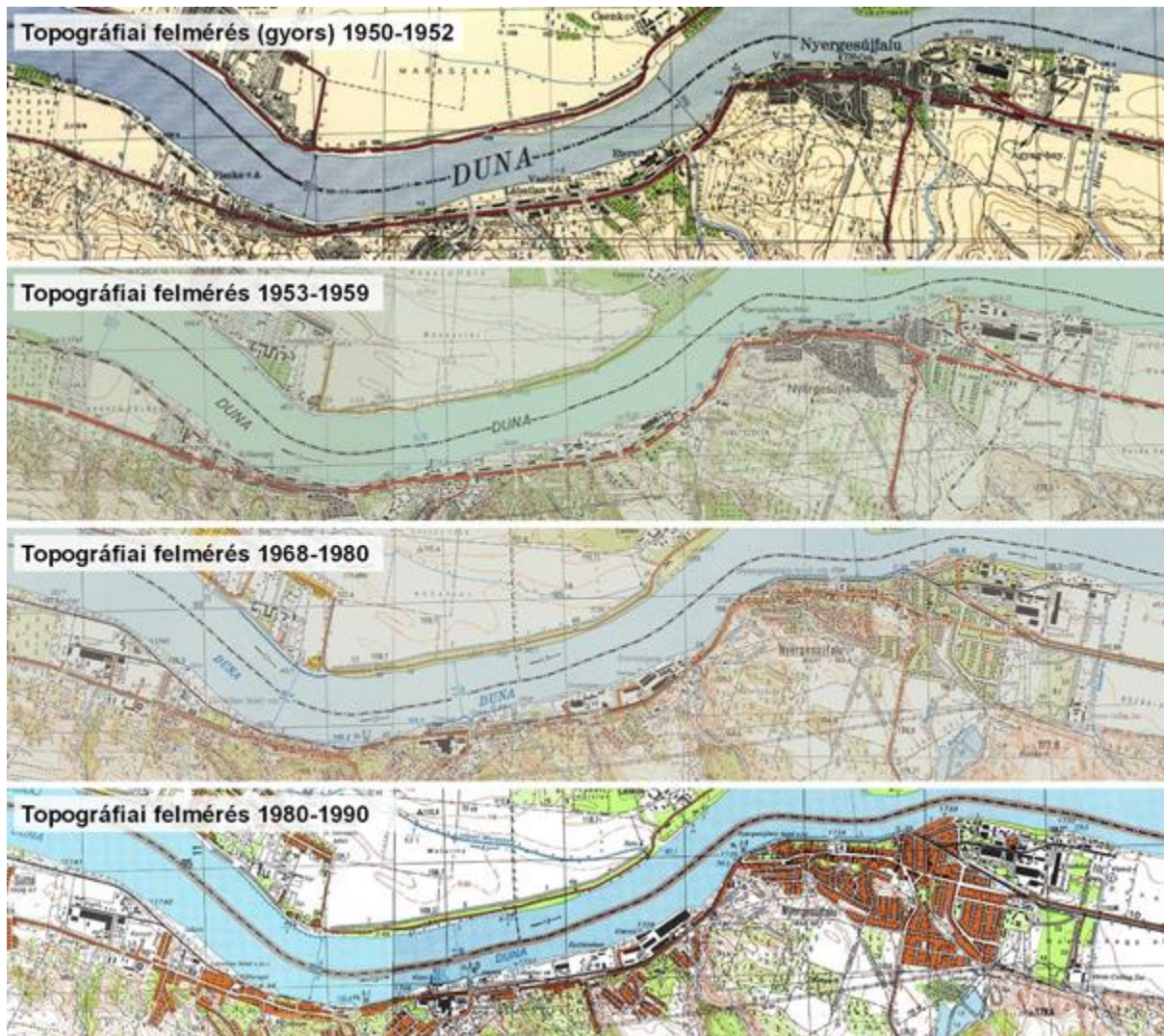
Ipari-gazdasági területek változásai

Az ipari területek a rendelkezésre álló adatok alapján vizsgált időszakban általánosan növekvő tendenciát mutatnak. A II. világháború előtt a térség iparát a bányászat mozgatta. Bajon, Lábatlanon, Nyergesújfalun és Tatán is a bányászathoz kötődő gyáralapítások voltak jellemzők, de kiterjedésük elenyésző mértékű volt (53. ábra).

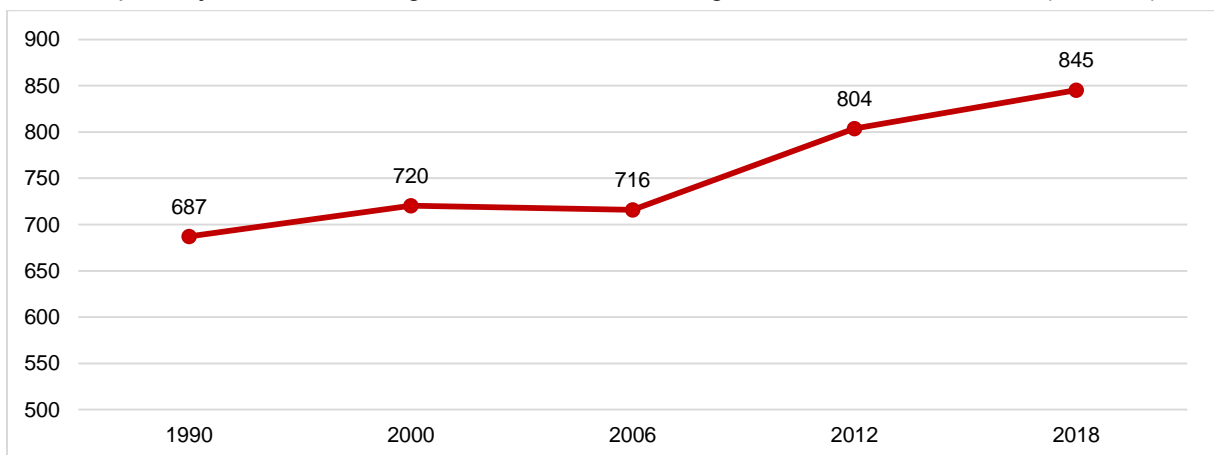
53. ábra A Duna völgyének változása a katonai felméréseken

A II. világháború után növekedett meg robbanásszerűen az ipari tevékenység a mintaterületen, azon belül is főként a Duna-partján, ahol már akkor kiépült közlekedési infrastruktúra segítette elő az ipari fejlődést. Nyergesújfalu és Lábatlan csaknem teljes partszakasza beépül gyárakkal, ipartelepekkel 1950-1990 között (54. ábra).

54. ábra A Duna völgy iparterületeinek növekedése Látatlan térségében 1950-1990

1990 után a mintaterületen az ipari terjeszkedés áttevődött Tatára és környékére, ahol rendelkezésre álltak az ipari terjeszkedéshez megfelelő természeti adottságokkal rendelkező területek (55. ábra).

55. ábra Zárt beépítésű-, ipari- és közlekedési területek kiterjedésbeli növekedése 1990-2018 CORINE adatbázis alapján

Vízfelületek változásai

A mintaterület magasabban fekvő, domb- illetve hegyvidéki területein számos kisebb vízfolyás és forrás található. A nagyobb állóvizek jellemzően a sík területeken Tata és Naszály között helyezkednek el. Az I. és II. katonai felméréseken még igen csekély vízrendezés tapasztalható a vízfolyás menti gyepes, vizenyős területeken, azonban az 1800-as évek végétől jelentős öntözőcsatorna hálózat figyelhető meg az említett sík területeken (56. ábra).

56. ábra A Ferencmajori halastavak területe a katonai felméréseken

A II. világháború után további vízrendezés látható a térképeken, olyan nagy kiterjedésű halastavak is kialakításra kerültek a '50-60-as években, mint a Réti halastavak és a Ferencmajori halastavak, ezzel jelentősen növelve a nyílt vízfelületek kiterjedését (57. ábra). Ezeken felül számos vízfolyás mentén kerültek felduzzadásra kisebb-nagyobb tavak, melyeket napjainkban leginkább horgásztóként hasznosítanak.

57. ábra A Ferencmajori halastavak területe a topográfiai térképeken

A rendszerváltás után a vízrendezésbe területhasználatot befolyásoló beavatkozás a Tata fölötti Réti halastavak felszámolása. Helyükön egybefüggő vizenyős, mocsaras terület található napjainkban.

Infrastruktúra változásai

Az infrastruktúra fejlesztések első mérföldköve, a vasútépítések időszaka volt. A mintaterületen áthaladó 1-es, 2-es és 4-es vasútvonal is a 19. sz. végén épült meg, így mind napjainkra már több mint 100 éves vonalnak számítanak. Közúti tekintetben a legnagyobb beavatkozást az M1-es autópálya, melyet a '70-es évek végétől kezdtek kiépíteni. Főutakat tekintve napjainkban a legjelentősebbek az 1-es és a 10-es főút a mintaterületen. A főutak kiépítése és burkolása az 1900-as évek elejére tehető. Az alsóbbrendű utak esetében folyamatos növekedés mutatható ki, főként a II. világháború után az ipar és a bányászat fejlődése révén. Az alsóbbrendű utak burkolására azonban több évtizedet kellett várni, jól látható az alábbi ábrán, hogy 1950-ben még az alsóbbrendű főutak sem kaptak burkolatot. Napjainkra azonban már a legtöbb út rendelkezik burkolattal az alsóbbrendű főutak és települési közutak közül is.

3.2.5. A tájtörténetileg meghatározó elemek, változásuk és jelentőségük

A mintaterület tájváltozásának és változási tendenciáinak feltárása után szükségesnek tartjuk leírni a táj olyan meghatározó elemeit melyek alapvetően befolyásolják a táj karakterét, egyediségét, illetve mindazon történéseket melyek ezek változását, eltűnését és megjelenését valamilyen szinten előidézték, befolyásolták.

A tájtörténetileg meghatározó kulcsjellemzők megnevezése

A történeti tájkaraktert a mintaterületen a Gerecse-hegység tagoltsága adja, illetve a Tata-Naszály közötti sík megjelenése. A hegység közvetlen környezetében három féle tájegységet tudunk megkülönböztetni, az erdős hegyvidéki magas fekvésű részeket, a medencefekvésű hullámos nem gyeperes, szántós, - egykori – vizenyős területeket és a Duna felé eső Duna-völgyi részt.

A hegyvidéki részek meghatározó elemei a kiterjedt erdősségek illetve a 19-20. században egyre elterjedtebb bányaterületek, melyek az idő előrehaladtával egyre jobban törték fel a homogén hegyvidéki erdős tájat, nem pusztán a bányák területén, hanem az oda vezető útvonalak nyomvonalak mentén is.

A kismedencék meghatározó eleme hullámos terepfelszín, mely egykor főként a patakok összefolyása lévén jelentős vizenyős területekkel és gyepekkel rendelkezett. A mezőgazdaság terjedésének és a vízrendezések következményeként azonban a természetes vizes élőhelyek és gyepek visszaszorultak és szántók vették át az uralmat, főként a sík, kevésbé lejtős részeken. A hullámos területeken, heglábakon, dombokon már a 16. századtól megjelent a szőlőtermesztés és bár a zártkertek kijelölésének és azok későbbi felszámolásának következményeként jelentősen változott mennyiségük és minőségük mindmáig meghatározó elemként van jelen a tájban és az emberekben a szőlő.

A Duna- völgye feltehetően a legmarkánsabb változásokon átesett tájegység. Az egykori ártéri erdőkkel tarkított Dunapart és a hozzá tartozó meredek heglábi erdők, gyepek mára szinte alig maradtak fent. A természeti adottságok által meghatározott tájegységben a beépíthető terület igen mérsékelt, azonban adottságai miatt jelentős szerepet kap. Az 1800-as évek végén a vasút fejlesztése volt az első olyan markáns beavatkozás, melynek az ártéri erdők látták kárát és a Duna partvonala is átszabásra került, később pedig az ipar terjeszkedés és hozzávaló infrastruktúra kiépítése az egykori Dunapart karakterét teljes mértékben megváltoztatta. A Duna partjához csatlakozó heglábi területeken már a rendelkezésre álló források előtt jelentős lehetett a szőlő és gyümölcsstermesztés, erre utal Dunaalmás neve is, mely az egykor a település létrejöttékor helyi almásligetre utal. A 16-18. században már jelentős bortermő vidéknek számítottak ezek a lejtők, a mai Neszmélyi Borvidék névadó települése Neszmély már ekkor a borvidék központjának számított. A 19. században azonban a filoxéra e tájegységet is sújtotta, ami visszavetette a szőlőtermesztést, mely csupán a 20. század végére tudott újra erőre kapni és újra meghatározó elemévé válni a tájnak vélhetően az egykori zártkertek és régi szőlőtermő dűlő újra szőlőművelés alá vonásának köszönhetően.

A negyedik tájegység a Tata-Naszály között meghúzódó síkvidék egykor jelentős vizenyős és gyepterületekkel rendelkezett, illetve Tata már a 11. századtól jelentős mezővárosnak számított. A tájegység karakterének meghatározó eleme maga Tata városa és beépítése, illetve annak terjeszkedés jelentős mértékben befolyásolta a teraszvidék karakterét. Emellett a vízrendezés fejtett ki számottevő hatást a területen. Az egykori vizenyős, gyeperes területek nagyrészt a vízfolyások és csatornák kialakítása révén mezőgazdasági művelés alá került. Azonban kialakultak új meghatározó elemek is ennek következtében, melyek a mesterségesen kialakított halastavak és felduzzasztott kisebb – jelenleg – horgásztavak. Ezek napjainkra olyan meghatározó elemévé váltak a síkvidéknek, mely az emberek tudatába is rögzült és egyik legjellemzőbb elemei lettek a Tata és Naszály között húzódó síkvidéknek a tatai Öreg-tóval egyetemben. Ezekhez gyakran társulnak olyan vizenyős-, mocsaras-, nádas területek melyek szintén meghatározó elemei a tavak menti tájkarakternek.

A tájváltozás jelentőségének meghatározása a tájkarakter fejlődésében

Az előzőekben leírtakból látható, hogy az egyes tájkarakter-egységek a táj változásával egyetemben változnak. A természeti folyamatok és emberi tevékenységek által formált táj változása azonban nem értelmezhető egy léptékben, nincs egy alapvető szabály arra, mi mennyire befolyásolja egy táj karakterét. Látható, hogy ha az egész mintaterületet nézzük, akkor meghatározó arányaiban a táj kimutatható változásai és az egyre nagyobb emberi beavatkozás ellenére is alapvetően négy nagyobb tájegységre volt osztható egykor, ahogyan ma is. Azonban ha a tájegységek változásait nézzük, jelentős változások mutathatók ki azok karakterében. A feltárt változások akkor kerülnek jobban terítékre és akkor egyre markánsabbak, minél kisebb léptékben történik a vizsgálat. Egy-egy kisebb egység életében a tájváltozását az emberek sokkal jobban érzékelik, mint nagy léptékben.

Például szolgálhat erre a Duna-völgy, melynek egykori ártéri erdei és természetes partvonala, „rendezett” és ipari területek, gyártelepek, gyárépületek uralják a tájat és váltak azok meghatározó elemeivé. Vagy éppenséggel a hegyvidékeken történő jelentős bányászati tevékenység. Az egykori homogén erdővel borított hegyvidéki táj mára elképzelhetetlen a megannyi bánya látványa nélkül, melyek karakterformáló elemeivé váltak a gercsei tájnak. A Tata és Naszály között fekvő síkvidék egykori nagykiterjedésű gyeper-, vizenyős területeinek helyét mára a vízrendezések által a szántók és mesterséges tavak uralják, illetve a városi terjeszkedés hatására meghatározó elemmé vált maga a település beépített területe is.

Összességében elmondható, hogy a táj változása jelentős hatást gyakorol a táj jellegére, minél kisebb léptékben vizsgáljuk azt az egyes változások annál markánsabbak.

3.2.6. A tájtörténeti változásokhoz köthető minőségi célkitűzések értelmezése

A történeti elemzésekből jól látható, hogy a Gerecse mintaterület történetiségét meghatározó karakterelemek leginkább a hagyományos gazdálkodási módokhoz és a természeti adottságokhoz köthetők. Legmeghatározóbb és legstabilabb elemei a kiterjedt erdőterületek, melyek a Gerecse-hegység hegyvidéki részein jellemzőek. Stabil karakterformáló elemek a szőlőterületek, a szőlőtermesztésre használt dűlők, melyek sokszor zártkerti területekkel vegyülnek és főként a Duna völgyében meghatározó karakterformáló elemek. A középkor óta a térségben jelenlévő bányászat is szerves rész a Gerecse hegyeinek, melyek egyes látképek meghatározó elemei és az ott élők hagyományaiban is él, illetve máig működő bányák életük szerves részei. Ezen felül az egykor kiterjedt és meghatározó gyepes és vizenyős területek a vízfolyások mentén mára igen összezsugorodtak és napjainkban is egyre cserjésednek vagy beszántásra kerülnek, melyek megtartása és az azokhoz kapcsolódó gazdálkodási módok fejlesztése, terjesztése a helyiek számára is fontosnak mutatkozott. Emellett a terület számos forrással rendelkezik, melyekből megannyi vízfolyás ered, melyek egykor kialakítói és fenntartói voltak gyepes vizenyős területeknek, melyek a mintaterület mindmáig meghatározó elemei. A Tata és Naszály között húzódó síkvidéken a vízfolyásokkal egyetemben az állóvizek is jelentős karakterformáló elemek. Napjainkra számos mesterségesen duzzasztott vagy mesterségesen kialakított tó található, azonban az Öreg-tó és az Által-ér vízrendszeréhez köthető kisebb-nagyobb állóvizek történeti szempontból is meghatározó karakterformáló elemei a mintaterületnek. A Duna partjának ipari jellegű beépítéséig meghatározó elemei voltak a mintaterület karakterének az ártérhez köthető erdőtársulások, gyepevegetációk és vizenyős területek, melyek a Duna völgy karakterének szerves elemei voltak.

Ezek alapján meghatározhatók olyan tájminőségi célkitűzések, melyek az egykori hagyományokon nyugszanak és természeti adottságok fenntartható kihasználást teszik lehetővé a jövőben így teremtve meg számunkra tájkarakter értékeink tovább örökítését és fenntartását.

Erdőterületekre vonatkozó célkitűzések

Az erdőterületek szempontjából a minőségi fejlesztés alapja az őshonos és honos fajták alkalmazása, illetve olyan gazdálkodási módok alkalmazása, melyek lehetővé teszik a természetes vegetációk térnyerését és nem hagynak teret az idegenhonos, eltérő karakterjegyekkel rendelkező vegetációk, növényfajok számára.

Szőlőterületekre vonatkozó célkitűzések

A szőlőművelés már a középkor óta szerves része a terület életének, így nagy múltra tekint vissza, mely számos hagyomány kialakulásához vezet. Esetükben a minőségi célkitűzések alapja a hagyományos gazdálkodási formák fejlesztése és újjáélesztése, illetve e megmaradt területek megóvása karakterváltástól (pl.: beszántástól, beépítéstől), a kisparcellás, kisüzemi szőlőtermesztés és borkészítés elősegítése. A szőlőterületek és zártkertes területeket meg szükséges óvni a karakteridegen beépítési módoktól és hagyományosan kialakult karakterjegyeket – beépítési mód, tetőforma stb. – szükséges előnyben részesíteni.

Bányaterületekre vonatkozó célkitűzések

A bányaművelés a mintaterületen az ókorig vezethető vissza. Számos nemzetközileg is híres díszítő- és építőkövet bányászatnak a területen, mint a tardosi vörös- és a süttöi fehércsászó. Ennek hozományaként a terület életében mélyen beágyazódott a bányák és területeik megléte, látványa, karakterformáló hatása. Mindezek okán a felhagyott bányaterületek minőségi fejlesztéseként írható le azok rekreációs vagy szemléletformáló hasznosítása és lehetőségekhez mért természetes vegetációk meghonosítása, melyek hozzájárulnának az emberi tevékenység és a természeti értékek nyomán kialakult táj megismeréséhez, fenntartásához. A működő bányaterületek minőségi fejlesztése a természet és a környezet kíméletében keresendő, oly módon szükséges a bányaművelés fejlesztése, hogy az a legkisebb mennyiségi és minőségi veszteséget okozza és a táj egészének képét és életét a lehető legkisebb mértékben befolyásolja. Ezzel teret biztosítva a területen régóta jelenlévő és meghatározó bányaművelésnek és a természeti környezet kibontakozásának.

Vízfolyásokra és vízfolyás menti gyepes-, vizenyős területekre vonatkozó célkitűzések

A vízfolyások és azok menti vízhez köthető területek szerves egész alkotnak, így kezelésüket nehéz lenne elválasztani egymástól. A vízfolyások emberemlékezet óta a táj szerves részét képezik, formálják azt. Az emberi beavatkozás miatt azonban e vízfolyások „rendezve, szabályozva” lettek, mely a partmenti területek karakterének nagymértékű megváltozását okozták. E területeken a minőségi fejlesztés érdekében a part menti karaktermeghatározó vegetációk rehabilitálása, ezáltal a vízfolyások vízminőségének védelme is szükséges.

Dombsági gyepes területekre vonatkozó célkitűzések

Az egykori dombsági rétek és legelők a mezőgazdaság technológiai fejlődése által igen nagymértékben visszaszorultak a mintaterületen. Ennek okán elsősorban nem csupán minőségi hanem mennyiségi fejlesztés is szükséges, mely a legeltetési állattartás és a hagyományos gyepgazdálkodási formák újjáélesztésével oldható meg olyan területeken ahol a szántóföldi termelés nem feltétlenül gazdaságos.

Állóvizekre vonatkozó célkitűzések

Az állóvizek a vízfolyásokhoz hasonlóan emberemlékezet óta a táj karakterének szerves, stabil részét képezik. Minőségi szempontból elengedhetetlen ezen állóvizek partjának természetes vagy természetközeli vegetációinak megtartása a víz minőségének megtartás, javítása érdekében, mely a vízi élet meghatározó indikátora és melynek megváltozása az állóvíz teljes környezetét képes átformálni. Ehhez kapcsolódóan megfelelő pufferzóna kialakítása, megtartása szükséges, hogy a

beépítésből származó terepalakítások és rendezések ne befolyásolják az állóvizek életét és környezetét negatív irányba.

Duna part menti ipari-gazdasági területekre vonatkozó célkitűzések

A 20. században kezdődő és főként a II. világháború után kibontakozó iparosodás a Duna part karakterének teljes átforgalmazásához vezetett, a természetes és természetközeli vegetációk igen erős visszaszorulása miatt a terület minőségi fejlesztéséhez a jelenleg alulhasznosított területek rehabilitációja szükséges, melyek a táj természetes, egykori karakterét képesek visszaállítani az emberi, beavatkozás és az ipari karakter térnyerésének visszacsorításával.

3.2.7. Összefoglaló tájtörténeti leírás

A Gerecse mintaterületen egészen az ókorig visszanyúló hagyományokat, gazdálkodási formákat fedezhetünk fel, mint az erdőművelés illetve a bányászat, melyeket már az ókori rómaiak is végeztek a területen. Azonban beszélhetünk jelentős szőlőművelésről, mely a középkor óta határozza meg az emberek életét és a táj jellegét a térségben. A 20. században jelentős átalakuláson ment keresztül a térség, mely új karakterjegyek megjelenését, mint az Duna part menti ipari területek, illetve egyes régiók terjedését, mint a bányaművelés a Gerecse hegység számos területén.

A történeti elemzés során feltártuk tehát, melyek az olyan stabil és konstans elemek a tájba, melyek magát a táj karakterét határozzák meg és teszik különbözővé egymástól az egyes egységeket. Ezek nem egy időben kialakuló, de a térség arculatát egykor vagy még ma is meghatározó elemeknek tekinthetők, melyek minőségi fejlesztése, illetve egyes elemek újjáélesztése, arculatváltása pozitívan befolyásolja a táj karakterének alakulását.

Ezek az elemek azok, melyekre a történeti vonatkozású tájminőségi célkitűzéseket is megfogalmaztuk:

- Erdőterületek,
- Szőlőterületek, zártkertes területek
- Bányaterületek
- Vízfolyások és vízfolyás menti gyepes-, vizenyős területek
- Domsági gyepes területek
- Állóvizek
- Duna part menti ipari-gazdasági területek

Mindezek segítségével olyan tájkarakter egységek határolhatók le helyi szinten, melyekhez megfelelő tájminőségi célkitűzések fogalmazhatók meg, melyek pozitív irányba tudják elmozdítani a jövőben tájaink karakterének alakulását.

3.3. Helyi szintű tájkarakter egységek azonosítása a Gerecsében

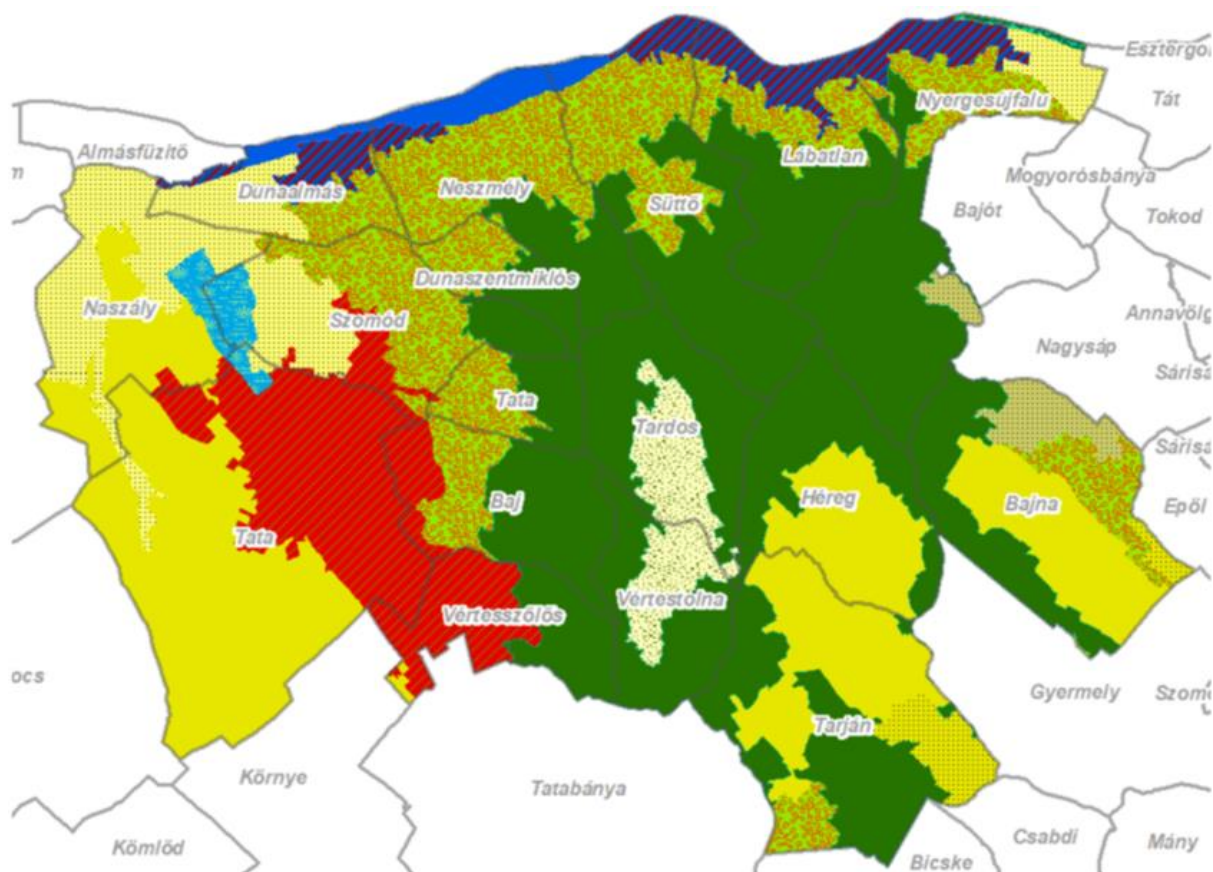
A következő fejezetben a helyi szinten azonosított tájkarakter-egységek kerülnek bemutatásra a Gerecsére. Ehhez felhasználásra kerül az országos tájkarakter-egységek lehatárolása, mint projekt előzmény. Az országos tájkarakter lehatárolás eredményeit ezért bemutatjuk a területet érintő országos tájkarakter-egységek összegzésével. Ezt követően bemutatjuk a Gerecse mintaterület helyi tájkarakter-egységek azonosításának és lehatárolásának eredményeit. A helyi szintű tájkarakter-egységek azonosításának és lehatárolásának módszerei a 2.5. fejezetben kerültek bemutatásra.

3.3.1. Az országos tájkarakter lehatárolás eredményei a Gerecse mintaterületen

Az országos tájkarakter lehatárolás eredményei alapján a Gerecse mintaterületén összesen 12 országos tájkarakter típus fordul elő. A Gerecse mintaterület 473 km² területén több mint harmadán az „Erdős, homogén középhegységi és hegységperemi táj” fordul elő a középső és keleti részen, míg nyugaton és a kismedencékben a „Szántóművelésű, homogén hullámos síksági, dombsági, medence és hegységperemi táj” dominál. Ez a két tájtípus a teljes mintaterületének több mint felét fedi le és több foltban is előfordul. Egy jelentős kiterjedésű tájtípus főként a Gerecse nyugati és északi hegylábi részeinél található: a „Változatos felszínborítású hegységperem, dombság, medence és völgy” típusban a mintaterület közel 18%-án váltakoznak a legelők felhagyásával cserjésedő domboldalak, a szőlők, a bányák, kisebb szántófoltok és kertek, gyümölcsösök foltjai. A szántóföldi művelésű területek közül országos tájkarakter egységet képez még a „Szántóművelésű mozaikos síksági táj” (Naszály északnyugati és Nyergesújfalu keleti határában) a maga 8%-ával. A két agglomerálódó települési táj típus markáns foltokat alkot a Duna mentén illetve a Gerecse és a tóvidék között. A vízfelszín azonban csak kis területen jelenik meg karakteradó szerepben az országos szintű térképen. A szőlő, az ipari és bányászati karakter sem jelenik meg az országos térképezés szintjén.

Országos tájkarakter típus	Foltszám (db)	Terület (ha)	Terület (km ²)	Arány (%)
Agglomerálódó települési táj folyó mentén, tóparton	3	1689	16,9	3,6
Agglomerálódó települési táj hegységperemen, völgyben és dombságon	1	4420	44,2	9,3
Erdő-vízdomináns folyótáj	1	66	0,7	0,1
Erdős, jellemzően homogén középhegységi és hegységperemi táj	3	16027	160,3	33,9
Gyep-szántómozaikos medence, völgy és hegységperem	1	1354	13,5	2,9
Szántóművelésű, homogén, hullámos síksági, dombsági, medence és hegységperemi táj	3	9680	96,8	20,5
Szántóművelésű, mozaikos, hullámos síkság, medence és dombsági táj	2	634	6,3	1,3
Szántóművelésű, mozaikos síksági táj	2	3369	33,7	7,1
Szántóművelésű, mozaikos dombság, hegységperem, völgy és medencetáj	1	638	6,4	1,3
Változatos felszínborítású hegységperem, dombság, medence és völgy	4	8368	83,7	17,7
Vízdomináns folyótáj	1	594	5,9	1,3
Vízdomináns mozaikos síksági táj	1	493	4,9	1,0

10. Táblázat Az országos tájkarakter-típusok előfordulási statisztikája a Gerecse mintaterületen (2020. 11. 08.-i változat szerint)

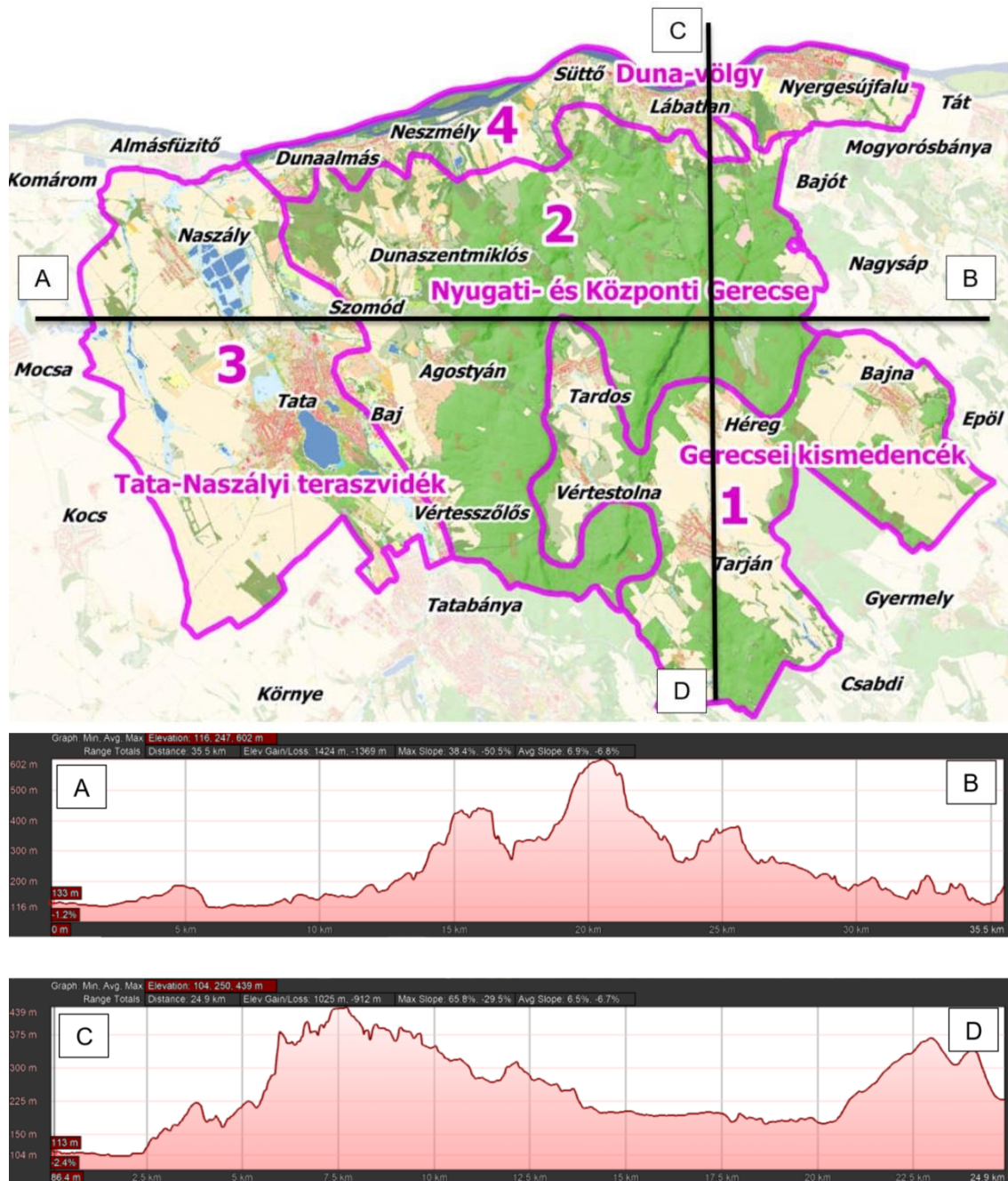

- Agglomerálódó települési táj folyó mentén, tóparton
- Agglomerálódó települési táj hegységperemen, völgyben és dombságon
- Erdő-vízdomináns folyótáj
- Erdős, jellemzően homogén középhegységi és hegységperemi táj
- Gyep-szántómozaikos medence, völgy és hegységperem
- Szántóművelésű, homogén, hullámos síksági, dombsági, medence és hegységperemi táj
- Szántóművelésű, mozaikos, hullámos síkság, medence és dombsági táj
- Szántóművelésű, mozaikos síksági táj
- Szántóművelésű, mozaikos dombság, hegységperem, völgy és medencetáj
- Változatos felszínborítású hegységperem, dombság, medence és völgy
- Vízdomináns folyótáj
- Vízdomináns mozaikos síksági táj

58. ábra Az országos tájkarakter-térkép (2020. 11. 08. változat) Gerecsei kivágata

3.3.2. A Gerecse mintaterület tájkarakter területeinek azonosítása és lehatárolása

A Gerecse mintaterületen négy nagy tájkarakter terület különböztethető meg. A helyi tájkarakter-területek a földrajzi kistájak lehatárolásából kiindulva kerültek meghatározásra. Fontos szempont volt, hogy minden tájkarakter területen belül legyen település a helyiek bevonásához való alkalmasság miatt, továbbá a jellegzetes természeti adottságok, kulturális társadalmi viszonyok (domborzat, felszínborítás, tájszerkezet, tájképi elemek) is meghatározók voltak. A mintaterületet érintő kilenc kistáj helyett ezért négy tájkarakter terület került meghatározásra. A lehatárolás véglegesítésében a helyi lakosság bevonása során kapott pozitív visszajelzések is mérvadók voltak. Több releváns iránymutatás is érkezett, amelyek egyértelműen a domborzat különbségeire vonatkoztak: a tájhasználók szinte mindegyike meghatározónak tartotta a síksági, medencebeli, középhegységi és Duna-völgyi karakterű a területek közötti eltéréseket emlékképek alapján. A határvonalak szerkesztése az XX. táblázatban leírt elméleti és gyakorlati (térformatikai) módszer alapján történt..

59. ábra AB kelet-nyugat irányú és CD észak-dél irányú metszet a tengerszint feletti magasságról Google Earth alapján

Gerecsei kismedencék tájkarakter terület (1)

A Gerecsei kismedencék tájkarakter területet három nagyobb medence határozza meg. A nyugati medencében Tardos és Vértestolna, a keleti medencében Bajna, míg a középső medencében Héreg és Tarján települések találhatók. A medencéket északnyugat irányából inkább középhegységi magaslatok míg délkeleten dombvidékek övezik. A tájegységet nagy arányban mezőgazdasági művelés határozza meg. A szántók dominanciája mellett jelentős a gyepes és a kertek aránya.

A medencéket szinte minden irányból erdős-sziklás hegységperemi részek veszik körül, melyek markáns tájképi elemként jelennek meg a látóhatáron. A keleti medencék déli pereme inkább dombsággal szegélyezett. Az erdőket helyenként ormfalak, szilakibúvások vagy bányaterületek szakítják meg. A bányák többnyire kőbányák (a Hantospusztai szénbánya kivételével) helyenként felhagyottak, helyenként ma is művelés alatt állnak. Tardoson a vörösmész-kő bánya jellegzetes tájképi elemként emelkedik a település felett.

A medencék tengerszint feletti magassága 200-350m közötti. A medencék felszíne hullámos, de főként szántóterületek jellemzik, míg a magasabban fekvő, meredekebb területeken a szántó-gyep mozaik vagy a gyepes lankák meghatározók (60. ábra).

A medencék területén kisebb tavak találhatók, melyek közül kiemelkedik a Tarjáni horgásztó, melynek környezete jelentős esztétikai értékeket hordoz az épített létesítmények karakterében és a nyújtott szabadidős szolgáltatások tekintetében is.

A medencék települései vidékies, falusias jellegűek. A lakosság döntően a bányaművelésből, helyi mezőgazdaságból, vagy a közeli városokba (Tatabánya, Tata, Dorog, Esztergom, Budapest) igazással elérhető munkából, esetleg idegenforgalomból és helyi szolgáltatásokból él. A településkaraktert meghatározza a családi házzal, kevés utcás, kertes telkekkel jellemezhető vidékies hangulat.

A medencék szőlőhegyei kifejezetten jellegzetes területek és a dombháti szőlős-kertes mozaikok valódi ékköveknek tekinthetők. A jellemzően egykori hagyományos, kézi művelésű szőlődombok, melyek mára helyenként kertekkel, hétvégiházakkal elegyescs. A lejtés iránya kétoldali, északkeleti és délnyugati. Az út itt általában a dombhát gerincén fut végig, az épületek az út közelében találhatók.

A medencék déli határán található dombok többsége 300-350 m tengerszint feletti magasságú. Számos túraútvonal, tanösvény vezet a medencéből ezekre a részekre, melyek erdőgazdasági földutakkal tárják fel a több helyen gyepes rétekkel, tisztásokkal, pihenőhelyekkel változatos erdőségeket.

Kulcsjellemezői között megtalálhatók az erdős-sziklás hegyoldalak, a bányák, a szántó és gyep-területek, a horgásztavak környéke, a dombháti és domboldali szőlőhegyek és a dombvidéki erdők.

60. ábra A Gerecsei kismedencék jellegzetes tájképe Vértestolna közelében

Nyugat- és Központi Gerecse tájkarakter terület (2)

A Nyugati- és Központi Gerecse tájkarakter területet nyugaton a Gerecse változatos felszínborítású fennsíkokkal és szőlőterületekkel jellemzett középhegységi és dombvidéki részei, míg keleten a Gerecse hegység központi részeinek legmagasabb középhegységi erdős magaslatai határozzák meg. A tájkarakter területe lehatárolt részébe Agostyán, Baj, Szomód, Tardos, Dunaszentmiklós, Vértesszőlős Vértestolna, Tarján, Süttő, Héreg, Lábatlan, Dunaalmás, Neszmély és Nyergesújfalu település hegyvidéki része (pl. Pusztamarót) tartozik (61. ábra).

A tájegységet döntően a középhegységi magaslatok jellemzik, középen és keleten homogén erdőborítással, míg nyugaton az erdő változatosabb felszínborítással, gyepekkel szőlőkkel szántókkal településekkel vegyesen jelenik meg. A tájegységen belül relatíve nagy arányban vannak bánya- és szőlőterületek. Lakóterület kevés helyen, kis területen fordul elő (Dunaszentmiklós, Agostyán).

A hegységre általában a 250-400m-es feletti tengerszint feletti magasság jellemző akár 500-600 métert meghaladó magaslatokkal. A magaslatok jellegzetessége, hogy nem csúcsosak, inkább kisebb fennsíkként meghatározhatók. A hegységet meredek lejtőkkel hasadó völgyek szabdalják (pl. Százvölgy, Bikol-patak völgye). A középhegységi és dombosági részek helyenként időszakos kisvízfolyásmenti, erdővel borított völgyekkel érkezik meg a síkvidéki vagy Duna-völgyi területekre.

A medencék területén egészen kisméretű tavak találhatóak, többnyire természetközeli parti sávval. Kiemelkedik a tardosi Malomvölgyi-tó, melynek környezete jelentős esztétikai értékeket hordoz a nyújtott edukációs és szabadidős szolgáltatások tekintetében is.

A hegyvidéki területeket a magasabb helyeken gyertyános-bükkös, melegebb déli lejtőkön tölgyesek borítják. Számos helyen bányaművelés jellemző, a bányák évszázadok óta jellemzőek ezen a tájon, akadnak ötszáz éves jelentőségű egykori bányaterületek is. A felhagyott bányák markáns karakteradó elemként jelennek meg a tájban (61. ábra).

A tájkarakter terület fontos túracélpont. Áthalad rajta az Országos Kéktúra egy szakasza és számos egyéb turistaút. A turisztikai hasznosítás igazolja a karakteres tájképek vonzerejét, melyet kilátóhelyek, kilátóépítmények is biztosítanak. A területen nagyon meghatározó a vadászati tevékenység, mely szintén egyfajta karakterformáló tényező.

A tájkarakter-terület nyugati részén igen meghatározó a főként délnyugati irányba hajló fennsíkokon meghonosodott szőlőtermesztés, melynek napjainkban nagytáblás művelése a jellegadó (pl. Hilltop), mely a Neszmélyi borvidék része és ezáltal fontos szerepet tölt be a térség tájkarakterrel összefüggésben fejlődő gasztronómiai értékeiben is.

Kulcsjellemzői között megtalálhatók a középhegységi gyertyános-bükkös és tölgyes erdők, sziklakibúvások, erdős-sziklás hegyoldalak, barlangok, a bányák, a nagytáblás szőlőterületek és a meredek domboldali szőlőhegyek, gyepes tisztások, kilátóhelyek, kilátóépítmények, túraútvonalak és pihenőhelyek.

61. ábra A Nyugati- és Központi Gerecsei jellegzetes tájképe a Pusztamaróti emlékhellyel

Tata-Naszályi-teraszvidék tájkarakter terület (3)

A Tata-Naszályi teraszvidék tájkarakter területbe Tata, Naszály, Baj, Szomód, Vértesszőlős síkvidéki része tartozik. A délen enyhén hullámos, lankás, északon szinte tökéletesen sík vidék jellemző felszínborítása a szántó. Ugyanakkor messze az országos arányokat meghaladó a vízfelszínnek és nádasok, vizenyős területek aránya. Számos kisvízfolyás (ér, csatorna, árok) szeli át a tájegységet délről északi irányba a Duna felé. A települési területek aránya itt a legmagasabb az egész mintaterületen és az országos aránynál is jelentősen magasabb az ipari vagy kereskedelmi területek aránya.

A teraszos síkság 110-180m-es tengerszint feletti magasságon található az északi részen inkább iszapos, homokos üledékekkel, míg délebbre réti öntés talajok, a magasabb területeken pedig barnaföldek alapozzák meg a tájkarakter terület jó mezőgazdasági potenciálját.

A terület vizekben rendkívül gazdag. A vizek változatos formában fordulnak elő. Az Által-ér a Mikovinyi-árok, a Grébics-víz, a Fényes-patak alapvetően meghatározzák a terület vízhálózatát. Egyedi természeti jelenség a melegvizes Fényes-forrás. Számos nagyobb tó és zöld környezete (Öreg-tó, Cseke-tó) is meghatározza a terület természeti, történeti és rekreációs karakterét. A Ferencmajori halastavakkal (62. ábra) együtt pedig fontos élőhelyet biztosítanak a vándormadaraknak. Ugyanakkor több kisebb horgásztó is található itt, melyek közül kiemelkedik az agostyáni Római-tó és a szomódi Bakodi-tó, melynek környezete jelentős esztétikai értékeket hordoz az épített létesítmények karakterében és a nyújtott rekreációs szolgáltatások tekintetében is.

A települések közül kiemelkedik Tata, a maga történelmi belvárosával (62. ábra), a várral, és a tóparti zöldfelületeivel, melyek ma egyre nagyobb szerepet játszanak a környék közösségi életében, sportolási, üdülési lehetőségeiben, mindennapos rekreációs és turisztikai potenciáljában. A település környezetében az agglomerálódás jeleit lehet tapasztalni. Jelentős az ipari-kereskedelmi területek továbbá a közlekedési útvonalak (vasút, autópálya) tájképi hatása.

A tájkarakter területen több bányaterület is található. Egykori agyagbányák és kavicsbányák kevésbé a tájképi jelentőségükkel, hanem inkább fejlesztési potenciáljukkal tűnnek fel a tájszerkezetben. A tájkarakter terület keleti részén a Gerecse hegységperemének látványa meghatározó. Ezen a részen az erdőborítás, a szőlődombok és a katonai használat gyepterületei egyaránt karakteres látképet adnak kiemelkedéseikkel. Sok helyről kiváló kilátás nyílik a teraszvidékre és a teraszvidékről is meghatározó a rálátás a hegylábi, dombháti, lejtős részekre.

A mezőgazdasági területek északon nádasokkal, gyepekkel mozaikosak, míg délen homogének fátlanok, sivárok. Míg északon fasorok, csatornák, árkok, vízfolyások, nádasok, erdősávok szegélyezik a szántókat, addig délen a táblák mérete meghaladja a több tíz, esetenként a több száz hektárt. A táblahatárt általában semmilyen jellegzetes tájjelem nem szegélyezi.

Kulcsjellemezői között megtalálhatók a szántóterületek, a történelmi belváros épített létesítményei, a tavak, a vízfolyások és környezetük zöldfelületei, a Gerecse hegyoldalának látványa és a szőlődombok.

62. ábra A Tata-Naszályi-teraszvidék jellegzetes tájképe a naszályi kilátóból (jobbra)

Almás-Nyergesi Duna-völgy tájkarakter terület (4)

Az Almás-Nyergesi Duna-völgy tájkarakter területbe Süttő, Lábatlan, Dunaalmás, Neszmély és Nyergesújfalu völgyalji része tartozik. A Duna jelenléte nagyon meghatározó (14%) ebben a hosszan elnyúló keskeny kistájban. A települések messze az országos átlag feletti arányban vannak jelen, míg a szántó és erdőterület relatív alacsony. Tájképi szempontból azonban mind az egyes mezőgazdasági területek (szőlők, gyepek, kertek) mind az erdők meghatározók. Jelentős a nyersanyagkitermelés lerakóhelyeinek (vörösiszap-tározók), a bányák látványa és az ipari területek tájképet formáló hatása.

A tájkarakter területet alapvetően meghatározza a Duna és annak ártéri területei, szigetvilága és parti sávja. A természetesség tükröződik a folyó fonatos szerkezetében, szigetvilágában. Mindehhez hozzájárul a parti sáv kavicsos fővenye és zöld, puhafás ártéri ligeterdői, galériaerdői. A hullámos, teraszos völgysíkon nyers öntéstalaj dominál, míg a magasabban fekvő területek löszön kialakult barna erdőtalajok, barnaföldek jellemzők.

A folyómenti táj kiválóan alkalmas a szabadidő eltöltésére. A part mentén kerékpározásra, sétálásra, sportolásra, horgászatra, fürdőzésre, sátorozásra, kirándulásra, vizitúrázásra alkalmas területet és szolgáltatásokat találnak a benne élők. Ezek határozzák meg az Almás-Nyergesi Duna-völgy turisztikai karakterét. Nyergesújfalun horgásztavak is vannak jellegzetes stégekkel és horgászházakkal körülvéve.

A települések a vízpart közelében alakultak ki és a főút minden esetben a folyóval párhuzamos. A történelmi településrészek (több helyen római kori emlékekkel) is az út mentén találhatóak. A települések lakó-, közlekedési- és ipari-kereskedelmi területeinek folyamatos bővülés meghatározó. Ezáltal a tájkarakter terület jelentős része agglomerálódó jellegű. A hegyoldalon, szép dunai kilátással, vagy éppen a síkon a vízpart közelében kiskerti területek találhatóak. Többnyire üdülési, zártkerti természetési céllal jöttek létre. Ezeken a telkeken is megjelenőben van az üdülőházakat felváltó nagyobb családi házas jellegű beépítés, mely erősíti a terület agglomerálódó karakterét.

A Gerecse északi lejtésű hegylábai részein az egykori kertés, gyümölcsös, szőlős, és legelő hasznosítást helyenként felváltja a cserjésedő, erdősülő terület, ugyanakkor egy-egy foltban szántóföldi művelés is jelen van.

Tájképeire az ipari jelleg és a bányaművelés hatása is rányomja a bélyegét. Barnamezős ipari tájsejtek találhatóak Lábatlanon és zöldmezős típusok Nyergesújfalu keleti határában. A jelentősebb bányaművelés (kőfejtők) a Duna-völgy hegylábai, vagy inkább hegytetői részein jellemző (Süttő, Nyergesújfalu) kevéssé látható helyeken, vagy délről érkező, elfedő ellenfényben. Ugyanakkor a meddő felhalmozásával és a zagy tározásával kapcsolatosan számos kedvezőtlen látkép is kialakult, mely elsősorban a hegylábai területek kilátóhelyeiről érvényesül (63. ábra).

Kulcsjellemzői között megtalálhatók az érintetlen folyómenti tájkép, a kerékpárút, a folyómenti települések, az ipari területek, a kert-üdülő-mozaikos hegylábak, az erdőkkel és gyepekkel változatos dombvidéki területek, az erdővel borított kisvízfolyás-menti völgyek.

63. ábra A Duna-völgy jellegzetes tájképe lábatlani Senkár tanya környékéről (jobbra)

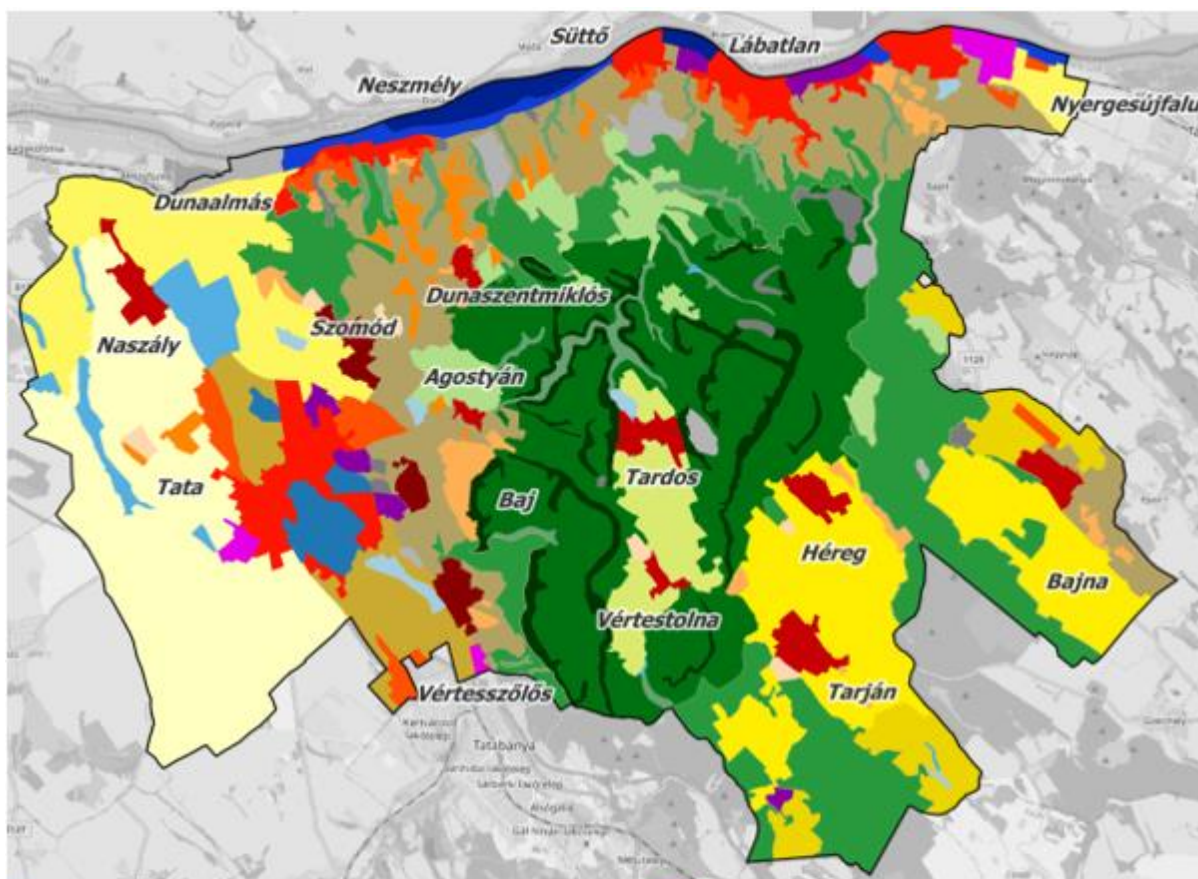
3.3.3. Helyi tájkarakter típusok azonosítása, lehatárolása

Az alábbiakban mutatjuk be a Gerecse mintaterületen a terepi felmérések és a helyiek bevonásának eredményei alapján lehatárolt helyi tájkarakter típusokat. Az 11. táblázat és az 64. ábra megmutatja, hogy milyen típusok hol, mekkora összterülettel, a mintaterület összterületéhez viszonyítva mekkora arányban kerültek lehatárolásra. A legjelentősebb típusok területi arányban az országos térképhez hasonlóan a középhegységi és dombvidéki erdős területek teszik ki. A legsajátosabb, tájkarakter szempontjából meghatározó kert- szőlő-, bánya-, ipar- és tóvidék által meghatározott tájkarakter típusok kiterjedése kevésbé jelentős (egyenként 5-10 km²).²² Ugyanakkor ezek jelentős szerepet játszanak a karakter kialakításában, mert a tájképben jól érvényesülnek, gyakran látogatottak. Ez éppúgy elmondható a hegységperemi területekről és az erdővel borított völgyekről, melyek mentén ösvények, kisvízfolyások találhatóak.

Helyi tájkarakter típus	Terület (km ²)	Százalék (%)
Agglomerálódó települési táj dombságon	4,10	0,9
Agglomerálódó települési táj vízparton	17,63	3,7
Barnamezős ipari táj	3,60	0,8
Erdős homogén dombsági táj	68,04	14,4
Erdős homogén középhegységi táj	74,67	15,8
Erdős-sziklás hegységperemi táj	14,45	3,1
Erdővel borított kisvízfolyás-menti völgyek	7,72	1,6
Felhagyott bányakörnyéki táj	3,02	0,6
Folyómenti rekreációs táj	3,81	0,8
Gyepdomináns dombsági és hegységperemi táj	12,40	2,6
Gyep-szántómozaikos medencetáj	11,05	2,3
Horgásztó-környéki rekreációs tájtípus	2,31	0,5
Kert-üdülő-mozaikos táj	8,57	1,8
Kisparcellás szőlő-kert-mozaik dombháton	1,88	0,4
Kisparcellás szőlő-kert-mozaik hegy- vagy domboldalban	7,12	1,5
Működő bányakörnyéki táj	6,50	1,4
Nagytablás szőlőgazdasági táj	5,71	1,2
Szántóművelésű homogén hullámos síksági táj	52,06	11,0
Szántóművelésű homogén medencetáj	38,77	8,2
Szántóművelésű mozaikos dombvidéki táj	12,78	2,7
Szántóművelésű mozaikos síksági táj	27,99	5,9
Települési táj medencében vagy síkon	9,95	2,1
Természetközeli folyómenti táj	4,06	0,9
Tókönyék, multifunkcionális zöldfelülettel	5,01	1,1
Tókönyék, természetközeli parti sávval	7,06	1,5
Változatos felszínborítású dombsági táj	48,35	10,2
Változatos felszínborítású síksági táj	11,69	2,5
Zöldmezős ipari-logisztikai-kereskedelmi táj	2,81	0,6

11. Táblázat A helyi szintű tájkarakter típusok előfordulási statisztikája a Gerecse mintaterületen

²² A módszertani leírásban a mintaterületi, azaz helyi szintre meghatározott minimális térképzési egységeket egyes típusok esetében 0,1 km²-re kellett leszállítani, különben épp a nagyon karakteres tavak, dombháti szőlők, felhagyott bányák területe nem érvényesült volna a tájkarakter-meghatározás során.

■ Természetközeli folyómenti táj	■ Barnamezős ipari táj
■ Folyómenti rekreációs táj	■ Zöldmezős ipari-logisztikai-kereskedelmi táj
■ Tókönyék, multifunkcionális települési zöldfelülettel	■ Erdős-sziklás hegységperemi táj
■ Tókönyék, természetközeli parti sávval	■ Erdős homogén középhegységi táj
■ Horgásztó-környéki rekreációs tájtípus	■ Erdős homogén dombsági táj
■ Agglomerálódó települési táj domboságon	■ Erdővel borított kisvízfolyás-menti völgyek
■ Települési táj medencében vagy síkon	■ Gyepdomináns dombsági és hegységperemi táj
■ Agglomerálódó települési táj vízparton	■ Gyep-szántómozaikos medencetáj
■ Kert-üdülő-mozaikos táj	■ Szántóművelésű homogén hullámos síksági táj
■ Nagytáblás szőlőgazdasági táj	■ Szántóművelésű mozaikos síksági táj
■ Kisparcellás szőlő-kert-mozaik hegy- vagy domboldalon	■ Szántóművelésű homogén medencetáj
■ Kisparcellás szőlő-kert-mozaik dombháton	■ Szántóművelésű mozaikos dombvidéki táj
■ Működő bányakörnyéki táj	■ Változatos felszínborítású dombság
■ Felhagyott bányakörnyéki táj	■ Változatos felszínborítású síksági táj

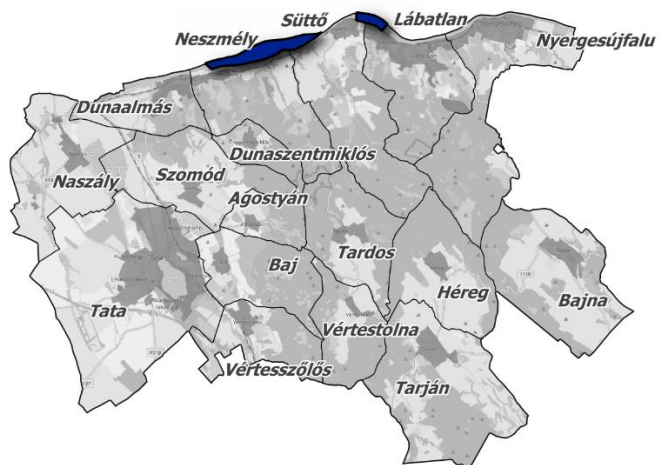
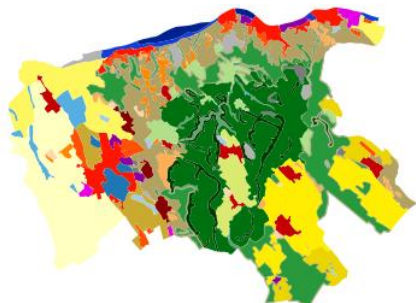
64. ábra A Gerecse mintaterület helyi szintű tájkarakter típusai (szürke alaptérkép forrása: OpenStreetMap, szerkesztés: Ormos Imre Alapítvány)

A következő oldalakon az egyes tájkarakter típusok területi előfordulása mellett bemutatjuk azok legfontosabb jellemzőit, ismertetjük leírásukat, valamint kulcsjellemzőiket. Egy-egy ortofotó-kivágattal érzékeltetjük a tájkarakter típusok térbeli szerkezetét és egy-egy helyszínen készített fényképpel érzékeltetjük a tipikus terepi megjelenést. A sablonokban szerepeltetett térképek alapját minden esetben a szürkeábrnyaltos OpenStreetMap képezte.

Tájkarakter típus neve:

Természetközeli folyómenti táj

Mintaterületi előfordulás

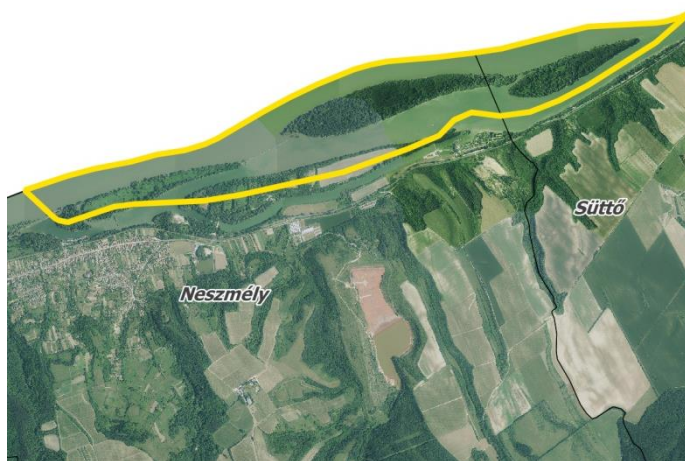

Leírás

A tájkarakter típus lényege a folyómente természetessége. A természetesség tükröződik a folyó fonatos szerkezetében, szigetvilágában. Mindehhez hozzájárul a parti sáv kavicsos fövénye és zöld, puhafás ártéri ligeterdők, galériaerdők. A part közelében és a szigetek között a víz lassabban áramlik, míg a főágban folyamszerű karakterrel bír. Az árvédelmi művek aránya minimális (fenékküszöb).

pl.: Felső-sziget, Mocsi-sziget, Alsó-sziget (Neszmély), Süttői-sziget (Süttő), Piszke-part (Lábatlan)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- a folyó (Duna) kiterjedt vízfelülete
- fonatos ágrendszerű folyóhálózat
- kavicsos parti fövény
- folyásirányban hosszan elnyúló szigetek
- puhafás, fűz-nyár ligeterdők
- folyómenti galéria erdő
- ingadozó vízjárás
- árvédelmi töltés nélküli, természet-alakította partszakasz
- alacsony emberi befolyás

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

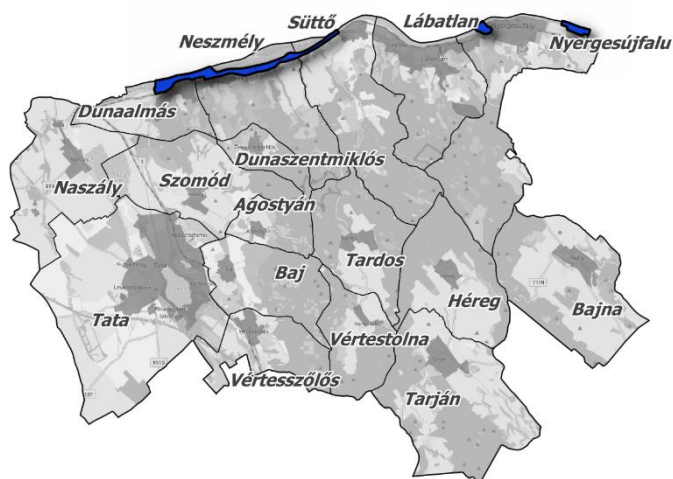
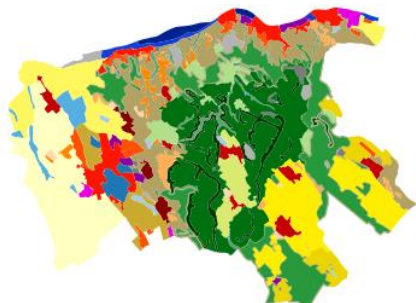

Fénykép forrása: Werner Funk

Tájkarakter típus neve:

Folyómenti rekreációs táj

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényegét a folyómenti táj szabadidő eltöltésére alkalmas, békés, jellege adja. A part mentén kerékpározásra, sétálásra, sportolásra, horgászatra, fürdőzésre, sátorozásra, kirándulásra, viziúrázásra alkalmas területet és szolgáltatásokat találnak a benne élők. A területen belül nagy jelentősége van a víz mellett az erdő- és a gyepterületeknek.

pl.: Malomkörnyék (Dunaalmás), Éden Kemping, Hajó Skanzen (Neszmély), Sánc-alja (Süttő), Kálvária-hegy, Sánc-hegy, Duna-dűlő, Homok-dombi part (Nyergesújfalu)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- kavicsos folyóparti fűveny
- puhafás erdősáv a folyó mentén
- üdülőházak közelsége
- sport és szabadidőlétesítmények
- horgászat, fürdőzés, napozás
- viziúrázás (kajak, kenu, evezés)
- kempingezés, kerékpározás
- éttermi szolgáltatások,
- büfék, fagyizók, lángosozók
- kikötők, (stégek, hajók)
- sportolási lehetőségek
- magaslátok, löszfalak

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

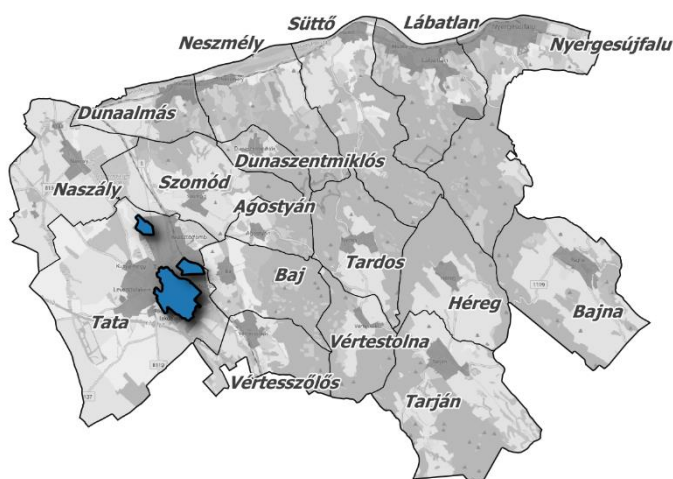
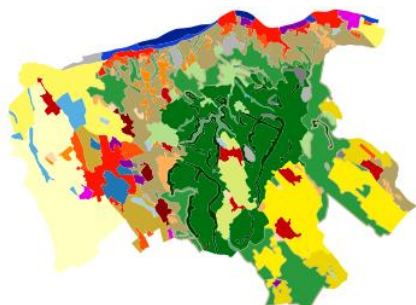

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Tókörnycék, multifunkcionális zöldfelülettel

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege a vízfelület, mely körül változatos ökoszisztéma szolgáltatások érvényesülnek. A tó által meghatározott tájegység fejlődésének hajtóereje maga víz, mely köré sokféle épített és természetes elem koncentrálódik és a használatát is változatosan rendezte be az ember. Jellemző, hogy ez a típus főként agglomerálódó települési táj országos típuson belül fordul elő. Az egységen belül épített történelmi és jelenkori használati értékek is megtalálhatók

pl.: Öreg-tó környéke, Fényes fürdő környéke, Cseke-tó környéke (Tata)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- nyílt álló vízfelület, helyenként folyóvízzel
- igényesen kialakított zöldfelületek
- jelentős gye és fásszárú arány
- gyalogosan bejárható vízparti sétányok, ösvények, utak
- kedvező rálátás a vízre
- sportolási lehetőségek
- üdülési célú létesítmények
- történelmi értékek látványát biztosító kilátóhelyek
- közeli járműparkolási lehetőségek
- információs táblák

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

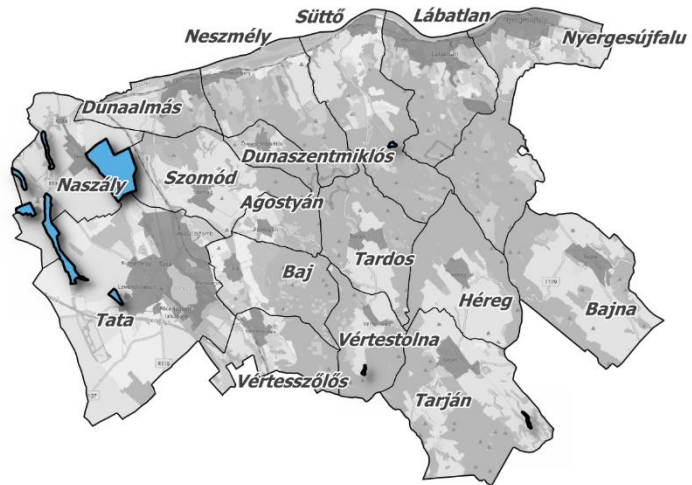
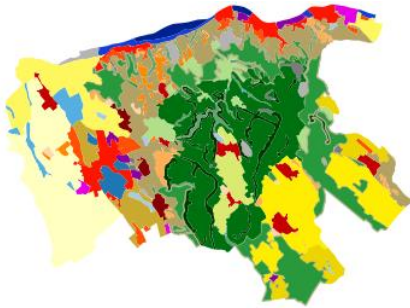

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Tókörnyc, természetközeli parti sávval

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege az állóvíz, melynek jelentős parti sávját természetes vagy telepített növényzet alkotja. A növényzet jellemzően nagy kiterjedésű nádas és általában sávokban megtalálható puhafás (fűz vagy nyár) facsoport, fasor vagy erdősáv. A típus általánosan mezőgazdasági környezetben vagy erdőszélen fordul elő és jellemzően földúton közelíthető meg, használata néhány funkcióra korlátozódik.

pl.: Asszony-tó, Városi-tó, (Tata)
Grébicsi-tó, Billegi-tó, (Naszály),
Ferencmajori halastavak (Szomód)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- nyílt állóvízfelület
- jelentős kiterjedésű partmenti növényzet (nádas és puhafás)
- vízfelszín nehezen megközelíthető
- mezőgazdasági művelés a közelben
- halgazdálkodás vagy sport célú hasznosítás előfordul
- vízviszataratási szerep kiemelkedő

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

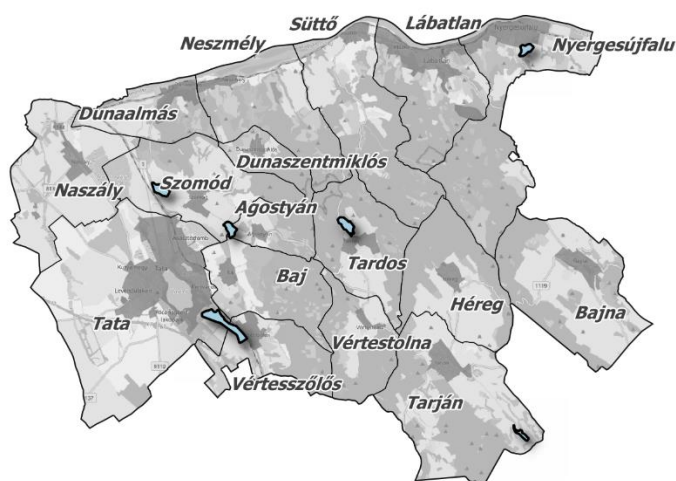
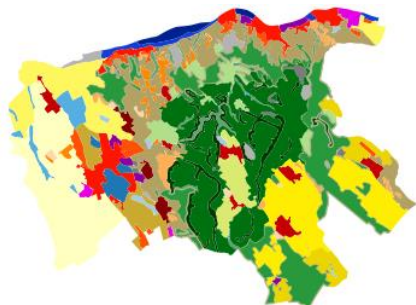

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Horgásztó-környéki rekreációs tájtípus

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege a horgászati lehetőségeket biztosító tó és idegenforgalmi használatban lévő környezete. A tóparton a gye- és nádas területek mellett horgászstégek és horgászbódék sorakoznak, melyek mérete, formája, anyaghasználata, elhelyezkedése, színe meghatározó lehet. Pihenőhelyek (padok) is vannak.

pl.: Római-tó (Agostyán-Szomód)
Bakodi-tó (Szomód), Malom-völgyi-tó (Tardos) Tarjáni halastó (Tarján),
Nyergesi halastavak (Nyergesújfalu)
Derítő-tó, Kis Kacsás tó (Tata) Nagy Kacsás-tó Vértesszőlős)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- nyílt vízfelület, telepített halak
- horgászstégek és horgászházak
- keskeny szélességű földutak
- padok és pihenőhelyek
- információs táblák
- időszakos étkezési szolgáltatások (büfé, söröző)
- közeli sportolási lehetőségek,
- mesterségesen kialakított és karbantartott rézsús partszakasz
- domináló nádas, fűzek, nyárfák
- szomorúfűz

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

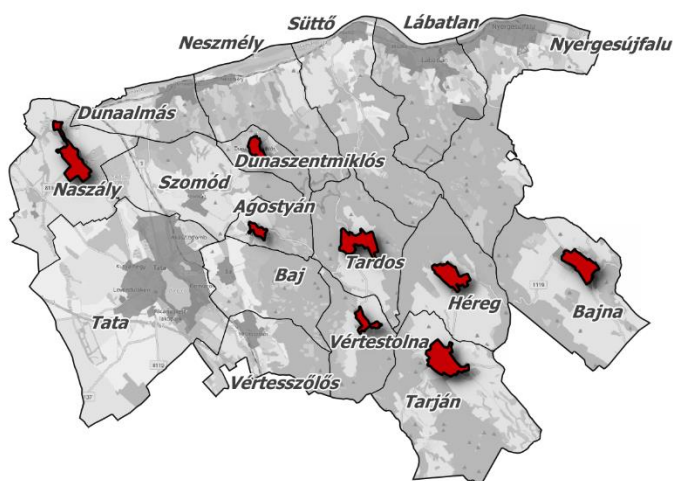
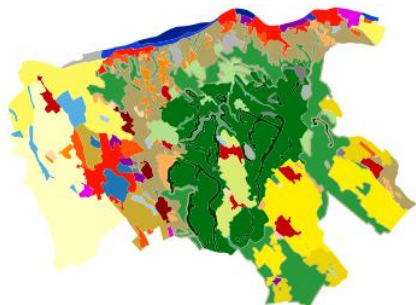

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Települési táj medencében vagy síkon

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege egy kistelepülés falusias, kisvárosias épített környezete, mely a tájtípus határainak irányába kertekkel képez fésűs elrendezésű egységet. A települést általában egy főút és néhány mellékutca határozza meg egy fontos kereszteződés közelében kialakult történelmi és funkcionális, igazgatási központtal. A tájtípust sok esetben kertes családi házak és vidékies hangulat határozza meg.

pl.: Agostyán, Bajna, Héreg, Dunaszentmiklós, Naszály, Tardos, Tarján és Vértestolna környéke

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- vidékies települési hangulat
- egyszerű településszerkezet
- falusias településközpont
- kertes családi házak
- háztáji növénytermesztés és állattartás
- éledező falusi turizmus
- zöldfelületek, sportpályák
- napelemek, napkollektorok

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

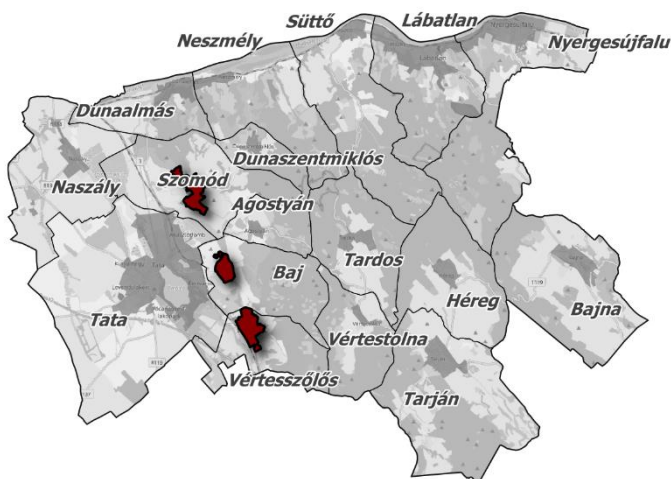
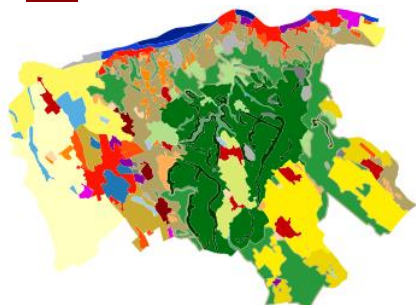

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Agglomerálódó települési táj domboságon

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege a Gerecse lábainak dombvidékére felkúszó települések dinamikus fejlődése, lakó-, közlekedési- és ipari-kereskedelmi területeinek folyamatos bővülése. A fejlődés a domborzati adottságok miatt a lábaknál található síkon koncentráliódik, míg lakóterületi fejlődés esetében ez a kedvező kilátással rendelkező dombokra is kiterjedhet. A típusban gyakori az újépítésű családi házas fejlesztés zöldmezős beruházás formájában.

pl.: Szömöd, Baj és Vértesszőlős környéke

Jellemző példa ortofotón

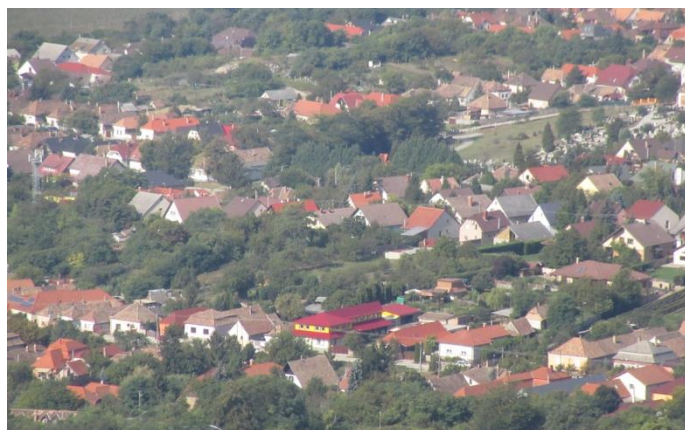

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (nrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- dinamikusan terjeszkedő települési szövet
- dombvidéki környezet
- dombhátakra, lejtőkre települő új lakóingatlanok
- megújuló, kibővülő régi lakóingatlanok,
- terjeszkedő épített létesítmények
- bővülő úthálózat
- fejlődő kerékpárúthálózat

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

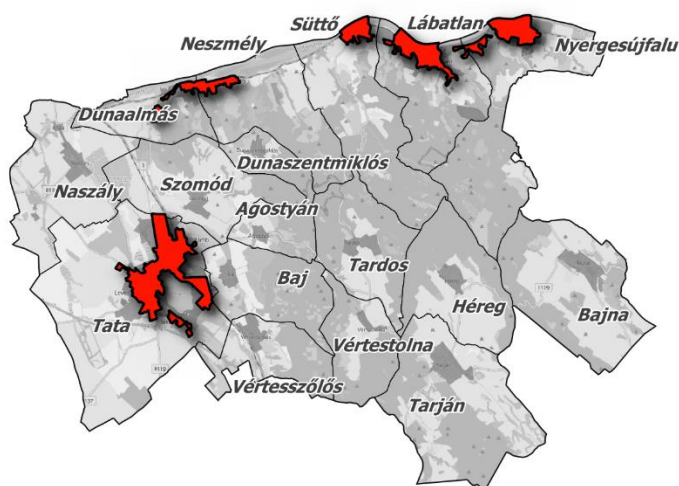
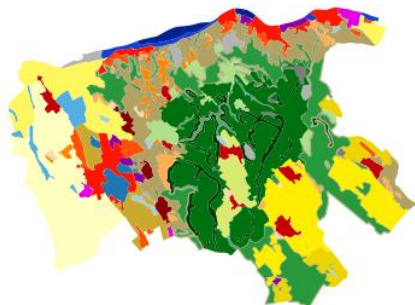

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Agglomerálódó települési táj vízparton

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege a vízpart közelében lévő települések dinamikus fejlődése, lakó-, közlekedési- és ipari-kereskedelmi területeinek folyamatos bővülése. A fejlődés főként az üdülési, és sport célú hasznosítás esetében a víz közelében koncentrálódik, míg lakóterületi fejlődés vonatkozásában kifejezetten a vízre kedvező kilátással rendelkező területekre vagy ez ezekhez közeli, vízelérhetőségét biztosító területekre terjed ki.

pl.: Tata, Dunaalmás, Neszmély, Süttő, Lábatlan, Nyergesújfalu környéke

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- dinamikusan terjeszkedő települési szövet
- vízparti környezet
- vízpart közelébe települő új lakó és üdülőépületek
- megújuló, kibővülő régi lakóházak,
- idegenforgalmi szerepkör erősödése
- terjeszkedő épített létesítmények
- bővülő úthálózat
- fejlődő kerékpárúthálózat

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

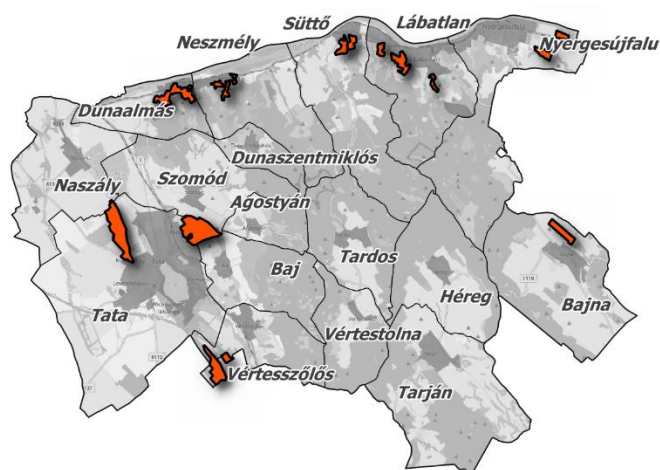
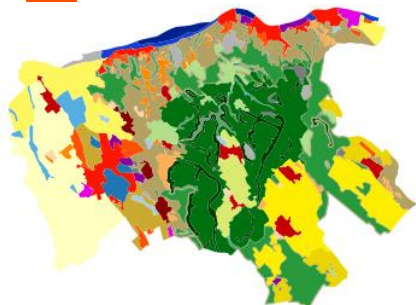

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Kert-üdülő-mozaikos táj

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege a jellemzően kisparcellás kertekkel és bennük hétvégi vagy üdülőházakkal meghatározott táj. Lehet síkvidéken víz közelében, de a Gerecsében gyakoribb a dombvidéki, településközelbeli formája. A típus sajátossága hogy az épületek jellemzően kisebbek (negyed-, harmad- vagy legfeljebb feleakkorák mint egy családi ház). A kertek funkciója részben a termesztés, nagyobb részben üdülés.

pl.: Akasztó-domb (Tata)
Ugró-hegy (Dunaalmás), Kan-berek (Lábatlan), Duna-dűlő, Mészoba (Nyergesújfalu)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (nrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- dombvidéki vagy vízparti környezet,
- kedvező kilátás
- kisparcellás kertek
- kisméretű üdülőépületek, hétvégi házak
- kerítés, villanypóznák légkábellel
- keskeny úthálózat, parkolóhiány
- burkolatlan földutak nagy aránya
- szőlő és gyümölcsfák előfordulnak
- padok, asztalok

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

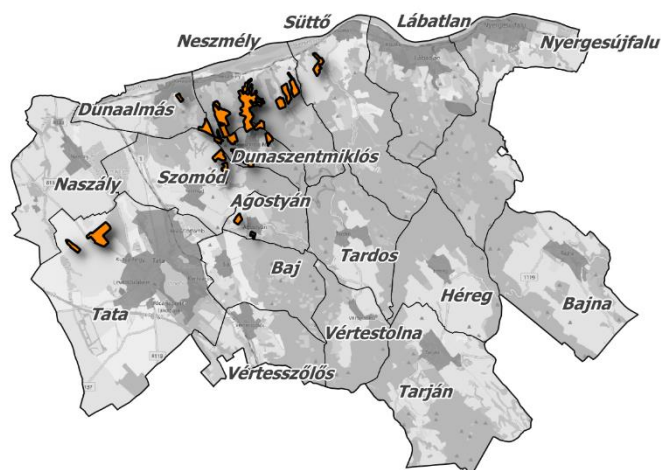
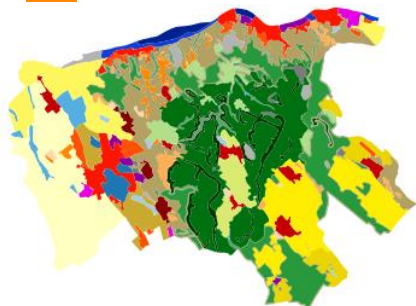

Fénykép forrása: Nagy Tamás

Tájkarakter típus neve:

Nagytáblás szőlőgazdasági táj

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege a nagyterjedésű parcellákon elhelyezkedő összefüggő szőlőterület, melynek hosszú dűlön végfutó sorainak távolsága a gépesített művelésre is lehetőséget ad. Jellemzően nagyobb összefüggő délnyugati irányú lejtőkön található meg. A szőlőfeldolgozás végző üzemek, értékesítő-helyek, és kapcsolódó bemutatóhelyek, éttermek is általában hozzátartoznak a típushoz.

pl.: Meleges-hegy, Kozma-hegy (Neszmély) Barát-hegy (Dunaalmás), Diópuszta (Tata) Hárs-hegy (Agonstyán), Sánci-földek (Süttő)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- fennsík, délnyugati lankás lejtők
- több hektár méretű táblák
- négyszögletű táblák
- széles sortáv
- magas kerítés
- nincsenek gyümölcsfák
- borászatok,
- szőlőfeldolgozó üzemek
- bemutatóhelyek, éttermek
- pihenőhelyek, szőlőlugasok,
- teraszok, támfalak (ritkán)

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

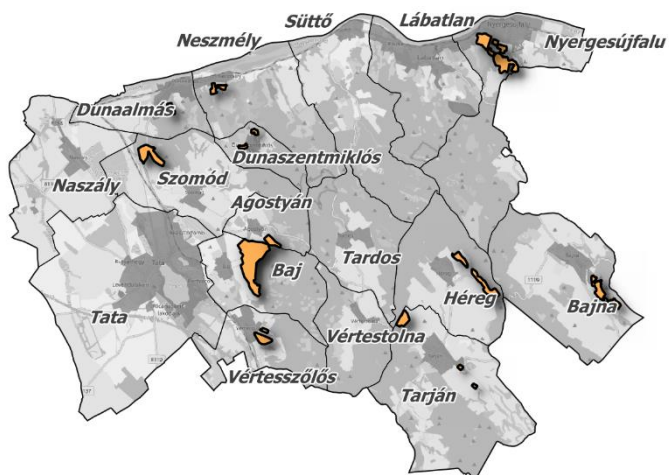
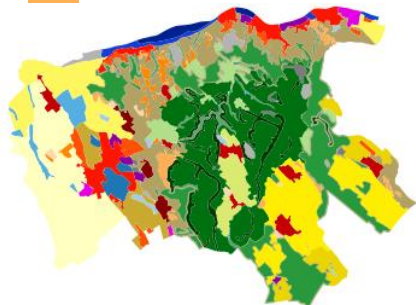

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Kisparcellás szőlő-kert-mozaik hegy- vagy domboldalban

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege a meredek lejtőn vagy lankás dombokon található kisparcellás szerkezetben gondozott szőlő. Jellemzően egykori hagyományos, kézi művelésű szőlődomb, pincékkel, gyümölcsfákkal. A szőlősorok távolsága kicsi Földutak jellemzők. A padok, étkezőhelyek esetében főként az egyéni kialakítás dominál. Kerítés ritka.

pl.: Új-hegyi szőlőhegy, Öreg-hegyi szőlőhegy (Vertesszőlős)
Fekete-kő (Tarján), Szenék-oldali szőlők, Bika-réti szőlők (Héreg), Őr-hegy (Bajna) Les-hegy (Szomód)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- egy irányba lejtő dombhát
- dombhát tetején vagy alján futó út
- útmenti épületek
- kedvező kilátási lehetőségek a lejtés irányába
- lejtőirányú szőlősorok
- kis sortávú szőlősorok
- présházak, pincék, borászatok
- padok, asztalok
- gyümölcsfák
- szőlőlugasok, szaletlik
- teraszok, támfalak (ritkán)

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

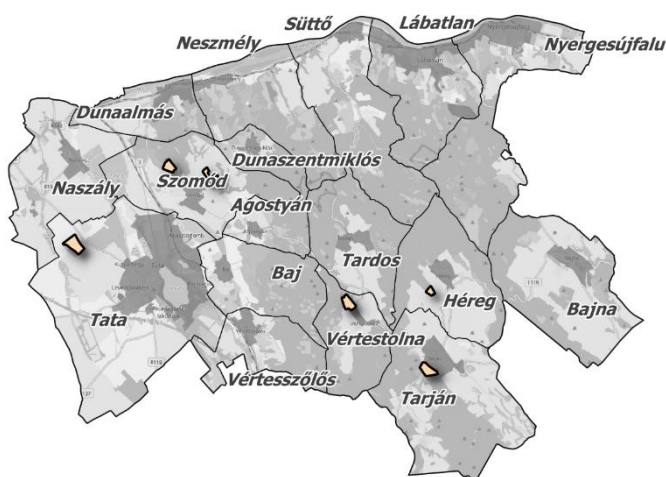
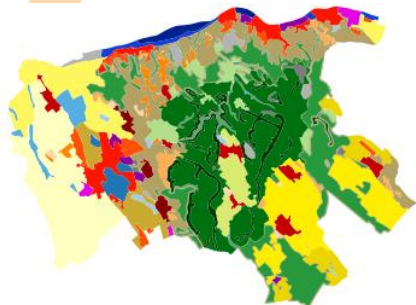

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Kisparcellás szőlő-kert-mozaik dombháton

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típus lényege a kisparcellás szerkezet dominanciája, mely a környezetéből legalább két égtáj irányából kiemelkedő dombháton érvényesül. Jellemzően egykori hagyományos, kézi művelésű szőlődomb, mely mára helyenként kertekkel, hétvégiházakkal elegyes. Kerítés ritka. A lejtés iránya északkeleti, délnyugati. Az út a dombhát gerincén fut végig, az épületek az út közelében találhatóak.

pl.: Új-hegyi szőlőhegy (Vértestolna)
Szőlőhegy (Tarján), Hosszú-hegy (Héreg), Grébics-hegy (Tata), Új-hegyi szőlőhegy (Szomód)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- két irányba lejtő dombhát
- dombhát gerincén futó út
- útmenti épületek
- lejtőirányú szőlősorok
- kis sortávú szőlősorok
- kedvező kilátási lehetőségek több irányba
- présházak, pincék, borászatok
- padok, asztalok
- gyümölcsfák
- szőlőlugasok, szaletlik
- teraszok, támfalak

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

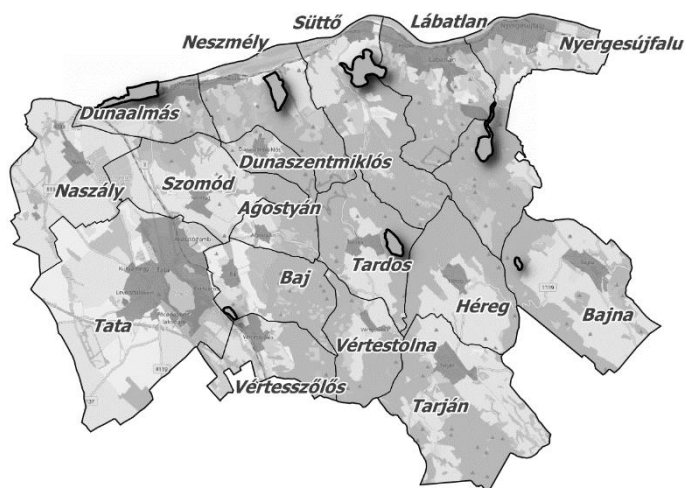
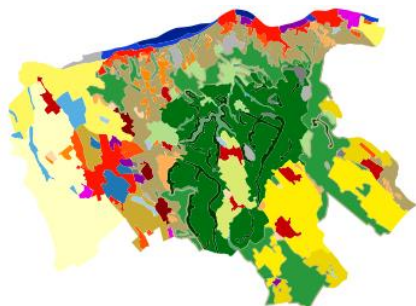

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Működő bányakörnyéki táj

Mintaterületi előfordulás

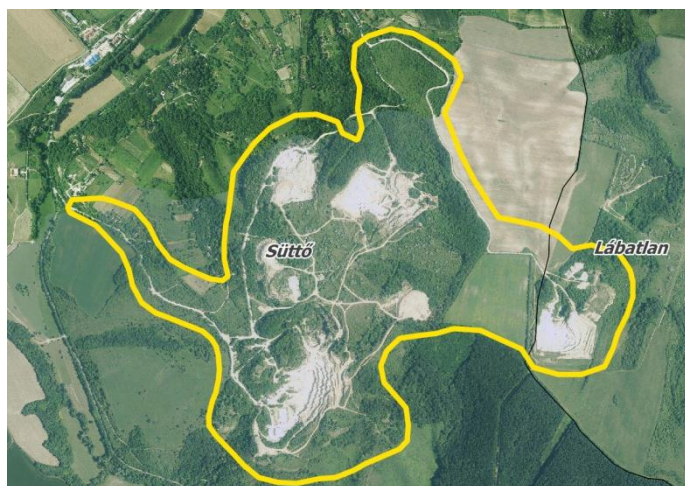

Leírás

A tájkarakter típus lényegi eleme az aktív bányászati tevékenység, mely hatásaival befolyásolja a környező területek képét. A jellemzően bányagödörök kialakítását eredményező tevékenység zaj-, por-, és tájképi hatása valamint felszinformáló, domborzatot alapvetően átalakító munkája miatt indokolt külön kezelni.

pl.: Haraszi-dűlői kőbányák (Süttő)
Kecskekő (Nyergesújfalu), Vörös mészkő bánya (Tardos), Homok-bánya (Baj), Kavicsbánya, Vörösiszap-tározó (Dunaalmás)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- magas bányafalak, meredek rézsűk
- többségében mészkőbányák
- fehér mészkő, vörös mészkő
- nagytehergépjármű-forgalom
- robbantások zajhatása
- munkagépek zaja
- őrbódék, kerítések, sorompók
- meddőhányók, konténerek
- szórt burkolatú utak
- poros útszéli növényzet
- bejárási tilalom

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

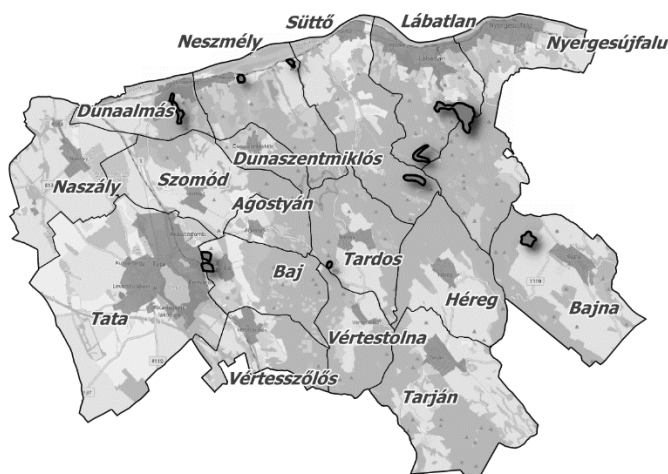
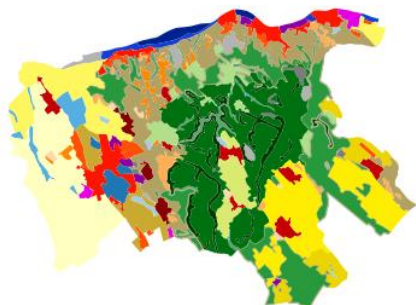

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Felhagyott bányakörnyéki táj

Mintaterületi előfordulás

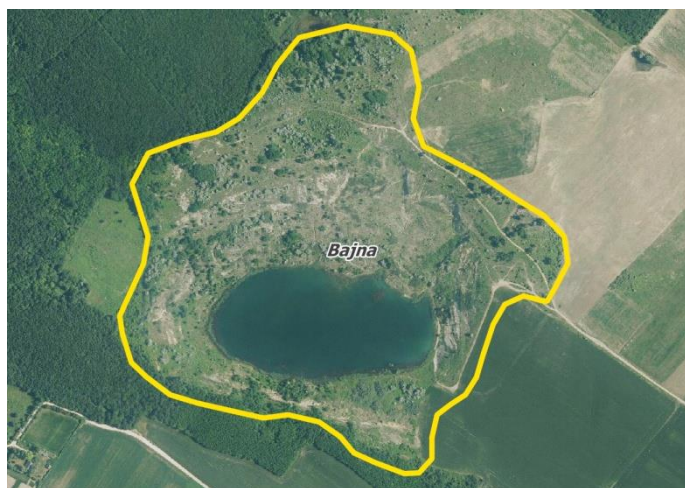

Leírás

A tájkarakter típust az egykori, mára már egyértelműen évek óta felhagyott bányászati tevékenység eredménye határozza meg. Jellemzően bányafalak, bányagödrök elhagyott, meddőhányók részben rekultivált formái határozzák meg. A területen általában szukciessziós folyamat indul be, ugyanakkor gyakori hogy a gödörben bányató marad vissza.

pl.: Vörös-kői kőbánya (Dunaalmás)
Szarvas-domb (Baj), Vég-kő (Tardos),
Hantos-pusztai szénbánya (Bajna)
Pisznice (Lábatlan)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (πORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- magas bányafalak, meredek rézsűk, kőomlások
- mészkőbányák, agyaggödrök, külszíni szén- vagy kőfejtések
- fehér mészkő, vörös mészkő
- meddőhányók, helyenként teraszosan rekultivált kupacok, falak, rézsűk, tetejükön korláttal, kerítéssel
- bejárési lehetőség, helyenként tanösvények, tűzrakóhelyek, pihenőhelyek
- bányatavak előfordulnak
- szórt burkolatú utak, poros útszél

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

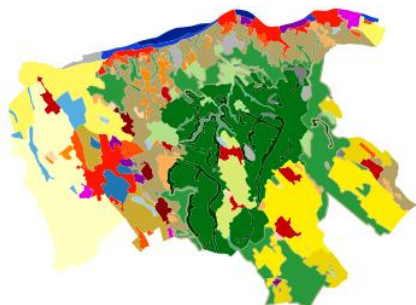

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Barnamezős ipari táj

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típust egy mára helyenként előregedett, részben használaton kívüli egységekből álló ipari terület határozza meg. Jellemző a vasúti vágányok, rakodóállomás jelenléte. A területen az épületek felújításra míg a térbeli szerkezet megújításra szorul. Zöldfelületekben szegény, burkolt felületekben, kerítésekben, falakban gazdag típus.

pl.: Cementgyár, Piszke (Lábatlan)
Ipartelep, Téglagyár (Tata),
Tornyópuszta (Tarján)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- felhagyott ipari létesítmények
- elbontott épületek maradványai
- régi vasúti vágányok, állomások
- raktárépületek, raktárudvarok
- gyárak, üzemek, rakodó udvarok
- parkolóhelyek, burkolt felületek
- lapostetős épületek
- nagy kiterjedésű ablaktalan csarnokok, raktárak
- beton, téglá, cserép és fém építőanyag
- döntően inkább fás szárú növényállomány

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

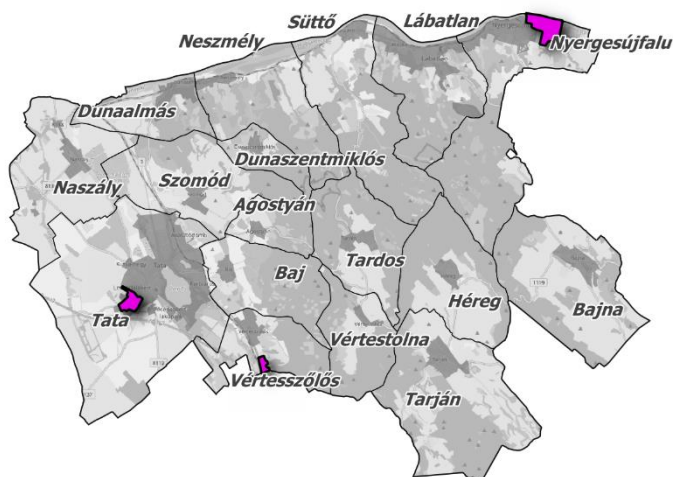
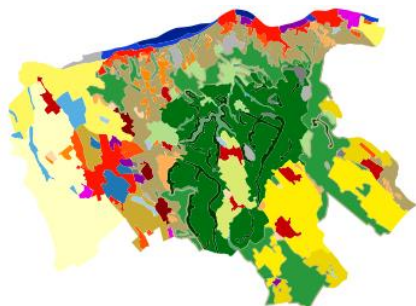

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Zöldmezős ipari-logisztikai-kereskedelmi táj

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típust főként az korábban gyeper vagy szántóterületeken újonnan létesített és folyamatosan bővítés alatt álló fém anyagokból építkező csarnoképületek határozzák meg. A zöldfelületek kiterjedése jelentős, változatossága azonban rendkívül alacsony, fás szárú elemekben hiányt szenved. Egy jellegzetes példája a parkolóhelyekben bővelkedő bevásárlóközpontok környéke.

pl.: Széles-dűlő, Gyártelep (Nyergesújfalu), Ipari Park (Tata) Farkas-völgyi telep (Vértesszőlős)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (nrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- ipari létesítmények,
- gyárak, üzemek,
- raktárépületek, raktárudvarok
- logisztikai központok
- bevásárlóközpontok
- parkolóhelyek, burkolt felületek
- zöldfelületek az épületek körül
- döntően inkább gyepszintű növényállománnyal
- lapostetős épületek
- nagy kiterjedésű ablaktalan csarnokok, raktárak
- fém és beton építőanyag

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

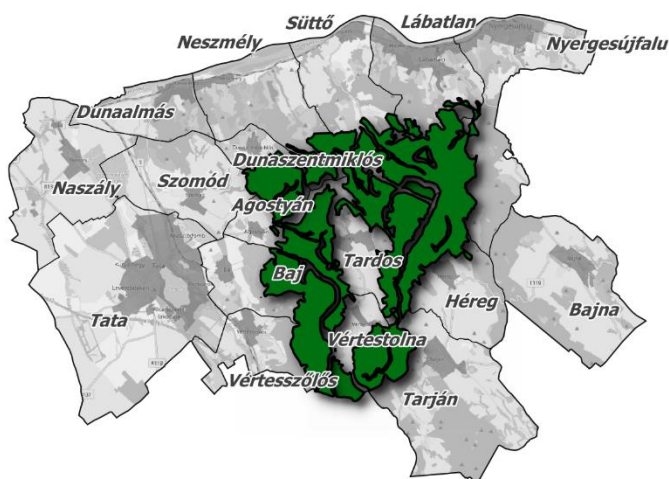
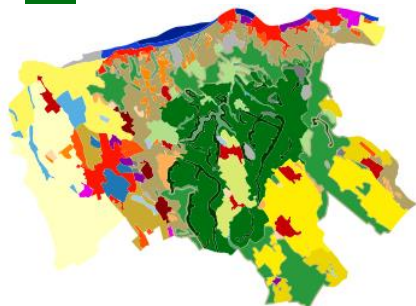

Fénykép forrása: Tomasz Bielski

Tájkarakter típus neve:

Erdős homogén közephegységi táj

Mintaterületi előfordulás

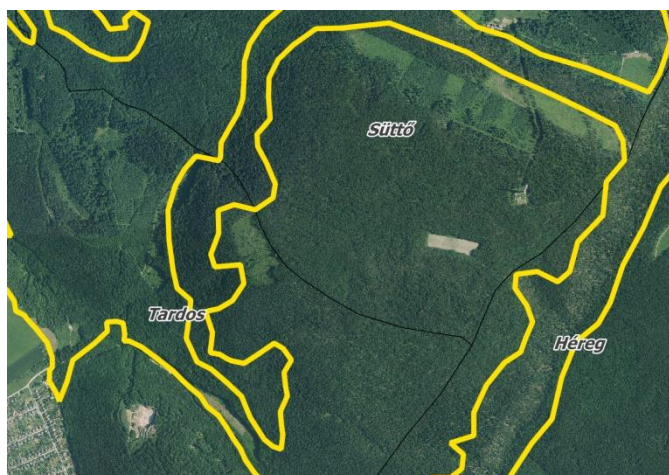

Leírás

A tájkarakter típust a döntően közephegységi tengerszint feletti magasságokba nyúló, erdővel borított területek határozzák meg. A hegyek többsége 400 m felettiek míg a legmagasabb meghaladja a 600 métert is (633m). A déli lejtőkön tölgyesek az északi lejtőkön bükkösök is jellemzőek. A típust átszeli a Kéktúra útvonal. Erdőgazdasági földutak tárják fel helyenként egy-egy gyeves tisztással.

pl.: Gerecse, (Vértestolna) Nagy-Dobó-hegy (Szomód) Szénás-hegy (Baj), Kovács-hegy (Vértesszőlős), Hosszú-vontató (Dunaszentmiklós)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- 350 métert meghaladó tengerszint feletti magasság
- nagy felszínmozgalmasság
- tölgyes és bükkös erdőborítás
- fennsíkok, sziklakibúvások
- erdőművelés, fakitermelés,
- vadgazdálkodás, vadászat,
- vadetető, vadlesek
- túra útvonalak (Kéktúra)
- pihenőhelyek, információs táblák
- tűzrakó helyek, arborétum
- kilátóépületek, adótoronyok
- átjátszótoronyok, földutak

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

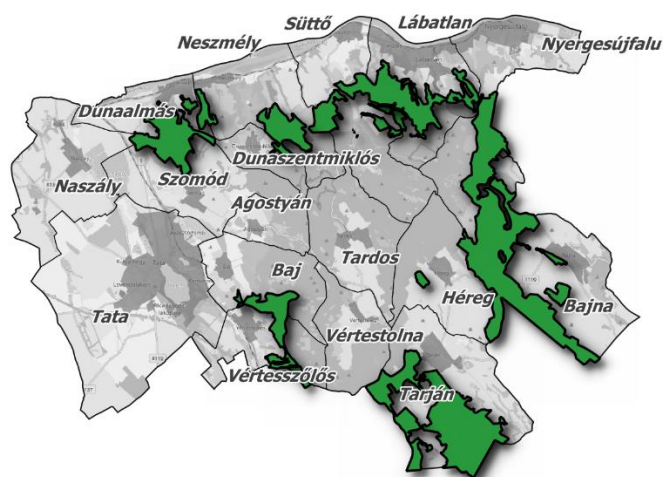
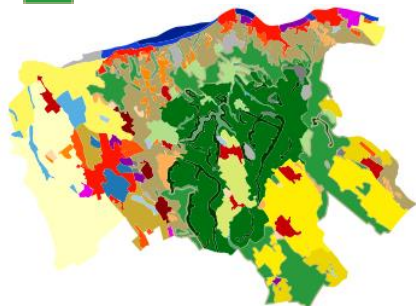

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Erdős homogén dombosági táj

Mintaterületi előfordulás

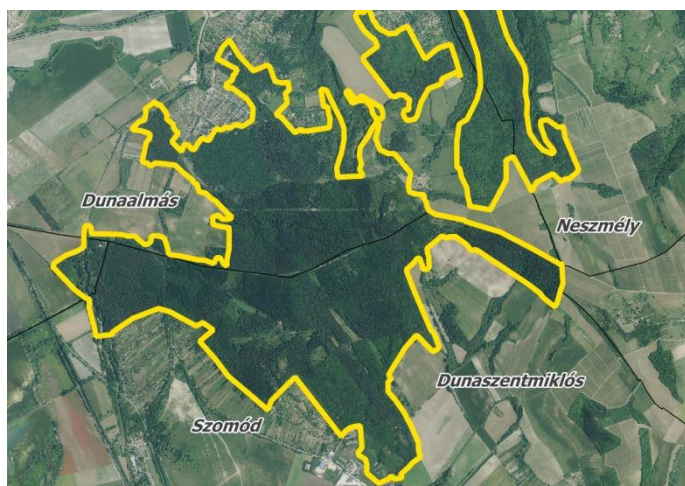

Leírás

A tájkarakter típust a döntően dombosági tengerszint feletti magasságokba nyúló, jellemzően erdővel borított területek határozzák meg. A dombok többsége 150-200 m feletti. A típust számos túraútvonal, tanösvény érinti. Erdőgazdasági földutak tárják fel több helyen gyeperétekekkel, tisztásokkal, pihenőhelyekkel, tanösvényekkel.

pl.: Kőpíte, Les-hegy (Szomód)
Csúcsos-hegy (Dunaalmás), Asszony-hegy (Neszmély-Süttő), Hajdútemető (Süttő), Nyagda-tető (Lábatlan), Bika-domb, Somlyóvár (Tarján)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- 150m feletti és 350m tengerszint feletti magasság
- dombos lejtők
- nagy felszínmozgalmasság
- tölgyes erdőborítás
- erdőművelés, fakitermelés
- vadgazdálkodás, vadászat,
- túra útvonalak, pihenőhelyek, információs táblák, arborétum
- tűzrakó helyek, kilátóépületek
- vadetető, vadlesek
- tisztások, földutak, mélyutak

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

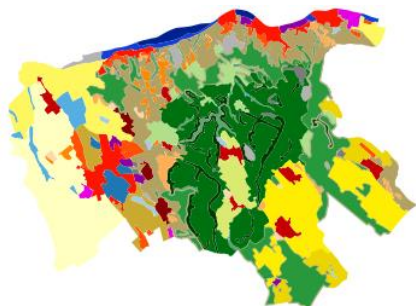

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Erdős-sziklás hegységperemi táj

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típust a meredek hegyoldalak határozzák meg melyeket döntően erdőborítás fed. A Gerecse hegyvidéki részei helyenként fennsík szerűek, melyek meredek hegységperemmel szakad a medencékbe. Ezek a hegyoldalak a környező területekről kiválóan láthatóak ezért fontos tájképi szerepet töltenek be. A típus erdőborítása nem egyenletes, helyenként sziklakibúvások, sziklagyep foltok jellemzők.

pl.: Kajmát, Fekete-kő (Héreg) Kis-Gerecse (Süttő), Kopasz-bükk (Vértestolna), Fekete-hegy (Tarján)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (nrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- nagy (20%-ot meghaladó) lejtőmeredekség
- erdőborítás
- felnyíló lombkoronával rendelkező erdő
- sziklakibúvások, oromfalak
- egykori kőfejtők
- szilagyepfoltok, bércek
- déli oldalon melegkedvelő tölgyesek
- északi oldalon gyertyános-tölgyesek vagy bükkösök
- értékes madárfészkelőhelyek
- nehezen járható terep

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

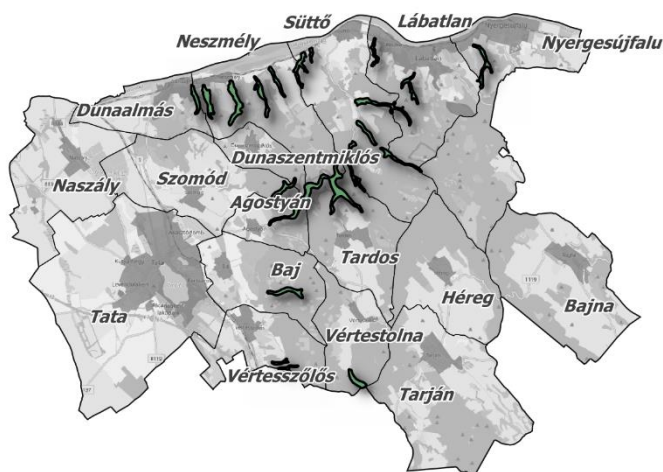
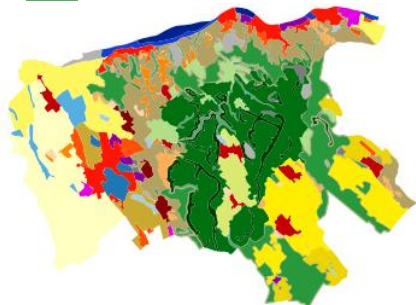

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Erdővel borított kisvízfolyás-menti völgyek

Mintaterületi előfordulás

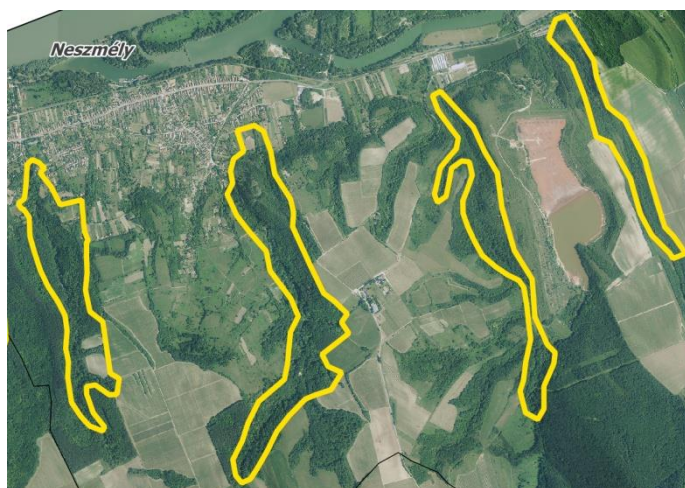

Leírás

A tájkarakter típust keskeny, hosszan elnyúló völgyek határozzák meg, melyeknek döntően erdőborítása van. A völgyeket általában időszakos vízfolyások alakították ki. Helyenként felszínre bukkan az alapkőzet. Árnýékosabb, hűvösebb helyi klímával rendelkezik, esetenként járható túraútvonalakkal, ösvényekkel.

pl.: Száz-völgy (Agostyán) Bükk-völgy (Baj), Farkas-völgy, Vaskapu (Vértesszőlős) Bikol-völgy (Tardos) Fekete-hídi árok (Süttő), Disznós-kúti-völgy (Neszmély)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- erdőborítás
- völgy domborzati forma
- völgy alján időszakos kisvízfolyások (árkok, patakok), vízmosások, eróziós földcsuszamlások
- források, kutak
- ösvények, földutak
- hűvös helyi klíma
- instabil árokpartok

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

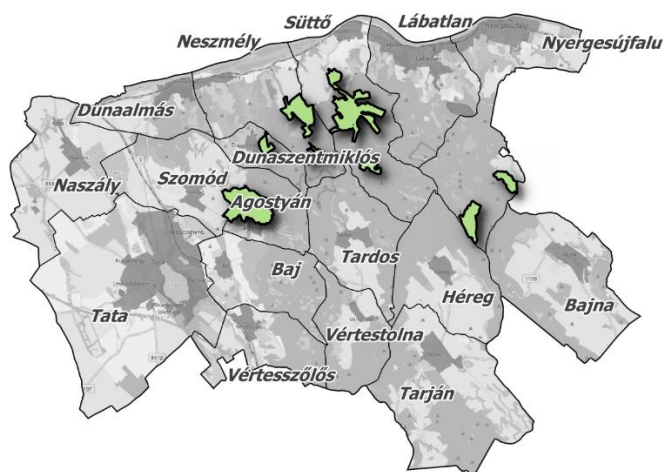
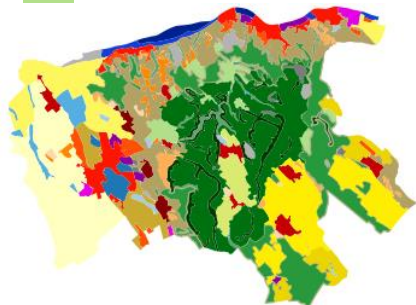

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Gyepdomináns dombsági és hegységperemi táj

Mintaterületi előfordulás

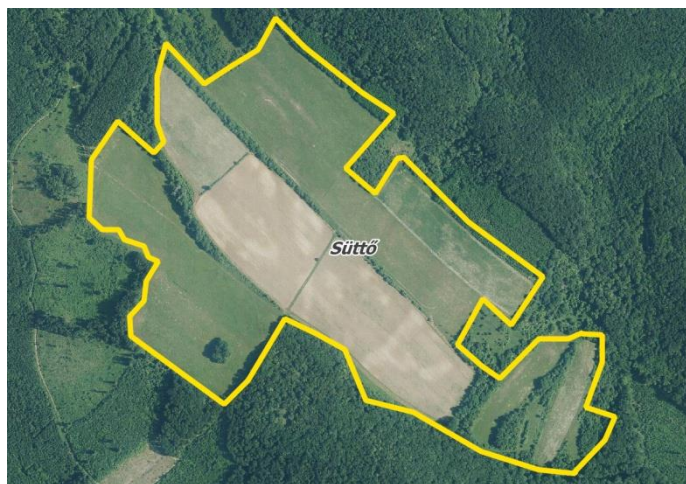

Leírás

A tájkarakter típust a dombvidéki, hegylábi, völgyoldali, helyenként völgyalji domborzat határozza meg gyepterület-borítással. A gyepen kaszálás és legeltetés is előfordul. A gyeppek peremén erdők találhatók és az erdők szélén jellemzőek a vadlesek, magaslesek. Esetenként erdősávok, facsoportok teszik változatossá a gyepterületeket. Katonai hasznosítás is előfordul egyes területeken.

pl.: Taliga-hegy (Agostyán), Bocskahegy (Szomód), Bicolpuszta, Rókásdűlő, Felsővadács (Süttő), Hosszúdomb, Som-berek-alja (Nyergesújfalu)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (nrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- gyep területhasználat
- dombhát, lejtő, hegyoldal
- legelők és kaszálók
- szénabálák szénaboglyák, szántófoltok, erdőfoltok
- erdőszegély látványa
- magaslesek, vadlesek
- földutak, cserjésedő útszél
- mezőgazdasági munkagépek
- fás legelők, fasorok, erdősávok
- villanypásztor, kerítés

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

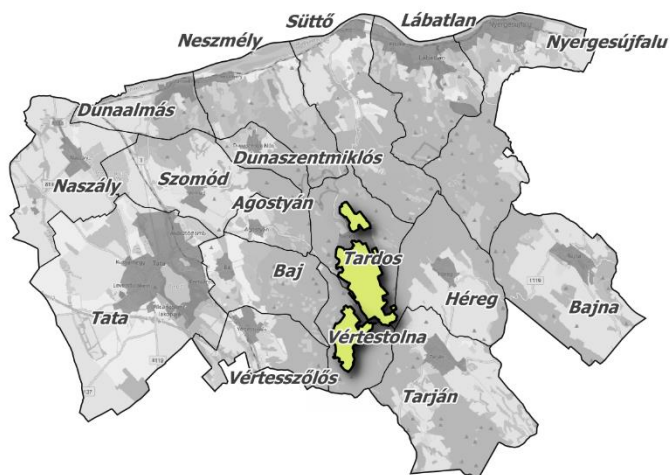
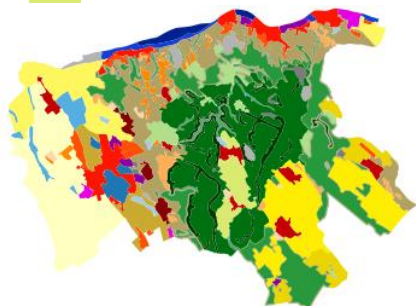

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Gyep-szántómozaikos medencetáj

Mintaterületi előfordulás

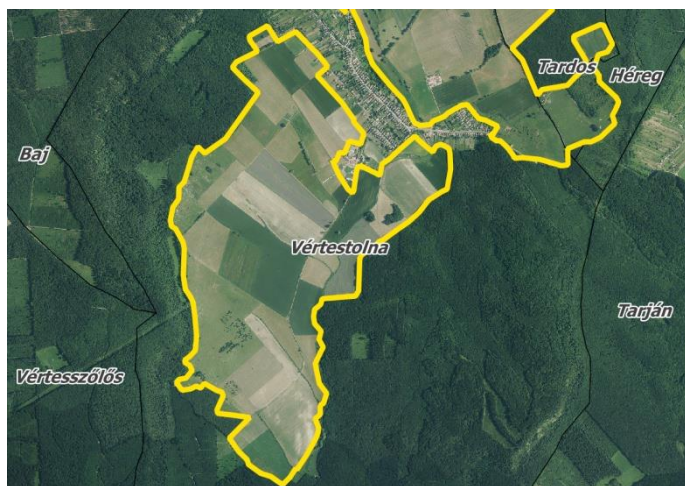

Leírás

A tájkarakter típust a medence jellegű domborzat határozza meg nagyobb részben gyepterület-borítással. A gyepen gyakoribb a kaszálás, de legeltetés is előfordul. A gyepekkel mozaikosan szántófoltok és erdőfoltok is találhatóak melyeken vadlesek, magaslesek vannak. Esetenként erdősávok, facsoportok teszik változatossá a gyepterületeket.

pl.: Malom-dűlő, Szabadosok-dűlője (Vértestolna), Hajni-berek, Tóvik Szél-hegy (Tardos)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- gyep területhasználat
- hegyvidéki szegélyekkel körülvett medence-érzet
- legelők és kaszálók
- szénabálák, szénaboglyák, szalmabálák
- szántók, mezőgazdasági munkagépek
- erdőszegély látványa
- magaslesek, vadlesek
- földutak, cserjésedő útszél
- fás legelők, fasorok
- villanypásztor, kerítés

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

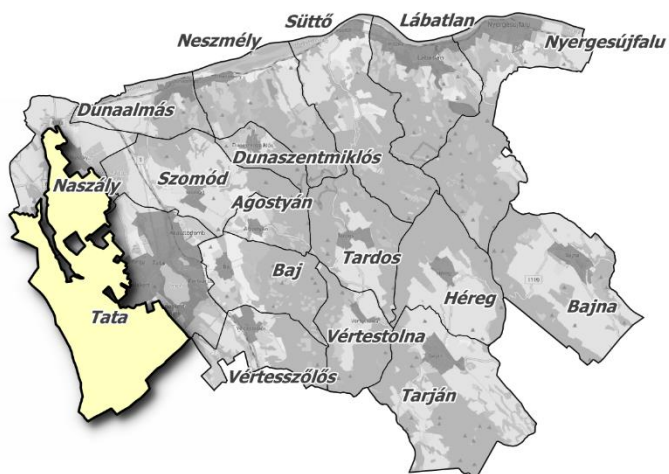
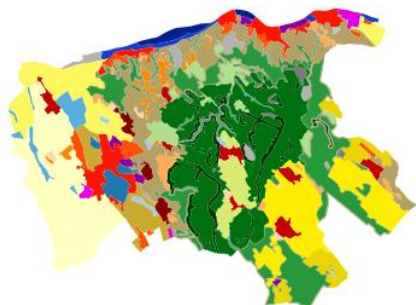

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Szántóművelésű homogén hullámos síksági táj

Mintaterületi előfordulás

Leírás

A tájkarakter típust enyhén hullámos síkvidéki domborzat és a szántóföldi mezőgazdasági művelés dominanciája határozza meg. A táblák mérete meghaladja a több tíz, esetenként a több száz hektárt. A táblahatárt általában semmilyen jellegzetes tájelem nem szegélyezi. Elvértve fordul elő fasor, erdősáv, árok. Gabonanövények termesztése jellemző.

pl.: Dióspusztá, Tevez-dűlő, Mária-pusztá (Tata), Sándor-kúti dűlő (Naszály)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (nrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- hullámos síkság
- lankás teraszvidék
- nagytáblás szántóterületek
- majorok, gazdasági épületek
- egykori tsz-épületek, puszták
- közlekedési létesítmények (autópálya, főút)
- egyéb vonalas infrastruktúra (elektromos és egyéb közmű-vezetékek)
- vízelvezető árkok
- útmenti fasorok, erdősávok (ritka)
- nádas foltok (ritka)

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

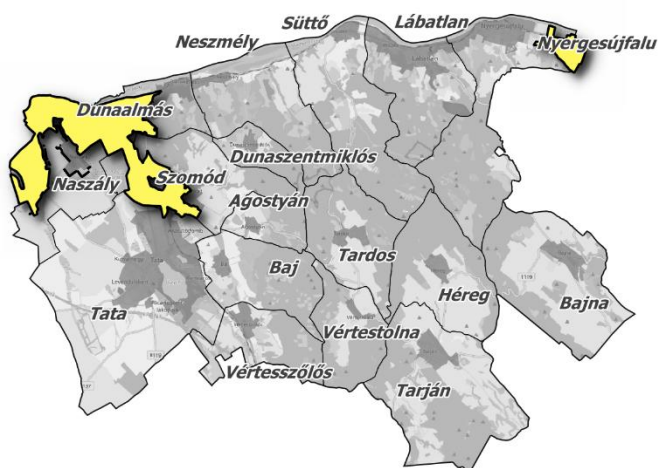
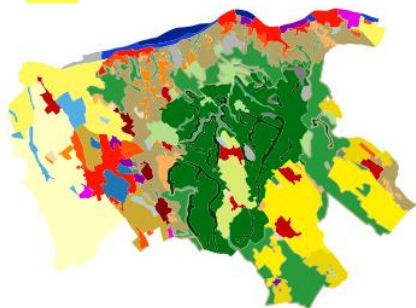

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Szántóművelésű mozaikos síksági táj

Mintaterületi előfordulás

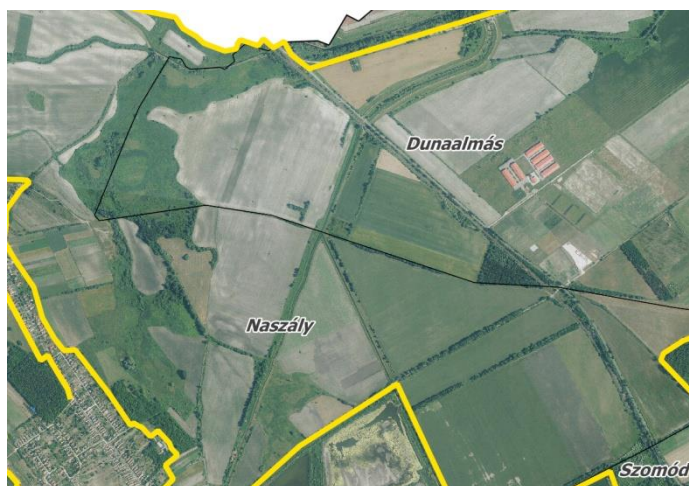

Leírás

A tájkarakter típust szinte teljesen sík domborzat és szántóföldi művelés határozza meg. A táblák mérete több hektár esetenként több tíz hektár, de sok esetben szegélyezik fasorok, csatornák, árkok, vízfolyások, nádasok, erdősávok. Gabonanövények termesztése jellemző.

pl.: Billegpuszta, Grébicpuszta, Kovács-rét, Bika-rét környéke (Naszály), Belső-Páskom környéke (Dunaalmás) Máriamagdolnapuszta környéke (Szomód)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- tökéletes síkság
- közepes és nagy táblás szántóterületek
- majorok, gazdasági épületek
- egykori tsz-épületek, puszták
- közlekedési létesítmények (vasút, főút)
- patakok, csatornák, árkok
- útmenti fasorok, erdősávok
- nádas foltok
- elektromos és egyéb közművezetékek)

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

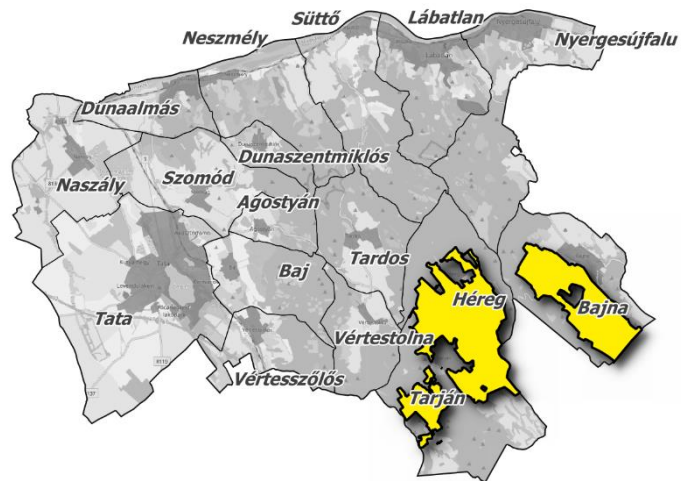
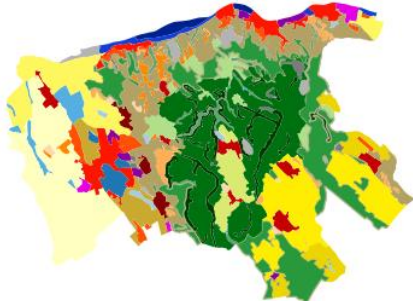

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Szántóművelésű homogén medencetáj

Mintaterületi előfordulás

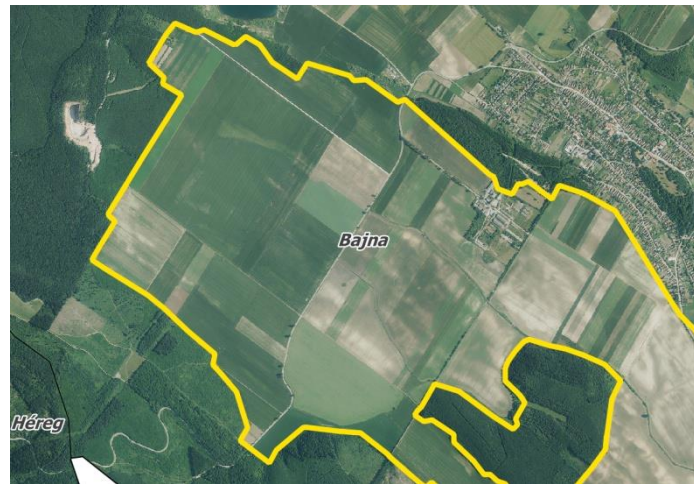

Leírás

A tájkarakter típust medence jellegű domborzat és a szántóföldi mezőgazdasági művelés határozza meg. A táblák mérete meghaladja a több tíz hektárt. A táblahatárt általában semmilyen jellegzetes tájelem nem szegélyezi. Elvéve fordul elő fasor, erdősáv, árok, de a tájtípus határán jól kivehető hegységperemi erdőfoltok rajzolódnak ki. Gabonanövények termesztése jellemző.

pl.: Szalánka, Lovács-hegy, Zsuzsa-rét (Tarján), Somberek, Bika-rét, Jégverem-oldal, (Héreg)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- hegyvidéki szegélyekkel körülvett medence
- nagy táblás szántóterületek
- erdőszegély, sziklakibúvások
- szőlődombok látványa
- majorok, gazdasági épületek
- egykori tsz-épületek, puszták
- patakok, árok, földutak
- útmenti fasorok, erdősávok
- nádas foltok
- vadlesek, kilátók

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

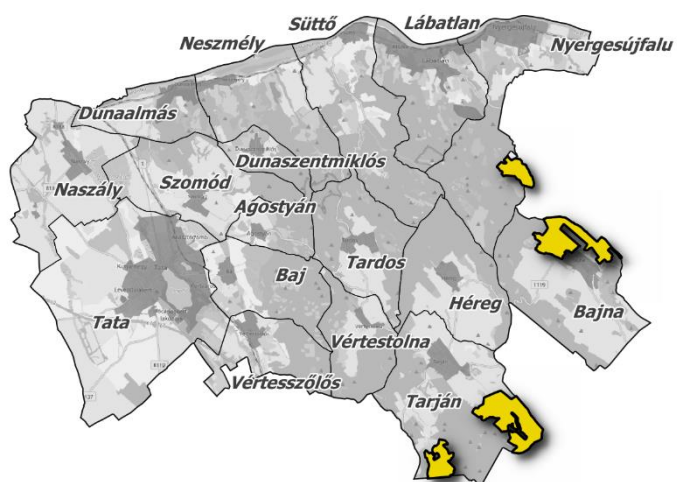
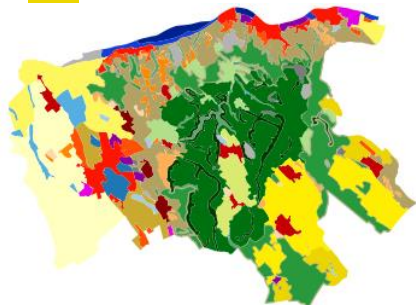

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Szántóművelésű mozaikos dombvidéki táj

Mintaterületi előfordulás

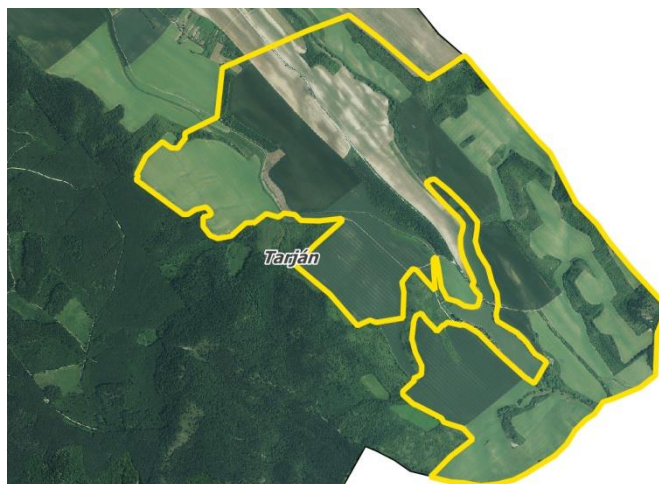

Leírás

A tájkarakter típust dombvidéki, hullámos domborzat és szántóföldi művelés határozza meg. Gyakran gyepek és erdőfoltokkal mozaikosan kiegészül a szántóföld a típuson belül. A táblák mérete több hektár eseténként több tíz hektár, de sok esetben szegélyezik erdősávok, fasorok, csatornák, árkok, vízfolyások, nádasok, erdősávok. Gabonanövények termesztése jellemző.

pl.: Madarász-berek, Juhász-rét (Tarján) Berkenyész, Páskom (Bajna)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- hegyvidéki szegélyekkel körülvett medence
- közepes és nagy táblás szántóterületek
- erdőszegély, sziklakibúvások szőlődombok látványa
- majorok, gazdasági épületek
- egykori tsz-épületek, puszták
- patakok, árkok, földutak
- útmenti fasorok, erdősávok
- vadlesek, kilátók

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

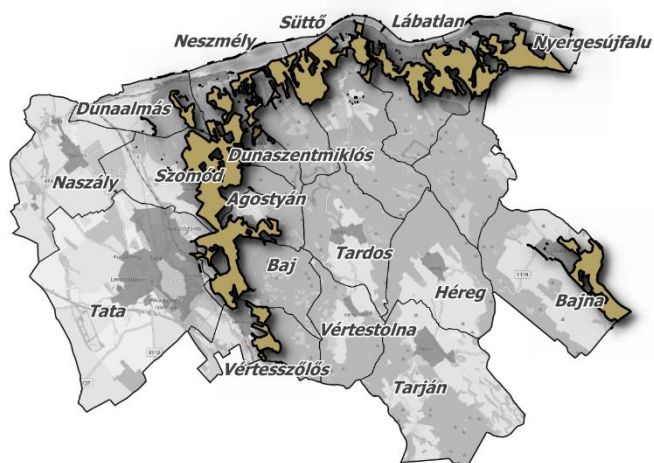
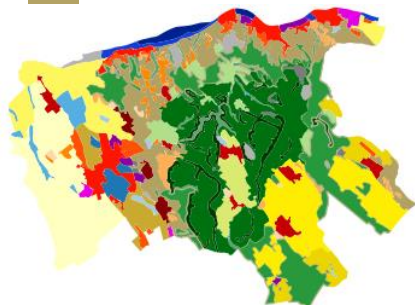

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Változatos felszínborítású dombsági táj

Mintaterületi előfordulás

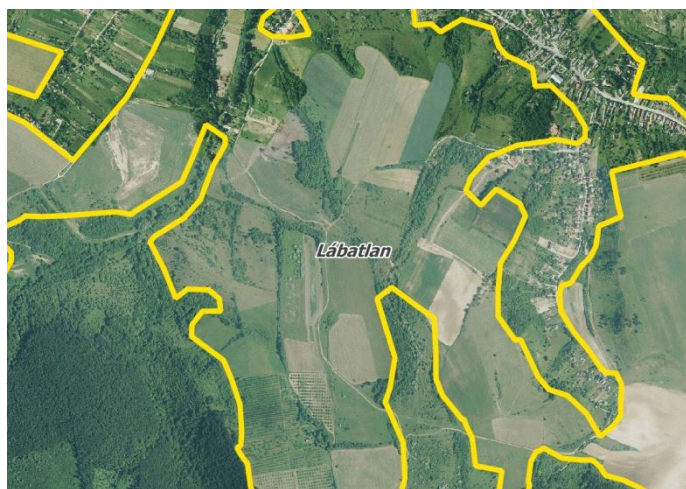

Leírás

A tájkarakter típust sokféle felszínborítás mozaikja és változatos domborzat határozza meg. A Gerecse északi és nyugati hegylábi részein az egykori kertes, gyümölcsös, szőlős, legelő hasznosítást helyenként felváltja a cserjésedő, erdősülő terület, ugyanakkor jelen van egy-egy foltban az intenzív szántóföldi művelés is.

pl.: Irtás-dűlő (Vértesszőlős), Sánc-hegy (Tata), Kender-hegy (Baj), Nyáros (Szomód), Korpás-hegy (Neszmély), Vaskapu-tető (Süttő), Homok-dűlő (Lábatlan) Búzás-hegy, (Nyergesújfalu) Őr-hegy (Bajna)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- dombvidék, hegylábi,
- lankás lejtők
- erdők, gyepek, szántók, gyümölcsösök mozaikja
- fasorok, erdősávok
- időszakos kisvízfolyások
- hétvégi házak, kertek, üdülők
- átjátszó-tornyok, elektromos vezetékek

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

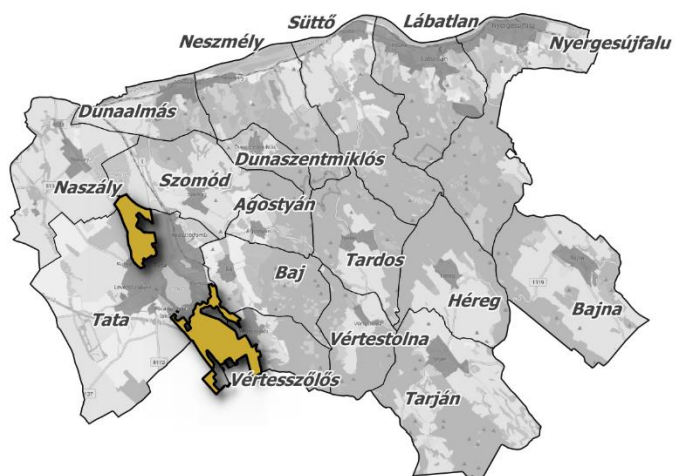
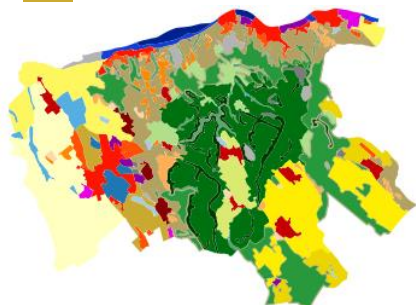

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Tájkarakter típus neve:

Változatos felszínborítású síksági táj

Mintaterületi előfordulás

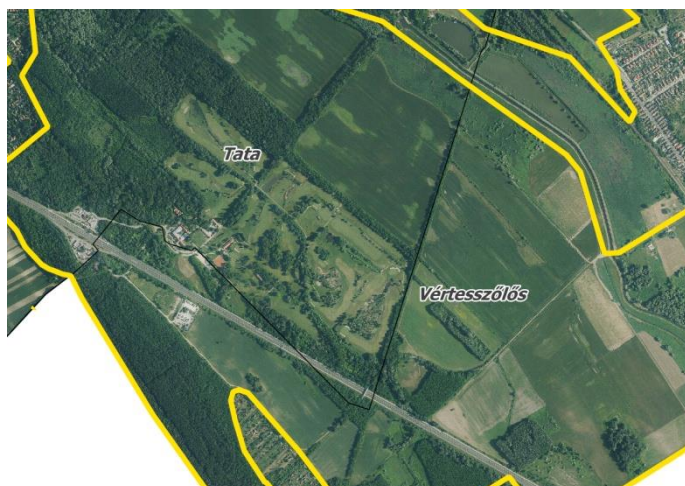

Leírás

A tájkarakter típust sokféle felszínborítás mozaikja és síkvidéki domborzat határozza meg. Az Által-ér mentén egykori nádasok, nedves rétek folytjaival helyenként erdők, kertek, üdülők, erdősávok, sportpályák, szántók foltjai alkotnak változatos összképet.

pl.: Nagy-rét, Remeteség, Golfklub, Réti tavak, Mikoviny-árok mente, Fényes-patak menti rétek (Tata), Tüskés (Vértesszőlős)

Jellemző példa ortofotón

Felvétel forrása: Lechner Tudásközpont (rrORTO, 2015)

Kulcsjellemzők

- síkvidék,
- nedves rétek, nádasok, erdők, vizenyős területek, szántók, mozaikja
- fasorok, erdősávok
- patakok, csatornák
- sportlétesítmények, üdülők,
- közlekedési létesítmények (autópálya, vasút, főút)
- egyéb vonalas infrastruktúra (elektromos és egyéb közmű-vezetékek)

Tipikus terepi megjelenés (fényképen)

Fénykép forrása: Jombach Sándor

3.3.4. Helyi szintű tájkarakter típus összegzése

A Gerecse mintaterületen összesen 28 helyi tájkarakter típus került lehatárolásra. A tájkarakter-meghatározás módszere szerint tájkarakter típusok kerültek definiálásra. A meghatározás része az azonosítás során történő megnevezés, leírás, lehatárolás, fényképes és térképes bemutatás. A legnagyobb arányban az erdős típusok és a szántóművelésű helyi tájkarakter egységek borítják a területet. Ezekben belül a domborzati adottságok tájkarakter meghatározó adottságai miatt kerültek elkülönítésre. A települési területek helyi tájkarakter típusai is főként a domborzati adottságok, valamint a települések növekedési jellemzői alapján kerültek elkülönítésre. Tata térségében a Gerecse lábainál található települések (Vértesszőlős, Baj, Szomód) alkotják az agglomerálódó települési tájat dombvidéken, míg a Duna mentén és az Öreg-tó partján található települések (Nyergesújfalu, Lábatlan, Süttő, Neszmély, Dunaalmás, Tata) az „agglomerálódó települési táj vízparton” típus példái. Itt a településeknek idővel az összenövés is várható. A Gerecse mintaterület nyugati részén meghatározó szerepe van a víznek, számos vízfolyással és nyílt vízfelszínnel rendelkezik a terület. Az Által-ér mentén, Tata és Naszály települések területén, jelentős kiterjedésű tóvidék található, melyet helyi szinten három tókönyéki típusba soroltunk. A Duna mentén két vízfolyás által meghatározott tájtípus került lehatárolásra, melyek a folyópart természetessége és az elsődleges rekreációs használata alapján kerültek azonosításra. A Gerecse mintaterület középső és keleti részén középhegységi és dombvidéki erdők típusa dominál, amit számos hegységperemi kistáj és erdővel borított völgy, árok típus tagol több részre. A hegylábakon változatos felszínborítású tájkarakter-egységek a meghatározóak. A Gerecsében a dombvidéken és medencékben található gyepek és gyepekkel mozaikos szántók is fontos tájkarakter típust alkotnak. A Gerecse karakterének meghatározó elemei a szőlőműveléshez, a bányaműveléshez és az ipari tevékenységhez köthető típusok. A szőlők esetében három típus került elkülönítésre elsődlegesen a táblaméret alapján. A kisparcellás szőlők esetében jelentős különbség adódik a szőlők domborzati és láthatósági adottságai alapján így a dombháton található pincesorok és szőlők által meghatározott típus külön egységet képez. A bányák által meghatározott típusok esetében a működés és felhagyás szerint eltérő karaktert lehetett beazonosítani. Az ipari területek esetében pedig a barnamezős és zöldmezős sajátosságok alapján lehetett eltérő karaktervonásokat meghatározni.

3.4. Helyi szintű tájkarakter-egységek kezelésére, védelmére, fejlesztésére vonatkozó javaslatok, minőségi célkitűzések a Gerecse mintaterületen

3.4.1. A Gerecse mintaterület tájkarakter területeire vonatkozó minőségi célkitűzések és javaslatok

Az alábbiakban a Gerecse mintaterület négy tájkarakter területére vonatkozó javaslatainkat mutatjuk be, alapul véve a területeken jellemző értékeket, változásokat, problémákat, valamint az ezek alapján megfogalmazott minőségi célkitűzéseket. A javaslatok védelmi, kezelési és fejlesztési céljuk szerinti bontásban kerülnek bemutatásra.

Gerecsei kismedencék tájkarakter terület (1)

Értékek

A Gerecsei kismedencék tájkarakter terület legfőbb értékét a medencejelleg jelenti. Ennek előnye, hogy jó rálátási viszonyok érvényesülnek a hegységre, a sziklás hegységperemre és az erdőterületekre. Ugyanakkor a medence pereméről pedig kedvező kilátás nyílik a medencékre. A tarjáni horgásztó épített és természeti környezete, a települések vidékies, túrázókat, kerékpárosokat fogadó idegenforgalmi hangulata, a szőlőhegyek és dombhátú szőlőterületek, a medenceperemi erdők túraútvonalai, magaslesei, gyepes tisztásai, és gyepekkel mozaikos szántói, fás legelői szintén az értékek közé sorolhatók.

Változások

A tájkarakter területen a legfontosabb változás a rekreációs igények növekedése a tópartok és a vízfolyások mentén, a kerékpárutak és pihenőhelyeik megépítése, az épületek átépítése, megújulása a településen, a legelőterületek felhagyása, az erősülés, a vadászat szerepének növekedése, a régi épített létesítmények pusztulása és a helyi klíma változása.

Problémák, veszélyeztető tényezők

Problémát jelent az épített örökség pusztulása, átépítése, melynek köszönhetően az épületek stílusának sokfélesége jellegtelenné teszi a beépített területek karakterét. A nem helyi és nem hagyományos építőanyagok terjedése a helyi karakter elvesztésével jár. A beépítés növekedésével és a szőlőművelés eltűnésével helyenként a dombhátú vagy hegyoldali szőlős karakter eltűnőben van.

65. ábra A Gerecsei kismedencék jellegzetes tájképe Héreg közelében

Minőségi célkitűzések

A tájkarakter terület legfontosabb minőségi célkitűzéseit a felsorolt értékek, változások és problémák figyelembevételével határoztuk meg: Megőrzött, utóhasznosított prэшázak, pincék, pincesorok és egyéb szőlőműveléshez kapcsolódó épített létesítmények és környezetének rendezett, kezelt állapota. Szabályozott, kedvező utcaképpel rendelkező, helyi építőanyagokat használó lakóterületi karakter. Megőrzött, fejlesztett látványkapcsolatok, kedvező kilátások a magaslatokról a medence értékeire. A tájképi és tájkarakter szempontokat mérlegelő helykiválasztás érvényesül bányák létesítésekor, továbbá megőrzött kedvező kilátások maradnak biztonságos megközelíthetőséggel a már felhagyott bányák bizonyos magaslatairól. Megtartott erdőborítás a jól látható, meredek domboldalakon. Jó állapotú turisztikai infrastruktúra a látványos helyek közelében, a veszélyes helyektől távolabb.

Javaslatok

A tájkarakter területre vonatkozó javaslatainkat védelmi, kezelési és fejlesztési csoportokba soroltuk.

Védelmi javaslatok: A bányák helykiválasztása vegye figyelembe a karakteradó domborzati formákat és lehetőség szerint kerülje azokat a helyeket ahol a domborzati formáknak jelentős tájkarakterformáló szerepe van. Horgásztavak esetében értékes látványkapcsolatok megőrzése, kialakítása a vízre, továbbá a természetközeli növényzatra (nád, park, erdő), a parti sétányra, parti horgászházakra. A szőlőműveléshez kötődő épített létesítmények (prэшázak, pincék) karakterének megőrzése, környezetének rendezése, az épített létesítmények felújításához elnyerhető támogatások biztosítása. A vízzerózió hatásának mérséklése a vízlefolyás okozta károk csökkentése, felszámolása.

Kezelési javaslatok: A bányagödrök bővítése a bányafal láthatósága alapján vizsgált tájképi szempontok figyelembevételével történjen. A horgászházak stílusának meghatározása, a helyben jellemző típus anyaghasználatának, formavilágának, arányainak, elhelyezésének kezelési útmutatóba foglalása. A szőlődombi, szőlőhegyi építmények méretének, jellegének, funkciójának, építési anyaghasználatának karaktert őrző szabályozása. Biológiai sokféleség meőrzése. A biztonságos, nem zavaró holt fa megtartása az erdőterületeken. Az idegenhonos fafajok telepítésének mellőzése A turisztikai célpontok, kilátók felújítása és bővítése figyelemmel az ökoturisztikai elvekre. A legeltető állattartás fenntartása.

Fejlesztési javaslatok: Élőhely-rehabilitáció, információs táblák készítése a gyepes és vizes területek élővilágról, a rekreációs és horgászati hasznosítás szabályairól, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal. A településeken a közterületi zöldfelületek fejlesztése, funkcióik, szolgáltatásaik bővítése, honos, döntően lombhullató fajokkal történő megújítása. Zöldutak kialakítása és zöldfolyosók megőrzése az értékes természetközeli helyek, látványos építmények közelében, patakok, csatornák mentén, völgyekben, túraútvonalakon. Tájházak kialakítása az épített örökség megőrzésére, bemutatására. A rekreációs céloknak megfelelően kilátók, kerékpáros és gépjármű-parkolók, pihenőhelyek létesítése.

Nyugat- és Központi Gerecse tájkarakter terület (2)

Értékek

A Nyugati- és Központi Gerecse tájkarakter terület legfőbb értékét a közephegységi erdők természetközeli területei és védett természeti értékei jelentik. A tájkarakter szempontjából értéknek tekinthetők a sziklakibúvások az erdőben, gyepes, sziklagyepes tisztások (fennsíkon), a magaslesek, pihenőhelyek, tűzrakóhelyek, turistautak, túrázás vagy üdülés épített létesítményei (pl. Serédi-kastély), barlangok, domborzati formák, felhagyott kőfejtők.

Változások

A tájkarakter területen a fontosabb változások az idegenhonos fajok térnyerése, erdőborítás helyenkénti csökkenése, az éghajlatváltozás hatására száradó vegetáció a sekély termőrétegű hegyoldalon, helyenként a tisztások, gyepek, felhagyott bányák erdősülése. Komoly változást jelent a terület védetség alá helyezése (Száz-völgyi erdőrezervátum), a turisztikai használat növekedése, a gépjárműparkolási igények növekedése, a bányanyitás, bányaművelés, kisvízfolyások kiszáradása, a nyugati részeken a nagytáblás szőlőterületek megjelenése.

Problémák, veszélyeztető tényezők

Problémát jelent a kedvező kilátással rendelkező helyek erdősülése, a kisvízfolyások és a völgyek szárazodása, idegenhonos, tájidegen, fásszárú fafajok egykori telepítése és mai terjedése, ezáltal az élőhelyek megváltozása, a turisztikai terhelés növekedése, jellegzetes madárfajok veszélyeztetése, a vadászati használat erősödése, a túrázók, kirándulók zavaró hatásának, parkolási igényeinek növekedése, a veszélyes egykori bányák által feltárt értékek nem megfelelő bemutatása.

Minőségi célkitűzések

A tájkarakter terület legfontosabb minőségi célkitűzései a következők: A száralásos erdőgazdálkodás dominál, honos fajokkal telepített erdők ben. A meredek, jól látható lejtőkön folyamatos erdőborítás. Természetszerű viszonyok az erdőrezervátumok és védőzónájuk közelében. Megőrzött, fenntartható madárélőhelyek, fészkelőhelyek. Megfontolásra kerül a bányák rekultivációja során előtérbe kerülő rekreációs lehetőség. Fenttartott kilátóhelyek, megújított kilátó-építmények és felújított kulturális örökség. Tájkarakterre is kiterjedő Információ-szolgáltatás. Pihenőhelyek, kilátók, kerékpáros és gépjármű-parkolók a feltöltődésre alkalmas területeken. A gyepterületeken a legeltetés biztosítása.

66. ábra A Nyugati- és Központi Gerecsei jellegzetes tájképe a pisznicei felhagyott bányákkal

Javaslatok

A tájkarakter területre vonatkozó javaslatainkat védelmi, kezelési és fejlesztési csoportokba soroltuk.

Védelmi javaslatok: Kedvező látványkapcsolatok megőrzése (helyenként akár a növényzet visszavágásával) a közeli látványelemek (hegyek, dombok, vízfolyások, épített örökség) irányába. Biológiai sokféleség megerősítése, a biztonságos, nem zavaró holt fa megtartása. Madárélőhelyek, fészkek nyugalmanak és a természet védelmének további, fokozott biztosítása a sziklás hegységperemi részeken. A bányák környezetében lévő erdőborítás feltétlen megtartása, a bányák biztonságos bejárhatóságának megteremtése (ösvények, korlátok, kerítések elhelyezése), bányafalak, rézsűk stabilizálása. A nagytáblás szőlőterületeken a műveléshez kötődő épített létesítmények (présházak, pincék) megőrzése, hasznosítása környező területek szőlő, gyeppel, gyümölcsös és padok, asztalok, pergolák kialakításával, bemutatók, rendezvények megtartásához.

Kezelési javaslatok: Természetkímélő, folyamatos, erdőborítást biztosító erdőgazdálkodás, pl. szálalásos erdőgazdálkodás bevezetésével, folyamatos erdőtakaró lehetőség szerinti fenntartása. Idegenhonos fafajok telepítésének mellőzése, inváziós fajok visszaszorítása. Vízfolyás-rendezés, vízvisszatartás a völgyekben és a szárazabb területeken. Vízeroszió hatásának mérséklése a vízfolyások okozta károk csökkentése, felszámolása. Vadászat és természetjárás használati szempontjainak, használati időszakjának rendezése. A legeltető állattartás fenntartása gyepterületeken, idős, magányos fák, hagyásfás legelők megőrzése, művelése, bővítése, telepítése. A felhagyott bányák teraszos rekultivációja, honos növényfajok (cserje és fa) telepítésével, a magaslatokon a kedvező kilátás megőrzése, fenntartása. A bányák bővítése során minimalizálni kell a bányagödör és a bányafal láthatóságát és figyelembe kell venni, hogy a különböző utóhasznosítási változatok esetén, a meddő visszatöltésével, a rekultivációval hogyan mérsékelhető vagy tehető kedvezővé a tájképi hatás. A bányagödör bővítése kőbányák esetében a bányafal láthatósága alapján vizsgált tájképi szempontok figyelembevételével láthatóság-vizsgálatok alkalmazásával történjen.

Fejlesztési javaslatok: A turisztikai infrastruktúra megújítása, túraútvonalak, pihenőhelyek felújítása. Turisztikai attrakciók felújítása és bővítése figyelemmel az ökoturisztikai elvekre: kilátóhelyek környékének rendezése, kilátóépítmények és épített örökség felújítása. Élőhely-helyreállítás (roncsolt, korábban ültetvényerdővel telepített területeken) A rekreációs célokhoz megfelelően kilátók, kerékpáros és gépjármű-parkolók, pihenőhelyek létesítése. A rekreációs lehetőségek előnyben részesítése a bányák rekultivációja során pl. bányaművelés-történeti tanösvények, geológiai tanösvények létesítése a területen. A bányák helykiválasztása vegye figyelembe a karakteradó domborzati formákat és lehetőség szerint kerülje azokat a helyeket ahol a domborzati formáknak jelentős tájkarakter-formáló szerepe van. Elkülönített útvonal létesítése a bányászott anyagot szállító nagy tehergépjárművek számára. A szőlőterületeken történő fejlesztések során az építkezés, átépítés, felújítás munkálatai és eredményei illeszkedjenek a szőlőművelés sajátosságaihoz, hasznosítsák a helyi építőanyagokat. Kerüljék a nagyüzemi jelleg kialakulását.

Tata-Naszályi-teraszvidék tájkarakter terület (3)

Értékek

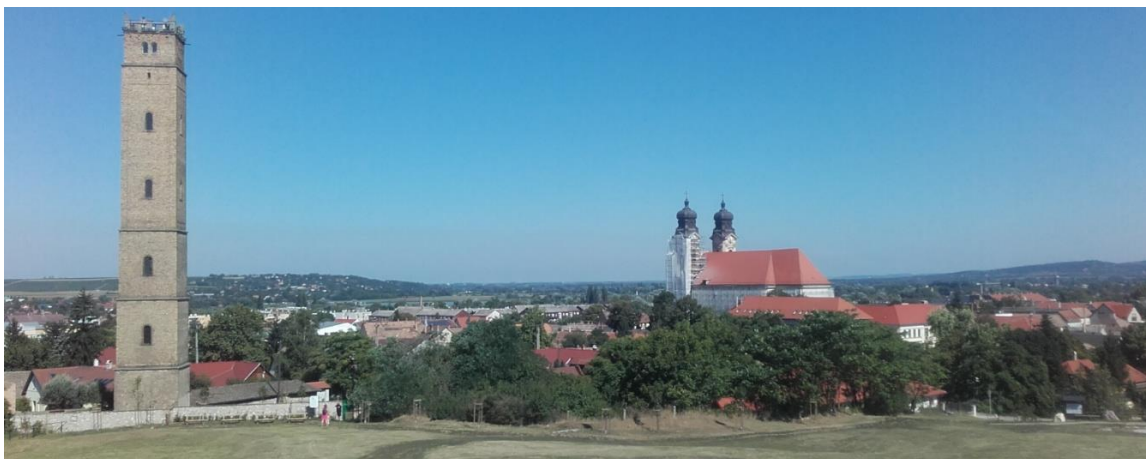
A Tata-Naszályi teraszvidék tájkarakter terület legfőbb értékét adja a kedvező rálátás a tavakra, és környezetükben kikapcsoló, cselekvésre ösztönző tájézet, sportolási, üdülési, rekreációs lehetőségek, a változatos használatú, de főként zöld parti sáv látványa a nagyobb tavakról, a tó irányából. Kiváló madárélőhelyek, nádasok, facsoportok, cserjések találhatóak itt. A hagyományos, helyi építőanyagokat használó épített létesítmények és a horgásztavak esetében tóparton sorakozó, egyjellegű horgászházak és stégek (Római-tó, Bakodi-tó) is fontos örökséget képeznek. A mezőgazdasági tájban a kisvízfolyások, a csatornák, a vízelvezető árkok, a fasorok, a facsoportok, az erdőfoltok, az erdősávok, a jó minőségű termőtalaj és a széles látóhatár szintén értékékként határozható meg.

Változások

A tájkarakter területen a legfontosabb változás az emberi tevékenység, rekreáció, építkezések intenzitásának növekedése a vízparton, vízisportok, hajókázás, túrázás, vizeitúrázás megjelenése. A kerékpárút megépítése, a tanösvények létesítése szintén jelentős változás. A vízáramlás leállása, majd újbóli beindulása a Fényes forrásnál, egyes tavak feltöltődése is markáns átalakulás jelent. Előfordult régi építmények lepusztulása felhagyása (kiskerti területeken), akárcsak az úthálózat átalakítása, régi utak felhagyása (pl. az autópálya megépítése után). Megjelennek vertikális tájelemek (villanyoszlopok, elektromos vezetékek, tornyok, lámpák), sőt szélenergia-telek látványa is alakítja a tájjelleget.

Problémák, veszélyeztető tényezők

Problémát jelent az emberi tevékenységek, építkezések fokozódása a vízparton, a szezonális túlhasználat, tömegturizmus megjelenése és veszélyei, a tópartok idilli, rekreációra alkalmas jellegének elvesztése, és a gépjárműforgalom parkolási igények növekedése. Az idegenhonos, tájidegen növényfajok örökzöld fásszárú növényfajok telepítése, elszaporodása az utak mentén továbbá, a nagy méretű lakóházak, burkolt felületek megjelenése a terület funkcióinak bővülése az épületek átalakítása következtében (parkoló, garázs, járdák) a meglévő hangulatos épített karakter elvesztése a lakóterületeken, szőlődombokon és a horgásztavaknál szintén veszélyeztető tényező a települési és településkörnyéki karakterre. Egyes tavaknál a feltöltődés, eutrofizáció veszélyei is megvannak, ugyanakkor az úthálózat átalakítása, régi utak használaton kívül kerülése, elhanyagolása, eltűnése is értékvesztéssel jár. Az ipari területeken az épületek, csarnokok, hangárak, raktárak és műszaki létesítmények tájba illesztésének elmaradása jelent problémát

67. ábra A Tata-Naszályi-teraszvidék jellegzetes tájképe a kilátóként üzemelő söréttoronnyal (Fellner Jakab kilátó) a tatai Kálvária-dombról

Minőségi célkitűzések

A tájkarakter terület legfontosabb minőségi célkitűzéseit a felsorolt értékek, változások és problémák figyelembevételével határoztuk meg: Megőrzött, kedvező látványkapcsolatok a vízpart és egyéb értékes épített létesítmények irányába. A vízpart környezetének optimális hasznosítása, kedvező hozzáférhetősége, megközelíthetősége biztosított. Kényelmes és kellemes sétányok, kerékpárút, zöldút és túraútvonalak a vízpart mentén. A terület élővilágáról, érzékenységéről, szóló információs táblák vannak jelen a területen. Területében legalább megőrzött, funkciójában bővülő, honos fajokkal megújított zöldfelületek. A vízminőség romlásától mentesített, a feltöltődéstől megóvott víztest amit zöldfelületek határolnak el a környező mezőgazdasági területektől. Megtartott, kezelt, minőségileg fejlesztett zöldfelületek a magánterületeken, kertekben is. Az új építmények méretének, jellegének, funkciójának, építési anyagainak karaktert őrző szabályozása. Az ipari-kereskedelmi területeken fásítással, növénytakarással vagy egyéb módon rejtett, csarnokszerű, hangár méretű raktárépületek. Zöldutakkal, túrautakkal, kerékpárutakkal és kapcsolódó pihenőhelyekkel megújuló rég felhagyott utak. Rendszeresen kaszált és gyomfajoktól mentesített, ökológiailag változatos, mézélő fajokban gazdag gyepes szegélyek, mezsgyék a szántótáblák szegélyén. A szélrózművek a hazai szélrózmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.

Javaslatok

A tájkarakter területre vonatkozó javaslatainkat védelmi, kezelési és fejlesztési csoportokba soroltuk.

Védelmi javaslatok: Értékes látványkapcsolatok megőrzése, kialakítása a vízre, továbbá a vízről a természetközeli növényzóra (nád, park, erdő), a parti sétányra és a távolabbi értékes épített létesítményekre is. A vízparti, vízközeli területeken közösségi zöldfelületek megőrzése. Zöldfolyosók megőrzése a természetközeli helyek, látványos építmények közelében, tavak, folyók, patakok, csatornák mentén, völgyekben, túraútvonalakon. A hazai táji sajátosságoknak és társadalmi igényeknek megfelelő szélrózmű- és napenergia-telep tájba illesztési módszereket és technikai megoldásokat alkalmazó stratégia kidolgozása.

Kezelési javaslatok: Vízparti sávban tervezett épített létesítmények (sporttelepek, kikötők, kempingek, szálláshelyek) tájképre gyakorolt hatásának vizsgálata. A tavak esetében indokolt a víztest elválasztása nádassal és gyepes sávval a környező mezőgazdasági területektől. Az értékes, helyi építészeti karaktert tükröző lakóépületek megőrzése, felújítása. Történeti kertek (kastélykertek) és parkok fenntartása, felújítása, hozzáférhetőségének biztosítása. A helyi építőanyagok alkalmazásának ösztönzése, támogatása (szabályozási, pénzügyi eszközökkel). Szántótáblák szélén gyepes sáv létesítése változatos, mézélő évelő fajokból, rendszeres kaszálással.

Fejlesztési javaslatok: Sétányok, zöldutak, tanösvények, kerékpárutak, túraútvonalak kialakítása és fenntartása a part közelében úgy hogy azon a nagyobb multifunkcionális zöldfelülettel rendelkező tavak körbejárhatóak legyenek. Közterületi zöldfelületek, történeti kertek (kastélykertek) és parkok fejlesztése, funkcióik, szolgáltatásaik bővítése, hozzáférhetőségének biztosítása, honos, döntően lombhullató fajokkal történő megújítása. Élőhely-rehabilitáció, információs táblák készítése az élővilágról, a vízfelületek történetéről, a rekreációs hasznosítás szabályairól, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal. Közterületi zöldfelületek fejlesztése, funkcióik, szolgáltatásaik bővítése, honos, döntően lombhullató fajokkal történő megújítása. Egységes utcafásítás, utcabútorok, járdák, buszmegálló esőbeálló kialakítása. Építmények, csarnokok, hangárszerű épületek nagy tömegének oldása a látványban, növénytelepítéssel, fásítással, takarással, festéssel, tereprendezéssel, helykiválasztással. A régi felhagyott utak mentén túrautak, zöldutak, kerékpárutak kialakítása pihenőhelyekkel a növekvő rekreációs és sportolási igények kiszolgálására.

Almás-Nyergesi Duna-völgy tájkarakter terület (4)

Értékek

Az Almás-Nyergesi Duna-völgy tájkarakter terület legfőbb értékét a zöld parti sáv adja a folyó irányából, amit a parti főveny és a puhafás ligeterdők biztosítanak. Érték továbbá a Gerecse heglábi részein kialakult változatos kertekkel, legelőkkel, gyümölcsösökkel mozaikos felszínborítás, észak-dél irányú kisvízfolyás-menti völgyek élővilága és kedvező klimatikus hatása. A helyenként érvényesülő egységes településkép, települési zöldfelületek, kertek, szőlőhegyek, továbbá a folyóval párhuzamosan megjelenő rekreációs használat a kerékpár út mentén.

Változások

A tájkarakter területen a legfontosabb változás az emberi tevékenység intenzitásának növekedése, a túrázás, vizitúrázás, kerékpározás és egyéb rekreációs igények megjelenése. Növekszik a hajóforgalom, a teherforgalom és ezek zajhatása. A Gerecse heglábi részein, a domboldalakon a legeltető állattartás visszaszorulása, a bányaterületek terjeszkedése, az üdülő- vagy lakóterületi jellegű beépítés terjedése jellemző.

Problémák, veszélyeztető tényezők

Problémát jelent az emberi tevékenységek zavaró hatása, a partmenti használat intenzitásának növekedése, az elválasztott kerékpárút egyes szakaszainak megépíttelensége. A parkolási igények növekednek településen belül, de helyenként a megoldások esetlegesek, nem mutatnak rendezett képet. Tájképi szempontból kedvezőtlen a domboldali legelőterületek cserjésedésével a kedvező kilátások elvesztése, akárcsak a felhagyott ipari területek, barnamezős területek gondozatlansága.

Minőségi célkitűzések

A tájkarakter terület legfontosabb minőségi célkitűzéseit a felsorolt értékek, változások és problémák figyelembevételével határoztuk meg: Megőrzött, kedvező látványkapcsolatok a Dunáról az érintetlen partmenti zöldsávra. Érintetlenül, zavartalanul, természetközeli állapotában megőrzött artéri ligeterdő és galériaerdő. A vízpart környezetének hasznosítása, hozzáférhetősége, megközelíthetősége kerékpáron és a parttól távoli gépjárműparkolókból a vízig vezető gyalogösvényeken lehetséges. A terület élővilágáról, érzékenységről, változási dinamikájáról szóló információs táblák. Extenzív, természetkímélő mezőgazdaság a már meglévő mezőgazdasági területeken. Szabályozott, kedvező utcaképpel rendelkező, helyi építőanyagokat használó lakóterületi karakter. Újrahasznosított barnamezős területek, felszámolt burkolt felületek, revitalizált zöldfelületek, rekreációs területek, sporthasználat, megújult műszaki és közlekedési infrastruktúra, eltüntetett omladozó, romos, épületek, elszállított hulladék.

68. ábra A Duna-völgy jellegzetes tájképe a vörösiszap-tározóval a neszmélyi Meleges-hegyről

Javaslatok

A tájkarakter területre vonatkozó javaslatainkat védelmi, kezelési és fejlesztési csoportokba soroltuk.

Védelmi javaslatok: A Dina-part menti ártéri ligeterdő és galériaerdő megőrzése. Értékes látványkapcsolatok megőrzése, kialakítása a környező utakról (kerékpárút, vasút, főút) a vízre, továbbá a vízről a természetszerű, zöld parti sávra és a távolabbi értékes épített létesítményekre is. A vízpart és a szigetvilág szabad hasznosításának, hozzáférhetőségének, megközelíthetőségének korlátozása fizikai megoldásokkal (az infrastruktúra fejlesztések visszafogásával). A horgásztónál a házak stílusának meghatározása, a helyben jellemző típus anyaghasználatának, formavilágának, arányainak, elhelyezésének kezelési útmutatóba foglalása. Az értékes, helyi építészeti karaktert tükröző lakóépületek megőrzése, felújítása, tájházak kialakítása. A bányák környezetében lévő erdőborítás megtartása, a porszennyezés, a zajhatások és a tájképi hatások csökkentése érdekében. Az erdőborítás védelmi célú folyamatos megőrzése a kisvízfolyás-menti völgyekben

Kezelési javaslatok: Vízparti sávban elhelyezett épített létesítmények (kikötők, csónakházak, kempingek, haltenyészetek) tájképre gyakorolt hatásának vizsgálata. A helybeliek közösségbe szervezése a természeti örökség megőrzésére, oktatási vagy ismeretterjesztő rendezvényeik támogatása. A kiskerti részekben az út mentén zóldsáv, benne lombhullató, honos, kis lombkoronájú, lehetőleg gyümölcsöző fajokból álló fasor telepítése, a gyeppel nyírt sövény vagy gyeppel cserje kombinációból álló zóldsáv fenntartása. Történelmi jelentőségű kertek és parkok fenntartása, felújítása, hozzáférhetőségének biztosítása, rendezvényhelyszínként történő működtetése. Az egykori barnamezős területeken a felhagyott, de jó állapotú épületek új funkciójának megtalálása. A barnamezős területeken az omladozó, felhagyott ipari épületek, kiszolgáló létesítmények, kerítések elbontása, a terület rehabilitálása

Fejlesztési javaslatok: Zöldutak, tanösvények, túraútvonalak kialakítása a folyópart mentén. Kerékpárút hiányzó szakaszainak és a folyóhoz levezető ágainak megépítése. Élőhely-rehabilitáció az egykori mezőgazdasági területeken vagy a felhagyott ipari területeken. Információs táblák készítése az élővilágról, a rekreációs hasznosítás szabályairól, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal. A vízparti, vízközei területeken közösségi zöldfelületek kialakítása, megőrzése. Közterületi zöldfelületek fejlesztése, funkcióik, szolgáltatásaik bővítése, honos, döntően lombhullató fajokkal történő megújítása. Az egykori bányaterületeken bányaművelés-történelmi tanösvények, geológiai tanösvények létesítése. A bányaterületeken teraszos rekultiváció, honos növényfajok (cserje és fa) telepítésével

3.4.2. A Gerecse mintaterület helyi tájkarakter típusaira vonatkozó minőségi célkitűzések és javaslatok

Minden egyes helyi tájkarakter típusokra is megfogalmazásra kerültek a minőségi célkitűzések és ezek eléréséhez szükséges javaslatok. Ezeket a következőkben helyi tájkarakter típusonként sablonok formájában foglaltuk össze (beleértve a típusra jellemző értékeket, változásokat és problémákat is, amelyek alapján a javaslatok megfogalmazásra kerültek.

Tájkarakter típus neve:

Természetközeli folyómenti táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Werner Funk

Értékek

- Kedvező rálátás a folyóra
- Zöld parti sáv látványa a folyó irányából
- Kavicsos parti fövény, galériaerdővel
- Puhafás, fűz-nyár ligeterdők
- Fonatos folyóág-rendszer
- Szigetek, homokpadok, kavicspadok
- Töltés nélküli, természet-alakította partszakasz
- Alacsony emberi befolyás
- Természetes hangulat
- Kellemes, megnyugtató tájérzet

Változások

- Emberi tevékenység intenzitásának kismértékű növekedése a vízén
- Az emberi tevékenység csökkenése a szárazföldön
- A gyepterületek cserjésedése, erdősülése a szigetek egyes részén.
- A folyóvíz szintjének állandó ingadozása
- Folyószabályozás
- Túrázás, vizitúrázás megjelenése
- A hajóforgalom növekedése.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Az emberi tevékenységek zavaró hatása
- Hajóközlekedés, kapcsolódó zaj és egyéb szennyezés
- A folyómeder kis ági, holtági szakaszainak helyenkénti feltöltődése.
- Vizitúrázók megjelenése
- Folyószabályozás kedvezőtlen hatásai
- Idegenhonos, tájidegen, fászszerű növényfajok megjelenése.

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött, kedvező rálátás a szigetvilágra és a vízfelszínre a partközeli területekről.
- Megőrzött, kedvező látványkapcsolatok a vízről az érintetlen partmenti zöldsávra.
- Érintetlenül, zavartalanul, természetközeli állapotában megőrzött artéri ligeterdő és galériaerdő.
- A vízpart környezetének hasznosítása, hozzáférhetősége, megközelíthetősége vízi úton (és legfeljebb alacsony vízállásnál gyalogosan) biztosított.
- Extenzív, természetkímélő mezőgazdaság néhány foltban a szigeteken.
- A terület élővilágáról, érzékenységéről, változási dinamikájáról szóló információs táblák.
- A változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására és tudatos természetvédelem hatékony támogatására kész, önszerveződő, helyi tudással, helyi identitással rendelkező térségi lakóközösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Értékes látványkapcsolatok megőrzése, helyenként kialakítása a vízre, továbbá a vízről a természetszerű zöld parti sávra is.
- Az artéri ligeterdő és galériaerdő érintetlenségének megőrzése.
- Zöldfolyosók megőrzése az értékes természetközeli helyek közelében
- A vízpart és a szigetvilág szabad hasznosításának, hozzáférhetőségének, megközelíthetőségének korlátozása fizikai megoldásokkal (az infrastruktúra fejlesztések visszafogásával).
- A szigeteken legfeljebb néhány foltban, extenzív, természetkímélő mezőgazdaság támogatása.
- Információs táblák készítése a terület élővilágáról, érzékenységéről, változási dinamikájáról, a területen kívül, könnyen hozzáférhető helyen.
- A helybéliek közösségbe szervezése a természeti örökség megőrzésére, oktatási vagy ismeretterjesztő rendezvényeik támogatása.
- Élőhely-rehabilitáció a szigetvilág egykori mezőgazdasági területein

Tájkarakter típus neve:

Folyómenti rekreációs táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező rálátás a folyóra
- Változatos használatú, de főként zöld színű parti sáv látványa a folyó irányából
- Kavicsos parti fűveny, galériaerdővel
- Puhafás, fűz-nyár ligeterdők
- Mérsékelt emberi átalakító hatás
- Sportolási, üdülési, rekreációs lehetőségek
- Vizitúrázási, hajózási, fürdési lehetőségek
- Fonatos folyóág-rendszer
- Természetközeli hangulat
- Kikapcsoló, feltöltő tájézet

Változások

- Emberi tevékenység intenzitásának növekedése a vízben és a vízparton
- A folyóvíz szintjének állandó ingadozása
- Folyószabályozás, folyóágak leválasztása
- Túrázás, vizitúrázás növekedése, kikötők, csónakházak megjelenése
- A partmenti horgászat, fürdőzés erősödése
- A kishajóforgalom növekedése.
- A partmenti zöldsáv megszakadása
- Kerékpárút egyes szakaszainak megépítése
- Halgazdálkodási szerep bővülése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Az emberi tevékenységek zavaró hatása vízben és vízparton egyaránt
- A folyómeder kis ági, holtági szakaszainak részleges feltöltődése.
- A partmenti használat intenzitásának növekedésével a part zavartalan, természetközeli jellegének elvesztése.
- Hajóközlekedés, kapcsolódó zaj és egyéb szennyezés
- Az elválasztott kerékpárút egyes szakaszainak megépíttlensége
- Parkolási igények növekedése, rendezetlensége

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött, kedvező rálátás a vízfelszínre és a szigetvilágra a partközeli területekről, utakról.
- Megőrzött, kedvező látványkapcsolatok a vízről a parti erdősávra és zöldsávra és az értékes épített létesítmények (templomok, tájértékek) irányába.
- Természetközeli állapotában megőrzött ártéri ligeterdő és galériaerdő
- Megtartott, részben rejtett, vadregényes, hangulat a folyó kisebb, néhány méter széles ágain.
- Kényelmes és kellemes sétányok a folyópart mentén.
- A vízpart környezetének hasznosítása, hozzáférhetősége, megközelíthetősége kerékpáron és a parttól távoli gépjárműparkolókból a vízig vezető gyalogösvényeken lehetséges.
- Extenzív, természetkímélő mezőgazdaság a már kialakított mezőgazdasági területeken lehetséges.
- A változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására természetvédelem és rekreáció hatékony együttműködését támogató, önszerveződő, helyi tudással és identitással rendelkező közösségi élet.
- A terület élővilágáról, érzékenységről, változási dinamikájáról szóló információs táblák.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Értékes látványkapcsolatok megőrzése, kialakítása a környező utakról (kerékpárút, vasút, főút) a vízre, továbbá a vízről a természetszerű, zöld parti sávra és a távolabbi értékes épített létesítményekre is.
- A part menti ártéri ligeterdő és galériaerdő megőrzése.
- Zöldutak, tanösvények, túraútvonalak kialakítása a folyópart mentén.
- Kerékpárút hiányzó szakaszainak és a folyóhoz vezető ágainak megépítése.
- Élőhely-rehabilitáció az egykori mezőgazdasági területeken, információs táblák készítése az élővilágról, a rekreációs hasznosítás szabályairól, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal.
- A helybéliek közösségbe szervezése a természeti örökség megőrzésére, oktatási vagy ismeretterjesztő rendezvényeik támogatása.
- Vízparti sávban elhelyezett épített létesítmények (kikötők, csónakházak, kempingek, haltenyészetek) tájképre gyakorolt hatásának vizsgálata

Tájkarakter típus neve:

Tókörnyc, multifunkcionális zöldfelülettel

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező rálátás a tóra
- Változatos használatú, de főként zöld parti sáv látványa a tóról, a tó irányából
- Változatos tópart, helyenként természetszerű helyenként átalakított parti sávval
- Funkciók sokasága dominál a területen
- Kikapcsoló, cselekvésre ösztönző tájézet
- Nádasok, égeresek, puhafás erdők
- Sportolási, üdülési, rekreációs lehetőségek
- Vízitúrázási, hajózási, fürdési lehetőségek
- Ismeretterjesztő és edukációs szolgáltatások

Változások

- Emberi tevékenység intenzitásának növekedése a vízfen és a vízparton egyaránt
- Vízisportok, Hajókázás, Túrázás, vízitúrázás megjelenése
- A vízáramlás leállása, beindulása (Fényes tanösvény)
- Rekreációs használat intenzitásának növekedése a tóparton (séta, sport stb.)
- A partmenti fürdőzés megjelenése
- Partmenti építkezések terjedése
- A partmenti zöldsáv megszakadása
- Kerékpárút megépítése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Az emberi tevékenységek fokozódása vízfen és vízparton egyaránt
- A szezonális túlhasználat, tömegturizmus megjelenése és veszélyei
- A tópart idilli, rekreációra alkalmas jellegének elvesztése.
- Idegenhonos, tájidegen növényfajok megjelenése.
- Parkolási igények növekedése.
- A tópart körüli építkezések szaporodása, új épített létesítmények túlméretezése.
- A kulturális örökség (vár, történelmi épületek) látványbéli jelentőségének csökkenése

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött, kedvező rálátás a vízfelszínre a partközeli területekről, utakról.
- Megőrzött, kedvező látványkapcsolatok a vízpart és egyéb értékes épített létesítmények irányába.
- A vízpart környezetének optimális hasznosítása, kedvező hozzáférhetősége, megközelíthetősége biztosított.
- Kényelmes és kellemes sétányok, kerékpárút, zöldút és túraútvonalak a vízpart mentén.
- A vízpart környezetének hasznosítása, hozzáférhetősége, megközelíthetősége kerékpáron és a parttól távoli gépjárműparkolókból a vízig vezető gyalogösvényeken lehetséges.
- A terület élővilágáról, érzékenységről, szóló információs táblák jelen a területen.
- Területében legalább megőrzött, funkciójában bővülő, honos fajokkal megújított zöldfelületek.
- A változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására vízparti rekreációt és zöldfelület-kezelést támogató, önszerveződő, helyi tudással és identitással rendelkező közösségi élet..

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Értékes látványkapcsolatok megőrzése, kialakítása a vízre, továbbá a vízről a természetközeli növény-sávra (nád, park, erdő), a parti sétányra és a távolabbi értékes épített létesítményekre is.
- Sétányok, zöldutak, tanösvények, kerékpárutak, túraútvonalak kialakítása és fenntartása a part közelében úgy hogy azon a vízfelület körbejárható legyen..
- Élőhely-rehabilitáció, információs táblák készítése az élővilágról, a vízfelületek történetéről, a rekreációs hasznosítás szabályairól, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal.
- A helybéli közösségbe szervezése a természeti és kerttörténelmi örökség megőrzésére, oktatási vagy ismeretterjesztő rendezvényeik támogatása.
- Vízparti sávban tervezett épített létesítmények (sporttelepek, kikötők, kempingek, szálláshelyek) tájképre gyakorolt hatásának vizsgálata.
- Közterületi zöldfelületek, történelmi kertek (kastélykertek) és parkok fejlesztése, funkcióik, szolgáltatásaik bővítése, hozzáférhetőségének biztosítása, honos, döntően lombhullató fajokkal történő megújítása.

Tájkarakter típus neve:**Tókörnyék, természetközeli parti sávval****Tipikus terepi megjelenés**

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező rálátás a tóra
- Természetközeli parti sáv, helyenként szabálytalan, organikus természetszerű partvonal
- Ökológiai és környezetvédelmi szolgáltatások
- Haltenyésztési, halgazdálkodási szerep
- Kiváló madárélőhelyek
- Nádasok, facsoportok, cserjések
- Földutak, gyalogos közlekedésre alkalmas ösvények.
- Ismeretterjesztő és edukációs szolgáltatások
- Épített létesítmények alacsony aránya
- Megnyugtató, kellemes tájézet

Változások

- Emberi tevékenység zavaró hatásának növekedése
- Vízzint változásai az éghajlatváltozás következtében
- Egyes tavak feltöltődése
- A parti sávban rekreációhoz, sportoláshoz köthető elemek (padok, sétányok, információs táblák) megjelenése
- A közelben vezető földutak fejlesztése, kerékpárutak megépítése.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Információhiány, rekreációs és edukációs szerep feltáratlansága és rendezetlensége
- A feltöltődés, eutrofizáció veszélyei
- A vízminőség romlása, szennyeződés veszélye a környező mezőgazdasági tevékenység hatására.
- Az emberi tevékenység zavaró hatása a vízén és a vízparton koordinálatlan, szabályozatlan.
- Bejárás lehetőség változó: helyenként korlátozott (halastó), helyenként, lehetséges, helyenként domináns (kavicsbányatavak)
- A partmenti összefüggő nádas megszakadása ldegenhonos, tájidegen növényfajok megjelenése.
- Gépjárműforgalom és parkolási igények növekedése.

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött, kedvező rálátás a vízfelületre a környező dombokról és a partközeli területekről.
- Érintetlenül, zavartalanul, természetközeli állapotában megőrzött vízparti növényzár (nádas, füzes).
- Az emberi tevékenység a vízén és a vízparton rendezett, szabályozott.
- Rendezett, szabályozott gépjárműközlekedés, összhangban a megközelítéshez használt utak minőségével.
- A vízminőség romlásától mentesített, a feltöltődéstől megóvott víztest amit zöldfelületek határolnak el a környező mezőgazdasági területektől.
- A terület élővilágáról, érzékenységről, változási dinamikájáról szóló információs táblák.
- Változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására és a vízminőség- és környezetvédelem szempontjait szem előtt tartó, önszerveződő, helyi tudással rendelkező térségi lakó- és gazdaközösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Értékes látványkapcsolatok megőrzése, kialakítása a vízre, a természetközeli növényzár (nád, erdő),
- A víztest elválasztása nádasal és gyepes sávval a környező mezőgazdasági területektől.
- Élőhely-rehabilitáció, cserje és facsoportokkal a parti sávban, információs táblák készítése az élővilágról, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal.
- A helybéli közösségbe szervezése az ökológiai és éghajlati szempontok tanulmányozása, helyi tudásának átadása érdekében, oktatási vagy ismeretterjesztő rendezvények támogatása.
- Zöldutak, tanösvények, kerékpárutak, túraútvonalak, és közeli pihenőhelyek kialakítása és fenntartása a part közelében úgy hogy azon a vízfelület motormentes közlekedéssel is megközelíthető legyen.

Tájkarakter típus neve:

Horgásztó-környéki rekreációs tájtypus

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező rálátás a tóra.
- Változatos használatú, de főként zöld parti sáv látványa a tóról, a tó irányából.
- Változatos tópart, helyenként átalakított helyenként természetszerű parti sávval.
- Horgászati és üdülőfunkció dominál a területen
- Nádasok, fasorok, facsoportok
- Stégek, padok, üdülők, vendéglátóhelyek, mellékhelységek, part menti sétány
- Tóparton sorakozó, egyjellegű horgászházak.
- Ismeretterjesztő és edukációs szolgáltatások
- Kikapcsolásra, feltöltődésre ösztönző tájézet

Változások

- Emberi tevékenység intenzitásának növekedése a vízparton
- A vízparthoz közeli területek üdülési, rekreációs, sportcélú és egyéb hasznosításának növekedése.
- Rekreációs használat intenzitásának növekedése a tóparton (séta, sport stb.)
- Partmenti építkezések terjedése
- A közelben vezető kerékpárutak megépítése.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Az emberi tevékenységek fokozódása a vízparton.
- Idegenhonos, tájidegen növényfajok megjelenése.
- A nádas foltok eltűnése a tóparti fejlesztések következményeként
- Parkolási igények és gépjárműforgalom növekedése.
- A szezonális túlhasználat megjelenése és veszélyei
- Az épületek átalakításával a meglévő hangulatos épített karakter elvesztése

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött, kedvező rálátás a vízfelszínre a partközeli területekről, horgászházak közül, töltésekről, utakról.
- A vízpart környezetének optimális hasznosítása, kedvező hozzáférhetősége, megközelíthetősége biztosított.
- Kényelmes és kellemes sétányok, kerékpárút, zöldút és túraútvonalak a vízpart mentén.
- A vízpart környezetének hasznosítása, hozzáférhetősége, megközelíthetősége
- A terület élővilágáról, érzékenységéről, szóló információs táblák jelen a területen.
- Területében megőrzött, funkciójában bővülő, honos fajokkal megújított zöldfelületek.
- A változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására vízparti rekreációt, üdülést, sportolást, horgászatot támogató, önszerveződő, helyi tudással és identitással rendelkező közösségi élet..

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Értékes látványkapcsolatok megőrzése, kialakítása a vízre, továbbá a természetközeli növényrávra (nád, park, erdő), a parti sétányra, parti horgászházakra.
- Sétányok, zöldutak, tanösvények, kerékpárutak, túraútvonalak kialakítása és fenntartása a part közelében úgy hogy azon a vízfelület körbejárható legyen.
- Élőhely-rehabilitáció, információs táblák készítése az élővilágról, a rekreációs és horgászati hasznosítás szabályairól, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal.
- Vízparti sávban tervezett épített létesítmények (horgászházak, sporttelepek, kikötők, kempingek, szálláshelyek) fejlesztése során a tájképre gyakorolt hatás vizsgálata.
- A horgászházak stílusának meghatározása, a helyben jellemző típus anyaghasználatának, formavilágának, arányainak, elhelyezésének kezelési útmutatóba foglalása.
- A helybéliek közösségbe szervezése a természeti, rekreációs, horgászati szolgáltatások megőrzésére, oktatási vagy ismeretterjesztő rendezvények támogatása.

Tájkarakter típus neve:

Települési táj medencében vagy síkon

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező kilátás a magasabb épületek (templomtorony) tetejéről, felsőbb szintjeiről.
- Rálátás a típusra a környező területekről.
- Beépítetlen, nyitott, gyepes területek.
- Zöldfelületi elemek, gyepes területek, fasorok, erdősávok.
- Kisvízfolyások, csatornák.
- Rendezett, fásított utcakép.
- Épített kulturális és történelmi örökség (kastélyok).
- Helyi építészeti karaktert őrző épületek.

Változások

- Épületek stílusának átalakulása, stílusok sokféleségének növekedése
- Szolgáltatások és műszaki infrastruktúra fejlődése
- A népesség összetételének változása
- Személygépjárműforgalom és parkolási igények növekedése.
- Fény- és zajszennyezés növekedése
- Rekreációs, turisztikai szolgáltatások fejlődése
- A haszonkert jellegét felváltja a díszkert, pihenőkert

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Az épített örökség pusztulása, átépítése, az épületek stílusának sokfélesége jellegtelenné teszi a beépített területek karakterét.
- A nem helyi és nem hagyományos építőanyagok terjedése a helyi karakter elvesztésével jár.
- Idegenhonos, tájidegen, fásszárú, tűlevelű örökzöld növényfajok telepítése.
- Egységes utcakép és járdák hiánya
- Létvezetékek zavaró látványa
- Reklámtáblák túlzott megjelenése, zavaróan vegyes karaktere.

Minőségi célkitűzések

- Megtartott, kezelt, minőségileg fejlesztett zöldfelületek a magánterületeken, kertekben is.
- Területében legalább megőrzött, funkciójában bővülő, honos fajokkal megújított, értékes, történelmi hagyományokat is őrző zöldfelületek.
- Szabályozott, kedvező utcaképpel rendelkező, helyi építőanyagokat használó lakóterületi karakter.
- A változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására és alkalmazkodó fejlődés biztosítására kész, önszerveződő, helyi tudással, helyi identitással rendelkező közösségi élet.
- Zöldúttal, zöldfolyósóval összekapcsolt zöldfelületek az értékes természetes és kulturális elemek közelében.
- Megőrzött, kedvező látványkapcsolatok az értékes épített létesítmények (templom, kastély) irányába.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Értékes látványkapcsolatok biztosítása, közösségi zöldfelületek kialakítása, megőrzése.
- Közterületi zöldfelületek fejlesztése, funkcióik, szolgáltatásaik bővítése, honos, döntően lombhullató fajokkal történő megújítása.
- Zöldfolyósók megőrzése és zöldutak kialakítása az értékes természetközeli helyek, látványos építmények közelében, patakok, csatornák mentén, völgyekben, túraútvonalakon.
- Egységes utcafásítás, utcabútorok, járdák, buszmegálló esőbeállók kialakítása.
- Az értékes, helyi építészeti karaktert tükröző lakóépületek megőrzése, felújítása.
- Tájházak kialakítása az épített örökség megőrzésére, bemutatására.
- Élőhely-rehabilitáció, patak-rehabilitáció, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal.
- A telektulajdonosok és fenntartók, kezelők közösségbe szervezése a lakóterület építészeti és zöldfelület-kezelési hagyományainak megőrzésére, kulturális rendezvényeik támogatására.
- Történelmi kertek (kastélykertek) és parkok fenntartása, felújítása, hozzáférhetőségének biztosítása.

Tájkarakter típus neve:

Agglomerálódó települési táj domboságon

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező kilátás a dombtetőkről, domboldalakról.
- Rálátás a típusra a szomszédos domboldalakról a környező síkról és hegyvidékről.
- Beépítetlen, nyitott, gyepes területek.
- Zöldfelületi elemek, gyepek, erdősávok, facsoportok, gyümölcsfák, fasorok.
- Rendezett, fásított utcakép
- Épített kulturális és történeti örökség.
- Egyedi tájértékek, kertek, idős fák

Változások

- A beépítés növekedése, épületek felújítása.
- Új lakóépületek, lakóparkok kialakítása.
- Építkezések jó panorámájú domboldalban.
- Kereskedelmi és logisztikai létesítmények megépülése.
- Kertek, kiskerti, kertgazdasági részek. lakóépületeinek bővülése, terjeszkedése, épületek magasságának növekedése.
- Zöldfelületi arány csökkenése.
- Személygépjárműforgalom és parkolási igények dinamikus növekedése.
- Fény- és zajszennyezés növekedése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- A beépítés túlzott mértékű megnövekedése, a dombháti, domboldali területek túlhasználata.
- Az értékes látványkapcsolatok elvesztése a beépítés növekedésével.
- Az épített örökség pusztulása, átépítése, az épületek stílusának sokfélesége jellegtelené teszi a beépített területek karakterét
- A nem helyi és nem hagyományos építőanyagok terjedése a helyi karakter elvesztésével jár.
- Zöldfelületek arányának csökkenése
- Idegenhonos, tájidegen, fásszárú, tűlevelű örökzöld növényfajok telepítése.

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött, kedvező látványkapcsolatok a domboldalak, a völgyek természetközeli megjelenésű látványai és az értékes épített létesítmények irányába.
- A dombtetők, dombhátak környezetének optimális hasznosítása, kedvező hozzáférhetősége, megközelíthetősége, a lehető legtöbb helyen megközelíthető zöldfelülettel biztosított.
- Szabályozott, kedvező utcaképpel rendelkező, helyi építőanyagokat használó lakóterületi karakter.
- Területében legalább megőrzött, funkciójában bővülő, honos fajokkal megújított zöldfelületek.
- Megtartott, kezelt, minőségileg fejlesztett zöldfelületek a magánterületeken, kertekben is.
- A változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására és kihívásokhoz alkalmazkodó lakóterületi fejlődés biztosítására kész, önszerveződő, helyi tudással, helyi identitással rendelkező közösségi élet.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Értékes látványkapcsolatok biztosítása, megőrzése a fejlődő lakóterületi szövetben.
- Az értékes kilátóhelyeket biztosító dombháti területeken közösségi zöldfelületek kialakítása.
- Közterületi zöldfelületek fejlesztése, funkcióik, szolgáltatásaik bővítése, honos, döntően lombhullató fajokkal történő megújítása.
- Zöldfolyosók megőrzése és zöldutak kialakítása az értékes természetközeli helyek, látványos építmények közelében, patakok, csatornák mentén, völgyekben, túraútvonalakon.
- Élőhely-rehabilitáció, patak-rehabilitáció, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal.
- Az értékes, helyi építészeti karaktert tükröző lakóépületek megőrzése, felújítása.
- Tájházak kialakítása az épített örökség megőrzésére, bemutatására.
- Egységes utcafásítás, utcabútorok, járdák, buszmegálló esőbeállók kialakítása
- A telektulajdonosok és fenntartók, kezelők közösségbe szervezése a lakóterület építészeti és zöldfelület-kezelési hagyományainak megőrzésére, kulturális rendezvényeik támogatása.

Tájkarakter típus neve:

Agglomerálódó települési táj vízparton

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Beépítetlen, nyitott, gyepes területek.
- Zöldfelületi elemek, gyepek, erdősávok, facsoportok, fasorok.
- Rendezett, fásított utcakép
- Épített kulturális és történeti örökség.
- Egyedi tájértékek, kertek, idős fák
- Kedvező kilátás a vízfelület irányába.
- Rálátás a típusra a vízfelületről.

Változások

- A beépítés növekedése a vízpart közelében.
- Új lakóépületek, lakóparkok kialakítása.
- Kereskedelmi és logisztikai létesítmények megépülése.
- Kertek, kiskerti, kertgazdasági részek. lakóépületeinek bővülése, terjeszkedése, épületek magasságának növekedése.
- Zöldfelületi arány csökkenése.
- Rendezvényhelyszínek és rekreációs szolgáltatások kialakítása a vízpart közelében.
- Személygépjárműforgalom és parkolási igények dinamikus növekedése.
- Fény- és zajszennyezés növekedése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- A vízpart megközelíthetőségének bejárhatóságának elvesztése a körbeépítéssel.
- A vízparti és egyéb látványkapcsolatok elvesztése a beépítés növekedésével.
- A vízpart túlhasználata, szolgáltatások ütközése.
- A beépítés túlzott mértékű megnövekedése.
- Az épített örökség pusztulása, átépítése, az épületek stílusának sokfélesége jellegtelenné teszi a beépített területek karakterét
- A nem helyi és nem hagyományos építőanyagok terjedése a helyi karakter elvesztésével jár.
- Zöldfelületek arányának csökkenése
- Idegenhonos, tájidegen, fásszárú, tűlevelű örökzöld növényfajok telepítése.

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött, kedvező látványkapcsolatok a vízpart és egyéb értékes épített létesítmények irányába.
- A vízpart környezetének optimális hasznosítása, kedvező hozzáférhetősége, megközelíthetősége biztosított.
- Szabályozott, kedvező utcaképpel rendelkező, helyi építőanyagokat használó lakóterületi karakter.
- Területében legalább megőrzött, funkciójában bővülő, honos fajokkal megújított zöldfelületek.
- Megtartott, kezelt, minőségileg fejlesztett zöldfelületek a magánterületeken, kertekben is.
- A változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására és alkalmazkodó fejlődés biztosítására kész, önszerveződő, helyi tudással, helyi identitással rendelkező közösségi élet.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Értékes látványkapcsolatok biztosítása, megőrzése a fejlődő lakóterületi szövetben.
- A vízparti, vízközei területeken közösségi zöldfelületek kialakítása, megőrzése.
- Zöldfolyosók megőrzése és zöldutak kialakítása az értékes természetközeli helyek, látványos építmények közelében, tavak, folyók, patakok, csatornák mentén, völgyekben, túraútvonalakon.
- Közterületi zöldfelületek fejlesztése, funkcióik, szolgáltatásaik bővítése, honos, döntően lombhullató fajokkal történő megújítása.
- Az értékes, helyi építészeti karaktert tükröző lakóépületek megőrzése, felújítása, tájházak kialakítása
- A telektulajdonosok és fenntartók, kezelők közösségbe szervezése a lakóterület építészeti és zöldfelület-kezelési hagyományainak megőrzésére, kulturális rendezvényeik támogatása.
- Élőhely-rehabilitáció, patak-rehabilitáció, természet-megőrzési, -bemutatói és edukációs célokkal.
- Egységes utcafásítás, utcabútorok, járdák, buszmegálló esőbeálló kialakítása
- Történeti kertek (kastélykertek) és parkok fenntartása, felújítása, hozzáférhetőségének biztosítása.

Tájkarakter típus neve:**Kert-üdülő-mozaikos táj****Tipikus terepi megjelenés**

Fénykép forrása: Nagy Tamás

Értékek

- Kedvező kilátás hegy- és domboldalról
- Kedvező és gyakori rálátás a típusra a környező területekről
- Döntően kisparcellás, nadrágszíjeltes, birtokszerkezet
- Kisméretű, kertfenntartáshoz vagy üdüléshez kapcsolódó építmények (tárolók, szaletlik, padok, tűzrakóhelyek)
- Hagyományos, helyi építőanyagokat használó épített létesítmények (teraszok, támfalak)
- Gyümölcsfák, facsoportok nagy aránya
- Gyepes kertrészek, rézsűk, virágzó évelők

Változások

- A beépítés növekedése.
- Lakófunkció megjelenése
- Kertgazdálkodás felhagyása
- Régi építmények lepusztulása felhagyása.
- Szálláshelyek, falusi turizmus kialakítása. Személygépjárműforgalom és parkolási igények növekedése.
- Útmenti parkolóhelyek kialakítása.
- Idegenhonos növényfajok alkalmazása
- Vízerózióval kapcsolatos károk szaporodása
- Hulladékok, romok, lepusztult épületrészek látványának szaporodása

Problémák, veszélyeztető tényezők

- A hagyományos kiskerti-hévígiházás karakter elvesztése, túlméretes üdülőházak építése.
- A haszonkerti jelleg teljes elvesztése.
- A beépítés a szép kilátás elvesztésével fenyeget
- Szűkös közterületen spontán kialakuló gépjármű-parkolóhelyek.
- Nagy méretű lakóházak, burkolt felületek megjelenése a terület funkcióinak bővülése következtében (parkoló, garázs, járdák).
- Az út mentén a zöldfelület szakszerű kezelésének hiányosságai.
- Idegenhonos, tájidegen, örökzöld fásszárú növényfajok telepítése, elszaporodása.
- Hagyományos termesztés, gyümölcsfák, szőlő, veteményes arányának csökkenése

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött és megtartott kiskerti-hévígiházás karakter, vegyes haszon- és díszkerti kertjelleggel.
- Az új építmények, hangulatos, vidékies tájkaraktert megőrző jellege érvényesül a tájképben.
- Megőrzött, fejlesztett, kedvező látványkapcsolatok a fő látványelemek (Duna, hegyek) irányába.
- A jó rálátás a kiskerti szerkezetű kert-üdülő nadrágszíjeltes megjelenésére a környező területekről érvényesül és hosszú távon megőrződik.
- Helyi építőanyagokkal dolgozó és kismértékű terepalakítással járó építkezések és épület-felújítások.
- Az út mentén, a kerítések környezetében kisméretű parkolóhelyek találhatóak, minőségi, honos fajokkal rendelkező zöldsáv mellett.
- A kertekben felhagyott, lepusztult, összedől, leromlott állapotú épületek és építménymaradványok nincsenek.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A haszonkerti művelés és díszkerti kialakítás megőrzése, részleges fenntartásának ösztönzése, támogatása a telkek legalább 20%-án.
- Az új építmények méretének, jellegének, funkciójának, építési anyagainak karaktert őrző szabályozása.
- A kedvező látványkapcsolatok feltárása és megőrzése tájkarakter szempontok alapján, mind területről nyíló kilátás, mind a területre rálátás vonatkozásában.
- A helyi építőanyagok alkalmazásának ösztönzése, támogatása (szabályozási, pénzügyi eszközökkel)
- Az út mentén zöldsáv, benne lombhullató, honos, kis lombkoronájú, lehetőleg gyümölcsöző fajokból álló fasor telepítése, a gyp-nyírott sövény vagy gyp-cserje kombinációból álló zöldsáv fenntartása.
- A kertek rendezettségét eredményező támogatások, szabályozások, közösségi kezdeményezések elindítása, az épített létesítmények felújításához elnyerhető támogatások biztosítása.

Tájkarakter típus neve:

Nagytáblás szőlőgazdasági táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező kilátás a fennsíkrol, dombokról
- Ritka rálátás a típusra a magasabb erdők irányából, szomszédos domboldalokról
- Egyszerű, gépesített műveletőség
- Közel vízszintes, vagy szintvonalakkal párhuzamos telepítésű szőlősorok
- Kis méretű, szőlőműveléshez, kapcsolódó építmények maradványai (présház, pince)
- Facsoportok, gyümölcsfák, erdősávok
- Gyepes mezsgyék, gyepesített sorköz

Változások

- Régi épített létesítmények, gazdasági épületek felhagyása, pusztulása.
- Vendéglátó-helyek, szálláshelyek kialakítása.
- Rendezvényhelyszínek, parkolóhelyek kialakítása.
- Szőlőfeldolgozó üzemek kialakítása
- A beépítés növekedése.
- Személygépjárműforgalom és parkolási igények növekedése.
- Tehergépjárműforgalom növekedése.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Egyedi, unikális tájkarakter elvesztése.
- Helyi sajátosságok nélküli szőlőművelés
- Fémből készült kerítés veszi körül a táblát
- Pusztuló szőlőhegyi építmények (régii présházak, pinceépületek)
- Nem tájba illesztett nagyméretű szőlőfeldolgozó üzemek
- Szőlőfeldolgozás iparszerű jellegét tükröző méretű tartályok.
- Nem hagyományos, helyi építőanyagokat használó épített létesítmények
- Fátlan parkolóhelyek létesítése
- Idegenhonos, tájidegen, fásszárú növényfajok telepítése.

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött, utóhasznosított présházak, pincék, pincesorok és egyéb szőlőműveléshez kapcsolódó épített létesítmények és környezetének rendezett, kezelt állapota.
- Táblaszegély mentén megőrzött, széles gyepes, helyenként természetsszerű cserjés-fás telepítéssel szegélyezett mezsgyék.
- Megőrzött, fejlesztett látványkapcsolatok, kedvező kilátások a szőlőterületről és jó rálátás a szőlőterületre.
- Szőlőművelésért és bortermelésért tevékenykedő, élő helyi közösség
- Minőségi infrastruktúra és zöldinfrastruktúra szolgáltatások biztosítottak a gépjármű-parkolóban
- Helyi építőanyagokkal és kis mértékű terepalakítással járó építkezések és épület-felújítások

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A szőlőműveléshez kötődő épített létesítmények (présházak, pincék) megőrzése, felújítása, hasznosítása környező területek szőlő, gyep, gyümölcsös és padok, asztalok, pergolák kialakításával, bemutatók, rendezvények megtartásához.
- A táblák között és táblák mentén a honos, fás szárú növényzet megőrzése, megújítása, telepítése, gyepes mezsgyék megőrzése és kialakítása helyenként tájba illő honos, fás szárú növényzet telepítésével.
- Kedvező látványkapcsolatok megőrzése (helyenként akár a növényzet visszavágásával) a közeli látványelemek (hegyek, dombok, vízfolyások, épített örökség) irányába és a területen kívülről a szőlőterületek irányába.
- Szőlősgazdák, vendéglátóhelyek, szállásadók, programszervezők megszólítása, közösségbe szervezése.
- A rendezvényhelyszínek közelében a parkolóhelyek minőségi bővítése, honos fa- és cserjetelepítéssel.
- Az építkezés, átépítés, felújítás munkálatai és eredményei illeszkedjenek a szőlőművelés sajátosságaihoz, hasznosítsák a helyi építőanyagokat. Kerüljék a nagyüzemi jelleg kialakulását.

Tájkarakter típus neve:**Kisparcellás szőlő-kert-mozaik hegy- vagy domboldalban****Tipikus terepi megjelenés**

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező kilátás a hegy- és domboldalról
- Kedvező rálátás a típusra a környező területekről
- Döntően kisparcellás, nadrágszíjtelkes, birtokszerkezet
- Hegy-völgy irányú szőlősorok
- Kisméretű, szőlőműveléshez, kertfenntartáshoz kapcsolódó építmények (présház, pince, tároló)
- Hagyományos, helyi építőanyagokat használó épített létesítmények
- Gyümölcsfák, facsoportok nagy aránya
- Gyepes rézsűk, gyepesített sorközök

Változások

- A szőlőművelés felhagyása, a kapcsolódó épített létesítmények használaton kívül kerülése, állapotromlása.
- Egyes épített létesítmények felújítása, bővítése, a beépítés növekedése.
- A beépítés koncentrálódása az utak közelében.
- Gépjárműforgalom és parkolási igények növekedése.
- Üdülőkert jelleg megjelenése.
- Vendéglátó-helyek kialakítása.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- A hagyományos szőlőhegyi karakter elvesztése.
- A beépítés a szép kilátás elvesztését eredményezi.
- Parkolóhelyek számára nincs elég közterület.
- Nagy méretű lakóházak burkolt felületek megjelenése a terület funkcióinak bővülése következtében (étterem, parkolás stb.)
- Invazív fajok terjedése, gyomosodás.
- Idegenhonos, tájidegen, örökzöld fásszárú növényfajok telepítése gyümölcsfák arányának csökkenése
- A haszonkerti jelleg teljes elvesztése.
- Az út szélén és a parcellák határán a zöldfelület szakszerű kezelésének hiányosságai.

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött és megtartott szőlőművelés, szőlőtőkék és szőlősorok legalább a terület 20%-án.
- Megőrzött, utóhasznosított présházak, pincék, pincesorok és egyéb szőlőműveléshez kapcsolódó épített létesítmények és környezetének rendezett, kezelt állapotában.
- Az új építmények, épületek szőlőhegyi és szőlődombi tájkaraktert megőrző jellege érvényesül.
- Megőrzött, fejlesztett látványkapcsolatok, kedvező kilátások a területről.
- Jó rálátás a hegy- vagy domboldalra a környező területekről érvényesül és hosszú távon megőrződik.
- Szőlőművelés és bortermelés hagyományaiért, ünnepeiért tevékenykedő, élő helyi közösség.
- Helyi építőanyagokkal dolgozó és kismértékű terepalakítással járó építkezések és épület-felújítások.
- Az út mentén a pincék és présházak előtti területen kisméretű parkolóhelyek minőségi, honos fajokkal rendelkező zöldsáv mellett található.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A szőlőművelés részleges fenntartásának ösztönzése, támogatása a telkek legalább 20%-án
- A szőlőműveléshez kötődő épített létesítmények (présházak, pincék) karakterének megőrzése, környezetének rendezése, az épített létesítmények felújításához elnyerhető támogatások biztosítása.
- Az építmények méretének, jellegének, funkciójának, építési anyagainak karaktert őrző szabályozása.
- Az út mentén lombhullató, honos, kis lombkoronájú, lehetőleg gyümölcsöző fafajokból álló fasor telepítése.
- A szőlődomb vagy szőlőhegy tulajdonosainak és kezelőinek közösségbe szervezése, a szőlődombi karakter gondozásának, hagyományainak, rendezvényeinek támogatása.
- Az út közelében zöldsáv kialakítása és rendszeres kezelése a közösségbe szervezett tulajdonosok és gazdálkodók megbízása alapján.

Tájkarakter típus neve:

Kisparcellás szőlő-kert-mozaik dombháton

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező kilátás a dombhát tetejéről
- Kedvező és gyakori rálátás a típusra a környező területekről
- Kisparcellás, nadrágszíjeltes, birtokszerkezet
- Hegy-völgy irányú szőlősorok
- Kisméretű, szőlőműveléshez, kertfenntartáshoz kapcsolódó építmények (présház, pince, tároló)
- Hagyományos, helyi építőanyagokat használó épített létesítmények (szaletli, pergola, pad)
- Gyümölcsfák, facsoportok nagy aránya
- Gyepes rézsűk, gyepesített sorközök

Változások

- A szőlőművelés felhagyása, a kapcsolódó épített létesítmények használaton kívül kerülése, állapotromlása.
- Üdülőkert jelleg megjelenése
- Egyes épített létesítmények felújítása, bővítése, a beépítés növekedése.
- A beépítés koncentrálódása a dombhát gerincén futó út közelében.
- Gépjárműforgalom és parkolási igények növekedése.
- Vendéglátó-helyek kialakítása.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- A hagyományos szőlődombi karakter elvesztése.
- A beépítés a dombhát gerincén futó út mentén a szép kilátás elvesztését eredményezi.
- Parkolóhelyek számára nincs elég közterület,
- Nagy méretű lakóházak burkolt felületek megjelenése a terület funkcióinak bővülése következtében (étterem, parkolás stb.)
- Invazív fajok terjedése, gyomosodás.
- Idegenhonos, tájidegen, örökzöld fásszárú növényfajok telepítése
- A haszonkerti jelleg teljes elvesztése.
- Az út szélén és a parcellák határán a zöldfelület szakszerű kezelésének hiányosságai.

Minőségi célkitűzések

- Megőrzött és megtartott szőlőművelés, szőlőtőkék és szőlősorok legalább a terület 30%-án.
- Megőrzött, utóhasznosított présházak, pincék, pincesorok és egyéb szőlőműveléshez kapcsolódó épített létesítmények és környezetének rendezett, kezelt állapotában.
- Az új építmények, épületek szőlődombháti tájkaraktert megőrző jellege érvényesül.
- Megőrzött, fejlesztett látványkapcsolatok, kedvező kilátások a dombháton futó útról
- Jó rálátás érvényesül a szőlődombra a környező területekről és hosszú távon megőrződik.
- Szőlőművelés és bortermelés hagyományaiért, ünnepeiért tevékenykedő, élő helyi közösség.
- Helyi építőanyagokkal és kismértékű terepalakítással járó építkezések és épület-felújítások.
- A gerincvonalon futó út mentén a pincék és présházak előtti területen kisméretű parkolóhelyek minőségi, honos fajokkal rendelkező zöldsáv mellett található.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A szőlőművelés részleges fenntartásának ösztönzése, támogatása a telkek legalább 30%-án
- A szőlőműveléshez kötődő épített létesítmények (présházak, pincék) karakterének megőrzése, környezetének rendezése, az épített létesítmények felújításához elnyerhető támogatások biztosítása.
- Az építmények méretének, jellegének, funkciójának, építési anyagainak karaktert őrző szabályozása.
- A gerincvonalon haladó út közvetlen közelében új építmények építésének szabályozása, az építmények között vagy felett a kedvező tájképre nyíló kilátást legalább részlegesen biztosítani kell. Pl. az épített létesítmények között a telkek szélességének legfeljebb felében lehet kilátást takaró építmény.
- A gerincen haladó út mentén lombhullató, honos, kis lombkoronájú fajokból álló fasor telepítése.
- A dombháti szőlő tulajdonosainak és kezelőinek közösségbe szervezése, a szőlődombi karakter gondozásának, hagyományainak, rendezvényeinek támogatása.
- A gerincen haladó út közelében zöldsáv kialakítása és rendszeres kezelése a közösségbe szervezett tulajdonosok és gazdálkodók megbízása alapján

Tájkarakter típus neve:

Működő bányakörnyéki táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Feltároló alapkőzet
- Emberi tevékenység tájformáló jelentőségéről tanúskodó felszínformák
- Helyi építőanyagok
- Munkalehetőség
- Kedvező kilátás a bánya területéről
- Bányakörnyéki erdők

Változások

- Zaj- és porszennyezés növekedése
- Gépjárműforgalom növekedése
- Külszíni fejtés látványa módosult
- Domborzati formák átalakulása
- Meddőhányók és hulladékhalmok keletkezése
- Munkagépek, épületek, építmények és ideiglenes munkaállomások (konténerek) megjelenése.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Porszennyezés
- Zajszenyezés
- Bányagödör csupasz látványa
- Hulladékok, meddő anyag keletkezése
- Tehergépjármű-forgalom
- Domborzati formák átalakítása
- Sajátos, egyedi felszínformák megváltozása
- Bányászati építmények, eszközök látványa (konténerek, munkagépek, épületek)
- Szállítószalagok látványa
- Törő- és osztályozóberendezések látványa

Minőségi célkitűzések

- Minimálisra szorított zaj és porszennyezés
- A kedvezőbb tájézet miatt elkülönített útvonalon vezetett tehergépjárműforgalom.
- Megőrzött erdőborítás a bánya környezetében.
- A tájképi és tájkarakter szempontokat mérlegelő helykiválasztás érvényesül bányák létesítésekor
- Az utóhasználat során mérsékelhető láthatóságot eredményező bányaművelési mód kerül alkalmazásra.
- A bányafal láthatósága mérsékelhetőségének figyelembevételével bővített bányagödör
- A bányaművelésben dolgozó és a művelés történetét és kultúráját ismerő, élő helyi közösség.
- Megőrzött kedvező kilátások a bányaterület bizonyos magaslatairól.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A bánya környezetében lévő erdőborítás megtartása, a porszennyezés, a zajhatások és a tájképi hatások csökkentése érdekében.
- A bányagödör bővítése a bányafal láthatósága alapján vizsgált tájképi szempontok figyelembevételével.
- Elkülönített útvonal létesítése a bányászott anyagot szállító nagy tehergépjárművek számára.
- A bányák helykiválasztása vegye figyelembe a karakteradó domborzati formákat és lehetőség szerint kerülje azokat a helyeket ahol a domborzati formáknak jelentős tájkarakter-formáló szerepe van.
- A bányák bővítése során minimalizálni kell a bányagödör és a bányafal láthatóságát és figyelembe kell venni, hogy a különböző utóhasznosítás-változatok esetén, a meddő visszatöltésével, a rekultivációval hogyan mérsékelhető vagy tehető kedvezővé a tájképi hatás.
- A bányászok megszólítása, közösségbe szervezése a bányászati tevékenységhez kapcsolódó rendezvények támogatása.

Tájkarakter típus neve:

Felhagyott bányakörnyéki táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező kilátás a bánya területéről
- Feltárt alapkőzet (mint helyi építőanyag)
- Rekultiváció, bányautótáj-rendezés
- Emberi tevékenység tájformáló jelentőségéről tanúskodó felszínformák
- Rekreációs és edukációs lehetőségek
- Spontán szukcesszió
- Telepített növényállomány

Változások

- Zaj- és porszennyezés csökkenése
- Gépjárműforgalom átrendeződése tehergépjármű helyett személygépjármű
- Külszíni fejtés látványa módosult
- Domborzati formák átalakítása, feltöltés, rézsűk rendezése, meddő terítése, visszatöltése
- Munkagépek, épületek, építmények és ideiglenes munkaállomások elszállítása
- Rekreációs utóhasználat megjelenése
- Élőhely-rehabilitáció
- Tanösvények létesítése
- Kerítések, korlátok építése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Bányagödör csupasz látványának kedvezőtlen hatása
- Bányaterületek rendezetlen felhagyása
- Szabadidős, rekreációs tevékenységek szabályozatlansága
- A biztonsági létesítmények elöregedése, lepusztulása, erodálása (korlátok, kerítések, instabil bányafalak, meddőhalmok)
- Bányák által feltárt értékek nem megfelelő bemutatása
- Személygépjármű parkolóhelyek hiánya

Minőségi célkitűzések

- A tájképi és tájkarakter szempontokat mérlegelő utóhasznosítás.
- Megőrzött kedvező kilátások a bányaterület bizonyos magaslatairól.
- A bányagödör részleges vagy teljes feltöltése.
- Növénytelepítéssel járó teraszos rekultiváció érvényesül
- A bánya rekultivációja során előtérbe kerülő rekreációs lehetőségek.
- Kialakíthatóság esetén bányató létesül.
- Megőrzött vagy megnövelt erdőborítás a bánya környezetében.
- A bányaművelésben dolgozó és a művelés történetét és kultúráját ismerő, élő helyi közösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A rekreációs lehetőségek előnyben részesítése a bányák rekultivációja során.
- A bánya biztonságos bejárhatóságának megteremtése (ösvények, korlátok, kerítések elhelyezése), bányafalak, rézsűk stabilizálása.
- Teraszos rekultiváció, honos növényfajok (cserje és fa) telepítésével
- A magaslatocon a kedvező kilátás megőrzése, fenntartása
- Bányaművelés-történeti tanösvények, geológiai tanösvények létesítése a területen
- A bánya környezetében lévő erdőborítás megtartása.
- A bányászok megszólítása, közösségbe szervezése a bányászati tevékenységhez kapcsolódó rendezvények támogatása.

Tájkarakter típus neve:**Barnamezős ipari táj****Tipikus terepi megjelenés**

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Útmenti fasorok, facsoportok
- Parkolóhelyek fásítottága
- Lerakóhelyek, tárolóhelyek, üzemek, raktárak növényzettel történő takarása, elkerítése
- A felhagyott területek spontán növekvő zöldfelületeinek „zöld látványa”

Változások

- Régi épített létesítmények felhagyása, pusztulása.
- Felhagyott gyártelepek gyomosodása, cserjésedése.
- Egykori üzemek, telephelyek udvarainak, munkaterületeinek elkerítése, felszámolása megújítása, átalakítása.
- Felhagyott építési területek spontán szukcessziója.
- Teher- és személygépjármű-forgalom eltérő irányú és intenzitású változásai.
- Hulladéklerakás elszaporodása.
- Maradvány zöldfelületek elöregedése, kivágása

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Spontán szukcesszióval párosuló gyomosodás, invazív, agresszív fajok terjedése.
- Hulladékanyagok, épületmaradványok, -romok.
- Rendezetlen, felhagyott területek visszamaradása gazdátlanul, felelős nélkül.
- Az ipari létesítmények tájba illesztésének elmaradása.
- Beton és fém anyaghasználattal jellemzett építmények elnyomó többsége a látványban.
- Nagy kiterjedésű, kihasználatlan, üres burkolt felületek növényzet nélkül.
- Elöregedett, elavult közlekedési és egyéb műszaki infrastruktúra.

Minőségi célkitűzések

- Eltüntetett omladozó, romos, épületek, elszállított hulladék.
- Új funkcióval megújuló régi épületek.
- Megújult műszaki és közlekedési infrastruktúra.
- Rehabilitált látványkapcsolatok (kilátások) az értékesebb látványelemek irányába.
- Fásítással, növénytakarással vagy egyéb módon rejtett ipari épületek, építmények.
- Felszámolt burkolt felületek, revitalizált zöldfelületek, rekreációs területek, sporthasználat
- Újraélesztett honos élővilág, helyreállított természetes élőhelyek.
- Honos fajokból álló növénytakaró, agresszív, inváziós fajok nélkül.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Omladozó, felhagyott épületek, kiszolgáló létesítmények, kerítések elbontása, a terület rehabilitálása
- Felhagyott, de jó állapotú épületek új funkciójának megtalálása.
- Műszaki és közlekedési infrastruktúra felújítása,
- Kedvező látványkapcsolatok rehabilitálása a közeli látványelemek (hegyek, dombok, vízfolyások, épített örökség) irányába.
- Járdák, kerékpárutak építése, főutaktól zöldsávval történő elkülönítése
- Parkolóhelyek fásítása, zöldsávok telepítése és fenntartása.
- Zöldfelületek bővítése, fejlesztése a területen vagy közelében.
- Élőhely-rehabilitáció az egykori ipari terület felhagyott részein
- Inváziós növényfajok visszaszorítása, gyomosodás megelőzése a gyeperes rendszeres kaszálásával.

Tájkarakter típus neve:**Zöldmezős ipari-logisztikai-kereskedelmi táj****Tipikus terepi megjelenés**

Fénykép forrása: Tomasz Bielski

Értékek

- Nyitott látványt biztosító gyepfelületek
- Jó minőségű, új építésű műszaki infrastruktúra
- Útmenti fasorok, facsoportok
- Átalakíthatóság, bővíthetőség
- Meglévő fejlesztési területek
- Parkolóhelyek fásítottága
- Lerakóhelyek, tárolóhelyek, üzemek, raktárak növényzettel történő takarása, elkerítése

Változások

- Csarnok- és hangárépületek elterjedése
- Kerítések építése.
- Fejlesztési területek felhasználása, épületek bővítése.
- Gépjárműforgalom növekedése.
- Parkolóhelyek bővítése.
- Telepített faállomány kipsztlulása.
- Burkolt felületek növekedése.
- Vertikális tájelemek (villanyoszlopok, elektromos vezetékek, tornyok, lámpák) szaporodása.
- Fény- és zajszennyezés terjedése.
- Napenergia-telepek megjelenése.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Az épületek, csarnokok, hangárak, raktárak és műszaki létesítmények tájba illesztésének elmaradása.
- Fém és műanyag anyaghasználattal jellemezhető építmények túlnyomó többsége a látványban.
- Ablaktalan épületek dominanciája a tájképben.
- Spontán szukcesszióval párosuló gyomosodás, invazív, agresszív fajok terjedése az építési területeken.
- Hulladékanyagok, rendezetlen, területek.
- Zöldfelületek minőségi kezelésének elmaradása.
- Gyalogos járőfelületek, járdák hiánya

Minőségi célkitűzések

- Fásítással, növénytakarással vagy egyéb módon rejtett, csarnokszerű, hangár méretű raktárépületek.
- Kerítések, takaró és elkerítő építmények nélküli raktárterületek, ipari-kereskedelmi létesítmények.
- Jelentős gyepfelülettel, és gazdagon fásított zöldfelületekkel rendelkező tartalék fejlesztési területek az ipari-logisztikai-kereskedelmi létesítmények körül.
- Honos fajokkal sűrűn fásított parkolóterületek
- Kerékpárutakkal, gyalogutakkal ellátott és tömegközlekedéssel feltárt terület.
- Megőrzött látványkapcsolatok (kilátások) az értékesebb látványelemek irányába.
- Honos fajokból álló növénytakaró, agresszív, inváziós fajok nélkül.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Építmények, csarnokok, hangárszerű épületek nagy tömegének oldása a látványban, növénytelepítéssel, fásítással, takarással, festéssel, tereprendezéssel, helykiválasztással.
- Kerítések, takaró, elkerítő építmények alkalmazásának mellőzése.
- Gyepterületek megőrzése, változatosságának növelése, fák telepítése az építmények körüli területen
- Parkolóhelyek fásítása, zöldsávok telepítése és fenntartása.
- Járdák, kerékpárutak építése, főutaktól zöldsávval történő elkülönítése
- Kedvező látványkapcsolatok megőrzése egyes útszakaszokon a közeli látványelemek (hegyek, dombok, vízfolyások, épített örökség) irányába.
- Inváziós növényfajok visszaszorítása.

Tájkarakter típus neve:

Erdős homogén közephegységi táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező kilátás a kilátókból, kilátóhelyekről
- Rálátás a típusra a szomszédos domboldalokról
- Erdőborítás (meredek helyeken)
- Sziklakibúvások az erdőben
- Gyepes, sziklagyepes tisztások (fennsíkon)
- Magaslesek
- Pihenőhelyek, tűzrakóhelyek, turistautak
- Kastély (pl. Serédi-kastély),
- Idős fák, magányos fák, holt fa,
- Szakadékok, sziklaormok, oromfalak
- Barlangok, hasadékok, domborzati formák
- Felhagyott, történeti jelentőségű kőfejtők

Változások

- Éghajlatváltozás hatására száradó vegetáció a sekély termőrétegű hegyoldalon
- Az erdőborítás csökkenése, megszűnése
- Tisztások, gyepek erdősülése
- Felhagyott bányák erdősülése
- Terület védelem alá helyezése
- Turisztikai használat növekedése
- Fenyőtelepítés
- Tarvágásos erdőművelés

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Lombkorona szint ritkulása, felnyíló erdő terjedése
- Idegenhonos, tájidegen, fásszárú fafajok telepítése.
- Túrázók, kirándulók zavaró hatásának növekedése
- Klímaváltozás kedvezőtlen hatásai
- Élőhelyek megváltozása,
- Kedvező kilátással rendelkező helyek erdősülése
- Tarvágásos erdőművelés terjedése

Minőségi célkitűzések

- Jó állapotú turisztikai infrastruktúra
- Fenttartott kilátóhelyek, megújított kilátó-építmények és felújított kulturális örökség.
- Tájkarakterre is kiterjedő Információ-szolgáltatás
- Természetszerű viszonyok az erdőrezervátum és védőzónája közelében
- A szálalásos erdőgazdálkodás dominál
- Honos fajokkal telepített erdők.
- Nincsenek új telepítésű ültetvény-erdők
- Tarvágásos erdőművelés ritka, csak a látványkapcsolatok figyelembevételével történik
- A meredek, jól látható lejtőkön folyamatos erdőborítás
- Az erdészeket, vadászokat, természetjárókat és természetvédők tevékenységét értő és a kezelési döntések meghozatala során egymás szempontjait kölcsönösen mérlegelő élő helyi civil közösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Természetkímélő, folyamatos, erdőborítást biztosító erdőgazdálkodás, pl. szálalásos erdőgazdálkodás támogatásával, folyamatos erdőtakaró lehetőség szerinti fenntartása
- Kedvező látványkapcsolatok megőrzése (helyenként akár a növényzet visszavágásával) a közeli látványelemek (hegyek, dombok, vízfolyások, épített örökség) irányába.
- A turisztikai infrastruktúra megújítása, túraútvonalak, pihenőhelyek felújítása
- Turisztikai attrakciók felújítása és bővítése figyelemmel az ökoturisztikai elvekre: kilátóhelyek környékének rendezése, kilátóépítmények és épített örökség felújítása.
- Élőhely-helyreállítás (roncsolt, korábban ültetvényerdővel telepített területeken)
- Biológiai sokféleség megerősítése, a biztonságos, nem zavaró holt fa megtartása
- Idegenhonos fafajok telepítésének mellőzése, inváziós fajok visszaszorítása
- Az erdő kezelőinek, hasznélvezőinek közösségbe szervezése, közös rendezvényeinek támogatása.

Tájkarakter típus neve:

Erdős homogén dombsági táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező kilátás a kilátókból, kilátóhelyekről
- Rálátás a típusra a szomszédos domboldalakról
- Erdőborítás (meredek helyeken)
- Sziklakibúvások az erdőben
- Gyepes, sziklagyepes tisztások (dombtetőn)
- Magaslesek
- Pihenőhelyek, tűzrakóhelyek, turistautak
- Vadászházak, turistaházak, menedékházak
- Magányos fák, idős fák, holt fa
- Barlangok, domborzati formák
- Felhagyott történeti jelentőségű kőfejtők

Változások

- Éghajlatváltozás hatására száradó vegetáció a sekély termőrétegű hegyoldalon
- Az erdőborítás csökkenése, megszűnése
- Fenyőtelepítés
- Tarvágásos erdőművelés
- Tisztások, gyepek erdősülése
- Felhagyott bányák erdősülése
- Régi épített létesítmények lepusztulása
- Turisztikai használat növekedése
- Gépjárműparkolási igények növekedése.
- Terület védettséget alá helyezése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Lombkorona szint ritkulása, felnyíló erdő terjedése
- Idegenhonos, tájidegen, fásszárú fafajok telepítése.
- Turisztikai terhelés növekedése
- Klímaváltozás kedvezőtlen hatásai
- Élőhelyek megváltozása,
- Kedvező kilátással rendelkező helyek erdősülése
- Tarvágásos erdőművelés terjedése

Minőségi célkitűzések

- Megújított turisztikai műszaki infrastruktúra (túraútvonalak, pihenőhelyek, információs központok).
- Tájkarakterre is kiterjedő Információ-szolgáltatás
- Megújított és kibővített turisztikai attrakciók (kilátóhelyek, kulturális örökség építményei).
- A potenciális természetes vegetációhoz tartozó honos fajokkal megújuló kordiverz és természetközeli szerkezetű erdőterületek.
- Kivesző ültetvényerdő-telepítés és megszűnő tarvágásos erdőművelési módszer
- Megtartott erdőborítás a jól látható, meredek domboldalon.
- Az erdészeket, vadászokat, természetjárókat és természetvédők tevékenységét értő és a kezelési döntések meghozatala során egymás szempontjait kölcsönösen mérlegelő élő helyi civil közösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Az erdőborítás védelmi célú megőrzése,
- Kedvező látványkapcsolatok megőrzése (helyenként akár a növényzet visszavágásával, tarvágással) a közeli látványelemek (hegyek, dombok, vízfolyások, épített örökség) irányába
- A turisztikai infrastruktúra megújítása, túraútvonalak, pihenőhelyek parkolóhelyek felújítása, információs központok kialakítása, tekintettel a tájkarakterrel összefüggő információkra, rendezvényekre
- Turisztikai attrakciók felújítása és bővítése figyelemmel az ökoturisztikai elvekre: kilátóhelyek környékének rendezése, kilátóépítmények és épített örökség felújítása.
- Vízfolyás-rendezés, vízvisszatartás
- Élőhely-helyreállítás (roncsolt, korábban ültetvényerdővel telepített területeken)
- Biológiai sokféleség megerősítése, a biztonságos, nem zavaró holt fa megtartása
- Idegenhonos fafajok telepítésének mellőzése, inváziós fajok visszaszorítása
- Az erdő kezelőinek, haszonélvezőinek közösségbe szervezése, közös rendezvényeinek támogatása.

Tájkarakter típus neve:

Erdős-sziklás hegységperemi táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Kedvező kilátás a fennsíkrol, bércekről
- Rálátás a típusra a völgyekből, medencéből, szomszédos domboldalokról
- Sziklakibúvások
- Szakadékok, sziklaormok, oromfalak
- Barlangok, hasadékok
- Felhagyott történeti jelentőségű kőfejtők
- Erdőborítás
- Madárfészkek (sólyom, holló)
- Domborzati formák
- Gyepes, sziklagyepes tisztások

Változások

- Éghajlatváltozás hatására száradó vegetáció a sekély termőrétegű hegyoldalon
- Az erdőborítás csökkenése, megszűnése
- Bányanyitás, bányaművelés,
- Bányák felhagyása, bányák utóhasznosítása
- Felhagyott bányák erdősülése
- Terület védelem alá helyezése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Kiszáradás
- Lombkorona szint ritkulása, felnyíló erdő terjedése
- Élőhelyek megváltozása,
- Túrázók, kirándulók zavaró hatásának növekedése
- Jellegzetes fajok (madárfajok) eltűnése
- Idegenhonos, tájidegen, fásszárú növényfajok telepítése.
- Bányanyitás

Minőségi célkitűzések

- Jó állapotú turisztikai infrastruktúra a látványos helyek közelében, a veszélyes helyektől távolabb
- Fenttartott kilátóhelyek, megújított kilátó-építmények és felújított kulturális örökség.
- Tájkarakterre is kiterjedő Információ-szolgáltatás
- Honos fajokkal megőrzött erdők.
- Természetszerű viszonyok az erdőrezervátum és védőzónája közelében
- Tarvágásos erdőművelés nincs, szálalásos erdőgazdálkodás kevés helyen fordul elő.
- Nincsenek új telepítésű ültetvény-erdők
- Megőrzött, fenntartható madárélőhelyek, fészkelőhelyek.
- Az erdészeket, vadászokat, természetjárókat és természetvédők tevékenységét értő és a kezelési döntések meghozatala során egymás szempontjait kölcsönösen mérlegelő élő helyi civil közösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Természetkímélő, folyamatos erdőborítást biztosító erdőgazdálkodás fenntartása.
- Kedvező látványkapcsolatok megőrzése a közeli látványelemek (hegyek, dombok, vízfolyások, épített örökség) irányába.
- Turisztikai célpontok, kilátók felújítása és bővítése figyelemmel az ökoturisztikai elvekre.
- A turisztikai infrastruktúra megújítása, túraútvonalak, pihenőhelyek felújítása a meredek szakadékos a völgyekre, medencékre jó rálátással, de a veszélyes helyektől biztonságos távolságban.
- Felhagyott bányák rehabilitációja.
- Vízérzékeny hatások mérséklése a vízfolyások okozta károk csökkentése, felszámolása.
- Madárélőhelyek, fészkek nyugalmanak és a természet védelmének további biztosítása.
- Élőhely-helyreállítás (roncsolt, korábban ültetvényerdővel telepített területeken).
- Biológiai sokféleség megerősítése, a holt fa megtartása.
- Idegenhonos fajok telepítésének mellőzése, inváziós fajok visszaszorítása.
- Az erdő kezelőinek, hasznélvezőinek közösségbe szervezése, közös rendezvényeinek támogatása.

Tájkarakter típus neve:**Erdővel borított kisvízfolyás-menti völgyek****Tipikus terepi megjelenés**

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Rálátás a típusra a völgyoldalakból, a szomszédos dombhátról, a síkról, és a folyóról
- Kisvízfolyások, időszakos kisvízfolyások
- Vízmosságok, árkok
- Idős fák, holt fa
- Turistautak, tanösvények
- Vadászházak
- Erdőborítás
- Sziklakibúvások az erdőben
- Barlangok, víznyelők, domborzati formák
- Felhagyott történeti jelentőségű kőfejtők

Változások

- Éghajlatváltozás hatására száradó völgyek
- Az erdőborítás csökkenése, megszűnése (helyenként)
- Bányanyitás, bányaművelés,
- Bányák felhagyása, utóhasznosítása, erdősülése
- Terület védetség alá helyezése
- Fenyőtelepítés
- Kisvízfolyások kiszáradása
- Felhagyott bányák erdősülése
- Turisztikai használat növekedése
- Terület védetség alá helyezése
- Személygépjárműforgalom és parkolási igények növekedése.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Lombkorona szint ritkulása, felnyíló erdő terjedése
- Kisvízfolyások és a völgy szárazodása
- Idegenhonos, tájidegen, fásszárú fafajok telepítése.
- Turisztikai terhelés növekedése
- Klímaváltozás kedvezőtlen hatásai
- Élőhelyek megváltozása,
- Kedvező kilátással rendelkező helyek erdősülése
- Tarvágásos erdőművelés terjedése

Minőségi célkitűzések

- Megújított turisztikai műszaki infrastruktúra.
- Tájkarakterre is kiterjedő Információ-szolgáltatás
- Megújított és kibővített turisztikai attrakciók (kilátóhelyek)
- A potenciális természetes vegetációhoz tartozó honos fajokkal megújuló kordiverz és természetközeli szerkezetű erdőterületek.
- Kivesző ültetvényerdő-telepítés és megszűnő tarvágásos erdőművelési módszer
- Megtartott erdőborítás a jól látható, meredek domboldalakon.
- Természetszerű viszonyok az erdőrezervátumok és védőzónájuk közelében
- Az erdészeket, vadászokat, természetjárókat és természetvédők tevékenységét értő és a kezelési döntések meghozatala során egymás szempontjait kölcsönösen mérlegelő élő helyi civil közösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A turisztikai infrastruktúra megújítása, túraútvonalak, pihenőhelyek felújítása, információs központok kialakítása, tekintettel a tájkarakter szempontok alapján nyújtható információkra
- Turisztikai attrakciók felújítása és bővítése figyelemmel az ökoturisztikai elvekre: kilátóhelyek környékének rendezése, kilátóépítmények és épített örökség felújítása.
- Vízfolyás-rendezés, vízvisszatartás
- Élőhely-helyreállítás (roncsolt, korábban ültetvényerdővel telepített területeken)
- Biológiai sokféleség megrőzése, a biztonságos, nem zavaró holt fa megtartása
- Az erdőborítás védelmi célú folyamatos megőrzése,
- Idegenhonos fafajok telepítésének mellőzése, inváziós fajok visszaszorítása
- Vadászat és természetjárás használati szempontjainak, használati időszávjának rendezése
- Az erdő kezelőinek, haszonélvezőinek közösségbe szervezése, közös rendezvényeinek támogatása.

Tájkarakter típus neve:**Gyepdomináns dombosági és hegységperemi táj****Tipikus terepi megjelenés**

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Lejtős, dombos, völgyes, hegyes domborzat
- Tágas látóterek, kilátóhelyek, magaslesek
- Gerecse hegység lábainak látványa
- Kedvező rálátás a területre a környékről
- Legeltetés, legelő állatok, hagyásfás legelők
- Extenzív művelés, változatosság, mozaikosság
- Fazorok, facsoportok, magányos fák, idős fák
- Erdőfoltok, erdők, cserjesávok, erdősávok,
- Gyepfoltok, gyepes élőhelyek
- Gazdasági épületek, tanyák

Változások

- Állattartás, legeltetés visszaszorulása
- Mezőgazdasági funkció csökkenése
- Művelés felhagyása, cserjésedés, erdősülés
- Régi épített létesítmények pusztulása.
- Úthálózat átalakulása, régi utak felhagyása
- Közlekedési infrastruktúra leromlása
- Inváziós növényfajok terjedése
- Rekreációs funkció erősödése
- Ökoturisztikai használat megjelenése
- Napenergia-telepek megjelenése
- Vadászat szereplésének növekedése, vadlesek megjelenése
- A beépítés megjelenése településkörnyéken
- Szárazodás

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Legeltetés, kaszálás visszaszorulása
- Cserjésedés, erdősődés
- Vízerózióknak kitett meredek lejtők és mélyutak
- Napenergia-telepek megjelenése, gyepen
- Fazorok és idős magányos fák elöregedése
- Túrászás lepusztult pihenő-infrastruktúrája
- Pusztuló, felhagyott, régi építmények
- Úthálózat átalakítása, régi utak használaton kívül kerülése, elhanyagolása, eltűnése,
- Idegenhonos, tájidegen, agresszív, gyomosító fajok megjelenése a kaszálatlan szegélyeken.
- Technikai motorsportok megjelenése
- Vizes élőhelyek szárazodása, vízhiány
- Patakmenti fás szárú vegetáció hiánya

Minőségi célkitűzések

- Zöldutakkal, túrautakkal, kerékpárutakkal és kapcsolódó pihenőhelyekkel megújuló rég felhagyott utak.
- A napenergia-telepek a hazai szélérőmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.
- Ökológiai folyosó és tájképet gazdagító diverz cserje- és faállomány a vízfolyások közelében.
- Gyepesített, legeltetett vagy legalább kaszált területek az erdősülés elkerülésé érdekében.
- Az erdősülés megakadályozásával megőrzött látványkapcsolatok, kilátások.
- Pihenőhelyek, kilátók, kerékpáros és gépjármű-parkolók a feltöltődésre alkalmas területeken.
- Jelentős tájképi és ökológiai értéket jelentő idős fák, hagyásfás legelők
- A szárazodásnak és a szélsőséges csapadékviszonyoknak ellenálló fejlesztések.
- A helyi gazdálkodókat összefogó, tevékenységüket értő és támogató élő helyi társadalmi közösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A régi felhagyott utak mentén túrautak, zöldutak, kerékpárutak kialakítása pihenőhelyekkel a növekvő rekreációs és sportolási igények kiszolgálására.
- A hazai táji sajátosságoknak és társadalmi igényeknek megfelelő napenergia-telep tájba illesztési módszereket és technikai megoldásokat alkalmazó stratégia kidolgozása.
- Vízfolyások rehabilitációja a vízfolyás környezetének fásításával, zöldfolyosók kialakításával.
- A legeltető állattartás fenntartása.
- A rekreációs céloknak megfelelően kilátók, kerékpáros és gépjármű-parkolók, pihenőhelyek létesítése.
- Idős, magányos fák, hagyásfás legelők megőrzése, művelése, bővítése, telepítése.
- A látványkapcsolatok kedvező kilátások megőrzése az erdősülés megakadályozásával.
- Javított vízháztartás, víz-visszatartás, kisvízfolyás-rendezés, vízerózió mérséklése.
- A gazdálkodók, vendéglátók, természetvédők, lakosok megszólítása, közösségbe szervezése.

Tájkarakter típus neve:

Gyep-szántómozaikos medencetáj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Medence-érzetet adó domborzati környezet
- Gerecse hegység kontúrjai képezik a horizontot
- Kilátóhelyek, kilátó-építmények, magaslesek
- Kedvező rálátás a területre a környékről
- Legeltetés, Legelő állatok, hagyásfás legelők
- Gyepes mezsgyék szántón, gyepes élőhelyek
- Extenzív művelés, változatosság, mozaikosság
- Fasorok, facsoportok, magányos fák, idős fák
- Erdőfoltok, erdők, cserjesávok, erdősávok,
- Gazdasági épületek, tanyák

Változások

- Állattartás, legeltetés visszaszorulása
- Gyepes kaszálásának terjedése
- Művelés felhagyása, cserjésedés, erdősülés
- Régi épített létesítmények pusztulása.
- Közlekedési infrastruktúra leromlása
- Inváziós növényfajok terjedése
- Rekreációs funkció erősödése
- Ökoturisztikai használat megjelenése
- Napenergia-telepek megjelenése
- Vadászat szereplének növekedése, vadlesek megjelenése
- A beépítés megjelenése településkörnyéken
- Szárazodás

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Legeltetés visszaszorulása, erdősödés,
- Cserjésedés, hagyásfás legelők eltűnése,
- Pusztuló, felhagyott, régi építmények
- Napenergia-telepek megjelenése, gyepen
- A beépítés megjelenése települések közelében
- Fasorok és idős magányos fák előregedése
- Idegenhonos, tájidegen, agresszív, gyomosító fajok megjelenése a kaszátlan szegélyeken.
- Úthálózat átalakítása, régi utak használaton kívül kerülése, elhanyagolása, eltűnése,
- Vizes élőhelyek szárazodása, vízhiány
- Technikai motorsportok megjelenése
- Rekreáció és ökoturizmus rendezetlen viszonyai

Minőségi célkitűzések

- Zöldutakkal, túrautakkal, kerékpárutakkal és kapcsolódó pihenőhelyekkel megújuló rég felhagyott utak.
- Rendszeresen kaszált és gyomfajoktól mentesített, ökológiailag változatos, mézelo fajokban gazdag gyepes szegélyek, mezsgyék a szántóátlak szegélyén.
- A helyi gasztronómiához, élelmiszer-termékekhez igazodó mezőgazdasági termény-előállítás.
- A napenergia-telepek a hazai szélerőmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.
- Korlátozott, mérsékelt beépítések, lakóterületi vagy ipari fejlesztések a jó minőségű szántóátlakon.
- Ökológiai folyosó és tájképet gazdagító diverz cserje- és faállomány a vízfolyások közelében.
- Gyepesített és erdősített meredek szántók, szántóművelésben megtartott enyhébb lejtésű területek.
- Megőrzött látványkapcsolatok a szántók és egyéb felszínborítások mozaikjaival jellemzett területen.
- Pihenőhelyek, kilátók, kerékpáros és gépjármű-parkolók a feltöltődésre alkalmas területeken.
- Jelentős tájképi és ökológiai értéket jelentő idős fák, hagyásfás legelők
- A helyi gazdálkodókat összefogó, tevékenységüket értő és támogató élő, helyi társadalmi közösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A régi felhagyott utak mentén túrautak, zöldutak, kerékpárutak kialakítása pihenőhelyekkel a növekvő rekreációs és sportolási igények kiszolgálására.
- A helyi mezőgazdasági termények specifikálása a tájegységi sajátos élelmiszer-igényekhez is és erre építő reklám és marketing-stratégia kidolgozása.
- A hazai táji sajátosságoknak és társadalmi igényeknek megfelelő napenergia-telep tájba illesztési módszereket és technikai megoldásokat alkalmazó stratégia kidolgozása
- A jó minőségű szántóátlakon a beépítések (lakó vagy kereskedelmi) visszafogása, korlátozása.
- A meredek szántóterületek gyepesítése, erdősítése az enyhébb lejtésű területek művelésben tartása.
- A szántók és egyéb felszínborítások mozaikosságának megőrzése a látványkapcsolatok megőrzésére.
- A rekreációs céloknak megfelelően kilátók, kerékpáros és gépjármű-parkolók, pihenőhelyek

létesítése.

- Idős, magányos fák, hagyásfás legelők megőrzése, művelése, bővítése, telepítése.
- A gazdálkodók, vendéglátók, természetvédők, lakosok megszólítása, közösségbe szervezése.

Tájkarakter típus neve:

Szántóművelésű homogén hullámos síksági táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Enyhén hullámos domborzat, kisebb völgyek
- Nyitottság, tágas látóhatár
- Messzeségbe vesző horizont, Gerecse kontúrjai
- Jó minőségű termőtalaj
- Gyepes mezsgyék, gyepfoltok
- Kisvízfolyások, csatornák, vízvezető árkok
- Tanyák, majorságok
- Élőhelyfoltok, nádasok,
- Fasorok, facsoportok
- Erdőfoltok, erdősávok,

Változások

- Vízrendezés, vízszabályozás
- Átlagos táblaméret növekedése
- Régi épített létesítmények pusztulása.
- Elektromos vezetékek telepítése
- Úthálózat átalakítása, régi utak felhagyása (pl. az autópálya megépítése után)
- A beépítés megjelenése településkörnyéken
- Inváziós növényfajok terjedése
- Öntözőrendszerek kialakítása
- Szélerőművek látványának megjelenése
- Napenergia-telepek megjelenése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Helyi sajátosságokban szegény szántóművelés
- Úthálózat átalakítása, régi utak használaton kívül kerülése, elhanyagolása, eltűnése,
- Nagyméretű, deflációnak és vízerózióknak kitett mezőgazdasági táblák
- Idegenhonos, tájidegen, agresszív gyomfajok megjelenése a kaszálatlan szegélyeken.
- Belvízzel jellemzett foltok intenzív művelése
- Pusztuló, felhagyott, régi építmények látványa
- Szélerőművek megjelenése
- Napenergia-telepek megjelenése
- A beépítés megjelenése települések közelében
- Vasúti és közúti eredetű zajterhelés

Minőségi célkitűzések

- Fasorok és erdősávok telepítésével megtartott nagytáblás szántóművelés.
- A belvízzel jellemzett foltok helyén élőhely-rehabilitáció valósul meg.
- Zöldutakkal, túrautakkal, kerékpárutakkal és kapcsolódó pihenőhelyekkel megújuló rég felhagyott utak.
- Rendszeresen kaszált és gyomfajoktól mentesített, ökológiailag változatos, mézélő fajokban gazdag gyepes szegélyek, mezsgyék a szántótáblák szegélyén.
- A helyi gasztronómiához, élelmiszer-termékekhez igazodó mezőgazdasági termény-előállítás.
- A szélerőművek a hazai szélerőmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.
- A napenergia-telepek a hazai szélerőmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.
- Korlátozott, mérsékelt beépítések, lakóterületi vagy ipari fejlesztések a jó minőségű szántóföldön.
- A helyi gazdálkodókat összefogó, tevékenységüket értő és támogató élő helyi társadalmi közösség.
-

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Nagytáblás szántóterületeken fasorok, erdősávok telepítése az utak, földutak mentén, táblahatárokon.
- Nedves, vizenyős élőhelyek helyreállítása a szántók jellemzően bevízzel borított területein.
- A régi felhagyott utak mentén túrautak, zöldutak, kerékpárutak kialakítása pihenőhelyekkel a növekvő rekreációs és sportolási igények kiszolgálására.
- Szántótáblák szélén gyepes sáv létesítése változatos, mézelő évelő fajokból, rendszeres kaszálással.
- A helyi mezőgazdasági termények specifikálása a tájegységi sajátos élelmiszer-igényekhez is és erre építő marketing-stratégia kidolgozása.
- A hazai táji sajátosságoknak és társadalmi igényeknek megfelelő szélérőmű- és napenergia-telep tájba illesztési módszereket és technikai megoldásokat alkalmazó stratégia kidolgozása.
- A jó minőségű szántóföldeken a beépítések (lakó vagy kereskedelmi) visszafogása, korlátozása.
- A gazdálkodók, vendéglátók, természetvédők, lakosok megszólítása, közösségbe szervezése.

Tájkarakter típus neve:

Szántóművelésű mozaikos síksági táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Nyitottság, tágas látóhatár
- Távolságba nyúló horizont, Gerecse kontúrjai
- Kilátókból kedvező rálátás a területre
- Jó minőségű termőtalaj
- Élőhelyfoltok, nádasok, vizenyős mozaikok
- Fasorok, facsoportok, magányos fák, idős fák
- Erdőfoltok, cserjesávok, erdősávok,
- Gyepes mezsgyék, gypfoltok
- Kisvízfolyások, csatornák, vízelvezető árkok
- Tanyák, majorságok,
- Extenzív művelés, változatosság, mozaikosság

Változások

- Vízrendezés, vízszabályozás
- Szélerőművek látványának megjelenése
- Régi épített létesítmények pusztulása.
- Elektromos vezetékek telepítése
- Úthálózat átalakítása, régi utak felhagyása
- A beépítés megjelenése településkörnyéken
- Inváziós növényfajok terjedése
- Rekreatív funkció megjelenése
- Vízfolyások vízjárásának változása
- Öntözőrendszerek kialakítása
- Napenergia-telepek megjelenése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Közepes méretű, deflációnak és vízerózióknak kitett mezőgazdasági táblák
- Belvízzel jellemzett foltok intenzív művelése
- Idegenhonos, tájidegen, agresszív, gyomfajok megjelenése a kaszátlan szegélyeken.
- Szélerőművek tömeges megjelenése
- Pusztuló, felhagyott, régi építmények látványa
- Úthálózat átalakítása, régi utak használaton kívül kerülése, elhanyagolása, eltűnése,
- A beépítés megjelenése települések közelében
- Egyes vízfolyások túlszabályozott hosszirányú nyomvonalvezetésűek és keresztmetszetűek
- Fasorok és idős magányos fák elöregedése
- Vasúti és közúti eredetű zajterhelés

Minőségi célkitűzések

- A belvízzel jellemzett foltok helyén élőhely-rehabilitáció valósul meg.
- Zöldutakkal, túrautakkal, kerékpárutakkal és kapcsolódó pihenőhelyekkel megújuló rég felhagyott utak.
- Rendszeresen kaszált és gyomfajoktól mentesített, ökológiailag változatos, mézélő fajokban gazdag gyepes szegélyek, mezsgyék a szántótáblák szegélyén.
- A szélerőművek a hazai szélerőmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.
- A napenergia-telepek a hazai szélerőmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.
- Korlátozott, mérsékelt beépítések, lakóterületi vagy ipari fejlesztések a jó minőségű szántóföldön.
- Ökológiai folyosók és tájképet gazdagító diverz cserje- és faállomány a vízfolyások mentén.
- Kanyargós, organikus kisvízfolyás-szakaszok a korábbi egyenes, túlszabályozott csatornák helyén.
- A helyi gazdálkodókat összefogó, tevékenységüket értő és támogató élő helyi társadalmi közösség.
-

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Nedves, vizenyős élőhelyek helyreállítása a szántók jellemzően bevízzel borított területein.
- A régi felhagyott utak mentén túrautak, zöldutak, kerékpárutak kialakítása pihenőhelyekkel a növekvő rekreációs és sportolási igények kiszolgálására.
- Szántótáblák szélén gyepes sáv létesítése változatos, mézélő évelő fajokból, rendszeres kaszással.
- A hazai táji sajátosságoknak és társadalmi igényeknek megfelelő szélerőmű- és napenergia-telep tájba illesztési módszereket és technikai megoldásokat alkalmazó stratégia kidolgozása.
- A jó minőségű szántóföldeken a beépítések (lakó vagy kereskedelmi) visszafogása, korlátozása.
- Vízfolyások rehabilitációja a túlszabályozott meder egyes szakaszainak oldásával (ahol nincs történeti értéke) és a vízfolyás környezetének honos fajokkal történő fásításával.
- A gazdálkodók, vendéglátók, természetvédők, lakosok megszólítása, közösségbe szervezése.

Tájkarakter típus neve:

Szántóművelésű homogén medencetáj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Medence-érzetet adó domborzati környezet
- Gerecse hegység kontúrjai képezik a horizontot
- Kedvező rálátás a területre
- Cserjesávok, erdősávok, Élőhelyfoltok, nádasok
- Fasorok, facsoportok, magányos fák, idős fák
- Jó minőségű termőtalaj
- Gyepes mezsgyék, gypfoltok
- Kisvízfolyások, vízelvezető árkok
- Tanyák, majorságok, kilátók

Változások

- Vízrendezés, vízszabályozás
- Átlagos táblaméret növekedése
- Rekreációs funkció megjelenése
- Kerékpárutak építése
- Régi épített létesítmények pusztulása.
- Inváziós növényfajok terjedése
- Elektromos vezetékek telepítése
- Úthálózat átalakítása, régi utak felhagyása
- A beépítés megjelenése településkörnyéken

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Helyi sajátosságokban szegény szántóművelés
- Nagyméretű, deflációnak és vízerózióknak kitett mezőgazdasági táblák
- Belvízzel jellemzett foltok intenzív művelése
- Pusztuló, felhagyott, régi építmények látványa
- Idegenhonos, tájidegen, agresszív, gyomosító fajok megjelenése a kaszálatlan szegélyeken.
- Napenergia-telepek megjelenése
- A beépítés megjelenése települések közelében
- Fasorok és idős magányos fák elöregedése
- Egyes szakaszokon a vízfolyások közelében szántóföldi művelés, patakmenti fás szárú vegetáció hiánya, rossz állapota

Minőségi célkitűzések

- Fasorok és erdősávok telepítésével megtartott nagytáblás szántóművelés.
- A belvízzel jellemzett foltok helyén élőhely-rehabilitáció valósul meg.
- Zöldutakkal, túrautakkal, kerékpárutakkal és kapcsolódó pihenőhelyekkel megújuló rég felhagyott utak.
- Rendszeresen kaszált és gyomfajoktól mentesített, ökológiailag változatos, mézélő fajokban gazdag gyepes szegélyek, mezsgyék a szántótáblák szegélyén.
- A helyi gasztronómiához, élelmiszer-termékekhez igazodó mezőgazdasági termény-előállítás
- A napenergia-telepek a hazai szélerőmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.
- Korlátozott, mérsékelt beépítések, lakóterületi vagy ipari fejlesztések a jó minőségű szántóföldön.
- Ökológiai folyosó és tájképet gazdagító diverz cserje- és faállomány a vízfolyások közelében.
- A helyi gazdálkodókat összefogó, tevékenységüket értő és támogató élő helyi társadalmi közösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- Nagytáblás szántóterületeken fasorok, erdősávok telepítése az utak, földutak mentén, táblahatárokon.
- Nedves, vizenyős élőhelyek helyreállítása a szántók jellemzően bevízzel borított területein.
- A régi felhagyott utak mentén túrautak, zöldutak, kerékpárutak kialakítása pihenőhelyekkel a növekvő rekreációs és sportolási igények kiszolgálására.
- Szántótáblák szélén gyepes sáv létesítése változatos, mézélő évelő fajokból, rendszeres kaszállással.
- A helyi mezőgazdasági termények specifikálása a tájegységi sajátos élelmiszer-igényekhez is és erre építő reklám és marketing-stratégia kidolgozása.
- A hazai táji sajátosságoknak és társadalmi igényeknek megfelelő napenergia-telep tájba illesztési módszereket és technikai megoldásokat alkalmazó stratégia kidolgozása
- A jó minőségű szántóföldeken a beépítések (lakó vagy kereskedelmi) visszafogása, korlátozása.
- Vízfolyások rehabilitációja a vízfolyás környezetének fásításával, zöldfolyosók kialakításával.
- A gazdálkodók, vendéglátók, természetvédők, lakosok megszólítása, közösségbe szervezése.

Tájkarakter típus neve:**Szántóművelésű mozaikos dombvidéki táj****Tipikus terepi megjelenés**

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Hullámos, lejtős, domborzat, kisebb völgyek
- Kedvező kilátások és rálátások a területre
- Erdőfoltok, erdők, cserjesávok, erdősávok,
- Élőhelyfoltok, nádasok, vizenyős mozaikok
- Facsoportok, magányos fák, idős fák, fasorok
- Jó minőségű termőtalaj
- Gyepes mezsgyék, gyeptalajok
- Kisvízfolyások, csatornák, vízelvezető árkok
- Tanyák, majorságok
- Változatosság, mozaikosság, extenzív művelés

Változások

- A beépítés megjelenése településkörnyéken
- Inváziós növényfajok terjedése
- Vízrendezés, vízszabályozás
- Vízfolyások vízjárásának változása
- Állattartás, legeltetés visszaszorulása
- Művelés felhagyása, cserjésedés, erdősülés
- Rekreációs funkció erősödése
- Kerékpárutak építése
- Régi épített létesítmények pusztulása.
- Úthálózat átalakítása, régi utak felhagyása

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Deflációnak és vízerózióknak kitett szántóterületek
- Napenergia-telepek megjelenése
- Egyes szakaszokon a vízfolyások közelében szántóföldi művelés, patakmenti fás szárú vegetáció hiánya, rossz állapota.
- Idegenhonos, tájidegen, agresszív, gyomosító fajok megjelenése a kaszátlan szegélyeken.
- Fasorok és idős magányos fák elöregedése
- Pusztuló, felhagyott, régi építmények
- A beépítés megjelenése települések közelében
- Parlagon lévő szántók, cserjésedés, erdősődés
- Rendezetlen parkolási viszonyok rekreációra alkalmas területeken

Minőségi célkitűzések

- Zöldutakkal, túrautakkal, kerékpárutakkal és kapcsolódó pihenőhelyekkel megújuló rég felhagyott utak.
- Rendszeresen kaszált és gyomfajoktól mentesített, ökológiailag változatos, mézélő fajokban gazdag gyepes szegélyek, mezsgyék a szántóterületek szegélyén.
- A napenergia-telepek a hazai szélerőmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.
- Korlátozott, mérsékelt beépítések, lakóterületi vagy ipari fejlesztések a jó minőségű szántóföldön.
- Ökológiai folyosó és tájképet gazdagító diverz cserje- és faállomány a vízfolyások közelében.
- Szántóművelésben megtartott enyhébb lejtésű területek, gyepesített és erdősített meredek területek.
- Megőrzött látványkapcsolatok a szántók és egyéb felszínborítások mozaikjaival jellemzett területen.
- Pihenőhelyek, kilátók, kerékpáros és gépjármű-parkolók a feltöltődésre alkalmas területeken.
- A helyi gazdálkodókat összefogó, tevékenységüket értő és támogató élő, helyi társadalmi közösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A régi felhagyott utak mentén túrautak, zöldutak, kerékpárutak kialakítása pihenőhelyekkel a növekvő rekreációs és sportolási igények kiszolgálására.
- Szántóterületek szélén gyepes sáv létesítése változatos, mézélő évelő fajokból, rendszeres kaszálással.
- A hazai táji sajátosságoknak és társadalmi igényeknek megfelelő napenergia-telep tájba illesztési módszereket és technikai megoldásokat alkalmazó stratégia kidolgozása.
- A jó minőségű szántóföldeken a beépítések (lakó vagy kereskedelmi) visszafogása, korlátozása.
- Vízfolyások rehabilitációja a vízfolyás környezetének fásításával, zöldfolyosók kialakításával.
- A meredek szántóterületek gyepesítése, erdősítése az enyhébb lejtésű területek művelésben tartása.
- A szántók és egyéb felszínborítások mozaikosságának megőrzése a látványkapcsolatok megőrzésére.
- A rekreációs céloknak megfelelően pihenőhelyek, kilátók, kerékpáros és gépjármű-parkolók létesítése.

- A gazdálkodók, vendéglátók, természetvédők, lakosok megszólítása, közösségbe szervezése.

Tájkarakter típus neve:

Változatos felszínborítású dombsági táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Enyhén hullámos domborzat, kisebb völgyek
- Gerecse hegység kontúrjai
- Változatos tájkép, üdítő, mozaikos tájézet
- Erdőfoltok, erdők, cserjesávok, erdősávok, Zöldfelületi elemek, élőhelyfoltok
- Gyepek, facsoportok, gyümölcsfák
- Extenzív művelés,
- Kertes, kiskerti jelleg mozaikjai
- Kedvező kilátás a dombokról
- Magaslesek, kilátók
- Pihenőhelyek, tűzrakóhelyek, turistautak
- Túraútvonalak, tanösvények, földutak

Változások

- Cserjésedés, erdősödés
- Régi épített létesítmények pusztulása.
- Elektromos vezetékek telepítése
- Úthálózat átalakítása, régi utak felhagyása
- A beépítés megjelenése településkörnyéken
- Inváziós növényfajok terjedése
- Átlagos táblaméret növekedése
- Állattartás, legeltetés visszaszorulása
- Szárazodás
- Művelés felhagyása
- Mezőgazdasági funkció csökkenése
- Kiskerti részekben a lakóházas karakter megjelenik, terjed
- Szélerőművek látványának megjelenése

Problémák, veszélyeztető tényezők

- Nagymértékű, deflációnak és vízerózióknak kitett mezőgazdasági táblák
- Pusztuló, felhagyott, régi építmények
- A beépítés megjelenése települések közelében
- Idegenhonos, tájidegen, agresszív, gyomosító fajok megjelenése a kaszátlan szegélyeken.
- Szélerőművek látványának megjelenése
- Légvezetékek látványa
- Parlagon lévő földek, elhagyatott szőlők, kertek
- Technikai sportok, cross-motorozás
- Cserjésedés, erdősödés látványkapcsolatokat szüntet meg.
- Fasorok előregedése, idős magányos fák pusztulása

Minőségi célkitűzések

- Honos fajokkal megőrzött erdők, nincsenek új telepítésű ültetvény-erdők
- Extenzív, természetkímélő mezőgazdaság, legeltetett gyepek és erdők mozaikja érvényesül a területen
- Megőrzött, fejlesztett, kedvező látványkapcsolatok a fő látványelemek (Duna, hegyek) irányába.
- Nincsenek felhagyott, lepusztult, összedől, leromlott állapotú épületek és építménymaradványok.
- Minőségi infrastruktúra és zöldinfrastruktúra szolgáltatások biztosítottak a kirándulások kiindulópontjaként megépített hegylábi gépjármű-parkolóban
- A változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására kész, önszerveződő, helyi tudással, helyi identitással rendelkező térségi lakóközösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A kedvező látványkapcsolatok feltárása és megőrzése tájkarakter szempontok alapján, mind területről nyíló kilátás, mind a területre rálátás vonatkozásában
- A változatos, látványos, összetett, mozaikokból felépülő tájkarakter megőrzése
- A kirándulóhelyek kiindulópontja közelében parkolóhelyek létesítése, honos fa- és cserjetelepítéssel.
- Idegenhonos fajok telepítésének mellőzése, inváziós fajok visszaszorítása.
- Vízügyi tartás, kisvízfolyások környezetének rendezése, vízerózió mérséklése
- Élőhely-helyreállítás (roncsolt, korábban ültetvényerdővel telepített területeken)
- Biológiai sokféleség megerősítése, a biztonságos, nem zavaró holt fa megtartása
- Vadászat és természetjárás használati szempontjainak, használati idősávjának rendezése
- A helybéliek (lakosok, gazdálkodók) közösségbe szervezése a mozaikos, változatos tájkarakter megőrzésére, oktatási vagy ismeretterjesztő rendezvényeik támogatása.

Tájkarakter típus neve:

Változatos felszínborítású síksági táj

Tipikus terepi megjelenés

Fénykép forrása: Jombach Sándor

Értékek

- Gerecse hegység kontúrjai
- Változatos tájkép, mozaikos, üdítő tájézet
- Sportolási, üdülési, rekreációs lehetőségek
- Változatos, üdítő, mozaikos tájézet
- Erdőfoltok, erdők, cserjesávok, erdősávok,
- Élőhelyfoltok, nádasok, vizenyős mozaikok
- Fazorok, facsoportok, magányos fák, idős fák
- Jó minőségű termőtalaj
- Gyepes mezsgyék, gyepfoltok
- Kisvízfolyások, csatornák, vízelvezető árkok
- Kerékpárút, ösvények, földutak

Változások

- Vízrendezés, vízszabályozás
- Öntözőrendszerek kialakítása
- Átlagos táblaméret növekedése
- Szélerőművek látványának megjelenése
- Régi épített létesítmények pusztulása.
- Elektromos vezetékek telepítése
- Úthálózat átalakítása, régi utak felhagyása
- A beépítés megjelenése településkörnyéken
- Rekreációs funkció erősödése
- Inváziós növényfajok terjedése
- Állattartás, legeltetés visszaszorulása
- Ökoturisztikai használat megjelenése
- Kiskerti részeken a lakóházas karakter megjelenik, terjed.

Problémák, veszélyeztető tényezők

- A beépítés megjelenése települések közelében
- Fazorok előregedése, idős magányos fák pusztulása
- Szélerőművek megjelenése
- Napenergia-telepek megjelenése
- Idegenhonos, tájidegen, agresszív, gyomosító fajok megjelenése a kaszátlan szegélyeken.
- Légvezetékek látványa
- Patakmenti fás szárú vegetáció hiánya vagy rossz állapota
- Vasúti és egyéb közlekedési eredetű zajterhelés
- Rendezetlen parkolás
- Helyi sajátosságokban szegény szántóművelés

Minőségi célkitűzések

- Honos fajokkal megőrzött erdők, nincsenek új telepítésű ültetvény-erdők
- Extenzív, természetkímélő mezőgazdaság, legeltetett gyepes és erdők mozaikja érvényesül a területen
- Megőrzött, fejlesztett, kedvező látványkapcsolatok a fő látványelemek (hegyek, erdők) irányába.
- Nincsenek felhagyott, lepusztult, összedől, leromlott állapotú épületek és építménymaradványok.
- Minőségi infrastruktúra és zöldinfrastruktúra szolgáltatások biztosítottak a kirándulások kiindulópontjaként megépített hegylábi gépjármű-parkolóban
- A szélerőművek a hazai szélerőmű tájba illesztési stratégia alapján jelennek meg a tájképben.
- A változások, problémák, veszélyeztető tényezők feltárására kész, önszerveződő, helyi tudással, helyi identitással rendelkező térségi lakóközösség.

Szükséges beavatkozások, fenntartási, kezelési javaslatok

- A kedvező látványkapcsolatok feltárása és megőrzése tájkarakter szempontok alapján, mind területről nyíló kilátás, mind a területre rálátás vonatkozásában
- A változatos, látványos, összetett, mozaikokból felépülő tájkarakter megőrzése
- A kiránduláshelyek kiindulópontja közelében parkolóhelyek létesítése, honos fa- és cserjetelepítéssel.
- Idegenhonos fafajok telepítésének mellőzése, inváziós fajok visszaszorítása.
- Vízviisszatartás, kisvízfolyások környezetének rendezése
- Élőhely-helyreállítás (vizenyős területeken)
- Biológiai sokféleség megerősítése, a biztonságos, nem zavaró holt fa megtartása
- A hazai táji sajátosságoknak és társadalmi igényeknek megfelelő szélerőmű- és napenergia-telep tájba illesztési módszereket és technikai megoldásokat alkalmazó stratégia kidolgozása.
- A helybéliek (lakosok, gazdálkodók) közösségbe szervezése a mozaikos, változatos tájkarakter megőrzésére, oktatási vagy ismeretterjesztő rendezvényeik támogatása.

4. Összefoglalás

A kutatás során feltártuk, alkalmaztuk és dokumentáltuk a mintaterületi tájkarakter-felmérési és meghatározási módszereket. Ezek a módszerek részét képezik a javasolható módszertannak és eszköztárnak a tájkarakter-egységek azonosítása és lehatárolása során. Megállapítottuk, hogy az irodalomkutatás, a tájtörténeti elemzések, a terepi felmérés, az online kérdőív és a helyi érintettek személyes megkeresése és megszólítása hasznos módszerként működhet a helyi szintű tájkarakter-elemzési módszertan egy-egy elemeként.

Bemutattuk a két választott mintaterület a Gerecse és a Tápió-vidék táji sajátosságait egy általánosabb helyzetfeltárás és egy koncentráltabb tájtörténeti elemzés formájában. A történeti elemzésben feltártuk a táj több száz éves változásának tájkaraktert meghatározó folyamatát.

Az országos tájkarakter-egységek mintaterületi elemzését követően elkészítettük az azonosításhoz és lehatároláshoz alkalmazható sablon mintát, melyet minden helyi szintű tájkarakter egységre kitöltöttünk. Mindkét mintaterületen belül egymástól jellemzően elkülönülő, kisebb tájkarakter területeket azonosítottunk be, a Gerecsére négy, a Tápió-vidékre két tájkarakter terület került lehatárolásra.

Beazonosítottuk, megneveztük, leírtuk, térképeztük a helyi szintű tájkarakter egységeket mind a Gerecse mind a Tápió-vidék mintaterületen. Feltüntettük a táj kulcsjellemzőit és kétféleképpen, terepi és madártávlati nézőpontokból is illusztráltuk a tájkarakter egységek tipikus megjelenését.

Javaslatot tettünk egy olyan módszer alkalmazására, mely a tájkarakter-egységek értékeinek feltárásával, változásainak beazonosításával, problémáinak meghatározásával jut el a táj minőségi célkitűzéseinek megfogalmazásához. Kidolgoztunk egy sablont, mely bemutatja, hogyan juthatunk el lépésről lépésre a tájra vonatkozó minőségi célkitűzések és a javaslatok a megfogalmazásához. A módszer alkalmazásával lehetségessé válik a javaslatok megfogalmazása a tájkarakter-egységek védelmére, kezelésére és fejlesztésére vonatkozóan. Ennek megfelelően a Gerecse és a Tápió-vidék minden helyi tájkarakter-egységére, a tájkarakter területekre és a tájkarakter típusokra egyaránt, meghatározásra kerültek az értékek, a változások, a problémák és veszélyeztető tényezők, továbbá a megfogalmaztunk tájminőségi célkitűzéseket, valamint védelmi, kezelési fejlesztési javaslatokat is.